27 MAYIS'IN ÖTEKİ YÜZÜ

Sivas Kampı

NEVZAT ÇİÇEK

27 MAYIS' IN ÖTEKİ YÜZÜ

Sivas Kampı

Nevzat Çiçek

Lagin Yayınları: 4

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Çiçek

Editör: Cahide Hayrunnisa Yağcı

Kapak Tasarım: Murat Acar
İç Düzen: Lagin Yayınları

Baskı ve Cilt:
Düzey Matbaacılık
Litros Yolu, Fatih İş Merkezi, Kat: 3
No: 280 Topkapı/İstanbul Tel: 0212 613 40 41

ISBN: 978-605-4364-03-9
Yayıncı Sertifika No: 17202

Mahmutbey Cad. Kırçıklar İş Merkezi
No:13/56 Şirinevler-İstanbul
Tel: 0212 652 41 32 Faks: 0212 652 99 83
www.laginyayinlari.com
e-mail: laginyayinlari@gmail.com

27 MAYIS'IN ÖTEKİ YÜZÜ

Sivas Kampı

Nevzat Çiçek

NEVZAT ÇİÇEK

1977 Adıyaman-Gerger doğumlu. İlkokulu Gerger'de, ortaokul ve liseyi İstanbul'da okudu. İstanbul Ticaret Üniversitesi medya ve iletişim sistemleri bölümünden mezun oldu. Sırasıyla Kanal D Ana Haber, *Nokta* dergisi, *Bugün* gazetesi, *Taraf* gazetesi ve *Sabah* gazetesi gibi basın kuruluşlarında muhabirlik, editörlük ve haber müdürlüğü görevlerinde bulundu. Suriye, Kazakistan, Pakistan, İran, Irak ve Doğu-Güneydoğu Anadolu'da uzun süre İslami cemaatler ve tarikatları izledi. Çalışmalarını Kürt sorunu, PKK, Kürt İslam'ı, yakın siyasi tarih, Nakşibendilik, Kürt medreseleri, Ergenekon soruşturması ve askeri darbeler üzerinde yoğunlaştırdı. Bu konuda yurt içinde ve yurt dışında bir çok çalışması yayınlandı. Çeşitli sivil toplum kuruluşlarında danışmanlık ve yöneticilk görevlerinde aktif olarak yer alan Çiçek, kurucusu olduğu Lagin Yayınları'nın Genel Yayın Yönetmenliği'ni sürdürüyor. Çiçek'in *Puşi ve Sarık*, *İtirafçı*, *Gerçek Cellat Kim* ve *Dağlıca: Kod Adı Düğün* adında yayımlanmış dört kitabı bulunuyor.

İçindekiler

Bir çınar gibi yanı başımızda duran sevgili dedelerim
Mehmet Çiçek ve Osman Perçin'e armağanımdır...

Teşekkür

Bu kitabın ortaya çıkmasında öncelikle Sivas Kampı ile ilgili olarak beni bilgilendiren ve aile arşivini bana açan Sayın **Sertaç Bucak Bey**'e, gerek aile arşivini ve gerekse de anlatımlarıyla kitaba renk katan **Şeyh Said** ailesinden Sayın **Abdulilah Fırat** ve **Fuat Fırat** başta olmak üzere Fırat ailesinin diğer fertlerine, Sivas'la ilgili en ayrıntılı anlatımı yapan ve bizleri evinde ağırlayan Sayın **Said Ensarioğlu**'na, siyasi açıdan bilinmez birçok konuyu bizimle paylaşan Sayın **Hüsamettin Cindoruk**'a, son anda kitabın eksik kalmasına yol açacak hatadan beni döndüren ve aile arşivini açıp anlatımlarda bulunan Sayın **Zeynel Abidin Erdem**'e, vefatından kısa bir süre önce Ağrı/Tutak'ta beni ağırlayan ve "Ölmeden yazmayacaksın" diyen sevgili **Kazım Yıldırım** ve ailesine, Sivas'ta kalan Nurcularla ilgili araştırmalarımda bana destek sunan bütün Risalei Nur gönüllülerine, kitabın önsüzünü yazan Sayın **Alper Görmüş**'e, basın arşiv çalışmalarında desteklerini esirgemeyen başta **Önder Deligöz** başta olmak üzere bütün meslektaşlarıma, okumalarımda ve araştırmalarımda yardımcı olan kardeşlerim **Emine, Nigar, Zozan, Hatice** ve **Gönül** olmak üzere bütün **Çiçek, Gören** ve **Kaplan** ailelerine, araştırmamda desteklerini esirgemeyen **Davut Güler, Ümit Aktaş, Asım Öz** ve Fokus Ajans çalışanları **Murat** ve **Ferhat Acar**'a ve ismini unuttuğum bütün dostlara teşekkürü bir borç bilirken, kitabın Türkiye'nin "birlikte yaşama" kültürüne katkı sağlamasını diliyorum.

Önsöz

Nevzat'ı tanımasam, Sivas Kampı'nı anlattığı kitabın önsözünü bana teklif etmesinin ardında şık bir intikam hamlesinin yattığı vehmine kapılabilirdim...

Mesele şu: Nokta muhabirlerinden Türker Arslan, derginin 8. sayısı için Hüsamettin Cindoruk'la bir söyleşi yapmıştı. Söyleşinin ana ekseninde, Doğru Yol Partisi Genel Başkanı Mehmet Ağar'ın o zamanlar geliştirmeye çalıştığı "PKK'lılar dağda savaşacaklarına ovaya inip siyaset yapsınlar" siyaseti vardı. Cindoruk, söyleşinin bir yerinde, 27 Mayıs darbesinden hemen sonra Milli Birlik Komitesi'nin emriyle Kürt önde gelenlerine yönelik bir uygulamadan söz ediyor, bu uygulamanın, Kürt meselesinde 1950-60 arasında yaşanan "yumuşama"yı dinamitlediğini anlatıyordu. Söyleşinin o bölümü şöyleydi:

"27 Mayıs ihtilalinin Doğu politikasında iki yanlışı vardır: Biri, doğu bölgelerinin siyasi liderlerini ve önde gelen kişilerini Sivas Kampı denilen kampta toplamasıdır. Kürtçülük ideolojisi orada bir okul gibi ortaya çıkmıştır. Siz devletine bağlı adamı da karşıt görüşlerdeki adamı da oraya götürdünüz ve karşıt görüşlerdeki kesim, 'devletine bağlı oldun da ne oldu? Bak, yine bizimle beraber buradasın' söylemini savundu. Soru şu: Ortaya çıkan boşluğu kim dolduruyor? Ayrılıkçı Kürt ideolojisi! Bu siyasi Kürtçülük boşluktan istifade edip yerin altından kaynamaya başlıyor ve seçimlerden sonra Devrim-

ci Doğu Kültür Ocakları ile vücut buluyor. Tüm bunların nedeni Sivas Kampı ve 55 ağanın sürgünü... Toparlarsak, 1950 ve 1960 arasındaki yumuşama dönemi Sivas Kampı ve ağaların sürgüne gönderilmesiyle tam tersi bir sürece dönmeye başlamıştır. Bundan sonra da devletin iki yakası bir araya gelmemiştir."

Söyleşiyi yayına hazırlarken, Cindoruk'un bu sözlerini "sansürledik" ve bunu, dört hafta sonra yayımlanan, kapağında "Sivas Kampı" olan 12. sayımızda ilan ettik. Benim, "editoryal"de yazdığım şu satırlarla:

"Boşuna zihninizi yoklamayın, bu satırları siz 8. sayımızdaki Cindoruk söyleşimizde okuyamadınız, çünkü biz onları söyleşiden çıkardık. Biliyorduk ki, o sözleri okuyan gazeteciler, çok garip bir şekilde 'gizli' kalmış tarihimizin bu parçasına merakla eğilecekler, biz de bir kapak konusunu elimizden kaçıracaktık."

Şimdi Nevzat'ın "Sivas Kampı" kitabının önsözünü "şık bir intikam" duygusuyla bana teklif etmesi meselesine dönebilirim...

On ikinci sayıdan birkaç adedi matbaadan alınmış, Nokta'nın İncirli'deki bürosuna ulaştırılmıştı. Odamda dergiyi karıştırırken Nevzat girdi içeri, onun da elinde kapağında Sivas Kampı olan 12. sayıdan vardı. "Hocam" dedi, "biz Sivas Kampı'nın varlığına ilişkin ilk bilgiyi Hüsamettin Cindoruk'tan mı almıştık, yoksa benim ondan önce kendisiyle söyleşi yaptığım Sertaç Bucak'tan mı?"

O anda dank etti kafama, doğruydu söylediği ve bunu tümüyle unutmuştum. Ne fark eder, demeyin. Benim anlattığım versiyonun geçerli olması durumunda Nevzat "kendi haberinin" değil, "kendisine verilen" bir haberin izini sürmüş olacaktı. Oysa gerçek öyle değildi. Sivas Kampı haberi, her şeyiyle Nevzat'a aitti.

Ben bunları düşünürken, o, yüzündeki çok sevdiğim mahçup gülümsemesiyle "Bir de soyadımı 'Çelik' diye yazmışsınız ama ona bir itirazım yok" dedi, şair Nevzat Çelik'in soyadına gönderme yaparak...

Şimdi, yediğim iki haltı da düzeltme fırsatını yakalamış biri olarak, bu değerli kitaba önsöz yazmaktan büyük bir mutluluk duyuyorum.

Hatadan ders çıkarma yeteneğinin, ülkeler için bir olgunluk kriteri olduğuna inananlardanım. Bu kritere vurulduğunda, Türkiye ne yazık ki olgun bir ülke profili çizmiyor. Cindoruk'un 1960 sonrasının hatası olarak anlattığı sürecin aynısını, çok daha şiddetli bir biçimde Diyarbakır Cezaevi pratiğinde de yaşamadık mı?

Nokta'da yayımlandığı 2007'ye kadar tam 47 yıl boyunca bir sis perdesinin ardında kalan Sivas Kampı, şimdi çok daha zengin, çok daha öğretici bir içerikle kitap olarak karşımızda... Kitabın, ülkemizin olgunlaşmasında olumlu bir katkı yapması umuduyla Nevzat Çiçek'e teşekkür ederim.

Alper Görmüş

Giriş
"Ölmeden yazmayacaksın!"

AK Parti'de Adana milletvekili olan Dengir Mir Mehmet Fırat'ın dedesi Zeynel Turanlı, Cem Vakfı Başkanı İzzetin Doğan'ın babası Hasan Hüseyin Doğan, Sedat Bucak'ın babası Hakkı Bucak, HAKPAR eski Genel Başkanı Sertaç Bucak'ın babası ve Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi kurucu başkanı Faik Bucak ve diğer Bucak'lar, Şeyh Said'in çocukları Şeyh Ali Rıza ve Şeyh Selahaddin Efendiler, Van'dan Kinyas Kartal ve diğer Kartallar, Hakkâri'den Ertuş'lar, Ağrı'dan Öztürk'ler, Diyarbakır'dan Abdürrezak ve Said Ensarioğlu başta olmak üzere diğer Ensarioğullar'ı, Elazığ'dan Septioğulları, Erzurum'dan Nurcu Mehmet Kırkıncı, Diyarbakır'dan Nurcu Mehmet Kayalar, Bayburt'tan Demokrat Parti Yöneticisi olan Baki Tuğ'un babası Necati Tuğ, Mardin'den Zeynel Abidin Erdem'in amcası Bahattin Erdem ve avukat M.Necati Kerimoğlu, Ağrı Tutak'tan Kazım Yıldırım, Malatya'dan Sait Çekmegil, Van CHP Milletvekili Tevfik Doğuışıker,Diyarbakır'dan Bozo Kemal Lakaplı Kemal Yıldırım, Cemil Küfrevi, Batman'dan Sait Ramanlı, Kubbettin Septioğlu, Zeynel Abidin İnan, Mustafa Işık, Rıfat Ökten, Turhan Bilgin gibi isimler…Sivas Kampı'na gönderilen 485 kişi arasında öne çıkan isimler bunlar. Bu kişileri kampa gönderenler arasında da Şanar Yurdatapan'ın babası Daniyel Yurda-

tapan, Ragıp Gümüşpala,ve Milli Birlik Komitesi'nin diğer üyeleri bulunuyordu. Bugün bile bir araya gelmesi mümkün olmayan bu insanların hepsinin ortak kaderi Sivas Kabakyazı 5. Er Eğitim Tugayı'nda askeri garnizon içindeki Sivas Kampı oldu. Peki,üstü örtülen bu kamp yıllar sonra nasıl ortaya çıktı;

2006 yılının sonlarına doğru, o dönem HAKPAR Genel Başkanlığı'na seçilen Sayın Sertaç Bucak ile röportaj yapmak amacıyla Bostancı'da buluştuk. Sertaç Bey ile hem Kürt siyasetini, hem de petrol mühendisi olması sebebiyle petrol ve Ortadoğu siyasetini konuşuyorduk. O dönem çalıştığım Nokta Dergisi'ne bu yönde bir haber hazırlayacağımı Genel Yayın Yönetmenim Alper Görmüş'e söylediysem de röportaj esnasında Sertaç Bey'in bahsettiği Sivas Kampı değerlendirmesi hem röportajın seyrini hem de o dönem 47 yıl "saklı" kalan bir tarihin kapılarını açmamıza yol açtı ... Sertaç Bey'in ve diğer iki tanığın anlatımıyla Sivas Kampı haberini o dönem Nokta Dergisi'nin kapak haberi yapmayı başardık. Nokta Dergisi'nde çıkan bu haberim birçok gazete ve internet sitesi tarafından da kullanıldı. Sivas'ta yakınları kalan birçok aile haberi genişletmem halinde elindeki bilgi ve belgeleri benimle paylaşacağını ifade etti.

O tarihten sonra Sivas'ı kitaplaştırmak için çalışmalara başladım. Üç yılı aşkın süren çalışmalarımda Sivas Kampı'nda bu ülkenin nasıl şekillendirildiğini yakından görme şansım oldu. Sivas Kampı Kürt aydınları tarafından "Elli beşler sürgünü" içerisinde onun ön koşulu olarak doğru dürüst incelenmedi. Sivas'ı yaşayanlar bile 47 yıl boyunca adeta sustular. Çünkü Sivas'ta onlara uygulanan muamele onur kırıcı ve haksızdı. Bu nedenle çoğu insan çektiklerini içine atmayı ve "namahrem" dediği bu konuyu en yakınlarına bile açmamaya uygun gördü. Türk aydınlarının büyük bir kısmı da Sivas'ı "Küçük Yassıada" olarak gördükleri için meseleyi tam olarak incelemek yerine adeta yapılan uygulamanın ne kadar insaflı olduğunu anlatmaya çalışıyorlardı. Gerek o dönem YÖN Dergisi olsun gerek ise yıllar sonra Alev Alatlı'nın yaptığı değerlendirmeler dışında Sivas Kampı aydınlar tarafından irdelenmedi...Özellikle ken-

disi de toprak ağası olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu bile sürgüne gerekçe olarak çıkarılan 105 Nolu yasanın insaflığından dem vuruyordu.Cumhuriyet Gazetesi kampın oluşturulduğu ilk günlerden başlayarak adeta yapılanları alkışlıyordu. Akşam Gazetesi ise yaptırdığı yazı dizisi ile kamptakilerin ailelerini bile rahat bırakmıyor yargısız infaz yapıyordu.

Sivas Kampı'na gönderilen her farklı etnik grup ve düşünceden doldurulan insanlara "Zorunlu misafir" oldukları ifade edilmişti. Zorunlu misafirlerin "Devletin başına bela" oldukları düşüncesinde olan dönemin İçişleri Bakanı Muharrem İhsan Kızıloğlu, bu "Zorunlu misafirler"in bir şekilde öldürülmesi gerektiğine inanıyordu. Kamp komutanı Sabri Koçak'ın direnişi olmasaydı belki bu gün sürgün edilen elli beş kişinin akıbeti faili meçhul olarak tozlu raflardaki yerini alacaktı.

Celal Bayar'ın "Siyasal Kürtçülüğün merkezi" ve Hüsamettin Cindoruk'un da "Apo hareketinin kaynağı" olduğunu iddia ettiği Sivas Kampı, hiç şüphesiz 27 Mayıs askeri darbesini yapanların en büyük günahlarından biriydi. Bu askeri darbeyi yapanlar kendilerine göre böyle bir tedbirin çözüm olabileceğini sanıyorlardı ama bugün yanıldıkları çok açık. Sivas Kampı, özellikle devletle Kürtler arasında 1938-1960 yılları arasında adı konmamış olan ittifakın bozulduğu ve doğunun yeniden dizayn edilmek istendiği tarihin de adı olarak karşımıza çıkıyor. Bu nedenle eğer bu ülkede toplumsal mutabakatın nasıl bozulduğu incelenmek isteniyorsa muhakkak ki Sivas Kampı değerlendirme dışı tutulmamalıdır.

Elinizdeki çalışma uzun bir uğraşın neticesinde ortaya çıktı. Bu kitabın bu güne kadar beklemesinde yapılan araştırmalar kadar verilen bir sözün de etkisi vardı. Sivas Kampı'na Ağrı Tutak'tan gönderilen Kazım Yıldırım, Ağrı Tutak'ta ilerlemiş yaşına rağmen hem sorularımı cevaplıyor hem de Kürtçe etrafındakilere "Başıma bir şey gelmez değil mi? " diye soruyordu. Kazım Öztürk Diyarbakır'dan kampa getirilen Ensarioğlu Ailesi ile birlikte en ağır işkenceleri gören kişiydi. Devletin istihbarat raporlarında Halis Öztürk ile Mol-

la Mustafa Barzani arasında kuryelik yapmakla suçlansa da aslında Irak'ta Molla Mustafa Barzani'nin ayaklanmasını izlemek amacıyla Menderes'in oluruyla Halis Öztürk tarafından Irak'a gönderilmişti. Yıldırım, aynı zamanda koyu bir İsmet İnönü karşıtıydı. Kazım Yıldırım, röportaj sonunda kendisiyle yaptığım görüşme sonrasında bana, "Ölmeden yayınlamayacaksın" diyerek söz vermemi istedi. Ben de kendisine bu sözümü verdim. Kazım Yıldırım yakın zamanda vefat etti. Ben de Kazım Amca'ya verdiğim bu sözü şimdi gönül rahatlığıyla yerine getirmiş oluyorum. Bu vesile ile gerek kızlarının cenazesine bile gelemeyen Faik Bucak ve Bahattin Erdem başta olmak üzere o dönem acı çeken, gözyaşı döken, sürülen, horlanan ama buna rağmen bu ülkenin birlikte yaşama kültüründen asla vazgeçmeyen bütün insanlara bu kitabı armağan ediyorum. Umarım ki ders alabiliriz...

Nevzat Çiçek

15.05.2010, Kuledibi-İstanbul

27 Mayıs'ın yarattığı ayrılık acısı: Sivas Kampı

27 Mayıs 1960 tarihinde Ordu içindeki Kemalistler, gerçekleştirdikleri askeri darbeyle Demokrat Parti (DP) iktidarını devirerek Milli Birlik Komitesi (MBK) olarak ülke yönetimine el koydular. Askeri darbeden dört gün sonra Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan tutuklanan yaklaşık 485 kişi (Resmi rakamlar talep edilmemize rağmen "yok" denildiğinden Alev Alatlı ve İsmail Beşikçi 485 kişi- Said Ensarioğlu 385 kişi demektedir. Tutuklananların bir kısmı erken bırakıldığı için 385 rakamı kesin olmakla birlikte esas rakamın 485 civarında olduğu tahmin ediliyor.N.Ç) Tutuklananlar Sivas Kabakyazı'da 5. Er Eğitim Tugayı'nda askeri garnizon içindeki kampta dokuz ay süren bir "zorunlu misafirliğe" tabi tutuldular. Misafirlik diyoruz çünkü askeri yetkililer Sivas'ta bulunan kişilere tutuklu olmadıklarını, misafir olduklarını açıklamışlardı. Dokuz ay süren zorunlu misafirlik içerisinde Sivas'a getirilenlerin yaşları 14 ile 70 arasında değişiyordu.

Çoğu insan Kürt olduğunu Sivas'ta öğrendi

İlk başta yaptığım araştırmalarımda kampın sadece Kürtler için oluşturulduğu bana anlatıldıysa da üç yıl süren araştırmalarım ve kampta kalanlarla gerçekleştirdiğim görüşmelerde, Kürt'lerden başka bir-

çok farklı etnik kimliğe ve ideolojiye sahip insanın da kampta bulunduğunu tespit ettim. Bölgelerinde etkili olan toprak ağalarından, aşiret reislerinden, şeyhlerden ve Kürt ulusallığı temelinde siyasi faaliyet içinde olduğundan şüphelenilen toplam 485 kişi arasında ilginç isimler vardı. Kampa kapatılanlar arasında, AK Parti'de Adana milletvekili olan Dengir Mir Mehmet Fırat'ın dedesi Zeynel Turanlı, Cem Vakfı Başkanı İzzetin Doğan'ın babası Hasan Hüseyin Doğan, Sedat Bucak'ın babası Hakkı Bucak, HAKPAR eski Genel Başkanı Sertaç Bucak'ın babası ve Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi kurucu başkanı Faik Bucak ve diğer Bucak'lar, Şeyh Said'in çocukları Şeyh Ali Rıza ve Şeyh Selahaddin Efendiler , Van'dan Kinyas Kartal ve diğer Kartallar, Hakkâri'den Ertuş'lar, Ağrı'dan Öztürk'ler, Diyarbakır'dan Ensarioğullar'ı, Elazığ'dan Septioğulları, Erzurum'dan Nurcu Mehmet Kırkıncı, Diyarbakır'dan Nurcu Mehmet Kayalar, Bayburt'tan Demokrat Parti Yöneticisi olan Baki Tuğ'un babası Necati Tuğ, Mardin'den Zeynel Abidin Erdem'in amcası Bahattin Erdem ve avukat M.Necati Kerimoğlu, Ağrı Tutak'tan Kazım Yıldırım, Malatya'dan Sait Çekmegil, Van CHP Milletvekili Tevfik Doğuışıker,Diyarbakır'dan Bozo Kemal Lakaplı Kemal Yıldırım, Cemil Küfrevi, Batman'dan Sait Ramanlı, Kubbettin Septioğlu, Zeynel Abidin İnan, Mustafa Işık, Rıfat Ökten, Turhan Bilgin ve daha birçok tanınmış sima bulunmaktaydı. Oysa Sivas Kampı'nda Kürtçülük ve isyan edebilirler suçlamasıyla tutulanlardan Zeynel Turanlı'nın ailesi Milli Mücadele dönemindeki faaliyetlerden dolayı meclis tarafından altın madalyayla ödüllendirilmişti. Mardin'den getirilen Erdem ailesi gibi Sivas'a getirilen bir kısım ailenin Arap kökenli olması bile onların "bölücülük" ile suçlanmalarını engelleyemedi. Kürtçü olarak suçlanan bazı aileler ise daha sonra Kürtçü örgütlerle çatışmışlardı. Sivas'a getirilen tek milletvekili olan Tevfik Doğuışıker o dönem CHP Van Milletvekili idi.

Ancak Sivas'ta Kürtçülüğü bilmeyenler bile Kürtçü olup çıkmıştı. Öyle ki Eski Meclis Başkanı Hüsamettin Cindoruk, Milli Birlik Komitesi'nin Sivas Kampı uygulamasını Mustafa Muğlalı olayından

sonra yapılmış en büyük hata olduğunu belirtiyor ve ekliyor. "Ayrılıkçı Kürt ideolojisinin sebebi Sivas Kampıdır" diyordu. Cindoruk'un bu görüşünü kampı bizzat yaşamış olanlarda destekleyerek ekliyorlar "Çoğu insan Kürt olduğunu Sivas'ta öğrendi."

27 Mayıs darbesi ve 49'lar

27 Mayıs iktidarı DP mensupları dışında, Kürtlere ve Nurculara karşı da negatif tavır sergiledi. Öyle ki MBK'si darbeden sonra çıkardığı af kanununda bu negatif tavrını somut şekilde gösterdi. Tüm siyasi tutsaklara af çıkartılırken aralarında Canip Yıldırım, Naci Kutlay, Esat Cemiloğlu, Yaşar Kaya, Sait Elçi, Musa Anter, Muhsin Şavata, Fevzi Kartal gibi isimlerin bulunduğu ve iddianamede suçları "yabancı devletlerin müzahereti ile devletin birliğini bozmağa ve devletin hakimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını devlet idaresinden ayırmağa matuf fiil işlemek" olarak belirtilen "49'lar Davası'ndan tutuklu Kürt tutuklular, bu affın dışında bırakıldı. 27 Mayıs iktidarının Kürtlere ilişkin ikinci icraatı ise toplu gözaltı operasyonu ve toplama kampı oluşturulması oldu.

485 kişinin toplama kampına toplandığı operasyonun öncesinde, 31 Mayıs'ta Cumhuriyet Gazetesi'nde Milli Birlik Komitesi kaynak gösterilerek yayınlanan yazıda, "Milli Birlik Komitesi'nin neşredeceği vesikalar, bir Kürdistan hükümeti tesisi için DP grubu içinde çalışanlar varmış. Sabık iktidar bunlara ve Şeyh Said'in oğluna Rus yapısı ciple Doğu'da propaganda yapmasına göz yummuştur." denilmekteydi. Oysa gözaltına alınanların birçoğu Demokrat Partili değildi. Örneğin 1966 yılında öldürülen Faik Bucak o zaman Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi mensubuydu.

485 kişinin gözaltına alındığı operasyon da muhtemel bir Kürt muhalefetini baştan sindirmeyi amaçlıyordu. MBK, Irak ve İran'da yükselen Kürt Ulusal Hareketi'nin Türkiye'deki etkilerini kırmak istiyordu. Çünkü aynı dönemde özellikle Irak'ta Molla Mustafa Barzani önderliğinde yürütülen ulusal mücadele Türkiye'yi de etkilemekte, sınır bölgelerinde Hakkâri, Van, Siirt, Mardin, Diyarbakır gibi yerlerde Barzani'ye fiili destek verilmekteydi. MBK'nın bir yetkilisi o dönem yaptığı açıklamada "Türkiye'nin bütünüyle yalnız Türklerin vatanı olduğu, başka gayeler taşıyan birkaç kişiye benimsetilecektir." Diyordu.

Kampı oluşturmanın kimin fikri olduğu bu araştırmada ortaya çıkmadı. Bazı kamp misafirleri Milli Birlik Komitesi üyesi Alparslan Türkeş'i suçlarken bazıları ise bunun Milli Birlik Komitesi üyelerinin tamamının kararı olduğunu ifade ediyor. Ancak bu kamp oluşturulmadan çok ciddi istihbaratın toplandığı tutuklamalardan anlaşılıyordu. Sivas Kampı mağdurlarından Şeyh Said'in torunu Fuat Fırat ise Ragıp Gümüşpala'nın ihtilalı yapanlara yaranmak için böyle bir tutuklama yaptığını diğer taraftan Reşat Pasinler'in ise kendi bölgesinde kimseyi tutuklamadığına dikkati çekiyordu. Tutuklamalar için gerekçeler çok komikti, örneğin Şeyh Said ailesinden Ali Rıza efendi'nin suçu iki eşek yükü buğdayla "Kürt ihtilali yapacak" olarak belirtilmişti. Faik Bucak'ın suçu da Fırat'ın öbür yakasına geçip toplantı yapmaktı. "Valla Kurda yedirdin Beni" kitabında konuyu irdeleyen yazar Alev Alatlı ise bu olaylara sebep olan 27 Mayıs'ı şu şekilde eleştirmekteydi; "Osmanlı kadar bile olamadık! Osmanlı sürgüne gönderdiğinin ailesine maaş bağlar, çocuklarını işe koyardı" diyordu. Alatlı'nın sözünü ettiği sürgün tarihe "Elli beşler sürgünü" olarak geçecekti ve bu sürgünle birlikte Sivas Kampı'da tamamen boşaltılacaktı. Sivas Kampı oluşturulurken herhangi bir kanunu alt yapı oluşturulmamıştı. Daha sonra yürürlüğe konulan 105 No'lu yasa ile birçok ailenin malına el konuluyordu.

Sürgün gerekçesi: 105 No'lu yasa

7 Ekim 1960 günü, 2510 No'lu iskan yasasına ek olarak çıkarılan 105 No'lu yasayla, gözaltına alınanlardan bazıları mecburi iskanla yeniden yüz yüze geldi. 1960 Aralık ayında 485 kişiden 55'i Antalya, İzmir, Burdur, Muğla, Afyon, 1sparta, Manisa, Çorum ve Denizli gibi 33 vilayette mecburi iskâna tabi tutuldular. Bazılarının mahkemeleri komik gerekçelerle sekiz vilayet dolaştırıldı. 27 Mayısçılar, bu gözaltları ve mecburi iskân'ı, "ağalık, şeyhlik" düzenine karşıymış gibi yansıttılar. Gerek MBK adına yapılan açıklamalarda, gerekse de gazetelerde yazdırılan yazılarda, sürekli buna vurgu yapıldı. 19 Ekim 1960 tarihli Öncü Gazetesi'nde Genelkurmay Eski Başkanı Ragıp Gümüşpala'nın şu sözleri yer alıyordu, "Şarkta, ağa, bey, şeyh denilen 35-40 kadar köye sahip kişiler, derebeylikler hala mevcuttur. (...) Bölgelerinde Türk harfleri ile tedrisata muhaliftirler. Köylüyü her surette baskı altında tutarlar... Köylülerimiz Türklüklerini müdriktirler. Kürtlük propagandası sırf derebeyliklerinin devam edebilmesi için şeyh ve beyler tarafından halka yayılmaktadır." diyordu.

105 sayılı Sürgün Yasasının gerekçesinde ise şöyle deniyordu: "Sosyal birtakım reformları yapabilmek, ortaçağın Türkiye'de yaşayan düzenini yıkmak, ağalık ve şeyhlik gibi müesseseleri yok etmek... Vatandaşın sömürülmesine engel olmak gayesiyle bu kanun çıkarılmıştır." Bu sözlere bakılacak olursa, Sivas'taki toplama kam-

pı ve mecburi iskânla, iktidar köylüleri baskı altından kurtarmak gibi "halkçı" bir iş yapıyor gibi gözüküyordu.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu yasayı savundu

20 Ekim 1960 tarihli Son Posta Gazetesi ise yasanın kabulünü şöyle veriyordu: "Milli Birlik Komitesi araştırma ve inceleme kurulunca hazırlanmakta olan Mecburi İskân Kanunu tasarısı son şeklini almış ve tasarının metni bugün açıklanmıştır. Tasarı kanunlaşınca dine ve yabancı ideolojilere dayanarak tesiri altında bulunanlara baskı yapanlar bulundukları yerlerden başka yerlerde iskâna mecbur edileceklerdir. Bu suçtan dolayı mahkûm olacakların dördüncü dereceye kadar kan ve sıhri hısımları da mecburi iskana tabii tutulacaklardır. Mecburi iskân ancak bakanlar kurulu kararı ile olacak ve bu gibi şahıslar icabında kendi bölgelerinden alınarak memleketin diğer bölgelerinde oturtulacaklardır. Kanun hükümlerine göre bu şahısların çıkarıldıkları bölgelerdeki gayrı menkulleri mahalli mülkiye amirlerince tasfiye edilecek kendilerine de diğer bölgelerde ev, arazi veya sermaye verilecektir."

CHP organı Ulus Gazetesi başyazarı ve kendiside bir toprak ağasının oğlu olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu ise 12 Ekim 1960 tarihinde yazdığı yazıda "...Bu gibiler için medeni haklardan mahrumiyet söz konusu değildir ve çıkarıldıkları bölgeleye dönmemek şartıyla memleketin her tarafında dolaşmak serbestliği de elerlinden alınmayacaktır. Doğrusunu söylemek lazım gelirse, bu bakımdan Mecburi İskan tasarısındaki sertlik biraz yumuşatılmış gibi görünüyor. Bununla beraber iddia edemeyiz ki, mecburi İskan Tasarısı'ndaki sertlik biraz yumuşatılmış gibi görünüyor..." demekteydi. Faik Bucak ise sürgünden sonra geldiği Ankara'da Yön Dergisi'ne yaptığı açıklamada Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi ağalara neden dokunulmadığını soruyordu. Sivas Kampı'na sürülenlerin hepsi toprak ağası olmadığı gibi sürgün edilen elli beş kişi içinde de hiç toprağı olmayıp, sürgün yılarında geçimini hamallıkla kazananlar da vardı.

Sivas Kampı kimin fikri

Sivas Kampı'nın kimin fikri olduğu bugün hala net olarak ortaya çıkmış değil. Milli Birlik Komitesi Üyesi Numan Esin katıldığı bir televizyon programında bu kampın Milli Birlik Komitesi kararıyla oluşturulduğunu söylese de, Fuat Fırat ise kampı askeri darbeye yaranmak için üçüncü ordu komutanı olan Ragıp Gümüşpala'nın planladığını ifade ediyor. Örneğin Diyarbakır'da tutuklamaları yapan zamanın Kolordu Komutanı olan sanatçı Şanar Yurtadapan'ın babası Daniyel Yurdatapan'ın en büyük hedefi Genelkurmay Başkanı olmaktı. Kampta tutuklu bulunanlar günlerini namaz kılarak, santranç oynayarak, kumar oynayarak, ülke meselelerini tartışarak geçirirken, kampta bile komplolar üretilmeye devam eder. Ensarioğlu ailesine gelen bir mektup açılmadan askeri yetkililere teslim edilirken onların en ağır işkence ve tehditlere uğramasına mani olmaz. Zamanın İçişleri Bakanı olan asker kökenli Muharrem İhsan Kızıloğlu "Babam şarkın cellâdıydı ben de sizin cellâdınız olacağım" deyip elli beş kişinin tamamen imha edilmesi fikrini ortaya atarken, Kızıloğlu'nun bu isteği Kamp Komutanı tarafından Gürsel'in direktifiyle engelleniyordu. Gürsel kendisine telefon açan kamp komutanına "Biz daha 33'ün hesabını veremedik" diyordu.

Sivas Kampı 27 Mayıs Askeri Darbesi'ni gerçekleştirenlerin bu ülke iç barışına attığı en büyük bombadır. 1938 Dersim İsyanı'ndan 1960 yılına kadar 49'lar Davası dışında pek kıpırdanamayan Kürt Muhalefeti bu kamptan sonra hızlıca gelişmiş ve irili ufaklı onlarca hareket meydana gelmiştir. Cindoruk'un, "Apo hareketinin kaynağı (PKK) Sivas'tır" derken, Celal Bayar "Siyasal Kürtçülüğün merkezi" tanımlamasını kullanıyordu. Kampla ilgili en önemli ayrıntı Milli Birlik Komitesi üyelerinin yazdığı anılarında bu kamptan hiç bahsetmemeleriydi. Kampla ilgili olarak yaptığım bütün yazışma ve araştırmalara rağmen resmi olarak kampla ilgili herhangi bir resmi merciden bilgi alamamam ve konuyu 27Mayıs Darbesini yapan subayların da anılarında bu kampa yer vermemesi oldukça düşündürücüdür.

Said Ensarioğlu Sivas Kampı'nı anlatıyor: "Hepimiz hain olduk"

O dönemler henüz 17 yaşında olan Said Ensarioğlu Diyarbakır'dan Sivas'a götürüldü. Kampın en gençlerinden biri olan Ensarioğlu, Sivas Kampı'na nasıl götürüldüğünü ve sonrasında neler yaşadığını bütün ayrıntılarıyla anlatırken bugün gelinen noktaya da dikkati çekti. Said Ensarioğlu'yla Ocak 2009'ta Yalova'da yaptığımız görüşme Sivas'ın gün yüzüne çıkmayan birçok ayrıntısını da aydınlatıyordu...

"27 Mayıs 1960 İhtilali olunca ben 17 yaşımdaydım. Yüzümde kısmı felç olmuş ve askeri doktor binbaşının yanında Diyarbakır'da tedavideyim. Ev Diyarbakır'ının Dicle ilçesindeydi o zamanlar.. Gece bir baktık tanklar yürüyor, böyle bir şey görmemişiz, duymamışız ne oluyor diyoruz. Dediler "Asker darbe yaptı 27 Mayıs İhtilali." Başladık radyoyu açmaya otel odasında. Türkeş'in o gür sesi "Dikkat-dikkat bütün Türk milletine hitap ediyorum. Türk Silahlı Kuvvetleri, (bu tabir de ilk defa Türkeş tarafından bu bildiride kullanıldı) idareye el koymuştur. Biz de ne olduğunu bilmiyoruz daha önce böyle bir şey de görmedik, çünkü yaşımda müsait değildi. O geceyi otel odasında geçirdik.

Ertesi günü doktordan rica ettim, eğer tedaviye ara verebiliyorsak darbe olmuş biz babama gidelim. Bizi sevende çok sevmeyende çok

bizi şikâyet ederler, babam nüfuzlu adamdır, bu durumda babamın yanında olmak isterim dedim. "Hay hay gidebilirsin" dedi. Yanımda üç dört tane akrabamla beraber kalktık otobüse bindik Ergani'ye gittik. O sıralar vasıta çok az bizim de külüstür bir cipimiz var onu da Ergani de tamire bırakmışız. Cipimizi tamirciden aldık. O sırada Yayla Oteli'nin kapısında Erganili bir adam ısrarla,

– "Sait Bey bir çayımı içmeden bırakmam" dedi.

Bize çay ikram etti. Tam o sırada oranın Garnizon Komutanı (Tabi kim rütbeliyse komutan o oluyor oda askerlik şube başkanıymış.) Geldi,

– "Bu cip kimin dedi" benim dedim.

– "Sen kimsin " dedi. Ben kendimi tanıttım.

– "Buyurun karakola gidelim" dedi.

"Ensarioğlu ve adamlarını derdest ettim"

Beraber yürüdük, karakola beraber gittik. Hemen oradan Kolordu Komutanı'nı aradı ve

– "Ensarioğlu ve yanındaki adamları yakaladım, derdest ettim" dedi. Sanki dağda yakalamış. İhtilalin ikinci günüydü karşıdan da gelen seste:

– "Zaten babasını da aldık, Zülküf Ağa'yı da aldık" dediler. O gece bizi orada tuttular. İfadeler falan aldılar. Hiç bir suçlamada bulunmuyorlar sadece

– "Siz ağasınız, beysiniz, nüfuz sahibisiniz. Bugünleri bilmiyor musunuz? Böyle günler gelecek falan" diyorlar. Herkes kahraman kesiliyor, herkes yaranmak için ne gerekiyorsa yapıyor. Ondan sonra kaymakam geldi. Kaymakam da bizim Diyarbakırlı. O hepsinden daha fazla gaddar davranıyor.

– "Komutanım, bunların hepsi hain. Bunların hepsini kurşuna dizmek lazım" diyor. Tabi cevap verip karşı çıkıyoruz. Telefonlar, görüşmeler devam ediyor. Kolordu Komutanı'da Şanar Yurdatapan'ın babası Daniyal Yurdatapan'dı. Kendisi hem Sıkıyönetim Komutanı hem de Kolordu Komutanı. Oradan emir veriyor:

– "Bunlar tehlikeli adamlardır. Aman sıkı tutun. Ellerini iyi bağlayın, bunların bir şey yapmasına fırsat vermeyin" diyor.

Geldiler, beni o akrabalarımın yanından aldılar başka bir nezarethaneye götürdüler. Ellerimi arkadan kelepçelediler. Tabii o zaman şimdiki kelepçeler gibi kelepçeler yok Alman Kelepçeleri dedikleri cıvatalı kelepçeler vardı. O kadar sıktılar ki parmaklarım şişti.

Bir başçavuş, bir baş komiser etrafımda dönüyorlar.

– "Siz bunları bugünleri hiç düşünmediniz mi?"

Siz busunuz, şusunuz diye kendilerine göre nutuklar çekiyor.

O sırada dedim ki:

– "Beyler, bırakın ne olacaksa olacak. Kemiklerim kırılıyor dayanamıyorum, biraz bu kelepçeyi gevşetir misiniz?"

– "Yaa öyle mi çok mu sıkmışız?" dedi. "Evet" dedim. Geldi ben de zannettim ki hakikaten gevşetecek, ama daha da sıkıştırdılar.

İçeride bir onbaşı var, dışarıda nöbetçiler var, bir de karakoldur her yerde nöbetçiler var. Onbaşı, yakışıklı uzun boylu tabancası belinde

– "Sende içeride daima burada olacaksın" dediler. Sanki kanatlanıp uçacağız diye.

O sırada Zülküf Ağa'yı getirdiler. Zülküf Karındaş Ergani'nin ağalarındandı. Oda Demokrat Partili idi. Zaten en büyük suç Demokrat Parti'li olmaktı. Zülküf Ağa Ergani'de ilçe başkanı babam da Dicle'de ilçe başkanıydı. Zülküf Ağa içeri girince tabi babamın arkadaşı olduğu için ben hürmet göstermeye çalışıyorum. Nezarethaneye üç parmak su dökmüşler, ayağımla bir süpürge düşürmüşüm onun üzerine oturup sırtımı da duvara verdim. Zülküf Ağa içeri girince, onun da eli kelepçeli ama önden:

– Kürtçe, "Eyvah malamin (Eyvah evim) Said sende mi buradasın" dedi.

Ben o azap içerisinde babamın arkadaşı olduğu için hürmeten kalkmaya çalışıyorum. Ama eller arkadan kelepçeli olduğu için insan takatsiz oluyor. Şöyle bir kalkmaya yeltendim ama tekrar geri düştüm. Duvara çarpınca o anladı ki ellerim arkadan kelepçeli. O zaman tabi isyan etti, küfürler etti. Ben de:

– Ağa olan olmuş, sakin ol, sabırlı ol. Dedim.

"Nedir ulan bunlar Rusya'dan mı gelmiş"

Şimdi bu baş komiserle baş efendi etrafımızda dolaşıyorlar, envai şeyler söyleyip ileri geri konuşuyorlar.

– Yav dayanamıyorum, ellerimi gevşetin, insan değil misiniz? Dedim. Onlar kahkaha atıyor, bir baktım o onbaşı kelepçeyi şak -şak açtı. Kapıya vurdu böyle bir silah sesi çıkaracak kadar

– "Nedir ulan, bunlar Rusya'dan mı gelmiş yakalamışsınız. Bu kadar da zulüm olur mu? Dedi, başladı küfürler etmeye. Bu küfür edince o ikisi sessiz sedasız dışarı çıktı.

– Yav kardeşim, başımıza gelen gelmiş. Sen askersin neden başını belaya sokuyorsun. Dedim

– "Karışma, eğer müdahale eden olursa onların hepsini öldürüp intihar etmezsem insan değilim. Bu kadar da olmaz" dedi.

Ellerimi açtı, kimseden çıt çıkmadı. Ondan sonra kapıyı açtı

– "Gel gidip yazıhanede oturalım" dedi.

Oradan gidip yazıhanede oturduk, gitti bize çay getirdi, çay içtik fakat diğerleri o kadar korktu ki kimseden çıt yok.

Daniyal Yurdatapan: Bunları bülbül gibi konuşturun"

Sabahleyin bizi askeri araçlara bindirdiler önümüzde iki cemse arkamızda iki cemse bizi Diyarbakır İç Kale'de bulunan Kolordu Komutanlığı'na götürdüler.

Bizi alt kata odaya aldılar. Her gelen nutuk çekti, bizde

– Ya Allah, Ya Sabır diyoruz.

Bir baktım Kolordu Komutanı Daniyal Yurdatapan bizzat kendisi geldi elleri arkada,

– "Bunlar mı getirdiğiniz"

"Evet" dediler.

– "MİT Başkanı'nı çağırın" dedi.

Telefon ettiler, tabi o bir öfkeyle gidip geliyor, kafasını sallıyor,

tehditler savuruyor. Tabi hemen MİT Başkanı geldi. Kolordu Komutanı:

– "Bunları sana emanet ediyorum, bunları götür. Ne gerekiyorsa yap. İşkence ne kadar marifetiniz varsa. Bülbül gibi konuştur. Ölse bile sorumluluk bende" dedi. MİT Başkanı

– "Hay hay efendim" dedi. Bizi aldılar cipe koydular. Biz beş kişiyiz beşte asker üzerimize oturttular o halde bizi alıp götürdüler.

Yenişehir'de bizi eski MİT binasına götürdüler. O binanın iki kat bodrumu da alttadır. Bizi en alt kata indirdiler. Bir odaya kapattılar, yemek masası gibi boş bir masa var. İkram olsun diye o masanın üzerinde ben oturuyorum, arkadaşlar da betonun üzerinde oturuyor. Ben ve akrabalarım varız. Züllküf Ağa'yı falan askeri cezaevine götürdüler.

Yalnız bizi bodruma götürürken, bizi koyacakları odadan birini çıkardılar her tarafı kanlar içerisinde. Envai türlü işkenceler. Belki de bize korku salmak için onun o halini gösterdiler. Adamın üzerinde kanlar olduğu gibi duvarda da kanlar var.

"Bizi gece yarısı tek-tek çağırdılar"

Gece yarısı tek- tek bizi çağırıyorlar. Bir arkadaşımızı götürdüler, yani akrabalardan. Biraz sonra bir patırdı, kütür dürdü, bağrışma ve feryat koptu. İşkence yapıyorlar elektriğe verip falakaya yatırıyorlar. Sesi kesildi. Biraz sonra başka bir arkadaşı sırayla çağırıyorlar. Aynı işkenceler devam ediyor. En son beni çağırdılar ama gidince onları görmedim.

MİT Bölge Başkanı masasında oturuyor, bir Yarbay yanında. İki tane de yüzbaşı. Tabi o falaka tezgâhı falan hep orada kurulu. MİT Başkanı:

– "Hadi bakalım, konuş" dedi.

– Başkanım ne konuşayım dedim.

– "Ne demek ne konuşayım. Siz dünya kadar adam kesmişsiniz, çok adam öldürmüşsünüz, ne devleti ne hükümeti, ne askeri ne orduyu hiç bir şeyi tanımıyorsunuz. Bütün bunları anlat" dedi.

– "Sayın Başkan" dedim. Hikâyemi anlatayım, ne anlatayım. Sizin söylediklerinizin ne alakası var, ne anlatayım dedim.

– "Küstaha bak. Hala dikleniyor. Sen babanın başına gelenleri biliyor musun?" deyince. Ben tabii çocuğum korktum. Dedim bunlar babamı öldürmüşlerdir

– "Ne olmuş babama" dedim.

– "Şuanda askeri makamlarda askeri cezaevinde tutuklandı. Haberin olsun" dedi. Ben rahatladım, ben ölümden korkuyorum, tutuklanmayı falan geçmişiz artık aramıyoruz.

Buda aldı bir cop etrafımda dolaşıyor. Bazı kimseler hakkında soru soruyor, bilmediğim şeyleri anlatmamı istiyor. Bende ses yok.

– "Konuşsana ulan" dedi. Ben acı bir tebessümle gülünce,

– "Bizimle alay mı ediyorsun?" dedi.

– Vallahi başkanım ben MİT denilince, hepsi yetiştirişmiş, böyle konunun uzmanı, Türkiye'yi bilen, hele- hele Türkiye'de yaşayan belli başlı insanların ne yaptığını bilen onların ne âlemde olduğunu bilen en uzman bir kuruluş olarak biliyordum. Fakat şuandaki halinize bakıyorum, jandarma ve polis karakolundan farksız. Hatta daha beterdir. Efendim bu halinize gülüyorum deyince

– "Küstaha bak, neler söylüyor. Sana konuş diyorum" deyince

– Efendim bakın! Yani çocuktur-mocuktur deyip böyle kaba kuvvetle, tehditle bir şey anlatsın diyorsunuz. Ama doğrunun dışında beni kıyma makinesinden de geçirseniz benden bir tek kelime alamazsınız. Kimsenin canını yakmaya niyetim yok, kimseye iftira edecek halim de yok, bunu bana söyletemezsiniz. Beni öldürebilirsiniz. Ama benden sureti kat iyede kimse aleyhine iftira alamazsınız. Ama bunu kafanıza koyun. Eğer doğruları sorarsınız hay -hay bildiklerimi anlatırım. Biz biliyor muyduk ki böyle darbe olacak, eğer zaten suçumuz olsaydı şimdiye kadar cezamızı çekerdik. Kanunlar şimdi gelmedi, mahkemeler şimdi çalışmıyor ki. Şimdiye kadar namuslu vatandaştık ta şimdi mi suçlu olduk dedim. Tabi bu gene aynı havasında esip gürlüyor. İnsan her şeyi göze alınca tabi korkmuyor, ben yine aynı cevapları verince bu sefer

– "Gel otur" dedi. Sonra da

– "Tebrik ederim. Ben hem kendilerine hem başkalarına iftira eden çok insan gördüm. Fakat seni takdir ederim. Sigara içer misin" dedi

– "İçerim" dedim. Sigara ikram edip kahve istedi. Ondan sonra,

– "Hadi bakalım şimdi sen söyle" dedi. "Sizin hakkınızda böyle -böyle diyorlar" dedi.

– "MİT'seniz bilirsiniz" dedim.

– "Yav benim bilmem ayrı, senin söylemen ayrı" dedi. Ben tabi anlattım bir şeyler. Zülküf Ağa'yı soruyorlar, Bozo Kemal'i soruyorlar. Bazı insanları soruyorlar.

– "Bunları namuslu şerefli insanlar olarak tanıyorum" dedim. Bunların sizin anlattıklarınızla bir ilgisi yok diyorum.

– "Öylemi" dedi, "Evet" dedim.

Biz konuşurken yarbay orada yazıyor. Ondan sonra "Tamam" dedi. Yarbay yazılanları önüme koydu, "İmzala" dedi.

– "Yarbayım ben okuma yazma biliyorum. Ben okumadan imzalamam" dedim,

– "Yani biz sahtekâr mıyız?" dedi başkan,

– "Hâşâ. Ben öyle bir istinatta bulunmuyorum. Belki yanlış duymuş olabilir ve yanlış zapta geçmiş olabilir. Çünkü başka kimseler hakkında da bana sorular sordunuz. O bakımdan eğer yanlışlık varsa düzeltelim" dedim.

"İmzalarsın" dedi, ben "Yok" deyince baktı ki olacak gibi değil,

– "Oku bakalım, ne halt varmış" dedi.

Okudum ki söylediklerimin tersini yazmışlar.

– Vallahi bunu imzalamam, bu sahtekârlığın daniskasıdır, ben böyle mi söyledim. Bunu bana imzalatamazsınız" dedim. Adam baktı ki ben kendimden eminim ifadeyi yeniden yazdılar ben de o zaman imzaladım.

"Bizi hangar uçağıyla götürdüler"

Bizi bir gece orada tuttular sonra Elazığ yolu üzerinde piyade alayına götürdüler. Üç gün burada kaldık, dördüncü günü şafakla beraber:

– "Hadi hazırlanın sizi götürüyoruz" dediler. Kışlaya getirdikleri bir kaç Nurcu subayla birlikte ellerimizi kelepçelediler, bizi askeri hava meydanına götürdüler. Ama nereye götürdüklerini söylemiyorlar.

Hem sağdan soldan, hem de ben önde olduğum için karşıdan da silah dayamışlar. Yani sıksalar, birbirlerini de vuracaklar. Bizde gideceğiz, onlar da. Hava meydanında bizi hangar uçağına bindirdiler. İçeride koltuk falan yok, demir aksamından oturma yerleri var bizi oturttular. Başlarında bir yüzbaşı, astsubaylara

– "Ellerini bağlayın" dediler. İplerle hem bizi birbirimize bağladılar, hem de bizi uçağa bağladılar. Birbirimizle konuşmamızı yasakladılar,

– "Herhangi bir lisanla birbirinizle konuşursanız sizi vururuz" dediler. Bu şekilde bizi alıp Erzurum'a götürdüler. Tabi oraya gidince anladık ki birbirlerinden pek haberleri yok. Çünkü bizi Erzurum'a getirmelerinin sebepleri Şeyh Said'in çocukları Şeyh Ali Rıza Efendileri de getirip bizi aynı uçakla götürmek istemeleri. Ancak oraya gidince sordular o zaman onların bir saat önce başka bir uçakla gönderildikleri anlaşıldı.

Uçak tekrar havalandı, gittik Sivas'a. Bizi aldılar pikapla bir kışlaya götürdüler. Tabii uçak bizi çok sarstı. Hepimiz istiğfar ettik, başımız döndü. Bizi götürdükleri kışlada ayakta bekliyoruz. Koltukta bir sivil, bir de yüzbaşı oturuyor. Tabi kimse sivili muhat tap kabul etmiyor, bizde kabul etmiyoruz.

– "Yüzbaşım, uçak çok sarstı başım dönüyor, müsaade ederseniz oturmak istiyorum" dedim. O daha cevap vermeden, meğer sivil emniyet müdürüymüş

– "Beyefendi, siz az mı başlar dörderdiniz, şimdi size koltuk mu ikram edelim?" dedi. Tam o sırada yüzbaşı sivile,

– "Sen kimsin? Sen kime yaranmak istiyorsun" deyince, sivil

– "Ben emniyet müdürüyüm" deyince, yüzbaşı

– "Emniyet müdürü benim. Çık dışarı çık" deyip emniyet müdürünü kovdu

– "Gel kardeşim, yanımdaki koltukta otur" dedi. Oturdum oraya. Bu sefer de

– "Arkadaşlara sandalye getirin" dedi. Sandalye getirdiler, sigara ikram etti, çay ikram etti. Tam diğerlerinin zıddı bir insandı.

Şimdi bende de bir hayli para var. İnşaat yapmışız, hak ediş almışız. Arkadaşlara ellişer bin lira dağıttım. Çünkü dedim, bir arada görünmesin paramız, başımıza ne geleceği belli değil, alabilirler düşüncesi var. O bizi getiren yüzbaşı görmüş ama her nedense parayı almadı.

Tam falan oğlu falan kişiyi falan kimseye teslim ettim deyip karşılıklı imzalar atıldı. Tam kapıdan çıkarken döndü

– "Yüzbaşım, bunlarda külli miktarda para var" dedi.

– "Eyvah! Para da gitti" dedim kendi kendime. Baktım Yüzbaşı kapıdan çıkacak olan yüzbaşıya:

– "Yüzbaşım, Senin ve benim param çalınmamış, bunların kendi paralarıdır. Allah iyi günlerde yemeyi nasip etsin. Hürriyetlerini aldık diye paralarını da mı alacağız, sen buna da mı göz koydun? Ben teslim aldım, sen git işine bak" dedi. Yüzbaşı, bir şey demeden çekip gitti. Sonra bana

– "Sen Ensarioğlu musun?" dedi. "Evet" dedim.

– Babanları da buraya getirdiler, toplam yedi sekiz kişi. İstirahat etmek ister misiniz yoksa sizi onların yanına götüreyim mi?" dedi.

– "Komutanım, bir an önce babamı görmek istiyorum" deyince, müsaade etti, abdestimizi aldık, namazımızı kıldıktan sonra bizi alıp götürdü.

"Tutuklu değilsiniz, misafirsiniz"

Koca kışlada ilk kafile biziz. Babam, Şeyh Ali Rıza Efendi, Zülküf Ağa ve bizle birlikte toplam on kişi olduk.

Tabii babam bana çok düşkün olduğu için beni görünce çok - çok sevindi sarıldı. Bizde rahatladık babamı görünce çünkü başına neler gelmiş bilmiyorduk. Artık her gün kafile- kafile insanlar getiriliyordu. Van'dan, Ağrı'dan, Maraş'tan, Mardin'den peyder pey kafileler geliyor. Artık kaçıncı gündü bilemiyorum, Bucaklardan on iki kişi getirdiler. Kampta en kalabalık kafile bizim sonra on ikişer kişiyle Fırat ve Bucak'lardı, diğerleri genellikle münferitti. Koğuşlar yüz kişilik, altlı üstü tahta ranzalar, her taraftan tahtakuruları yağıyor. Herkes torba dikmiş, torbanın içerisine giriyor ki tahtakurusu ısırmasın. Çünkü çoğu kişinin yüzü falan hep şişti.

Kampta en rahatımız Faik Bucak'tı. Sanki dinleme kampına gelmiş gibiydi. Gençleri rahatlatıyordu konuşmalarıyla, hal ve hareketleriyle. Ama ben Faik Bucak'ı tanımıyorum, üzerindeki çizgili pijamayı görünce fakir biri zannettim. Çünkü sobaya kömür atıyor, süpürgeyle oraları temizliyor falan. Ben de babama dedim ki:

– Sen Ensarioğlusun, bu Zülküf Ağa, diğeri Şeyh Said'in oğlu, öbürü Sait Ramanlı. Hadi anladık sizi getirmişlerde bu fakiri neden getirmişler dedim Faik Bucak için" Babam güldü,

– "Bu mu fakir? Bu Faik Bucak'tır, Allah'ın ateşidir" dedi. Tam o sırada Tugay Komutanı geldi kapıya, Faik Abi'nin elin de süpürge ve kürek duruyor.

– Bir ihtiyacınız, arzunuz varsa söyleyin" deyince, Faik Abi hemen atıldı:

– "Paşam, burası ne, biz kimiz. Neden buradayız, bu ne muameledir. Yatak yok bir şey yok, bol -bol tahtakurusu var. Burası esir kampımıdır? Biz bunu bilelim." dedi. Başladı Evrensel Hukuk'tan, ulusal hukuktan söz etti. Müthiş bir hitabet ve bilgi birikimi var. Tabi Tugay Komutanı aciz kaldı,

– "Faik Bey, sen büyük bir hukukçusun ama ben anlamam bu işlerden, bize emir vermişler, böyle yapın diye bizde onu yapıyoruz. Başka bir şey bilmiyorum yav" deyince Faik Abi,

– "Bilmiyorsan, nasıl memleketin idaresine el koyuyorsun. Bu memleketi nasıl idare edersiniz. Hem bilmiyorum diyorsun, senin

büyüklerin de bilmez" dedi. Tabii babam beni dürtüyor "Bu mu fakir. Bu Allah'ın ateşi" dedi.

Kampta bize çıkan yemek, askerin artığından yarı çakıl bulgur pilavı, kurtlu fasulye falan

Bir gün kamp yetkililerine dedik ki:

– "Müsaade ederseniz evlerimize mektup yazalım, bizi merak ediyorlar. Bilgi verelim ve bu dertten kurtulalım" dedik, Tugay Komutanı Sabri Koçak "Tabi tabi yazın" dedi.

Kamp komutanının düşmanı da kampa getirildi

Sabri Koçak aslen Ağrı'lı idi ve çok namuslu bir insandı. Sonradan Tümgeneral oldu. Ankara Merkez Komutanı iken vefat etti. Ama Sabri Koçak'ın düşmanları olan Ağrı'lı Öztürkler'de kampa getirilmişti. Sabri Koçak'ın babası Öztürkler tarafından öldürülmüş. Buna rağmen kendilerine hiç zulüm etmedi, çok disiplinli ve dürüst bir adamdı.

Mektupları evlerimize yazdık: "Bizi merak etmeyin, Biz şuan Sivas Kabakyazı Askeri Kışlası'nda tutukluyuz." herkes yazdı mektupları verdik. Akşam mektuplar geri geldi.

– "Hayrola" dedik. Bize "Siz tutuklu değilsiniz" dediler.

– "Peki, neciyiz" dedik. Askeri yetkililer "Sivas askeri kampta misafiriz, diyeceksiniz " dediler. Bunun üzerine Faik Bucak,

– "Eğer misafir isek eve gidiyoruz" dedi.

– "Yok, canım o kadar da değil" dediler. Bunun üzerine Faik Abi

– "Tutukluyuz" deyince,

– "Yok, misafir yazacaksınız" dediler ve biz de misafir olarak mektupları yazdık.

En son olarak yekûnumuzu sorduk onlar bize

– "Üç koğuş var, yüzer kişiden doldu. Üç yüz kişisiniz" dediler.

Son gelen kafilelerin çoğu önceki hazırlıktan farklı olarak ihbar neticesinde getirildiler. Mesela, adam rakibini yok etmek için işte bu DP'lidir, Kürtçüdür, Nurcudur diye ihbar ediyordu rakibi de Sivas'a getiriliyordu.

"Babam şarkın cellâdıysa ben de sizin cellâdınız olacağım"

Kamptakilerle 56 gün beraber kaldıktan sonra, bir gün babama bir mektup geldi. Tabi biz memlekete tembihledik. Akrabamız Ağa Akduman'dan başka kimse bize mektup göndermesin. Gelen mektuba baktık, bizim o dayının yazısı değil. Babam dedi bunu al götür albaya teslim et. Kampta da her yirmi günde bir bize bakan askeri kadroyu değiştiriyorlardı. Belki bunlar rüşvet alıp bunları kaçırtırlar kaygısıyla.

Gittim albaya dedim ki "Albayım bize gelen mektuplar bellidir. Bu mektup bizim adımıza gelmiştir ama bu mektup bize ait değildir. Bunu açmadan size teslim ediyorum. Artık muamele mi yaparsınız, geri mi yollarsınız onu siz bilirsiniz" Güldü,

– "Evet, bu mektup bizim tarafımızdan okundu. Yalnız beraber tugay komutanına gidelim" dedi. Tugay komutanına gittik.

– "Paşam, bu mektup bize ait değil" dedim. "Açmadınız mı?", "Açmadık" dedim.

Mektubu kendisi açtı baktı ki, mektupta aynen şöyle yazılıyor: "Muhterem Şeyhim. Menderes'in size gönderdiği o binlerce silahı sen bize dağıttın. Biz bunları gizledik, İsyan etmek için işaretinizi bekliyoruz..." dedim ki,

– "Paşam işte görüyorsun",

– Tamam, oğlum doğrudur ama bende bunu üstlerime bildirmekle mecburum. Açmadıklarını, geri verdiklerini, hepsini ek yazıyla belirtirim ama bunu da bildiririm. Tümene göndereceğim, artık onlarda ne yaparsa" dedi. Tabi mektup Ankara'ya kadar gidiyor.

Aradan üç dört gün geçti bir baktık telaşla subaylar geldi.

– Abdürezzak Ensarioğlu giyinsin hazır olsun. Valizini toplayın " dediler. O zaman da bir dedikodu çıkmış, durumu ağır olanları Yassıada'ya gönderecekler diye.

Babam hazırlandı tam çıkıyor, subaylar geri döndü,

– "Oğlu Said Ensarioğlu'da gelsin" dediler. Ben de hazırladım eşyaları alıp götürdüler tugay binasına.

Baktım ki Muharrem İhsan Kızıloğlu, hem Tümgeneral hem İçişleri Bakanı yapmışlar. Yanında da iki tane Milli Birlik Komitesi üyesi var. Kızıloğlu babama hitaben:

– "Ne yapmak istiyorsunuz" deyince babam,

– "Hayrola paşam bir şey mi yaptık?" dedi.

– "Sizi gibi neler yapıyorsunuz, isyana hazırlatıyorsunuz" deyince, babam:

– "Paşam biz hiç bir şey yapmadık. Bizi sıcak yuvamızdan, ailemizden koparıp buraya getirdiniz, Biz suçlu olmadığımız için gayet müsterihiz, verilmeyecek bir hesabımız da yok, hesabımızı veririz er ya da geç bu şaibelerden de kurtuluruz onun için gayet rahatız" dedi. Kızıloğlu,

– "Bana bak! Benim babam şarkın cellâdıydı, bende sizin cellâdınız olacağım" dedi. Babam dedi ki:

– "Paşam, radyolardaki bildirilerinizde biz insan haklarını, adaleti kardeşliği tesis etmek için idareye el koyduk diyorsunuz. Eğer kanun nizam varsa bizim hiç bir şeyimiz yok çünkü suçlu değiliz." deyince bizi esip gürledi. Daha sonra verdikleri emirle bizi cezaevinin bodrum katına götürüp kapattılar. İnşaat iskân taburu dediğim yer oldukça uzak dağ başında bir yer. Oranın komutanı da bir yarbaydı. Bunlar bizi apar topar götürünce enteresan bir şey söylediler "Ruslar, Sivas'taki askeri kampa taarruz eder orayı yerle bir eder ve bizleri kaçırır" Ben ve babama karşı bu kadar anlamsız, asılsız iddialar öne sürüyorlar. Bunu tabur komutanı anlatıyor:

– "Bunun için bunların kampta kalmasını mahsurlu gördük, bunları getirdik şimdi kimse yerini bilmesin" Yarbay heyecanlandı ve dedi ki:

– "Burada koca bir tabur sahip çıkamıyor, ben mi sahip çıkacağım" emir böyle dediler. O da bunun üzerine tuttu, sıradan tek katlı bir bina var uzunlamasına bir başköşeye babamı bir başköşeye de beni kapattılar.

Çok enteresandır gece 24.00 civarında o yarbay bir telaşla geldi. Kapıyı açtı yanıma oturdu nefes nefese kalmış, rengi kaçmış ter içinde. Ben de heyecanlandım.

– "Hayırdır Yarbayım" dedim.

– "Oğlum. Senin babanın durumu iyi değil. Her şeyi göze alarak istiyorsan seni bir beş dakika görüştüreyim" dedi.

– "Ne olacak" diye sordum.

– "Belki size bir diyeceği var, size teslim edeceği emanetleri olabilir" dedi. Yani öldürüyorlar. Allah kimsenin başına getirmesin. Beni her tarafta ter bastı. Yarbayım

– Görmek istemiyorum. Babam gittikten sonra emanet vasiyet hiç bir şey benim umurumda değil. Benim bütün dünyam babamdır" dedim. Peki dedi hüzünlü bir şekilde ayrıldı ve gitti.

Şimdi bir nöbetçi benim kapımda, bir nöbetçi de babamın kapısında bekliyor. Yarbay gidince heyecandan kapıyı kapatmasını unuttu. Şimdi asker geldi, askerin de orada adamı beklediğinden haberi yok. Orada askeri malzemeler ve depolar var orayı bekliyor zannediyor. Beni görünce evvela türkü falan söyledi sonra geldi

– "Sen kimsin yav" dedi.

– "Dedim ben buradayım işte" niye deyince baktım ki haberi yok.

– "Yer bulamadık da bizi burada misafir ettiler" dedim. Ha öylemi dedi "Evet" dedim. Sigara falan içtikten sonra ona dedim ki:

– "Senin tüfeğinin içinde mermi var mı?"

– "Şimdiye kadar yoktu. Ama bu gece verdiler" dedi. Bununla konuşuyoruz, sevgilisinden bahsediyor, memleketten bahsediyor, bende buna sigara falan veriyorum ama silahı ikimizin arasında duruyor. Benim derdim benim babamı almaya gelirken ben silahı kapayım bir kaç kişiyi öldüreyim ondan sonra da ne olursa olsun. Babam gittikten sonra her şey nasıl olsa boş olacaktı, çünkü ben dünyamı kaybedecektim.

İki saat kadar nöbet tuttu. Nöbetçi değişti, bu gelen nöbetçiye

– "Yav burada çok iyi bir kafa dengi bir arkadaş var. Harman Sigaraları falan var." o geldi oda habersiz. Geldi oturdu onunla başladık sohbete. Dört saat geçti fakat bizim karşımızda bir bina var. Nöbetçi subay var, geliyorlar gidiyorlar bir hareketlilik var belli ki bir şeyler olacak. O nöbetçinin nöbeti tam bitmek üzereyken şafa-

ğa yakın yarbay koşa- koşa geliyor. Gelir gelmez boynuma sarıldı, ağladı, öptü "Hepimize geçmiş olsun, o tehlike ortadan kalktı" dedi.

– "Ne oldu albayım ne oldu" diye sordum.

Bizi kurşuna dizeceklerdi

– "Evladım, Muharrem İhsan Kızıloğlu ve bir kaç kişi toplantı yaptı. Bunlar kaçtılar "Dur" emri dinlemediler, kurşuna dizin dedi. Muharrem İhsan Kızıloğlu, bunlar her zaman elimize geçmez kurşuna dizip yok edelim, zabıtları da farklı düzenleriz dedi. Ancak Sabri Koçak Paşa doğrudan doğru Cemal Gürsel Paşa'yı aradı. Gürsel'le telefonla konuşurken, buradakiler böyle bir şey söylüyor. Haberiniz var mıdır yok mudur? Varsa bile bunu bana yaptıramazsınız, beni de onlarla birlikte öldürebilirsiniz dedi. Gürsel Paşa'da "Aman bunlar size emanettir. Sakın biz daha eskinin hesabını veremiyoruz (Mustafa Muğlalının 33 köylüyü kurşuna dizmesi hadisesinden bahsediyor-N.Ç) Benden başka, senden başka kimse sorumlu değildir, kimseyi dinleme. Bunun üzerine Koçak Paşa geldi dedi ki "Bunlar bana emanettir, kimse müdahale edemez" deyince bu tehlikede ortadan kalktı" dedi.

Esasında bu olay babam ve ben için düşünülmüşken, daha sonra bizi top yekun öldürmek istediler. Şöyle: "Herkes bırakıldıktan sonra 55 ağalar kalınca bir daha böyle bir fırsat bir daha yakalayamayız, bunlar en nüfuslu ağalar Güneydoğu'nun çeşitli vilayetlerinden. Bunları hamama veya başka bir yere götürürken, kaçmaya başladılar, askerin "Dur emri" ni dinlemediler, bunların hepsini kurşuna dizin. Ancak yine Sabri Koçak Paşa müdahale ediyor ve buda önlenmiş oluyor.

Yirmi gün civarında o inşaatlarda kaldık. Daha sonra bizi cezaevinin bodrum katına götürdüler. Orada dört ay, banyo, traş ve elbise değiştiremedik. Her şeyden mahrumuz. Günde bir ibrik su, askerden arta kalan karavanayı kapı altından veriyorlardı. Görevlilerin bizimle konuşması da yasaktı.

Tam dört bitiminde artık diğerlerini serbest bırakacaklar bizi de herkesin sürgün yeri belli olmuş, bu arada Tümen Komutanı da değişmiş. Yeni gelen Tümen Komutanı da askeri birlikleri teftiş ediyor, teftişe de bizim içinde bulunduğumuz askeri cezaevinden başlıyor. Geliyor bakıyor ki o tabloda bu kadar subay, bu kadar astsubay, bu kadar er yazılıyken sıralamada iki tane de sivil diyor. Bu sivilin ne işi var burada diye askeri cezaevine bakan sorumluya soruyor. Subay:

– "Paşam bunlar siyasi suçlu. Doğu Ağaları bunlar" deyince, Tümgeneral:

– "Ama onlar kampta" diyor. Subay, "Efendim bunları onlardan ayırıp getirdiler" diyor. Bunun üzerine Tümgeneral "Ben bunları görmek istiyorum" diyor.

Adanalı bir onbaşı kapıda nöbet tutarken bana kapının altında bir gazete vermişti. Gazetede de Amerikan'ın U-2 Pilotu Rusya'da yakalanmış, bunun Rusya'daki soruşturmasını, cezaevindeki durumunu anlatıyor. İşte günde bir saat güneş banyosu, günde bir sefer banyo, efendim şu yemekler falan onun hayatını anlatıyor. Tesadüfen onu okuyorum. Bir baktım kapı sabahleyin erkenden açılmaya başlandı. Betonun üzerine yalandan bir minder artmışlar, yastıkta yok bavulumu yastık yapmışım kullanıyorum. Baktım içeriye bir Tümgeneral girdi. Arkasında askeri mahkemenin baş hâkimi, merkez komutanı, yaver falan bir sürü yetkili gelmiş. Ben onu görünce oturdum, çünkü o gıdasızlıktan ayakta duracak halim de yoktu. Tümgeneral:

– "Nasılsın evladım" dedi.

– "Paşam benden nasıl bir cevap bekliyorsunuz. Çok iyiyim, çok rahatım, Allah sizden razı olsun, sağ olun, var olun mu diyeyim. Nedir bu gayri insani durum. Benim babam da burada sağ mıdır, ölümüdür haberim yok. Onun benden haberi yok aynı binada olmamıza rağmen. Bakınız dünyada birbirine iki düşman devlet, birinin casusunu yakalıyor, Rusya gibi kuralsız bir devlet, ona gördüğü muamele. Bizim daha tutuklama kararımız yok. Benden ne bekliyorsun paşam, nasılsın diye soruyorsun" dedim o öfkeyle. Bunu anlatınca paşa şöyle bir bozuldu, gözleri doldu

– "Fazla takatim kalmadı evladım" dedi. Askeri baş hakime dönüp,

– "Nedir bu rezalet" diye sordu. Baş hakim,

– "Paşam gelen Tümgeneral Muharrem İhsan Kızıloğlu, emir verdiler" deyince,

– "Yav sen hâkimsin. Emirle olur mu? Bu adamların tutuklama kararı yok. Bunları nezaret altına aldınız. Bu hücredir, eziyettir, bunu nasıl yaparsınız? Sen ne biçim hukukçusun" deyince

– "Efendim biz emir kuluyuz" dedi. Tümgeneral "Emir- memir yok" deyip bayağı azarladı.

– "Çık dışarı oğlum. Hemen yukarıdaki katlarda güzel bir oda hazırlayın, temiz yataklar, ranzalar" deyince bütün askerler seferber oldu. Babamı da getirdiler, ilk orada babamla birbirimize sarıldık. Üçüncü kata çıkardılar, pırıl -pırıl bir oda, yataklar, banyolar hepsi pırıl- pırıl. Tümgeneral

– "Her gün sizi gelip görmeden vazifeye gitmeyeceğim. " dedi. Kendisine dua ettik uğurladık.

Bizi tekrar kampa gönderdiler

Tabi çok acı şeyler bunlar. Babam çok düşkün bana. Tabi bizim içinde babamız bizim her şeyimiz. Artık aynı odada yatıyoruz. Bende o zaman çok rahat uyuyorum, bebek gibi. Acaba kalbi falan durdu mu diye bir bakıyorum ki babam gelmiş benim nefesimi dinliyor gece uykuda.

Üçüncü gündü her sabah gelen Tümgeneral tekrar geldi.

– "Evladım. Sizin arkadaşlarınız orada kampta. Siz buradasınız. Siz burada daha mı rahatsınız yoksa sizi arkadaşlarınızın yanına yollayayım mı?" diye sorunca

– "Paşam. Burada baba oğuluz, o mu beni teselli edecek, ben mi onu teselli edeceğim. Orada dostlarımız var, arkadaşlarımız var, eğer mümkünse bizi arkadaşlarımızın yanına gönderin" dedim.

– "Hemen valizleri toplayın" dedi. Makam arabasına bizi aldı, babamla arkada oturdular, ben öne oturdum bizi götürüp oraya teslim ettiler.

Ertesi günü herkesi serbest bıraktılar, daha sonra biz 55 kişiyi tuttular. Biz olmadığımız zaman kamptakilere de bir şey söylememişler, bizim nerede olduğumuzu kimse bilmiyor.

Kampta bir ara merhamete geldi Tugay Komutanı dedi ki "Parası olan, bizim askerlere para versinler. Aparatif yemekleri kendileri de yapabilirler. Millet bir kaç gün yemek yaptı, bir küçük olay oldu ondan sonra tekrar yasaklandı.

Kampta namaz kılmak serbestti. İmamlığı genellikle Şeyh Said Efendi'nin çocuklarından Şeyh Ali Rıza Fırat yapıyordu. Kampta bir çok müftü, hoca, eski milletvekili ve alimler vardı. Kampta bulunanlardan biri de Alevilerin o günkü liderlerinden olan İzzettin Doğan'ın babası Hüseyin Doğan'dı. Onu Malatya Doğanşehir'den getirdiler. Oldukça muazzam bir beyefendiydi, daha önce milletvekilliği yapmıştı.

Kampta günümüz mahkûmlar gibi geçiyordu. Yürüyüşlerle, tavla ve satranç oynamaları gelen gazeteleri incelemek ve yorumlamakla geçiyordu. Sohbetlerde ne olacak bu Türkiye'nin hali sürekli gündeme geliyordu. Her Allah'ın günü radyo ve gazetelerde gündemdeydik. Kampta bazıları korkmuş ve perişan olmuştu. Çoğunlukla deneyimli tecrübeli dayanıklı insanlardı. Biz hepimiz aynı bahçeye çıkıyorduk.

Kampta dokuz aya yakın bir süre kaldıktan sonra bizi gece yarıları sürgün olarak gideceğimiz yerlere gönderiyorlardı, basın haber alıyorlardı gelip bizi çekiyorlardı. Benim bir takım elbisem var birde termos gibi bir şeyim var. Yastık ve battaniye mecbur. Çünkü nereye gideceğimiz orada ne ile karışılacağımız belli değil. Herkes sırtlamış yatağı yorganını ancak ben işin farkında olduğum için dost üzülür düşman sevinir mantığıyla ben eşyalarımı yerden sürüklüyorum ki resimlerde çıkmasın diye. Yüzbaşı bana bir baktı, anladı durumu çağırdı bir çavuşu

– "Bu gururludur, Fotoğrafta çıkmasın diye yerde sürüklüyor, al bunun eşyalarını" dedi. Ben elimi kolumu sallayarak gittim, üç gün sonra bir baktım Akşam Gazetesi'nde bizde fotoğraflarını çektikleri kişiler için "Çıkınlı ve termoslu ağa" diye yazmışlar.

"Bizi 33 vilayete dağıttılar"

Sürgün zamanı herkes diyor beni nereye gönderecekler, benim içime doğdu dedim "Beni Tekirdağ'a gönderecekler." şimdi Tugay Komutanı gelip listeyi okuyunca "Sait Ensarioğlu Tekirdağ" deyince arkadaşlar, "Madem sen öğrenmiştin neden bizim yeri de söylemedin" dediler. "Yav içime doğdu" dedim. Tugay komutanı listeyi okuduktan sonra arkadan büyük bir nutuk çekti.

– "Arkadaşlar sizi 33 vilayete dağıtmışlar. Güzel vilayetlere dağıtıyorlar, şükretmeniz lazım, daha başka şeyler olabilirdi" diyince ilk olarak Kamuran İnan'ın kardeşi vardı Zeynel Abidin İnan zeki bir adam müsaade edin ben paşama bir söylemek istiyorum diyerek

– "Paşam kusura bakmayın. Bizde bir mesele var üzerinize de almayın. Bizim bir ahmak köylü vardı, köyde birisi vurulmuş alnından adam ölmüş. Bu ahmak köylü bakmış demiş "Allah gözünü korudu biraz daha aşağı gelseydi gözü gidecekti." Şimdi adamın beyni parçalanmış ölmüş, adamın gözüne değse ne olacak alnına değse ne olacak. Bizim malımızı mülkümüzü elimizden almışsınız, bizi yuvalarımızdan koparmışsınız, hürriyetimizi kısıtlamışsınız, memleketten koparıp sürgün ediyorsunuz, daha başka şeyler olabilirmiş. Allah gözümüzü mü korudu" dedi. Komutan " Vallahi bizi ahmakta yaptın ama bir şey söylemeyeyim" dedi.

"Ölümden korkuyorsam şerefsizim"

Kampta bizim o cesur, soğukkanlı Zülküf Ağa morali berbat. Babamın da bendeki paradan haberi yok. Babam da her şeyi düşünüyordu. Gömleğinin her iki yakasının yanına onar bin lira diktirmiş ne olur ne olmaz diye. Getirdikleri herkesin parasını üzerlerinden almışlar. Her kes parasız. Zülküf Ağaya babam,

– "Sen cesur adamsın, kederimiz ne ise o olacak. Ölsek bile erkekçe ölelim. Nedir senin bu moral bozukluğun ben bunu sana yakıştırmıyorum, dik dur" dedi. Zülküf Ağa,

– "Abdürrezak Bey, ölümden korkuyorsam şerefsizim, ben Zülküf Ağa olarak harcadım, harcattırdım, yedirdim, içtirdim. Bura-

da cebimde sigara parası yok. Bu beni kahrediyor, paramızı aldılar" dedi. Babam kulağıma eğildi,

– "Oğlum tuvalete git, bu gömlek yakasından on bin lira çıkar, beş bin lirasını Zülküf ağaya ver beş bin lirasını da harcayalım diğer on bin lirada kalsın" dedi. Bende "Baba bende para" var deyince "Ne demek yav bende para var" diye sordu.

– "Baba bende 250 bin lira var" nasıl almadılar dedi, bende nasıl almadıklarını anlattım. Babam,

– "O zaman o paranın on bin lirasını Zülküf Ağa'ya ver" dedi. Bende parayı Zülküf Ağa'ya verince bir sevindi bir sevindi

– "Bizi asmayanında..." dedi.

Biz kampta iken ziyaretçiler de geliyorlardı. Müsaade alınıyordu tugaydan, alaydan en sonunda çağırıyorlardı, bir teğmen ya da üsteğmen telin karşı tarafında Biri bu tarafta. Gelenlere sandalye konuyordu bir de bize, her söz zabta geçiyordu. Mesela benim ziyaretçim geldi, "Nihat Hoş geldin " diyorum, ikisi yazıyor dedi ki "Nihat hoş geldin" böyle yazıyorlar ziyaretçi ayrıldıktan sonra not "Aradan geçen konuşma yukarıya alınmıştır. Hal hatır sormaktan başka şaibeli bir durum olmadı" diye yazıp imzalıyorlar, ziyaret bu. Bazen de yasaklanıyordu.

"CHP kendi vekilini ihraç etti"

Şimdi en kötüsü kadro yirmi günde bir değişiyordu. İsim yoklaması her sabah sonra nutuk çekiyorlardı. Kampta enteresan bir durum da vardı. CHP Van Milletvekili Tevfik Doğuışıker çok enteresan bir milletvekiliydi. Geçmişi oldukça tantanalıydı. Buda bir yüzbaşı ile kavga ediyor, Çok inatçı, çok enteresan bir adamdı. Tabi Kinyas Kartal bunu biliyordu ve takılıyordu,

– "Tevfik sen de geldin mi" diyordu.

Güya Tevfik İsmet Paşa tarafından çok sevilen onun gözbebeği olan bir milletvekili. Geldi dedi ki,

– "Abdürezzak Bey, ben sizi eskiden de tanıyorum. İsmet Paşa'nın bizden haberi yok. Ben şimdi ona mektup yazayım, beni kurtarır seni de kurtarır" dedi. Babam dedi ki:

– " Ben İsmet Paşa'dan falan şefkat beklemiyorum. Ben burada ölüme razıyım onun merhametine sığınmam, buna tenezzül de etmem, beni dinlersen sen de etme", "Olur mu Abdürrezak Bey "deyince babam,

– "Benim tanıdığım İsmet Paşa kimseye merhamete gelmemiştir. Tevfik yapma kendini harcıyorsun" dedi. Tevfik Bey bunun üzerine,

– "Sen bilmezsin" dedi ve mektup yazdı. Mektuba da şöyle yazıyor:

– " Paşam, ben burada 300 Demokrat Partili ile beraberim. Bunlarla beraber olmak benim kanıma dokunuyor. Haberiniz olsun, en büyük ceza bunlarla beraber olmaktır." Üç gün sonra Öncü Gazetesi'ni aldık şöyle yazıyordu:

"Tevfik Doğu Işıker CHP'den ihraç edildi" Ondan sonra babam okuyunca "Tevfik gel hele" dedi.

– "Al sana senin İsmet Paşa'n seni kurtaracak adam seni partiden ihraç etti" dedi. Kampta olduğunda hala milletvekilliği devam ediyordu. Fakat cesur bir adamdı. Bir gün bizi beraber Sivas'ta mahkemeye götürdüler. Götürürken albay emir verdi bizi götüren subaylara,

– "Bunlar herhangi bir lisanla, herhangi kimselerle sivillerle konuşması kesinlikle yasak. Sivillerle asla, yoksa sizin hakkınızda muamele yaparım" dedi. Gittik mahkemeye hakim soruyor,

– "Adın soyadın" Tevfik Bey omuz silkiyor. "Tahsilin nedir" yine omuz silkiyor, "Sen şöyle bir suçla itham ediliyorsun ifadeni versene" gene omuz sikti.

Hakim bu sefer bizi getiren üsteğmene sordu:

– "Bu dilsiz mi?"

Üsteğmen bunun üzerine "Tevfik Bey niye cevap vermiyorsun, bunun üzerine Tevfik Bey

– "Oğlum ben kanun adamıyım. Senin üstün sana emir vermedi mi, bunlar sivil ben bunlarla nasıl konuşayım." Tevfik Bey ifade vermedi geri gittik.

"Ermeni hemşerimizin duygulandıran jesti"

Ben ve Halis Öztürk'ün kardeşi Köroğlu Öztürk ikimiz Tekirdağ'da aynı yere sürgüne gidiyoruz. Bizi gece yarısı trenden indirdiler. Askeri bir pikaba koydular, pikabın camlarını da gazetelerle örtmüşler. Bizi götürdüler askeri kışlaya, nizamiyeden geçirdiler, ikimizi bir odaya kapattılar. Gecedir hangi semtte olduğumuz bile bilmiyoruz. Şafakla beraber bir baktım bir teğmen geldi,

– "Said Ensarioğlu", "Benim" dedim. "Görüşmen var" dedi.

Allah'ın kulu bilmez. İstanbul, ne bilen var ne gören var ne duyan var. Görüşmemin olması mümkün değil. Akla ilk gelen bizi kaybedecekler, insanın aklına her türlü şey geliyor.

Ben gidince Köroğlu'da ayağa kalktı, ben de geliyorum dedi. "Bunlar öldürecekler, beni de seninle birlikte öldürsünler" dedi.

– "Beni çağırmışlar, öldüreceklerse beni öldürsünler, seni ne diye öldürsünler.",

– "Şerefsizim geleceğim" dedi,

– "Vallahi olmaz" dedim. Zor bela onu ikna ettim. Allah var her an her şey olabilir diye içimden geçiyor. Gittim ki sivil bir adam, hemen tanıdım bizim Diyarbakır'ın Ermenilerinden. Ağladı boynuma sarıldı, "Geçmiş olsun" dedi.

– "Yav bırak hele geçmiş olsunu. Yusuf sen nasıl haber aldın, nereden öğrendin" diyince,

– "Benim kardeşim burada çavuş. Sizin isminizi kaydederken, ailede hep konuşuluyordu, gece nöbeti arkadaşına devredip gelip bana haber verdi. Ben kalktım bizim Ermenilerden tekel bayisi vardı onu kaldırdım, dükkânı açtırdım. İki kilo Harman Sigarası, evden kebaplar, yemekler falan yaptırdım geldim. Allah seni ıslah etsin çok makbule geçti. Çıkardı bir zarfın içinde para, kusura bakmayın ancak dedi. Dedim bak bunlar tamam ama param var, olan bir şeyi neden alayım." Konuştuk parayı iade ettim teşekkür ederek gönderdim.

Gittim ki bizim o Köroğlu ter içinde kalmış, odanın içerisinde gidip geliyor heyecanla, "geldin mi" dedi. "Hakke ten görüşme vardır" dedim. Onunla oturduk, o yemekleri falan yedik.

Kaldık orada ve niye beklettiklerini sorduk. Tekirdağ'a gideceğiz, "Sizi gemiye bindireceğiz" dediler.

– "Yav kardeşim, Tekirdağ'la İstanbul arası bir saatlik yo. Bizimle gelen muhafızın parasını da biz verelim. Bizi bindirin gidelim. Yok diyorlar, emir var devletin vasıtasıyla gideceksiniz. Buraya kadar devletin vasıtası olan trenle geldiniz, burada tren olmadığı için de devletin vasıtası olan gemiyle gideceksiniz." diyorlar. Bizi Zeytinburnu'nda bir kışlada bekletiyorlar.

Bir yük gemisi hareket ediyor, götürdüler bindirdiler, bodrum katına indik, her taraf zibil pisliğin içinde, İstanbul'dan Tekirdağ'a 12 saatte gittik. Acayip uygulamalar vardı, mesela Sivas'ta kampta yediğimiz karavana yemeklerini daha sonra bizden icra ile tahsil ettiler. Sürgünden sonra evlerimize döndük bir baktık ki icra gelmiş karavana parası istiyorlar.

Tekirdağ'a gittik. Dört gün bir askeri kışlanın çatı katında kaldık. Oradan emniyete götürdüler. Emniyet Müdürlüğü'nde birinci Şube Müdürünün odasını boşalttılar, iki karyola attılar bizi oraya bıraktılar. Emniyette odamızın kapısında nöbetçiler var, dışarıda nöbetçiler var, yetmiyor iki karyola arasına da bir sandalye koymuşlar polis sabaha kadar nöbet bekliyor. Tam iki ay karakolda kaldık hiç dışarı çıkartmadılar.

İki ay sonra bir gün emniyet müdürü ile savcı geldi. Dediler ki

– "Sait Ensarioğlu senin tutuklama kararın Ankara'dan gelmiş. Öbürünü de serbest bırakın her akşam imza verecek." Bunun üzerine Köroğlu dedi ki:

– "Beni de tutuklayın." "Yok dediler emir böyle seni tutuklayamayız" deyince Köroğlu "Tutuklanmam için ne suç gerekiyorsa işleyeyim, küfür edeyim ben arkadaşımdan ayrılmak istemiyorum. Bu Tekirdağ'da onlar beni tanımaz ben onları tanımam ne yapacağım burada" dediler ne ettiyse "Olmaz" dediler. Beni alıp cezaevine götürdüler.

Bizim başımızda gece nöbet bekleyen polislerden dört beş tanesi, demek ki aile görgüsü olacak kendi evlerinde kebap ve köfte tarzı şeyler pişiriyorlar paket yapıp gizli getiriyorlar veriyorlar ki yiyelim diye.

"Tekirdağ cezaevindeyim"

Beni askeri emirle sivil cezaevine gönderirken gelen emirde "Tehlikeli adamdır, sakın hiçbir mahkûmun arasına katmayın. Hiç kimse ile görüşmesin hiç kimse ile konuşmasın" diyor. Beni tecride attılar oraya bir tahta attılar üzerine bir şiltte atıp "Sen burada kalacaksın" dediler. "Ya Allah Ya Sabır" dedik.

İki gün geçti bahçeye bakan ufak bir pencere var onu da dikenli telle örtmüşler. Ben de oradan dışarıyı seyrediyorum. Bir baktım üstü başı perişan bir adam elinde bir gazete, Akşam Gazetesi. Gazetenin birinci sayfasının ortasında benim fotoğrafım "Elli beşlerin en genç ağası Sait Ensarioğlu Tekirdağ'ına sürgüne gönderilmişti. Bugün tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir." Ben onu okuyorum ama adamın benden haberi yok. Adam gazeteyi okurken küfrediyor

– "Süt gibi çocuk adam buna da kıyar mı" diyor kendi kendine. Ben de gazeteyi okuyorum o an hissetti ki içeride biri var şöyle bir döndü " Bu sen değil misin?" dedi, "Evet benim" dedim. Bir baktım orada çıktı, "Bego, Hasan, Mahmut ..." Meğer idamlık on beş tane şarklı varmış. Urfalı, Antepli, Siirtli, Bitlisli, Sivaslı hepside müebbet ceza almış idamla yargılanıyorlar.

– "Gelin hemşerimiz burada" dedi. Geldiler,

– "Allah kurtarsın" dediler, "Sizi de Allah kurtarsın" dedim.

– "Neden buradasın" dediler, ben de "Öyle uygun gördüler" dedim.

Bunlar hemen dediler "Arkadaşlar bu durumu kabullenemeyiz, hemen isyan çıkarıyoruz." Hani derler ya "Ölümden öte köy var mıdır" bunlar içinde idamdan öte ne bir şey yok hemen karar verdiler.

– "Arkadaşlar yapmayın, ben halimden memnunum." kim dinler ki. Bir baktım içeride fırtınalar koptu. Kapıları kırdılar, içerideki gardiyanları esir aldılar. Asker, polis cezaevini sardı. Ben de diyorum, derdim bana yetiyor, birde bunu başıma sardılar.

O sıralarda orada Elazığlı bir savcı var Sait Polat diye sonradan Yargıtay Başsavcısı oldu. Çok cesur ve kalender bir adamdı. Vali, alay komutanı, emniyet müdürü hepsi gelmişler o diyor ki,

– "Vali Bey, sakın bir şey olmasın ben içeri giriyorum", isyan var müsaade etmeyiz falan diyorlar o,

– "Bunların hepsi evladım gibidir. Ben onlara babalık yapıyorum, beni öldüreceklerse öldürsünler, ben gidiyorum" diyor. Geliyor kapıya,

– "Açın çocuklar ben geliyorum" diyor kapılar bir -bir açılıyor çünkü herkes adama "Baba" diyor.

– "Derdiniz nedir" diye soruyor, bizim hemşeriler de,

– "Bizim bir hemşerimizi getirmişler, hücrede yatacak, mahkûmların içerisine girmeyecek, bunu kabul etmeyiz" Savcı "Kim o" diye soruyor. "Hücrede" cevabını veriyorlar. Bir baktım başsavcı geldi

– "Geçmiş olsun evladım, neden buradasın." "Ben de bilmiyorum" dedim.

"Çocuklar sizin derdiniz bu mu?" dedi, "Evet" dediler. "Tamam" dedi.

Çıktı valiye dedi ki "Sayın valim ablukayı kaldırın isyan bitmiştir" dedi. "Kalk bakalım" dedi, kalktık,

" "Hangi odayı beğeniyorsun" diye sordu.

Şimdi Tekirdağ Cezaevi denize nazır, hastaneden cezaevine dönüştürülmüş bir yer. Gittim denize nazır yola bakan bir oda var,

– "Mümkünse burası olsun" dedim.

"Hemen burayı temizleyin, güzel yataklar verin. Beş kişiliktir, tek başına da kalabilir, istediği arkadaşı da yanına alabilir. Her gün gelip ziyaret edeceğim. Müdür Bey sen dâhil bütün gardiyanlar onun emrinde olacaklar. Bu benim özel misafirimdir. Kimden şikâyetçi olursa beraber çalışamayız. Kapıları gece gündüz açık olacak. Mahkemeye giderken kesin olarak kelepçe takılmayacak mesuliyet bana ait" dedi. "Allah razı olsun" dedim

Artık cezaevinde "Herkes bizi oraya al" diyor, ama ben orada üç beş siyasi tutuklu var, parti başkanı eski milletvekili. Bunlardan biri demiş ki

– "Cemal Gürsel fotür takmasını bilmiyor. Herkes sağa eğerken o sola eğiyor" dedi diye "Vay sen hakaret ettin" deyip adamcağızı tutuklamışlar. Artık orada her şey benden sorulmaya başlandı. Ben müdüre

– "O siyasilerin yerine bizim hemşerileri koyun. Siyasileri de benim yanıma getirin" dedim. Siyasiler geldi,

– "Vay Allah senden razı olsun, o hırsızların içerisinden bizi kurtardın"

"Dersim hadisesi ve vicdan azabı"

Artık memleketten ziyaretçiler gidip gelmeye başladı. Toplam iki seneyi geçkin cezaevinde kaldım. Babam dâhil elli beşlerin hepsi tahliye oldu ama ben üzerime verilen ifadeler nedeniyle oldukça geç çıktım.

Ben Tekirdağ'da baroya müracaat ettim, bir avukat benim davamı kabul etmedi "Siyasi suçtur bizi ilgilendirmez" dediler. Ne kadar para istiyorsanız vereyim dedim, "dünyayı versen yine kabul etmeyiz" dediler. Fakat Antalya'da babamın başına ilginç bir durum geliyor. Onun da davasını kimse kabul etmiyor, Aşur Aksoy isminde bir adam kabul ediyor ve ücretsiz. Aşur Aksoy mahkeme bitince bunun sebebini babama anlatıyor ve şöyle diyor:

– "Ben Dersim isyanı sırasında orada mahkemede görevliydim. Tutuklananlar hakkında nasıl bir karar vereceğimizi bilmiyorduk. Ankara'ya arkadaşları gönderip sordurduk bunlar hakkında nasıl bir karar verelim diye, Ankara'dan gelen emirde ,Nüfuzlulara ayrı fakir kimsesizlere ayrı davranmamız emredildi.. Biz de birçok insan için haksız kararlar verdik. Acaba şimdi bir Kürde hizmet edersem Allah beni affeder mi, vicdanımı rahatlatır mıyım, düşüncesiyle davanıza ücretsiz girdim ve kabul ettim" diyor.

"Böyle bir sığınmacı benim hakkımda böyle mütalaa veremez"

Tekirdağ'da yargılanırken, ağır cezaya iştirak eden savcı sık -sık ziyaretime geliyor. Cezaevi bahçesine oturuyoruz, çay kahve içiyoruz, sık- sık,

– "Merak etme bu günler geçicidir" diyor, ben de en çok ona güveniyorum. Mahkemede beni neyle yargılayacaklarını bilmiyorum, aylar sonra ağır ceza beni çağırdı, suçlarım,

– "Babamın kurmaylığını yapmışım, Celal Bayar ile Menderes darbeden aylar önce binlerce silah göndermişler, başımıza herhangi bir şey gelirse sen sivilleri ayaklandırırsın, orduya karşı koyarsın." Ben de diyorum

– "Madem Menderes ve Bayar darbeyi biliyordu neden başının çaresine bakmadı" O kadar saçma sapan acayip istinatlar. Biz daha Sivas'ta kamptayken, bir hakim ile yarbay gelip dediler ki,

– "Menderes size mektup yazmış. Muhterem Şeyhim, Hürmetler ederim. Herhangi bir şey olursa bize sahip çık..." gelenler,

– "Sen şimdi şahit pozisyonundasın, biz delil topluyoruz" dediler. Babam dedi ki:

– "Ne böyle bir mektup var, ne böyle bir yardım istemesi var, ne böyle bir olay. Eğer size yalancı şahit lazımsa başka yerden temin edersiniz, bizden beklemeyin. Ben kalkıp adama iftira mı edeyim. Şimdi seni bırakıyoruz deseniz bile bunun aslı astarı yok" dedi.

En son duruşmada ki ben de son olduğunu bilmiyorum. Babam da abim İle beraber. Abim asker babam da cezaevinden çıkmış ikisi gelmiş. Ertesi gün de mahkeme var. Ben de diyorum ki babam buradayken bana bir ceza verseler babam kalpten gider.

Mahkemeye götürdüler, merak edenlerin hepsi gelmiş mahkeme salonu tıklım- tıklım. Ağır Ceza Reisi dedi ki:

– "Savcı bey karar veriyoruz, mütalaan hazır mı?" "Evet" dedi, "Buyur" dedi. Bana cezaevine sık- sık cezaevine gelip "Bu günler geçecek" diyen savcı başladı anlatmaya:

– "Bu meşhur ve maruf, Doğu ve Güneydoğu'nun şeyhlerinden, ağalarından Abdürezzak Ensarioğlu'nun oğludur. Babası tam isyan çıkarmak üzereyken askeri makamlar tarafından derdest edilmiş, şuan Antalya Ağır Ceza'da idamla yargılanıyor belki de ölüm cezasına çarptırılmıştır. Bu genç yaşına rağmen babasının kurmaylığını yapmakta kendisine her konuda yardımcı olmaktadır. Buda vatana ihanettir, isyana teşebbüstür, bunun da idama çarptırılmasını arz ve talep ediyorum" dedi ve yerine oturdu. Ben de ondan avukatım yok, diyorum yardımcı olacak, benim tepem attı. Ağır ceza reisi:

– "Evladım savcı beyin mütalaasını dinledin, ne diyorsun" dedi. Başladım anlatmaya,

– "Muhterem heyet, savcı bey beni babamın oğlu ve yardımcısı olmakla suçlandırmaya çalışıyor, benim babam şerefli, haysiyetli haşa hiç bir suçu olmayan pırıl -pırıl bir insan. En az savcı beyin babasından kat ve kat şerefli bir insandır. Savcı beyin babam hakkında söylediklerini binle çarparak kendisine iade ediyorum. Savcı bey, yetmiş tane ecdadımı bu topraklar örtüyor. Savcı bey daha dün Bulgaristan'dan gelmiş, liseyi orada okumuş hukuku burada okumuş. Nasıl gelmiş, kendisi ve annesini nasıl kurtarmış onu da bilemem. Böyle bir sığınmacının benim hakkımda böyle bir mütalaa vermesine tahammülüm yoktur. Beni vatana ihanetle itham ediyor, kendisine iade ederim. Benim öz amcam bile bu vatan uğruna şehit olmuş insandır. Kimsenin haddine düşmemiş beni vatana ihanetle suçlamak. Bunu asla kabul etmem" deyince, savcı yerinden fırladı

– "Bu savunmanın yerine bana hakaret ediyor, zabıt tutulsun" deyince, mahkeme başkanı

– "Otur be yerine, sen çocuğun idamını istedin. Sonradan bir suç varsa bize müracaat edebilirsin" dedi. Ben devam edip ağzıma geleni söyledim.

– "Bunlar hep uydurma suçlar. Yok, 56 kişiyi öldürmüşüz. Tavuk mu kestik memlekette adalet yok muydu? Siz hâkimler ve savcılar eskiden de hakim ve savcı değil miydiniz? Şimdi ye kadar suç yoktu da bugün mü suçlu olduk. Bunlar rakiplerimizin, bizi çekemeyenlerin uydurduğu iftiralardır. Hepsi yalandır. Bugün kü güçlere yaranmak için hepsi yakıştırmadır. Taktir sizindir, vereceğiniz karara da saygım sonsuzdur. Savcı bey babamı söylüyor, ama babam Antalya'da savunmasını vermiş beraat olmuş ve şuan huzurunuzdadır" dedim. Şaşırdılar, çünkü bir gün önce gazeteler idamla yargılanıyor diye yazmışlar. Bunlar

– "Ne diyorsun evladım, Baban şimdi burada mı?" dediler, "Evet" dedim. Bunun üzerine

– "Said Ensarioğlu'nun babası ayağa kalksın" dediler, babam ağa-

ya kalktı. Bunlar şimdi sarıklı, göbekli, şalvarlı biri zannediyorlar. Baktılar çok şık giyimli, traslı bir adam inanmadılar

– "Said Ensarioğlu'nun babası Şeyh Abdürrezak Ensarioğlu siz misiniz?" Babam

– "Hakim Bey isterseniz hüvviyetimi taktim edebilirim" dedi. Bunun üzerine bana "Oturuma karar vereceğiz" dedi.

– "Her ne kadar savcı bey gazete kupürlerini okuyarak, hiç bir mesnede dayanmayan, saçma sapan bir mütalaa sergilemiştir. İsnat ettiği suçları bir namuslu vatandaşın işlemesine imkân yok. Said Ensarioğlu'nun namuslu bir vatandaş olduğu ifadesinden anlaşılmıştır. Savcı beyin mütalaasının reddine Said Ensarioğlu'nun beratına. Evladım geçmiş olsun." dedi.

Ben beraat ettim. Cezaevinde eğlenceler falan düzenlendi. Oradan ayrıldık, geldik otele yerleştik. Akşam üzeri babam

– "Sait git bize meyve, gazete al gel" dedi. Ben çıktım mesai dağılmak üzere, savcılar, hâkimler adliyeden çıkmışlar toplu halde geliyorlar. Allah var, istihbarat veya basın takip eder diye ben onları görünce yolumu değiştirmek istedim. Ağır ceza reisi beni görünce

– Evladım gelsene" dedi. Gittim elini öptüm

– "Geçmiş olsun. İçim yanıyordu. Senin masum olduğunu elbette biliyoruz. Günün şartları belli bu şartlar içerisinde seni epey üzdük içeride. Bize hakkını helal et ama yine de bu şartlar içerisinde seni kurtardık. Beni tanıyor musun?" dedi. "Yok" dedim"

– "Ben Diyarbakırlıyım. Namuslu bir Diyarbakırlıyım. Ben senden fazla azap çektim. Ama günün şartları değişik" dedi. Mahkemenin ikinci azası da Urfa'lı idi. Üçüncü aza da bir bayandı. Ağır Ceza reisi döndü bana idam isteyen savcıya

– "Ekrem. Allah aşkına sen kalktın o insafsızca mütalaayı verdin. Bu çocuğun suçlu olduğuna kani miydin?" savcı,

– Hayır" dedi. Bunun üzerine ağır ceza reisi:

– "Hayırsa hangi vicdanla bunu yaptın" deyince savcı:

– "Hakim bey ben Bitlis'te görev yaptım. Kürtlerin başıma neler getirdiğini bir bilsen" dedi. Bunun üzerine ağır ceza reisi:

– "Bitlis'te sana bir şey yapmışlarsa onlar mı haksız, sen mi haksızsın bilemem ama bunun intikamını Diyarbakırlı çocuktan mı alacaksın. Senin adaletin bu kadar mı?" dedi.

"Biz kendimizi vatandaş zannediyorduk"

Ben Tekirdağ'da, babam Antalya'da, Sait Ramanlı Uşak'ta yargılanıyordu. Faik Bucak gitti onun avukatlığını yaptı ve onu beraat ettirdi. Kanunda Fırat'ı izinsiz geçenler 15 sene cezaya çarptırılır diyordu hiç birimiz memleketlerimize gidemiyorduk. Kimisinin malı gitti satılan satıldı. Bizim ailenin sıra gelmeden kurtardık. Sürgüne gönderilen çoğu aile sonradan milletvekili oldu.

Bu kadar yaşadıklarımdan sonra devletin bölücülüğünün oradan başladığını anladım. Biz kendimizi vatandaş zannediyorduk. Bu memleketin neresinde yaşarsa yaşasın aynı kanunlardan, aynı uygulamalardan yararlanır diyorduk. Bugün ki gibi siyasi cereyanlar yoktu. Eskilerde yavaş -yavaş unutulmaya başlanmıştı. Hiç bir şey yokken ortada insanları toplayıp kamplara, işkencelere, sürgünlere uğrattılar. Geçici Anayasa'da 18 vilayeti kapsayan kanunla harita çiziliyor ve bölücülük yaparak, falan vilayetler için farklı kanun ve uygulamalar yarattılar. Bu tabi insanın kafasının da ve ruhunda kötü iz bırakıyor, neden: Ben diyorum ki eşit haklara sahibim ama senin devletin kalkıyor, sen benden değilsin, sana özel bir kanun yapıyorum ve seni sürgün ediyorum. Olay buradan başladı. Devletin bölücülüğe burada tohum ekti."

Basında Sivas'a gönderilen Ensarioğulları

Akşam Gazetesi'nde 7 Aralık 1960 yılında Müfit Duru imzasıyla yayınlanan yazı dizisinde her türlü hakaret ve iftiraya yer veriliyordu. Ensarioğulları için her türlü hakaret yapılıyordu. Virgülüne dokunmadan Akşam Gazete'sinde yayınlanan yazı dizisinin ikinci bölümünü beraber okuyalım:

"Şeyh Abdürrezak Ensarioğlu Tembeller köyünde doğmuştu"

Ergani'den Dicle'ye gelen köyün eski güzergâhında bir sırtın kenarına kurulmuş 100 hanelik köyün iki adı var. Tıpkı 5 kilometre mesafedeki kaza merkezi Dicle gibi... Dicle kasabasının eski adı Piran, bu köyün de Bazbent. Kayalık bir sırta köye yeni konan ad da Yeşilsırt...

Köyün kurulduğu yer sırt olmasına sırt ama, yeşilliği pek de kolay iddia edilemeyecek gibi...Bir kısmı kerpiç, bir kısmı taştan yapılan bu evler sırtın eteklerinde bitiyor. Evlerden 50 metre kadar ötede, muntazam bir bina var: İlkokul, ondan 150 metre kadar aşağıda tek başına iki katlı bir ev. Burası da Şeyh Abdürrezak Ensarioğ'lunun malikhanesi...Malikhane dedik diye burayı mükellef bir yer sanmayın. Oranın şartlarına göre, daha mükellef olduğu için

böyle diyebiliriz. Yoksa büyükşehirlerin etrafını çeviren gecekondulardan pek çoğu, bu malikhaneden daha iyidir.

Bu dış görünüşü, içinde storları da var, hatta ampul de. Zaten şeyhin ampullerle arası iyi. Geceleri elbisesinin çeşitli yerlerine koyduğu ampulleri cebindeki pille yakarak köylüleri kerametine inandırıldığı söylenir.

Ethem Menderes ve dört bin rey

1953 yılında bu evin önünde duran otomobilden dört kişi çıktı. İçişleri Bakanı Ethem Menderes, Diyarbakır'ın DP'li milletvekillerinden Yusuf Azizoğlu, Mustafa Ekinci ve DP İl Başkanı Edip Altınakar, kumanyalarını yiyip Dicle'ye öyle girmek istiyorlardı. İki milletvekili Bakana önünde durdukları evin sahibi Abdürrezak Ensarioğlu'ndan şikâyet ediyorlardı. Ensarioğlu Abdürrezak şeyhti ve CHP mensubu idi. Azizoğlu ve Ekinci'nin şikâyetinin batini sebebi bilinmezdi ama ortaya atılan sebep 3-4 bin kişiye hükmetmekle oluşuydu. Bakan bu şikâyeti dinleri ve bir ara şimdi Baro Başkanı olan o tarihteki DP İl Başkanına "doğru mu?" diye sordu. Bu soruşta 3-4 bin reye hakim mi?" edasını sezmemek imkansızdı. Ve bir müddet sonra şeyh DP'ye geçmeğe icbar edildi. Kötülükleri de sırtını devlete dayadıktan sonra başladı.

Çalışmak yok

Şeyh Abdürrezak Ensarioğlu kırmızı yüzlü, sakalsız bir adamdı. Mongol gömlek, pantolon, ceket giyiyordu. Kasketini kaşlarının üstüne yıkardı. Bazbent Köyü'ne 5-6 saat mesafedeki Şeyh Malan Köyü'nde doğmuştu. Bu köyün bir hususiyeti vardı: Oradan doğanlar çalışmaktan hoşlanmıyorlar, herkesi kendilerine zekat vermekle mükellef sayıyorlardı. İçlerinden zeki olanlar da şeyh olup çıkıyorlardı. Abdürrezak da bunlarsan biriydi. Pek fazla müridi var denmez ama müritlerine ait anlatılan hakiki vak'aların çok enteresanları var.

Zülküf Akduman, şeyh efendinin müritlerinin en başında ge-

lenlerinden biriydi. Oldukça güzel bir de karısı vardı: Zeka Hanım. Şeyh Abdürrezak günün birinde Zülküf ile karısının süt kardeşi olduğunu, nikah düşmeyeceğini söyledi. Şeyh efendi böyle söyledikten sonra yapılacak bir tek şey vardı: Boşanmak. Zülküf de bunu yaptı. Tabii hayırsever bir adam olan Abdürrezak Ensarioğlu için de tek başına kalan bu kadınla evlenmekten başka çare kalmadı. Ama, Zülküf gene şeyhin en yakın ve mutemet adamlarındandı, Ölünceye kadar da öyle kaldı.

Şeyhten medet

Şeyhin ayağında varis vardır. Bir gün kucakta hasta bir çocuk yanına getirildi. Okuması istendi. Ona evvela Kürtçe çıkıştıysa da okumadan edemedi. Sonra yanındaki bir avukata dönüp "Ne yaparsın, dedi, biz kendimizi tedavi ettiriyoruz, başkaları da bizden, anlarmışız gibi, medet umuyorlar."

2510 sayılı kanuna ek olarak çıkarılan 105 sayılı kanun hükümlerine göre, başka bölgelerde mecburi iskana tabi tutulan Dicle doğumlularının üçü Şeyh Abdürrezak'ın yakınları. Bunların arasında oğlu Seyit Ensarioğlu var, kaynı Mustafa Işık var, Çermik'teki işlerini idare eden Abdülkadir Ekinci var.

Tehcire tabi tutulan son Dicle'li de, Bozoba imamı Hacı Topo Aktoprak.

Fakat bunların içinde en mühim olanı pek mühimsenmemesi de lazım ya Abdürrezak.

Para vermeyene dayak

Bazbent köyünde etrafımızı saranlarla şeyhten bahsederken herkes bir çekingenlik içindeydi. Kimsenin ağzından şeyh efendi hakkında söz duymak mümkün değildi. Bunlardan Terzi Halit Akduman, hareketleriyle gizli bir şeyler söylemek istediğini belli ediyordu. İlkokul öğretmeni Niyazi Kuruoğlu'nun basit odasında yalnız kaldığımız zaman, Abdürrezak Efendinin-şeyh dememeğe bilhassa gayret ediyordu- iyiliklerinden bahsetti. Ama ortalık karar-

dıktan sonra jeeple Dicle'ye dönerken iki adam yolumuzu kesti. İkisi de gençtiler, birinin adı Mehmet Aksu, diğerinin Şükrü Akaslan'dı. Şeyhten ve müritlerinden şikâyetleri vardı. Köylerinden Bahri Kılıç, şeyh adına para topluyordu. Vermeyen dövülüyordu. Köyde şeyhin müridi olmayan 20 kadar hane vardı ve ihtilalden sonra, sadece bu evlere bina vergisi konmuştu. Şeyh Abdürrezak, 19 kişiyi vurdurmuştu. İki gencin iddiaları bunlardı. Bunlar doğru da olabilirdi, yanlış da. Fakat Dicle Kaymakamının anlattığı bir hadise vardı ki, bu bizim doğu bölgesine ne yaptığımızı göstermesi bakımından enteresandı hem çok enteresandı.

Yeni okulu kilidi

Bu ders yılı yedek subay öğretmenlerden biri kurasında Dicle'nin Tepebaşı köyünü çekmişti. Kurayı Diyarbakır'da çektikten sonra kalktı Dicle'ye geldi. Kayıtlara göre bu köyde yapılmış bir okul vardı. Bu okul, 1954 yılında 60.000 liraya yapılmış, fakat öğretmen o güne kadar tayin edilmemişti. Kaymakam başta olmak üzere kasabadan bir heyet köye gitti. Kapının anahtarı da alınmıştı. Ne var ki kapıyı anahtarla açmak mümkün olmadı, ancak kapı kırılmak suretiyle içeri girilebildi. Geçen zaman zarfında kilit paslanmıştı.

Belki Tepebaşı köyündeki bir kapı kilidinin paslanması mühim görülmeyebilirdi ama, Diyarbakır Valisi Niyazi Akın'ın söylediğine göre Diyarbakır'ın 700 e yakın köyünden sadece 120 sinde ilkokul vardı ve bu sayıya yedek subay öğretmenlerin gelmesiyle, 110 okul daha ilave edilebilmişti. Ama sadece Diyarbakır'ın 400 kadar köyü hala okulsuzdu. "

"Menderes ve Gürsel'i barıştırmaya gitmiş"

Akşam Gazetesi'nde yer alan başka bir haber de ise "Gürsel ile Menderes'i barıştırmaya Gitmiş" başlığında şunlar yazılıyordu: "Diyarbakır cezaevinde bulunan bir şeyhin ağzından yazılmış beyanname dağıtan 41 kişi yakalandı. Vilayetimize bağlı Dicle ilçesinde ve köylerde devrim aleyhinde yeraltı faaliyetinde bulunarak Arap-

ça yazılmış beyanname dağıtan 41 kişi yakalanmıştır. Aralarında ilçe hükümet tabibi Dr. Orhan Güleryüz'ün de bulunduğu şebeke mensuplarının, düşük iktidar devrinde birçok hadislerin tahrikçisi olan zamanın DP ilçe başkanı ve bölgenin en nüfuzlu şeyhlerinden Abdürrezak Ensari'nin müritlerinden oldukları tespit edilmiştir.

Dicle ilçesi ve civarındaki Şeyh Malan, Deran, Bibnop ve Kulbil köylerinde faaliyet gösteren müritler, üzerlerinde Şeyh Abdürrezak ve Celal Bayar'ın foto kiliseleri bulunan beyannameler dağıtmışlardır. Bu beyannamelerde: Halen Sivas Cezaevinde mevkuf bulunan şeyhin dilinden köylülere hitabe dilmekte ve silahlarını teslim etmemeleri istenerek, şeyhin Ankara'ya, Cemal Paşa ile Menderes'i barıştırmaya gittiğini söylemektedir.

Öte yandan, bölgemizdeki diğer illerde devrim aleyhtarı oldukları için Mardin'den 24, Elazığ'dan 16, Van'dan 18, Malazgirt'ten 1, Muş'tan 3, Diyarbakır'dan 65 ve Batman'dan da 8 kişi olmak üzere ceman 135 kişi yakalanarak Sivas Cezaevine gönderilmiştir."

Numan Esin: "İsyan hazırlığı vardı o nedenle tutukladık"

Hacı Said Ensarioğlu, bugün Diyarbakır Sanayi ve Ticaret Odası Başkanı olan Galip Ensarioğlu'nun babası, Doğru Yol Partisi'nden Devlet Bakanlığı yapmış olan Salim Ensarioğlu'nun da ağabeyi. Cumhurbaşkanları, parti liderlerinin aradığı görüş sorduğu "Akil bir isim". Kendisiyle görüşmeye giderken Kamp'ın hukukçularından olan Avukat Faik Bucak'ın oğlu Sertaç Bucak ile beraber Yalova'daki evine gittik. Oldukça kültürlü, saygılı, hem şeyh hem ağa kimliğine sahip olan Hacı Said Ensarioğlu'nu dinlerken gerçekten de 27 Mayıs Askeri Darbesi'ni yapanların bu ülkeye en büyük kötülüklerden birini Sivas Kampı ile yaptıklarını gördüm. Said Ensarioğlu bunları anlatırken yazılı basının o gün bu insanları nasıl linç ettiğini ve olmadık hakaretlere maruz bırakıldıklarını kitabın ilerleyen sayfalarında göreceğiz. Said Ensarioğlu'nu dinledikten sonra bu kez de Askeri Darbeyi yapıp yönetime el koyan Milli Birlik Komitesi Üyesi Numan Esin'i dinleyelim. Esin, 26 Mayıs 1997 yılında Kanal D Televizyonu'nda Güneri Cıvaoğlu'nun sunduğu programa aralarında MİT eski mensubu Prof.Dr. Mahir Kaynak, İspanya Komünist Partisi Genel Sekreteri Santiago Carillo, CİA İstasyon Şefi Paul Henze, Hüsamettin Cindoruk, Emekli Orgeneral Kemal Yavuz, Ethem Menderes'in

emir subayı Adnan Çelikoğlu, Hasan Korkmazcan, Nilgün Cerrahoğlu, Kurtul Altuğ gibi isimlerle programa katılarak Kürt meselesi, 55'ler olayı hakkında ilginç açıklamalarda bulundu. Esin'in öne çıkan görüş "Kürtler arasında o dönem bir ayaklanma olacağı" yönündeki tezdi. Esin, Sivas Kampı'nı ayaklanmaya bir tedbir olarak düşündüklerini ifade ediyor:

"Güneri Civaoğlu: Menderes Kürt sorunu için ne söyledi?

Numan Esin: Biz bu sorunu demokrasi içerisinde çözmeyi düşündük dedi.

Güneri Civaoğlu: Hadiseyi bir sorun olarak görüyor muydu?

Numan Esin: Bizim o tarihte bir endişemiz vardı. Acaba bir ayaklanma olur mu diye. Elli beş ağayı da o sebeple yönetim tutuklamıştı. Onları, güvenlik önlemi aldırarak, Sivas'ta nezaret altında bulunduruyordu. Bu arada acaba hükümetin, güneydoğuyla ilgili özel bir takım tedbirleri var mıydı? Aldığım cevap buydu ve son derece doğru bir cevaptı, demokrasi içinde. Gerçekten, 1938'den sonra, 1970'lere kadar, doğuda bir ayaklanma olmamıştı ve istikrarı vardı. Türkiye'de bu istikrarı daha sonraki yıllarda yanlış uygulamalar bozmuştur ve güneydoğu sorunu Türkiye için ciddi, çok pahalı, çok riskli bir sorun haline gelmiştir." dedi.

Cemal Gürsel rapor hazırladı

Numan Esin bir isyan hazırlığı olduğunu söylerken, Şeyh Said'in torunu, babası dâhil olmak üzere aile üyelerinin büyük bir kısmının Sivas Kampı'nda tutulduğu ve kendisi de o dönem Yassıada'da tutuklu bulunan Abdülmelik Fırat'ta (Kendisi ile bu ve benzeri meseleleri her konuştuğumda ki bakışlarını asla unutamıyorum. Allah rahmet eylesin. N.Ç) Demokrat Parti iktidarının sonlarına Cemal Gürsel'in bu yönde bir rapor hazırladığına dikkati çekiyor:

"Fatin Rüştü Zorlu ile sabaha kadar sohbet ettik. Zorlu Beni asacaklar. Belki bir daha karşılaşmayız dedi ve çok şey anlattı. Hakikaten de öyle oldu, Zorluyla o günden sonra karşılaşmadık. Zorlu o gece şunları anlattı: "Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gür-

sel bir Doğu Raporu hazırlamış. Dediğine göre Gürsel raporunda Kürtler ayaklanıyor, silahlanmışlar; devlete başkaldırabilirler; tedbir olarak beş bin veya iki bin beş yüz kişiyi toparlayıp imha edelim veya kamplarda alıkoyalım, diğerlerine ibret olur, sinerler diye yazmış. Raporu Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Adnan Menderes, Genelkurmay Başkanı Mustafa Rüştü Erdelhun, Fatin Rüştü Zorlu ve Namık Gedik müzakere etmiş. Zorlu, "Avrupalılar, ülkenizde demokrasi ve insan hakları yok diye beni sıkıştırıyor. Böyle bir şey olursa bizi Milletler Cemiyetinden dışlarlar, Türkiye'yi savunamam ve ben de Dışişleri Bakanlığı görevimden istifa ederim" demiş. Menderes de Durumu bir de MİT araştırsın. Böyle bir hazırlık (isyan) varsa suçluları mahkemeye sevk etsinler, tenkil hareketi doğru olmaz diye karşı çıkmış. Bayar da "Raporu veren zat, Kara Kuvvetleri Komutanımızdır. Raporu ya uygulayacağız veya onu azletmemiz lazım" demiş. Ancak Celal Bayar, hemen uygulayalım değil de, raporu yok saymayalım, araştıralım demiş. Namık Gedik ile Genelkurmay Başkanı Erdelhun da Bayar'ın önerisini desteklemiş. Böylece MİT araştırma başlatmış. Bakmışlar ki isyan hazırlığı filan yok, Cemal Gürselin raporunu da yok saymak olmaz, Hiç olmazsa birkaç kişiyi tutuklayalım diyor ve çoğu öğrenci, aydın 50 Kürt gencini tutukluyorlar (49'lar davası. N.Ç). Listede benim adım da var. Fakat Menderesi dokunulmazlığımın kaldırılması konusunda ikna edemedikleri için beni alamamışlar. Ankara Merkez Komutanı Selahattin Kaptan diye bir general vardı. Yassı adaya gelip Menderesin aleyhine ifade verdi. Dedi ki; Erzurum Milletvekili Abdülmelik Fırat'ın dokunulmazlığının kaldırılması için Milli Savunma Bakanlığının fezleke hazırlamasını sağladık. Fakat Menderes Meclise göndermedi, Başbakanlıkta tuttu. Fırat da bu 50 kişinin arasındaydı, onların Meclisteki temsilcisiydi.

Sivas Kampı'ndan önceki siyasi durum

Abdülmelik Fırat'ın beni de tutuklayacaklardı dediği olay 49'lar davası olarak bilinir. Olayın gelişimini Naci Kutlay "49'lar Davası" ve Yavuz Çamlıbel'in "49'lar davası- Bir garip ülkenin idamlık Kürtleri" kitaplarından okuyalım "7 Mart 1959'da General Sevaf adlı ırkçı bir Arap generalin Abdülkerim Kasım'a karşı Musul'da başlattığı ayaklanma Mustafa Barzani ve peşmergeleri tarafından bastırıldı. Barzani, ayaklanmacıları kurşuna dizdirdikten sonra kendisine yardım eden Arap aşiretlerini de tarumar etti. Olaylar sırasında iki Türkmen'in de ölmesi, Irak'ta Kürtlerin giderek güçlenmeye başlamasından rahatsız olan Türkiye'ye olaylara dahil olması için bahane oldu. Lakabı 'Alman Generali Rommel' olan CHP Niğde Milletvekili emekli asker Asım Eren, dönemin başbakanı Adnan Menderes'e "Irak Kürtlerinin, Irak'ta Türkmen soydaşlarımıza yaptığı baskı, zulüm veya öldürme olaylarından dolayı, Türkiye'deki Kürtlere karşı aynıyla mukabele yapacak mısınız" diye sormuştu. İddialara göre Cumhurbaşkanı Celal Bayar "Kürtlerden bin tanesini Taksim Meydanı'nda sallandıralım ki diğerlerine ibret-i âlem olsun" demiş, ancak Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun "Türkiye'nin dışarıdaki itibarı Ermeni meselesi ve Rumlara karşı yapılan 6-7 Eylül saldırıları dolayısıyla zaten kötü,

buna bir de Kürtleri eklemeyelim" demesi üzerine, 'daha yumuşak' (!) bir plan yürürlüğe konmuştu.(Bu konuda Celal Bayar'ın kızı Dr. Nilüfer Bayar Gürsoy, Taraf Gazetesi'nde Ayşe Hür'e verdiği cevapta babasının böyle bir teklifi olmadığını ifade etti. N.Ç)Bundan sonra her şey 15 Nisan 1959 tarihli Akşam gazetesinin manşetten verdiği şu ithamla başlamıştı: "102 üniversiteli Kürt, Kürtlük iddiasında bulundu." Haberden anlaşıldığına göre, öğrenciler 'Rommel' Asım Eren'in Molla Barzani tarafından Irak'ta öldürülen Türkmenler kadar Türkiye'de yaşayan Kürt'ün öldürülmesi' şeklindeki insanlık dışı teklifini protesto etmek için, Başbakan, Cumhurbaşkanı, TBMM Başkanı, Diyarbakır Baro Başkanı ile ABD, Almanya, İtalya, Fransa ve İngiltere gibi büyük devletlerin büyükelçiliklerine olayları kınayan birer telgraf çekmişlerdi. Telgrafın altında 'Türkiye Kürtleri' imzasının olması Ankara'da alarm zillerinin çalmasına neden olmuştu. Eylem hiçbir şekilde şiddet içermeyen gayet demokratik bir tepkiydi ama, 1938 Dersim olaylarından beri sesi çıkmayan Kürt milliyetçilerinin, üzerlerindeki ölü toprağını atmaya karar verdiklerinin işaretiydi. İlk tedbir olarak 'Kürtçülük mevzuundaki' tüm yayınların yasaklanması yönünde bir mahkeme kararı çıkartıldı. Yurdun dört bir yanındaki tutuklamalar 17 Aralık 1959 günü başladı. Tutuklama müzekkeresinde isim yoktu. MİT kimi öneriyorsa, 50 kişilik listeye onun adı yazılıyor ve tutuklanıyordu. Polisin iddiasına göre Bitlis bağımsız milletvekili Ziya Şerefhanoğlu'nun evinde üzerinde el yazması Arap harfleriyle 'Kürt İstiklal Partisi' yazan birkaç sayfalık bir tüzük taslağı bulunmuş, ayrıca bazı üniversite öğrencilerinin üzerinde ve ev aramalarında Molla Mustafa Barzani'nin resimlerine rastlanmıştı. Ancak tutuklananlar arasında bulunan Dr. Naci Kutlay'a göre olayın arkasında bir örgüt yoktu. Tutuklama kararını Ankara'daki Askerî Savcılık istemişti ama tutuklananlar İstanbul Harbiye'deki hücrelere konuldular. Harbiye'de 40 hücre olduğu için, geriye kalan 10 kişi tutuksuz yargılanacaktı. Sorgulamayı yapacak hâkim Orhan Akaya, ancak iki ay sonra İstanbul'a geldi ve sorgulamaları ancak üç ayda tamamlayabildi. Hüc-

relerin uygunsuz koşullarından dolayı, sanıklardan Ankara Hukuk Fakültesi son sınıf öğrencisi Mehmet Emin Batu mide kanamasından ölünce geriye 49 kişi kaldı. Bunlardan biri olan Nurettin Demirtaş, Emin Batu'nun zorla taksiye bindirildiğini görüp, 'arkadaşımı nereye götürüyorsunuz?' diye sorma gafletinde bulunan sıradan bir vatandaştı. Daha sonra iki kişi daha oldu ama dava kamuoyunda hep '49'lar Davası' diye bilindi.

Yaklaşık on dört aylık tutukluluk döneminin ardından davanın görülmesine 3 Ocak 1961'de başlandı. İlk duruşmada sanıkların tutuksuz yargılamalarına karar verildi. Savcı, sanıkları üç gruba ayırmıştı. İlk grupta bulunan Nurettin Yılmaz, Esat Cemiloğlu, Ferit Bilen, Mustafa Direkçigil, Fevzi Avşar, Hasan Ulus, Nazmi Balkaş, H. Oğuz Üçok, M. Nazım Çiğdem, Fevzi Kartal, Mehmet Aydemir, Emin Kotan, Ökkeş Karadağ, Muhsin Şavata ve Fethullah Kakioğlu için mahkûmiyetlerini gerektirecek kâfi delil bulunmadığından, 'takdiri mahkemeye ait olmak' üzere beraatları talep edildi. İkinci grupta bulunan Turgut Akın, Sıtkı Elbistan, Şerafettin Elçi, Mustafa Ramanlı, Mehmet Özer, Feyzullah Demirtaş, Cezmi Balkaş, Halis Yokuş, İsmet Balkaş ve Sait Bingöl için yine 'mahkûmiyetlerini gerektirecek kâfi delil bulunmadığından' beraatları istendi. Üçüncü grupta bulunan Şevket Turan, Naci Kutlay, Ali Karahan, Koço Elbistan, Yavuz Çamlıbel, Mehmet Ali Dinler, Yusuf Kaçar, Ziya Şerefhanoğlu, Medet Serhat, Hasan Akkuş, Örfi Akkoyunlu, Selim Kılıçoğlu, Şahabettin Septioğlu, Sait Elçi, Sait Kırmızıtoprak, Yaşar Kaya, Faik Savaş, Haydar Aksu, Ziya Acar, Fadıl Budak, Halil Demirel, Necati Siyahkan, A. Efem Dolak, Musa Anter, Canip Yıldırım ve Mehmet Bilgin'in ise TCK' nın 'Devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı devletin hâkimiyeti altına koymaya veya devletin birliğini bozmaya veya devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını devlet idaresinden ayırmaya matuf bir fiil işleyen kimse ölüm cezası ile cezalandırılır" diyen 125. maddeye göre yargılanması isteniyordu. Ortada delil falan olmadığı için tüm sanıklar 30 Nisan 1964'te beraat etti ancak savcının itirazı üzerine ka-

rar Askerî Yargıtay tarafından bozuldu. 1965'te suç vasfı değiştirilerek dava yeniden görüldü. Bu sefer Y. Çamlıbel, Ş. Turan, M. Serhat, H. Akkuş, Ö. Akkoyunlu, S. Kılıçoğlu, Ş. Septioğlu, S. Elçi, S. Kırmızıtoprak, Y. Kaya, F. Savaş, F. Budak, A. E. Dolak, C. Yıldırım ve M. Anter TCK'nın 141 ve 142. maddelerinden yani "yabancı devletlerin müzahereti ile milli duyguları yok etmeye ve zayıflatmaya matuf cemiyet kurmaktan" 16 ay hapis, 5 ay 10 gün sürgün cezası aldılar. Askerî Yargıtay bu kararı da bozunca dava Askerî Yargıtay Daireler Kurulu'na gitti ancak karar kesinleşmeden dava zaman aşımına uğradı ve '49'lar' paçayı kurtardılar. Aydınların bazıları o dönem Molla Mustafa Barzani gibi Kürt örgüt ve kadrolarıyla temas kurmakla suçlandı. Yine davanın ilk aşamalarında önemli delillerden biri olarak sanıkların çoğunun 13 Eylül 1959⊠da Ankara Gazi Orman Çiftliği'nde "Kürtçülük amaçlı" bir toplantı düzenlemiş olmalarına vurgu yapıldı. Ancak daha sonra davanın seyri bu aydınların dergi ve gazetelerdeki yazılarıyla aramalarda bulunan mektup ve kitapları üzerinde yoğunlaştı ve böylece 'Milli hisleri zayıflatıcı faaliyette bulunmak' iddia ve hükmün temel öğesi oldu."

Aslında 49'lardan tutuklananların büyük bir kısmının MİT tarafından izlendiği mahkeme saffında ortaya çıktı. Gerek Naci Kutlay ve gerekse de Yılmaz Çamlıbel'in bu konuda yazdıkları olayın nasıl gerçekleştiğini ve sonrasında ki mahkeme safhasını bütün ayrıntılarıyla veriyor. Kitabın ilerleyen aşamalarında göreceğimiz gibi Demokrat Parti döneminde "Gizli" damgasıyla hazırlan bir raporda da Said Nursi ve yandaşları için de olmadık ifade ve beyanlar hazırlanmıştı.

1938-1960 Arası neden Kürt isyanı çıkmadı?

İşte 1960 yılında Kürt aydınlarında başlayan bu hareketlilikle birlikte yıllar sonra Sabah Gazetesi Yazarı Emre Aköz bizim de merak ettiğimiz Şu soruyu soruyordu. "Atatürk döneminde irili ufaklı 16 Kürt isyanı olmuştu... Ne oldu da, 1950-1960 yılları arasında, yani Celal Bayar'ın Cumhurbaşkanı, Adnan Menderes'in ise Baş-

bakan olduğu dönem sakin geçti?"Aköz bu sorusunun ayrıntılarını 2 Kasım 2007 tarihinde Sabah Gazetesi'ndeki ki köşe yazısında şöyle yazıyordu: Menderes'in Kürt çözümü

Geçen gün sormuştum: ' Atatürk döneminde irili ufaklı 16 Kürt isyanı olmuştu... Ne oldu da, 1950-1960 yılları arasında, yani Celal Bayar'ın Cumhurbaşkanı, Adnan Menderes'in ise Başbakan olduğu dönem sakin geçti?'

Cevabı birçok okurumuz merak edince siyaset bilimci ve tarihçi Ahmet Demirel'i aradım. 'Sadece o dönemde değil, 1938'den başlayarak 1960'a dek Doğu bölgeleri sakindi' dedi.

Peki bu nasıl olmuştu?

Gazeteci ve tarihçi Murat Bardakçı'ya sordum. İki maddede olayı toparladı:

Birincisi ... '1937'deki Dersim İsyanı aşırı güç kullanılarak bastırılmıştır. İsyancı düşünce uzun süre kendini toparlayamamıştır.'

Dersim (Tunceli) İsyanı gerçekten de çok kanlı bir biçimde bastırıldı. Martta başlayan isyan ancak kasımda son buldu.

Atatürk'ün manevi evlatlarından Sabiha Gökçen, dünyanın ilk kadın savaş pilotu olarak bu büyük harekâta katılmıştı. Hatta Atatürk, eğer isyancılara yakalanma durumu oluşursa intihar edebilmesi için Gökçen'e kendi tabancasını vermişti.

Bardakçı'ya göre ikinci neden şu: 'Menderes, Kürt ileri gelenlerini milletvekili olarak Meclis'e sokmuştu.'

Tarihe meraklı gazeteci arkadaşım Sefa Kaplan ise 1960 darbesini yapanlardan Numan Esin'in anılarında yer alan bir bölümü gönderdi.

Darbeden sonra Milli Birlik Komitesi üyelerinden Numan Esin; subay arkadaşları Orhan Erkanlı, Dündar Seyhan, İrfan Solmazer, Orhan Kabibay, Fazıl Akkoyunlu ile Menderes'in tutuklu olduğu Yassıada'ya gider.

(Yürek burkan ayrıntılar var, onları geçiyorum...) Konuşma sırasında Esin, 'Türkiye'nin en önemli sorunu olarak gördüğü' Kürt meselesini sorar eski başbakana.

Menderes'in Numan Esin'e cevabı şu olur: 'Bizim çözümümüz demokrasiydi. Halka vereceğimiz serbestlikle bu işe bir çözüm geleceği kanaatindeydik. O yönde hareket ettik. Böylece, halkı yönetime ve ülkeye bağlama yolunu seçtik.

Peki olay bu kadar mı? 1937'deki bastırma ve Demokrat Parti dönemindeki demokratik gelişmeler sorumuza yeterli cevabı veriyor mu?

Ne yalan söyleyeyim, ben önce bu iki maddelik açıklamanın yeterli olduğunu düşündüm.

Ancak Ensar Yılmaz'ın 'Çankaya Savaşları' adlı kitabını karıştırırken karşıma şu satırlar çıktı:

'1950 seçimlerinde Demokratlar, feodal ilişkilerin geçerli bulunduğu, sosyal ve ekonomik yaşam düzeyinin düşük olduğu Doğu illerinde seçimi kaybederken, bu illerde seçimi CHP kazandı...'

Devamı şöyle:

'DP, 1950 seçimlerinde Hakkâri'de hiç oy alamamıştı. CHP; Bingöl, Bitlis, Erzincan, Hakkâri, Kars, Malatya, Muş, Ordu, Sinop illerinde tam liste halinde kazanarak, 50 milletvekilini bu illerden çıkarmıştı. CHP'nin kazandığı toplam milletvekili sayısı 69'du.' (Dikkat: O zamanki seçimlerde bir ilde üç beş oyla dahi çoğunluğu sağlayan parti, tüm milletvekillerini kazanıyordu.)

Bu veriler ilginç.

1937'de, yani CHP'nin yönetimde olduğu dönemde fena halde ezilen... Jandarma baskısından yakınan Kürtlerin önemli bir bölümü nasıl oldu da 1950'de CHP'ye oy verdi?

Öte yandan ... Dört yıl sonraki 1954 seçimlerinde, seçmenin CHP'den yüz çevirdiğini ve mesela Hakkâri ile Bitlis'te bu kez DP'nin kazandığını görüyoruz. Diyarbakır'da ise DP ezip geçiyor. Yani diğer Kürtler de DP'ye yöneliyor."

Aköz'ün de atıf yaptığı Numan Esin ise Doğan Kitap'tan çıkan "Devrim ve demokrasi-Bir 27 Mayısçının anıları" da bu konuya şöyle açıklık getiriyor:

"Sanırım ekim ayıydı. Ben arkadaşlara dedim ki: "Adnan Men-

deres'le konuşmak istiyorum. On sene memleketi idare etmiş bu adam. Aldık adamları, koyduk Yassıada'ya ama hiç birimiz konuşmadık. Kendisiyle görüşüp doğrudan fikir sahibi olalım. " Orhan Erkanlı, Dündar Seyhan, İrfan Solmazer, Orhan Kabibay, Fazıl Akkoyunlu ve ben, Yassıada'ya gittik. Ada komutanı Tarık Bey'e isteğimizi söyledik. "Adamı rahatsız etmeseniz olmaz mı? Çok ürkek" dedi. Ben, "Hayır, konuşacağız" dedim. Diğer arkadaşlar pek taraftar değildi, ama sonunda "Peki" denildi. Biz salonda oturduk. Ortaya bir sandalye getirip koydular. Biraz sonra Adnan Menderes'i getirdiler. Zavallı bir durumdaydı. Bitmiş, tükenmiş, erimiş bir adam. Elbiseleri üzerinden düşüyor. Bitkin vaziyette sandalyeye oturdu. Baktım, çok gergin bir hava var, kalktım sigara ikram ettim. O tarihte Yenice sigarası içiyordum. Onun da aynı sigarayı içtiğini duymuştum. Sigarasını yaktım bu onu biraz rahatlattı biraz. Sonra daha samimi bir havada, "Biz sorgulama heyeti değiliz. Sizi sorgulamaya gelmedik, sohbete geldik" dedim. Bunu üzerine biraz daha rahatladı. Yüzündeki o gerginlik kayboldu. Kendisine çeşitli sorular yönelttik. Ben fikirlerini öğrenmek için soruyordum, ama arkadaşlardan biraz suçlayıcı sorular da geldi. Örneğin ben şunu sordum: "Kürt sorunu, Türkiye'nin önemli bir sorunudur. Siz hükümet olarak ne yapmayı düşünüyordunuz?" Şöyle ilginç bir yanıt verdi: "Bizim çözümümüz demokrasiydi. Halka vereceğimiz serbestlikle bu işe bir çözüm geleceği kanaatindeydik. O yönde hareket ettik. Böylece, halkı yönetime ve ülkeye bağlama yolunu seçtik." "Başka tedbir düşünülmedi mi?" dedim. Devlet elinden geldiği kadar, bazı imkânlarla eğitim meselesini çözmeye çalışmıştır." şeklinde genel bir cevap verdi. Zaten vereceği başka bir cevapta yoktu. O tarihte Celal Bayar'ın Güneydoğu Anadolu'yu gözden çıkardığına dair söylentiler vardı. Güneydoğu'ya yatırım yapılması konuşulurken Bayar güya diyormuş ki, "Oraya yatırım yapmayın. Nasıl olsa elden çıkacak." Bu tür sözlere inanmıyorduk ama içerliyorduk. Orası bizim yurdumuz. Türkiye'nin bir karış toprağın Türk Cumhurbaşkanı gözden çıkarmayı nasıl düşünülebilir ve bunu nasıl söyleyebilir? Müt-

hiş bir tepki vardı içimizde. Bunu Adnan Menderes'e söylemedim, ama Menderes'in ne düşündüğünü öğrenmek için sorduk dedi ki: "Ülkemizdir, toprağımızdır, halkımızdır. Elbette koruyacağız. Ama yapılabilecek şey de, bu işe zaman içerisinde demokrasi yoluyla biz vap çözüm bulmaktır." Yumuşak kelimeler kullanarak sordum. "Devlet yatırımları niçin gitmemiştir? Niçin sanayileşme olmamıştır? Niçin toprak reformu yapılmamıştır? Niçin halkın katkısı sağlanmamıştır? Bizim o bölge ile ilgili daha radikal görüşlerimiz vardı. Adnan Menderes'in ise bu tür bir şey düşünmediğini anladım. "Yapılabildiği kadarıyla yetindik" anlamında bir cevap vermişti..."

Hacı Bahattin Erdem de Sivas'ta

Hacı Bahattin Erdem, 1905 yılında doğdu.1997 yılında vefat etti.1954 yılından 1957 yılına kadar Mardin Demokrat Parti 10. Dönem Milletvekili olarak görev yaptı. 27 Mayıs 1960 askeri darbesinde tutuklanarak Sivas Askeri Cezaevi'ne gönderildi. Altı ay sonra İzmir Dikili'ye sürgün edildi. 1963 yılında af çıkınca Mardin'e geri döndü. 1963 yılında Mardin'e geri dönmemesi için Ayvalık'ta kendisine devlet tarafından arazi verilmesi teklif edildi. Ancak bu teklifi kabul etmeyerek Mardin 'e döndü. Bahattin Erdem'in kampla ilgili anıları ve kampın aile üzerindeki etkisini Hacı Bahattin Erdem'in yeğeni olan ülkemizin sayılı işadamlarından Zeynel Abidin Erdem bizlere anlattı.

"Amcam sürgündeyken iki çocuğunu kaybetti. Onların cenazesine bile gelemedi"

"Ailemizden ilk başta babam, amcam Hacı Bahattin Erdem, Fuat Demir amca, Abdülgani Aras amca ve diğer yakınlarımızdan tutuklamalar oldu. Daha sonra ilk etapta Sivas'a Fuat Demir, Hacı Bahattin Erdem ve babam Mehmet Sait Erdem götürüldü. Önce babam geri döndü, hemen arkasından Fuat Demir geri gönderildi. Daha sonra Hacı Bahattin Amcam 3 sene devam edecek bir sürgüne tabi tutuldu. Önce Sivas, sonra Kayseri'ye gönderildi. Kayseri ve Sivas hikâyesi gayet enteresandır. Sivas'ta yer kalmayınca onu Kay-

seri açık cezaevine götürüyorlar. Yanında Sayın Kamuran İnan var, Kamuran İnan'ın babası var, Cevheriler var, sizin eserinizde yazdığınız muhterem insanlar var. Yani Doğu'daki ailelerin en önemli kişileri var. Merhum Cumhurbaşkanımız Celal Bayar idam edilmeyip affedilince kendisi ile beraber kalabalık bir heyet Kayseri'ye cezaevine getiriliyor. Tabii yer kalmayınca ailemizin yaşadığı 2. sürgün başlıyor. İzmir'e havale ediliyorlar. İzmir'de de 6 ilçe üzerinde mutabakata varılıyor. Seçilen Dikili oluyor. Deniz kenarı, kontrol edilebilir küçük bir yerdir, tek çıkışı vardır.

Dikili'ye götürülüyorlar. Orada tabii ki hoş olmayan, ailemizin çok sıkıntı çektiği bazı hadiseler oluyor. En önemlisi Hacı Bahattin Amca'mın iki çocuğunu görmeden, cenazelerine dahi gidemeden kaybetmesi oluyor. İlk kaybettiği çocuğu 1944 doğumlu Müyesser abladır. Kaybettiği 2. çocuğu oğlu Nevaf Ağbi'dir. İkisi de hem üzüntü, hem bakımsızlık, hem hastalıktan vefat ediyorlar. Çünkü o dönem bizim mallarımıza, banka hesaplarımıza, tüm varlığımıza ve bütün gelirlerimize el konulan bir dönemdi. Çok duçar olduk, ağır sıkıntılar ve yokluk çektik.

"Mallarımızın satışı "sükût eylemi" ile engellendi"

Fakat Mardin halkı bizim bu sıkıntıları çekmemizi hiç haklı bulmadı. Her zaman şunu söylüyorum, çocuklarıma da söylemeye devam ediyorum. Mardin ve Savur halkı o dönemde ailemize karşı büyük bir asalet gösterdiler. Mallarımızın haraç-mezat, bir liraya satışa çıkarıldığı dönemde Mardin'in asil zenginleri, ağaları, köylüleri birleşti ve kendilerine bugüne kadar hiç yanlış yapmamış bu ailenin mallarının devlet tarafından heba edilmesini engellediler. Satış kürsüsünün etrafında toplandılar ve hiç kimsenin alıcı olmaması için "sus" çağrısında bulundular. Bütün sorulara rağmen, vali beyin ve diğer devlet personelinin ısrarlarına rağmen, toplu olarak birbirlerini kontrol ederek, suskunluk gösterdiler. Buna "sükût eylemi" denildi. Mardinliler bu hareketi böyle adlandırdılar. Hiç kimse ihaleye çıkarılan mallarımızı, ev, makine, araç ve arazileri almadı.

O gün o satış ihalesine katılmayı engelleyenlere, bu olayı orada yaşayanlara bizzat, bugün yaşamayanların ise çocuklarına bu olayı hatırlatıp her fırsatta şükranlarımızı sunuyorum. Başka memlekette olsa kelepir mal gibi çok sıkıntılar çekilirdi, herhalde o mallar fırsatçılar tarafından satın alınıp üstüne oturulurdu.

"Siz bunları gelecek nesillere intikal ettirmeyeceksiniz."

Kampla ilgili bize birçok şey anlatıldı: Oradaki sefalet, soğuk, zaman- zaman açlık... Biraz da o günün şartlarında değerlendirmek gerekirse orada bir haksızlık vardı. Bu sadece sitemdir. Bu olayı yaşayan büyüklerimiz bize yaşadıklarını naklederken hepimize ayrı ayrı ve defalarca bir "emir" buyurdular: "Siz bunları gelecek nesillere intikal ettirmeyeceksiniz. Çünkü biz bu milletin kurucuları ve tamamlayıcılarıyız. Biz Seyyidiz. Biz fitne, ayrılık, kavga tohumu ekemeyiz. Türkiye Cumhuriyeti bizim tek vatanımız, en büyük kurtuluş alanımız, devlet ise kurtarıcımızdır. Millet bizim daima içinde olduğumuz, bizi tamamlayan bir unsurdur." Bugüne kadar ne büyük ne de küçüklerimiz bu yaşananları tekrar konuşmamıştır. Çünkü biz devlet ve milletle barışık olmak mecburiyetindeyiz. Anane ve töremiz budur. Hiçbir zaman yanlışı yanlışla onarmak isteyen, kızan veya bağıran değiliz, düzeltmeyi en yumuşak şekliyle yapan olmak istiyoruz. Onun için ben burada daha fazla bir şey söylemek istemiyorum. Dediğim gibi her zaman devletle, milletle barışık ve daima huzur ile yaşamayı tercih eden bir aileyiz. Hiçbir değer Devletimizin büyüklüğünün üstüne çıkmamalıdır.

"Biz hepimiz yanlış yaptık. Gerekli cezayı da aldık"

Kampla ilgili olarak bugün baktığımızda çok şey söyleyebilirim. Dünya ve Türkiye modernleşti, insan hak ve özgürlükleri daha çok önem kazanmaya başladı. O gün komutan veya polisle konuşamadığınızı bugün çok rahat dile getirip anlatabiliyorsunuz. Hakkınızı arayabiliyorsunuz. Bugün Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerinde Kürt

sorunu dediğimiz bir sorun varsa, her boyutu ile tartışılıp, konuşulabiliyor. Gerçeklerin ortaya çıkmasını sağlayabilecek nitelikte hak ve özgürlüklerin paylaşılabildiği bir ortamda yaşıyoruz.

Ama o gün böyle bir ortam yoktu. O gün itibariyle kimse hiçbir şey söylemezdi. İhtilalı yapan her bakımdan haklıdır, her şeyi doğru yapar. Ben bugün sürgüne gönderilmiş bir ailenin üyesi olarak ancak şunu söyleyebilirim. Biz hepimiz yanlış yaptık. Gerekli cezayı da aldık. Böyle bir inanış ve böyle bir son karar vardır. Bu kararı da o gün herkesle konuştuk. Tabii yukarıda arz ettiğim gibi bunun dedikodusunu yapmak ya da ileride bunların her gün tekrar yaşatılması, hatırlanması adına bir şey yapacak değilim.

"Karar verilmiş. İstasyon'da bekletiliyorlar."

Bu kamp bu ülkeye çok şey getirdi. Demokrat Partinin yerine ikame eden ve Doğu'da Demokrat Partinin yerini alan Adalet Partisinin yüzde 56 gibi bir farkla tekrar iktidara gelme durumu vardır. Yapılan ihtilalın mağdurlarını sırtta taşıma, gerektiği zaman haklarını ileride daha rahat kullanabilmeleri adına seçimde destek olunmuştur. İktidar ezici bir çoğunlukla göreve gelmiştir. Ülkenin huzuru için, geçmişte yapılmış bazı hatalar, yaşananlar silinmeye çalışılmış, öç almaya teşvik eden değil bunların yerine daha yumuşak, daha akılcı ve daha barışçıl karar ve kanunlar yapılmaya çalışılmıştır.

Ne var ki bu olayların ikincisini yaşayan benim ailemin tarihe mal olacak birçok hatırası vardır. Örneğin birinci sürgünde, büyük babamın çocukları ve yakınları Diyarbakır'da Temmuz ayında 56 derece sıcakta trene bindirilip Antalya Alanya, Amasya Manisa, İzmir ve İstanbul'a sürülecekler. Karar verilmiş. İstasyon'da bekletiliyorlar.

Diyarbakır'a haftada bir defa tren gelmektedir. Her sabah orada bekletilen insanlara belli miktarda zeytin ve ekmek dağıtılır, öğleden sonra yine zeytin ile ekmek dağıtılır, akşam ekmek ve ayran dağıtılır. Ve bu aile treni beklemeye bırakılır. Tabi su yok, tuvalet

yok, imkânlar çok zor. Abdest alacak, namaz kılacak yer yok. Şartlar çok kötü. Bölge halkı çadırların altından bu aileye teneke kaplarla gıda maddesi getirir. Bir süre geçimlerini böyle sağlarlar. Hatta içecek su yoktur. Güneşte durmuş, tenekelerde kaynamış su getirilir. O tarihte kimse damacana bilmez. Bu tarz tenekelerle su nakli vardı. Ve trenin gelmesi için bir sonraki haftaya kadar beklenir.

Hatta Abdulhalim Bey'in hamile eşi doğum yapacaktır. O hafta içinde bu olay vuku bulur. Ailenin hanımları etrafında toplanır, doğan çocuğu kurtarırlar. Yengem selametle kurtulur. Orada görev yapan, o zaman Miralay denilen komutan Ahmet Bey duruma çok üzülmüş. Meseleye hemen müdahale edip, destek oluyor. "Müsaade ederseniz bu çocuğa benim adımı verin" diyor. Aile düşünür. O günkü şartlarla Ahmet kutsal bir isimdir. Kabul edilir ve çocuğun adı Ahmet olur. O hafta gelecek tren beklenir. Bohçalar hazırlanır. Kap kacak hazırlanır. Göçebe gibi toplanırlar. Tren gelir. Görevli listeye bakar, 56 değil 55 kişi var. Bir kişi eksik olduğu için bindirmez, o hafta geçen trenin vagonunu boş gönderir. Aile tekrar küçük ve kötü şartlardaki çadırlara taşınır, orada bir hafta daha bekler. Pazartesi sabahı Komutan Ahmet Bey istasyona gelir. Ailenin hala orada durduğunu görünce çok kızar ve sorar "niye buradalar, kim firar etti ? " Listeyi alır. Okur, okur, okur.. Eksik isim bulunur: Bebek Ahmet. O bebek daha sonra büyür, iş sahibi olur, bütün ailesinin yükünü üzerine alır. O kişi benim büyük yeğenim Ahmet Öztürk'tür.

Aile uzun bir müddet sürgünde kalır. Amcam Abdülgani Aras (Ahmet Muhammed Hamidi beyin oğlu) İstanbul'da 2 sene hukuk okur. Tanıştığı bir hâkimin kızı ile evlenir. Ondan bir kızı olur. Bu arada af çıkar, Mardin'e dönmeleri gerekir. Gelin eşiyle Mardin'e gitmek ister. Ailesi müdahale eder. "Oraya gitmeyin, siz orada yapamazsınız" derler. Abdülgani Aras Mardin'e döner. Eşi kucağında kızı Türkan ile İstanbul'da kalır maalesef.

Bir türlü tekrar bir araya gelemezler. Yıllar sonra Abdülgani Aras İstanbul'a geldiğinde görür ki karısı intihar etmiş, kızı Türkan de-

desi tarafından büyütülmüş, okutulmuş, evlendirilmiştir. Onu bulduğunda görür ki 3 çocuğu olmuştur: Serap, Koray, Sevtap. İstanbul'da Gayrettepe'de otururlar. Biz o zaman Abdülgani Amca ile onları ziyaret ettik. Bütün ailemize tanıştırdık.

Abdülgani amca onları Mardin'e götürdü. Memleketlerini gösterdi. Koray daha sonra Genpa 'da çalışan üst düzey bir yönetici oldu. Feleğin getirdiği olumsuzluk, böyle bir ayrılık, sonra tesadüf bir kavuşma.

Amcalarım Arasları Fethiye'ye sürmüşlerdir. Onların çocuklarından Fethiye'de kalan akrabalarımız olur. Çocuklarından biri olan Adnan'ın çok genç yaşta Mardin'e geri dönüşü sağlanır. Adnan'ın annesi aile ile Mardin'e dönmekten korkar, gitmek istemez. Adnan kendi isteği ile Mardin'e döner, amcalarımın evinde kalır. Evlenir. Daha sonra ailesi ile beraber Alanya'ya yerleşir. Şu anda çocukları var, çoğu esnaftır. Amca çocuklarıyız. Ziyaret ediyoruz. Gidiyoruz, geliyoruz. Birliği korumaya çalışıyoruz. Ailemizin sürgünü ile ilgili çok farklı hikâyeler anlatıldı. Ben bu kadar ile yetinmek istiyorum..."

Mardin'den kampa getirilen Bahattin Erdem'le ilgili olarak Akşam Gazetesi yazı dizisinin üçüncü bölümünde Bahattin Erdem'i şöyle karalıyordu:

"Hacı Bahaeddin parti forsu ile Hanik Köyü'nü almıştı"

"Ne şeyhiz ne ağayız, ne yaptılar anlamadık"
Bu sözü söyleyen 45 yaşlarında şişmanca bir hanımdı. Bütün konuşması sırasında gözleri hep yaşlı gibiydi, başı öne eğikti, derin bir teessür içinde olduğu belliydi. Orta yaşlı ve asil tavırlı hanım durumunu izah etti: Benim derdim başka. Bir ay evvel 27 yaşında bir kızımı toprağa verdim."Baba...baba...diye diye.."

Mardin'de eski DP il başkanı Hacı Bahaeddin Erdem'in evindeydim. Bu konuşma orada yapılıyordu. Mardin çok garip bir yerde kurulmuş. Sadece Anayol'dan giderseniz düz bir yolda yürüyebilirsiniz. Diğer sokaklara sapmak isterseniz asgari 40 derecelik bir

yokuşu ya iner, ya çıkarsınız. Kartal yuvası gibi bir yer. Rakım 1300 metrenin üstünde. Hâlbuki aşağıda bir ucu Basra körfezine kadar uzanan dümdüz ovalar başlıyor. Herkes şehrin düzlüğe indirilmesini istiyor ama teşebbüs eden yok. Bu bir yapılsa, 10 sene sonra bugünkü Mardin Harput'a dönecek.

Hacı Bahaedin Erdem, Mardin'in Savur kazasından. Bazı küçük memuriyetlerde bulunduktan sonra Mardin'e gelip yerleşmiş, ticarete ve ziraata başlamış. Sonra çok partili rejim kurulunca Mardin'e gelen bugün CHP'li olan eski bir DP'linin teşvikiyle DP'ye girmiş. 1950 de DP il başkanı, 1954'te milletvekili olmuş, 1957 seçimlerini kaybetmiş ve 27 Mayısta Sivas'a götürülmüş. İzmir'de iskan edilen Hacı Bahaeddin Erdem'in kısa hayat hikayesi bu.

Ne yapacaklar?

Evinde karısıyla konuşurken oğullarından ikisi de yanımızdaydı. Bunlardan ortaokulun ikinci sınıfına giden Edip Erdem hiç söze karışmadı. Sadece beni karışık avlu ve dehlizlerden geçirerek anayola çıkardı. En büyük oğlu Nevvaf Erdem ise, düşüncelerini açıkça söyledi.

105 sayılı kanunun tatbik edildiği aileler gibi Erdem'ler de merak içindeydiler. Ne yapacaklarını bilmiyorlardı: Kim gidecek, kim kalacak belli değildi.

Bahaeddin Erdem, parti nüfuzunu kullanarak mı almıştı bilinmez, Petrol Ofisi acentasıydı. Fakat şimdi bu acenta kendisinden alınmıştı. Erdem'in işlerine bakan iki oğlu ile katibi yılbaşına kadar hesapları devretmenin telaşı ve yorgunluğu içindeydiler.

Mardinli CHP liler Bahaeddin Erdem'in karısının fikrine katılıyor ve tehcire tabi tutulan hemşerilerinin ne ağa, ne de şeyh olmadığını söylüyorlardı. Onlara göre, Sivas'a götürülen 27 kişiden belki de en lüzumsuzu olan Bahaeddin Erdem'e kanun tatbik edilmişti. Hem CHP' liler, hem de başta Devlet Başkanı ve Başbakan Orgeneral Cemal Gürsel, olmak üzere aklına gelene ihbar mektubu yağdıranlar da, aynı fikirdeydiler:

Hacı Bahaeddin Erdem bu kanunun en son tatbik edilebileceği Mardinli demokrattı. Parti başkanlığı sona erince, hiç bir nüfuzu kalmazdı.

Zorla DP Başkanı

Nevvaf Erdem, uzunca boylu, zayıf bir gençti. Babası gittikten sonra ailenin yükünü omuzların almıştı. Hadiseleri makul karşılıyordu. Uzun-uzun anlattı. Konuşurken ara sıra yoruluyordu.

Nevvaf'a göre babası zaten DP başkanlığını zorla kabul etmişti. 1957 den beri, işlerini tasfiye edip İstanbul'a yerleşmeyi düşünüyordu. Düşündükleri yer olmamıştı ama, İzmir'de iyiydi. Hem bir ticaret merkeziydi, hem de deniz kenarı. Düşündükleri tek şey malların satışında uğrayacakları zarardı. Mesela "parti forsu ile aldı" dedikleri bir köy vardı. Babası burayı 1947 de almıştı. Üstelik Kızıltepe'ye bağlı Hanik köyünün tamamına da sahip değildi. Ancak üçte birini almıştı. Mardin ve Savur'da bir kaç gayrimenkulü vardı hepsi bu kadar.

Batıda ağa yok mu?

Erdemlerin bir de büyük şikayetleri vardı: Sizi şöyle edecekler, böyle edecekler...şeklinde her gün bir yenisi çıkan şayialar...

Mardin Ticret Odası Başkanı İbrahim Aysoy, İskan Kanununun neden hep şarkta tatbik edildiğini bir türlü anlayamadığını söylüyordu. Bu sadece İbrahim Aysoy'un değil, bütün doğu aydınlarının halledemedikleri konu idi. Hemen hepsi zaman -zaman aynı şeyi soruyordu: Batıda ağa veya şeyh yok muydu? " diye soruyordu.

Şeyh Said ailesi de Sivas'ta

Sivas'a gönderilenlerin bir kısmı yollardan alınıyordu. Bunlardan biri de Fuat Fırat'tı. Daha sonra Refah Partisi'nden milletvekilliği de yapan Fuat Fırat bize nasıl yakalandığını anlatırken aynı aileden milletvekili olan Abdülmelik Fırat'ta Yassıada'da her türlü hakarete ve ölüm tehdidine maruz kalıyordu. Abdülmelil Fırat babası ve amcalarının Sivas'a gönderildiğini de Bitlis Milletvekili Seahaddin İnan'dan öğreniyordu. DP milletvekili olan İnan Urfa taraflarında yakalanmış, Diyarbakır'a oradan da Sivas'a gönderilmiş, burada bir kaç gün tutulduktan sonra 80 yaşında Yassıada'ya gönderilmişti. Fuat Fırat ailesinin bu tür olaylara alışkın olduğunu belirterek Sivas'a götürülüşünü ve sonrasını kısaca anlatıyor:

"Bize istinat edilen suç iki eşek yükü buğdayla Kürt İhtilali yapacağımızdı

"Adana'dan köye geliyordum. Elazığ'da ihtilalin olduğunu söylediler, bende o gece Elazığ'da kaldım. Ertesi gün köye gitmeye çalıştım ve Bingöl'e vardım. Bingöl'e geldiğimde geldiğimi askere haber vermiş birileri "seni komutan istiyor" dediler ve alıp götürdüler. Bir takım ipe sapa gelmez şeyler söylediler ve beni gece yarısına kadar beklettikten sonra Erzurum'a üç jeeple götürdüler. Sanırım Bingöl'de rüşvet verseydim kurtulacaktım ama akıl edemedim. Yolda giderken üç defa beni jeepten indirip "seni öldüreceğiz" diyorlardı, ben-

de şuan kadar ailemde on sekiz kişi öldürüldü beni öldürseniz ne yazar dedim. Erzurum'a vardığımızda "baban da burada" dediler ve bizi bir uçağa bindirip Sivas'a götürdüler. Kabakyazı denilen yerde iki askeri kışlayı boşlatmışlardı ve hepimizi oraya yerleştirdiler.

İstinat edilen suçlar komik suçlardı ve gerekçe yoktu. Acemi insanlar ihtilal yapmıştı. Biz kendi iktidarımızı nasıl meşrulaştıracağız derdindeydiler ve bazı insanları suçlu olarak göstermek istiyorlardı... Aslında olay birinci ordu komutanı olan Ragıp Gümüşpala'nın askere yaranmak için yaptığı bir hareketti. Ama Reşat Pasinler mesela kendi bölgesinde kimsenin getirilmesine müsaade etmedi. Gümüşpala "Şeyh Said'in bütün çocuklarını toplayıp Sivas'a gönderdim" diyordu. Oysa gelenlerin hepsi Demokrat Parti ile bağlantılı değildi. Bizde sadece Abdülmelik Fırat Bey milletvekili idi. Mesela getirilenlerin içinde Hakkari'li biri vardı ve zavallı geçimini çamaşır yıkayarak sağlıyordu. Bizim suçlardan bir tanesi iki eşek yüküyle Kürt ihtilali yapacağımızdı. Hınıs'ın köyünden gelen bir vatandaşın önünde iki eşek yükü buğday varmış ve nereye götürdüğünü sormuşlar ve oda zekât namına Kolhisar'da Ali Rıza Efendi'ye götürdüğünü söylemiş. Onlarda bunun üzerine iki eşek yükü zekâtla Kürt İhtilali yapacaklar diye bize suçlama getirdiler. Eşyalarımıza el koydular bir kısım eşyalarımız sattılar ilginç olan 4 ineğimizi satışa çıkardıklarında kimse almıyor birini bir rütbeli asker alıyor. O zaman bizim yarış atlarımız vardı ve onları saklayabildik onları alamadılar. Kampta bütün yemekleri kesemizden yiyiyorduk bazen lokantadan getirtiyorduk daha sonra ise kampta yemek yapmaya başladık. Bizi kamptan götürdüklerinde ise vermedikleri halde 400 lira yemek parası kestiler. Hiçbir şey yapmıyorduk sürekli konuşuyorduk ve santranç oynuyorduk. Sivas'a getirilenler içerisinde şimdiki Cem Vakfı Başkanı İzettin Doğan'ın babası Hüseyin Doğan, HAKPAR Başkanı Sertaç Bucak'ın babası Faik Bucak, Sedat Bucak'ın amcaları ve birçok akrabaları, AK Parti başkan yardımcısı Dengir Mir Mehmet Fırat'ın dedesi Zeynel Turanlı, Van'da Kartallar, Diyarbakır'dan En-

sarioğulları ve daha birçok aile vardı. Kampa getirilenlerin en küçüğü 14 yaşındaki yeğenim Abdulilah Fırat en yaşlısı ise İzzetin Doğan'ın babası Hüseyin Doğan'dı. Dokuz ay sonra 347 kişinin çoğunu serbest bıraktılar ama biz elli beş kişiyi çeşitli illere sürgün gönderdiler. Bizim evrakları sekiz vilayet dolaştırdılar. Dokuz ay Sivas Kampı'nda kaldık 3 ay gönderildiğimiz yerlerdeki Nezarethanelerde geçirdik ve iki buçuk yıl sürgün hayatı yaşadık. 1963 yılında Demokrat Parti affında serbest kaldık.

Ailem bu tip şeye çok alışkındı

Bu tip şeylere ailem çok alışkındı. Ben Sivas kampına gönderildiğimde 30 yaşındaydım. Dört yaşında sürgüne gönderilmiştim, sürgünden 18 yaşında döndüm. Daha sonra beni askere aldılar ve askerde de komünist suçlamasıyla bir sene ceza evine tıktılar. Daha sonra 4-5 yıl bir rahatlama döneminden sonra bu sefer Sivas'a aldılar. Sivas kampından sonra bir çoğumuz milletvekili oldu hatta bir arkadaş ulaştırma bakanı bile oldu. Geriye dönüp baktığımda bu işin yanlış olduğunu ben biliyordum ama sonra Milli Birlik Komitesi üyesi biri televizyona çıkıp açıklama yaptı ve oda bu işin yanlış olduğunu söyledi. Dikkat edin devlet sürekli bu işleri yapıyor ve sonrasında özür diliyor bir gün bakmışsınız ki Apo'dan da özür diledi ve onu milletvekili yaptı belli mi olur." diyor. Fırat'la Ankara'da yaptığımız görüşme de bu duruma pek aldırmadığını gördük sanırım onun sebebi de sürekli sürgünlere alışmış olmasıydı.

Abdulilah Fırat'ın Sivas Kampı hatıraları

Şeyh Said'in torunlarından Abdulilah Fırat'ta Sivas Kampı'nda zorunlu misafir olrak tutuluyordu. Nisan 2010 yılında Ankara'da kendisiyle görüştüğüm Fırat, 14 yaşında kampa götürüldüğünü ifade ederek "Hürriyetin ne kadar büyük bir nimet olduğunu insan böyle zulümler gördükten sonra anladık" diyor. Daha sonraki yıllarda milletvekilliği yapan Abdülilah Fırat'ın ağzından Sivas Kampı:

"O ızdırabı çocuk yaşta yaşadım"

İktidarların kötü icraatları sonucu meydana gelen zulümlerin önlenmesi için şahsımıza, ailemize, insanlık âlemine yapılan mezalimleri anlatmakta bir insani vazifedir. Elinin altındaki insanlara zulüm eden, insanların en sevimsizidir. Zira Cenab-ı Hak zulüm altında inleyenlerin inkisarını işitir, zalimleri ise gözetleyip durur, zamanı gelince en büyük cezayla tecziye eder. Çünkü haksız yere insanlara zulüm ve eziyet edenler, insani hak ve hürriyetlerinden mahrum edenlerin, Allah indinde en menfur cinayettir.

27 Mayıs 1960 İhtilalının zulmü ve ızdırabını çocuk denilebilecek yaşta yaşadım. O zulmet günlerine ait bazı hatıralarımı sizlere anlatmaktaki maksadım darbelerle olan haksızlıklar ve zulümleri tarihe bir not düşürtmektir. Hatıralarımda bazı tarih, isim ve mahal yanlışlıkları görülürse şimdiden af ve özür dilerim.

Sivas Askeri Kampının en genç mahkûmu bendim. 1946 Haziran doğumluyum ve ihtilal zamanında 14 yaşıma bile girmemiştim.

1960 yılında Ankara Kurtuluş Lisesi'nde okuyordum. Mayıs ayındaki nümayiş ve talebe hareketlerini yakinen takip ettim. Kızılay'da ki gösterileri bire bir görüyordum. Ben Ankara'da okurken Demokrat Parti Milletvekili olan Abdulmelik Fırat Bey'in evinde kalıyordum. Muvazzaf Asker ve subaylardan Melik Bey'in evine gelip gidenler oluyordu. Yakında bir ihtilal olacağını müşahede etmiş durumdaydık. Gece radyoda ihtilal beyannameleri okundu. Ertesi sabah askerler Melik Bey'in evinin önünü ablukaya aldılar. Günlerden Cuma idi. Bir askeri cip yanında da iki cemse dolusu silahlı asker geldiler. Melik Bey o zaman Ankara Kavaklıdere Büklüm Sokak'ta oturuyordu. Tutuklamaların olacağını tahmin ettiği için valizini hazırlamıştı. Giderken hanımına 200 lira param var sana vereyim dedi. Melik Bey'in hanımı, "Verme para yanınızda kalsın." dediyse de yüz lira hanımına, yüz lirası da kendine kaldı. Annesi de Melik Bey'in evinde kalıyordu. Giderken helallik istedi. Annesi büyük bir metanetle;

'Oğlum ben Şeyh Said Efendi'nin kızıyım. Bu zulümlerle beraber yaşamak kaderimizdir. Böyle acılı günleri çok gördük. Sabır ve

dua edeceğiz. Sakın üzülme, Allah seni muhafaza edecek' diyerek ayetler okuyarak oğlunu yolcu etti.

'Deden Rusya'ya gitmiş, iltica etmiş haberin var mı?'

Ankara'da ailenin durma imkânı yoktu. Ailesi için trenden yer ayırttım ve onlarla beraber Ankara'dan Erzurum'a geldik. İkindi vakti Erzurum'a vasıl olduk. Dostlarımızın bulunduğu birkaç yere giderek Melik Bey'in ailesinin yerleşmesi için uğraştım. Tehlikeli ve korkulu günlerde insanın en yakın dostu da doğru dürüst selam vermiyordu. İstisna olarak ailemizi seven yakın dostlarımızdan bazıları bizleri görünce ilgilendiler.

Onları yerleştirdikten sonra Taş Mağazaları Caddesi'nde ailemizin sürekli kaldığı Fuadiye Oteli'ne yerleştim. Ne olup bittiğini öğrenmek için çarşıya çıktım. Birkaç aile dostumuzla görüşme imkânı buldum. Dediler;

"Dedeniz Şeyh Ali Rıza Efendi ile Şeyh Selahaddin ve diğer akrabalarınız bir kısmını tutukladılar". Babamı sordum, "baban daha teslim olmadı" dediler.

Otele geldim. Gelip gidenlerden haber almaya çalışıyordum. Valizimde birkaç eşyam ve kitaplarım vardı. Gece saat 03.30'da mutat otel kontrolü esnasında, askerler Fırat soyadını görünce bulunduğum odaya baskın yaptılar. Kapıya vurduklarında, bende akrabalarım gelmiştir diye sevinerek kapıyı açtım. Bir binbaşı, bir yarbay ve bir sürü asker Thomson silahlarını bana çevirerek;

'Elini kaldır, duvara yaslan' dediler. Odayı aradılar, yorgan ve döşekleri yırttılar. Elimi arkadan kelepçelediler. Otel sahibi Erzurumlu - Hamutzadelerden İlhami Bey, 'Komutanım bunlar bilinen şerefli ailelerdendir. Bu daha çocuktur. Ankara'da okuyor, Hınıs'a ailesinin yayına gidecek. Bunu tutuklayıp götürmeyin, niye böyle davranıyorsunuz, ben buna kefil olurum.' dedi ama onu da bir güzel haşladılar.

Beni otelden dışarı çıkardılar. Çarşının her tarafı asker kaynı-

yor ve cemselerle kuşatılmıştı. Büyük bir askeri uygulamayla beni binbaşının cipine bindirdiler Yanımda da iki tane silahlı asker oturdu. Beni Merkez Komutanlığı'na götürdüler.

'Deden Rusya'ya gitmiş, iltica etmiş haberin var mı?' dediler. Ben Ankara'dan yeni geldiğimi ve her şeyi özetleyerek anlattım. Biletlerimi gösterdim. İfademi aldılar. Öğrenci belgem vardı, kimliğimle birlikte onu da kayıt altına alıp beni oradan Kars Kapısı Cezaevi'ne götürdüler.

Kars Kapısı Cezaevi 2. Abdülmecit zamanında kurulmuş, özellikle Rus ve Ermeni mahkûmların konulduğu zindan şeklinde yapılmış, Kars – Ağrı illeri ile Erzurum'un güney ilçelerine giden yolun altında bulunan, siyasi mahkûmlar için kullanılan bir askeri cezaevidir. Beni asker ve subayların nezaretinde içeriye aldılar. Nöbetçi Subaylar odasına götürdüler. Bir komutan, "Üstünüzde tabanca, bıçak, yazılı kâğıt, cüzdan, kimlik ne varsa masanın üzerine koyun, arayacağız." dediler. Cebimden beş lira para, kimliğimi ve saatimi çıkartarak masanın üstüne koydum. Komutan bunları bir zarfa koyarak, 'Tamam' dedi.

Bir subay ve birkaç asker ile birlikte beni zindanların bulunduğu yere doğru götürdüler. Paslanmış, kalın demir parmaklı kapıların kilitlerini açarak, uzun bir koridoru olan, tahminen 10-12 adet bulunan münferit zindan kapısı açıldı. Nöbetçi subay, "Yeriniz burasıdır." diyerek beni içeri koyup kapıları kilitlediler.

Hücrem, iki metre uzunlukta ve bir metre genişlikte, dışarıyla irtibatı kapısındaki küçük bir delikten ibaretti, eşya koyulacak ve oturulacak hiçbir yer yoktu. Yalnız yerde gri bir asker battaniyesi vardı, lambası olmayan kapkaranlık bir odaydı. Işık, kapılar açılınca loş bir şekilde beliriyordu. Hücrede iliklerime işleyen rutubet vardı, kendime cesaret vererek mensup olduğum Şeyh Said Efendi ailesinin bir ferdi olarak bu muamelelere sabru sebatla korkmadan karşılamam lazım geldiği düşüncesiyle battaniyenin üzerine oturdum. Kapılar, nöbetçi askerlerin gelişlerinde sert bir şekilde açılıp kapandığını tahmin ediyordum.

"1925 Şeyh Said Kıyamında bizi tutukladıklarında ben beş yaşındaydım. Sen çok şükür 14 yaşındasın"

Ara sıra beni korkutuyorlar, tehdit ediyorlar, tokatlıyorlar, baban nerdedir bize bilgi ver diyorlardı ama benim hiçbir şeyden haberim yok ki bir şey anlatayım. Günde bir somun ve su gibi bir yemek veriyorlardı. İki gece kaldıktan sonra baktım ki babam Şeyh Muhammed Emin Efendi'yi getirdiler. Babamın bir kolunda seccade ile battaniye, diğer kolunda İmam Fahreddin Razi'nin Tefsir-i Kebir'i İmam Gazali'nin İhya-i Ulumuddin'i ile Şafii mezhebinin fıkıh kitabı olan Envar vardı. Bana bakarak,

'Abdulilah sen ne zaman geldin?' dedi. Ben Pazartesi günü geldim dedim.

'Bugün günlerden hangi gündür, biliyor musun?' diye sordu, ben de bulunduğum yerin karanlık bir mekân olduğundan günlerin farkında değildim. Babam da

'Bugün çarşambadır. Efendi Hazretlerinden haberin var mı?' diyince, yok dedim. 'Onu tutukladılar ama nereye götürdüklerini bilmiyoruz' dedi.

Sonra bana dönerek;

'Oğlum sakın korkma. 1925 Şeyh Said Kıyamında bizi tutukladıklarında ben beş yaşındaydım. Sen çok şükür 14 yaşındasın. Benden daha şanslısın. Bizi önlerine yaya olarak katıp Isparta Eğridir'e götürdüler. Orada beş sene sürgün hayatı yaşadık, bize uygulanan zulüm hala devam ediyor. Zulüm sistemleri gelince bizi muhatap kabul ediyorlar. Bu da onların bizden korktuklarını gösteriyor, bu nedenle sende hiç korku ve endişe gelmesin. Bugüne kadar aile olarak takip ettiğimiz yol, hayrın ve insanlığın yoludur. Ondan şaşma, üzülme, biz mazlumların gönlünde yaşayacağız, kadere boyun eğeceğiz. Kaderin levhasını değiştirmek elimizde olmadığı için yolun sonu ebediyettir.' Diyerek beni teselli etti.

Babamı aldılar benim yanımda başka bir hücreye koydular. Babamda hücrede iki gün kaldı. Sonra beni çıkardılar, casusluktan tu-

tuklu iki subayın koğuşuna götürdüler. Orada da bir gece kaldım. Sonra babamla beni bir araya getirdiler. Babama ve bana nüfus cüzdanlarımızı ve paralarımızı iade ettiler. Benim ve babamın ellerini arkadan birbirleriyle kelepçelediler, sonra gözlerimizi de kapatarak Kars Kapısı Askeri Cezaevi'nden çıkardılar.

Kars Kapısı Cezaevi'nde çok zulüm yaptılar, betonda yatırttılar, her türlü hakarette bulundular. İnşallah Rabbim bu zalimlerden intikamımızı alacak. Nitekim bazılarından aldı. Çeke çeke öldüler. Dünyada intikamımız alınmasa da, ahirette alınacaktır. İslam nazarında herkes hürdür. Hür olarak dünyaya gelir, gelince bu hürriyeti rahat kullanma hakkına sahip olmalı. Hiçbir kimse başkasının hürriyetine haksız yere taarruz edemez. İnsanlar Allah'u Teâlâ'nın lütfettiği akıl nimetine malik ve medenidirler. Diğer mahlûklara nispetle kendilerine verilen kudretten daha çok istifade edebilmektedirler. Onun içindir ki insanların hareket serbestisi kısmen tahdit edilmiş ama meşru olan hürriyet hakları dinimizce her şekilde mahfuz tutulmuştur. Ne hazindir ki biz aile olarak 1925'den 1980'e kadar bu mezalimi yaşadık.

"Namaz kılmak için bile kolumuzu açmadılar"

Gözlerimizi açtıklarında Erzurum Havaalanında olduğumuzu gördük. Bizi bir kargo uçağına bindirdiler. Uçakta çok eziyet ve ızdırap çektik. Sürekli bizi tehdit ediyorlardı. Ben, babam dışında 18 siyasi mahkûm vardı. Hepsini Sivas'a götürdüler. Namaz kılmak için bile kolumuzu açmadılar. Uçakta bile ellerimiz kelepçeliydi. Havaalanında indik, bizi cemselere doldurup Temeltepe'deki 5. Er Eğitim Tugayı'na götürdüler. İçeriye girince dedem Şeyh Ali Rıza Efendi'yi ve amcalarımı görünce bayağı sevindik. Bizim aileden 14 kişi misafirlik adı altında Sivas Kabakyazı Askeri Kampı'nda hürriyetten yoksun bir şekilde tutukladılar.

Kampa gittiğimizde çok insan getirilmişti. Biz gitmeden bir gün önce Kamuran İnan'ın babası Şeyh Selahaddin İnan'ı ve amcam Şeyh Faruk Fırat'ı Sivas'a getirmişler bir gece nezarette tutmuşlar,

ertesi gün ikisini Kabakyazı Kampı'na getirdiler. Nezarette iken, amcama;

'Siz çok gençsiniz sizi öldürmezler. Ama beni kesin öldürecekler. Babanızı da öldürürler' diyerek bir yüzüğünü ve çok kıymetli olan kol saatini amcam Şeyh Faruk'a veriyor ve bunu çocuklarıma verin diyor. Bilahare oğlu Zeynelabidin İnan kampa getirilince emanetleri kendisine teslim edildi. Kampta Şeyh Ali Rıza Efendi, Şeyh Selahaddin İnan'a tavsiye ve nasihatlerde bulundu ve dedi ki;

'İslam dışı bir yaşantı içerisine girdiniz. Bu zulümlerden bihaber yaşadınız. Dünyanın hep böyle kalacağını ümit ettiniz. İktidarların zulümlerinin dün olduğu gibi yarında devam edecek. İktidarlara böyle inanarak hizmet etmek hatadır. Size bu konuda çok mektup yazdım ve sizleri uyarmaya çalıştım. Ama siz hep onların yanında oldunuz. Şimdi kader bizi bir araya getirdi, hatalarınızdan tövbe ve rücu edin. Korkmayın, inşallah Cenabı Hak sizi ve bizi bu eziyetlerden kurtarır' dedi. Şeyh Selahaddin İnan, iki gece yanımızda kaldıktan sonra Yassıada'ya götürdüler.

Bir ay kırk günümüz doldu ve 382 siyasi mahkûm geldi. Kinyas Kartal üç kardeşiyle oradaydı, Ağrı'daki Öztürkler sekiz kişiydiler, Ensarioğulları ve akrabaları on beş kişiye yakındı, DP'nin bölgede sevilen temsilcileri getirilmişti.

Erzurum'dan Turan Bilgin, Talip Yargılı, Mehmet Kırkıncı, Gazeteci Rıfat Çakar, İmam İdris Saygılıoğlu, Şevki Muratoğlu, Tornacı Hakkı Usta, Horasan Müftüsü Sıddık Hoca, Şeyh Said Ailesi Mensupları. Van'dan Kinyas Kartal ve kardeşleri, Ertuşi ve Gravi Ağaları. Adıyaman'dan; Zeynel ve Abdullah Ağalar. Urfa'dan Bucaklar. Mardin'den Bahattin Erdem, İshak Bey. Diyarbakır'dan Bozo Kemal, Mehmet Kayalar, Zülküf Ağa. Batman'dan Ramanlı Said Ağa. Maraş'tan Doktor Sait Bey, Avukat Selahaddin Bey, Mustafa Fındık. Malatya'dan Seyit Hüseyin ve yakınları, Şeyh Ali, Said Çekmegil Bey hatırladıklarımdı.

Senin en büyük suçun Şeyh Said'in torunu olmandır. Bundan daha büyük bir suç ne olabilir

Aradan bir süre geçti. Haber geldi, Milli Birlik Komitesi'nden (MBK) bir temsilci gelecek, burada siyasi mahkûmlara hitabette bulunacak. Hepimizi askeri şekilde içtima ettirdiler, bizi yarım hilal şeklinde topladılar. Paşa'da bize hitaben konuşmaya başladı.

'Ben Tuğgeneral Ata Tan. MBK'ni temsilen buradayım. Beni bazılarınız bilir. Ben Demokrat Parti'ye karşı mücadele veren İstanbul'da tutuklanan subayların başındaydım. O zaman ihtilal yapamadık. Ama netice Şerefli Türk Ordusu o gücüne kavuştu, ihtilal yaptık,' İhtilalın temel amacı şudur, budur diyerek nutuk attı.

Tabi bu arada bazı siyasi mahkûmlar söz aldı. İlk söz alanlardan biri Şeyh Said Hareketi'ne karşı Varto'da devlet güçlerinin yanında yer alan Fero Aşireti'ne mensup CHP Van milletvekili Tevfik Doğuışıker söz aldı;

'Paşam, ben Vartolu Fero ailesinin lideri konumundayım. Şeyh Said kıyamında bizden olmasa idi kesinlikle başarılı olurdu. Biz Atatürk'e en çok hizmet eden bir aileyiz. Ben CHP milletvekiliyim beni nasıl tutuklarsınız. Kimsenin haberi yok mudur bizden' dedi. Tabii hava atmaya başladı. Bunun üzerine paşa bunu çok sert bir şekilde haşlayarak,

'Marş-marş geç yerine. Kim olursan ol. Benim yanımda şerefsiz bir siyasi mahkûmsun' diyerek azarladı.

Tevfik Bey milletvekilliğinden önce Van'da hâkimlik sonra avukatlık yapmıştı. Darbe sırasında eski müvekkilinden birini tutuklamışlar. Oda karakola gidip ihtilalın asil görevi bu değildir, neden masum insanları tutukluyorsunuz? diye sormuş, onlarla kavga etmişler. Onlar da sen misin kavga eden deyip uçağa koydukları gibi Sivas'a göndermişler.

Tevfik Bey'in peşinden Diyarbakır'da doktorluk yapan emekli Binbaşı Kıbrıs kökenli Ekrem Tosunoğlu söz aldı:

'Komutanım siz beni tanıyorsunuz' deyince paşa, 'Evet seni tanıyorum' dedi.

'Ben Diyarbakır'a doktor olarak gittim. Emekli bir askerim. Diyarbakır'la ilgim yok. Kıbrıs kökenliyim, Türküm beni neden tutukladınız? Demokrat Parti ile de bir ilgim yok' dedi. Ona da nutuklar attı ve tersledi.

Sonra Maraşlı Çerkez Av. Selahaddin Aydın söz aldı, oda bir şeyler anlattı. Ona da çok hakaretler savurdu. Ben her ikisinin ortasındaydım. Bana dediler ki;

'Sen çocuksun, bir kendini tanıt bakalım sana ne diyecek'

Bende elimi kaldırdım ve söz aldım.

'Paşa hazretleri ben 13-14 yaşında talebe olan biriyim beni neden getirdiniz?' dedim oda bana dönerek,

'En büyük suçlu sensin, bunlara da benzemezsin. Bunlar adi siyasi tutuklulardır. Partiyi kötü kullandılar, rüşvet aldılar. Sen Şeyh Said'in torunu değil misin? Bakın mahkûmlar biz ne kadar şerefli bir orduyuz. Şeyh Said'in nesli hala yaşıyor. Kim bizim yerimizde olsaydı bu neslin tamamını kuruturdu. Biz halen hepsini temizlemedik halen hayatta gezenleri var. Buda kalkmış benim suçum nedir diye soruyor. Senin en büyük suçun Şeyh Said'in torunu olmandır. Bundan daha büyük bir suç ne olabilir.' dedi. Çek yerine git' dedi.

O paşa gittikten sonra bir askeri hâkime görev verdiler. Sonra hepimizi götürüp ifade almaya başladılar. Beni de ifadeye götürdüler, hâkim bana baktı,

'Senin dosyanda hiçbir şey yok. İsmin Abdulilah Fırat ve Şeyh Said'in torunu, başka bir şey görünmüyor. Seni neden getirdiler, merak ediyorum'

Bende, paşa hazretlerinin bana söylediklerini naklettim.

'Çok ayıp ben görevimden, hâkimliğimden, subaylığımdan gerçekten utanıyorum. Sen üçüncü jenerasyonsun, halen bunlar intikam almaktan doymadılar. Yazacağım bir şey yok. Tutanağa, Şeyh Said'in torunu olduğu için tutuklanmıştır" diyerek imzamı aldı.

Kampın ilk günlerde çok büyük korku ve panik vardı. Herkes ne olacağını bilmiyordu. Çeşitli rivayetler konuşuluyordu. Bu ih-

tilal kanlı geçecek, Yassıada'da herkesi asacaklar deniliyordu. O arada kampta tutukluların bazılarını götürüp çok büyük işkenceler yaptılar. Mesela Kazım Öztürk ve Said Ensarioğlu ve babası Şeyh Abdurrezzak'a çok büyük zulüm yaptılar. Yaptıkları işkencelerle Kazım Öztürk'ü insanlıktan çıkarmışlardı.

"Şeyhler, ağalar, parti başkanları 3-5 günde tuz gibi erimiş, yok olmuş gibiydiler"

Birazda kamp hayatımızdan bahsedeyim. Üç adet büyük askeri koğuşa yerleştirilmiştik. Her koğuşun mahkûmlardan bir çavuşu vardı. Bu sorumlu çavuşla temizlik v.s. işleri yönlendiriyorlardı. Her sabah askeri usulü yoklama yapılıyordu. İlk günlerde tuvalete askerlerin nezaretinde gidiliyordu. Sonra dışarı çıkma serbest olunca, dışarıda bulunan tuvaletlere gidiliyordu. İlk zamanlarda temizlik ve yıkama işleri tuvaletlerde bulunan lavabolarda yapılıyordu. Sonra haftada birer defa askeri hamamlarda yıkanma müsaadesi çıkınca epeyce rahatladık.

Bu kamplar insanların karakter mihengi olan bir yerlerdi. Herkesin zaafı ve seciyeleri kısa bir zamanda meydana çıkıveriyordu. Elem, üzüntü ve korku insan mayasının tekkesidir. Şeyhler, ağalar, parti başkanları 3 – 5 günde tuz gibi erimiş, yok olmuş gibiydiler. Mizaç ve seciye orada hemen yüze çıkıyordu. Mesela Şeyh Ali Rıza Efendi dışarıda namaz kılmaya başlayınca Ağrı-Diyadin'den Şamil Peker yüksek sesle bağırarak biz Şeyh Said Efendiden kurtulduk, bu sefer oğlu bu kampta cemaatle namaz kılarak bizi sıkıntıya sokuyor diye şikâyette bulundu. Diyarbakırlı Şeyh Abdulbaki sakalını tıraş edip şeyhlikle bir ilgisi olmadığını söylüyordu.

Mahkûmlar arasında falan filan adamlar nasıl değişiyorlar, birkaç günde foyaları meydana çıkıyor gibi dedikodular başladı. Dışarıya çıkma izni çıkınca etrafı tel örgüler ve askerlerle çevrili olan sahada volta atıp ve sohbetli turlar başladı. Akşamları bizim koğuşumuz dışındaki koğuşlarda kumar partileri başladığını anlatıyorlardı. Bizim koğuşta da gündüzleri satranç turnuvaları olurdu. Tabii satrancı en iyi oynayanlar Şeyh Said Ailesi mensupları idi. Bi-

zim aile mensupları, dedem Şeyh Ali Rıza Efendi'ye gelen misafirleriyle birebir ilgilenip hizmet ve sohbetlerle vaktimizi geçiyorduk. Efendi Hazretlerine en büyük hizmeti, talebesi Liceli Molla Said yapıyordu. Kendisini rahmetle yâd ediyorum.

Şeyh Ali Rıza Efendi, 'Hak ve hakikatin ulviliğinden, kötülerle mücadelenin faziletinden, iktidarı elinde tutanların, memleket insanlarına müstemleke halkı gözüyle bakan zihniyetten kurtulmasının gerekli olduğunu anlatıyordu.'

Amcam Şeyh Selahaddin Efendi günün tamamını ibadetle ve Kur'an okumakla geçiriyordu. Babam ise oruç tutarak, zikir ve ibadetle meşgul olup ayrıca Erzurumlu Abdulkadir Hoca ve diğer bir iki hocaya ilmi ders veriyordu. Diğerlerimizde hem okuyarak hem Şeyh Ali Rıza Efendi'nin misafirleriyle olan sohbetlerini dinleyerek vaktimizi dolduruyorduk.

Kampta bizimkiler sabah namazından sonra kalkıyordu. Oradaki komutanların bir kısmı koğuşa gelip şeyh efendiyle sohbet ediyordular. İsmini hatırlamadığım bir binbaşı ve bir albay çok iyi insanlar idi. Efendi hazretlerine karşı çok saygılı ve hoşgörülü davranıyorlardı. Zamanla şeyh efendi ile yaptıkları sohbetler neticesinde onlarda Şeyh Ali Rıza Efendi'ye karşı bir bağımlılık oluşmuştu. Kampa geldiğimiz ilk günlerde efendi hazretlerini ziyaret etmeye kimse cesaret etmiyordu.

İlk ziyaretine gelen Turan Bilgin ve Erzurum Demokrat Parti İl Başkanı Talip Yargılı, Mahmut Tanas'tı. Daha sonra Erzurumlu Gazeteci Rıfat Çakar Bey, Malatyalı Said Çekmegil Efendini sohbetlerine geldi. Said Çekmegil o dönem çok aşırıydı. Akaid ve mezheplerle ilgili soru-cevap şeklinde efendi hazretlerinden çok istifade etti. Hüseyin Dede çok şerefli bir insandı oda geldi "Evladı-ı Resul" meselesini bayağı konuştular. Komutanlar da akşam gelip Selahaddin Eyyubi ve harp tarihini konuşuyorlardı. Bu sohbetler etkili oldu. Şeyh Ali Rıza Efendi çay tiryakisi idi, efendinin hürmetine çayı serbest bıraktılar, o güne kadar karavanadan yemek yiyorduk, dışarıdan yemek getirmeye izin verdiler. İkinci aydan sonra Şeyh

Abdürrezak Ensarioğlu'da gelip sohbet katıldı. Efendi Hazretleri ile Zazaca konuşuyorlardı. Hasan Değer, Zülküf Ağa, Kinyas Bey ve kardeşleri ve diğer şarklı ileri gelenleri devamlı sohbet üyeleri idi. Vanlı Mahmut Ağa, Farisi ve İranla yakınlığı olduğu için, İran'la ilgili Efendi Hazretleriyle sohbetleşiyordu.

Kampta herkesin değişik bir yaşantısı vardı. Bitlisli Paşa Barut ve Diyarbakırlı Bozo Kemal birbirlerine çok takılıyorlardı. Bozo Kemal, Paşa Barut'a

'Ben efendi hazretlerine günahınızı anlatacağım',

Paşa Beyde 'Bitlis ağzıyla ula terbiyesizlik etme, efendi duyarsa seni öldürürüm' diyordu. Bozo Kemal, Paşa Bey'den her seferinde tatlı bir şekilde rüşvetini alıyordu.

Paşa Barut bir gün geldi, Efendi Hazretlerine, 'Hepimiz insanız, günahlarımız olmuş. Bu Diyarbakırlı pêhas (yalınayak) gelip efendiye bir şeyler söylüyorsa yalan söylüyor, iftira atıyor, bana şantaj yapıyor. Sakın inanmayın" diyordu. Tabi bunlar kampın neşe kaynağıydı. Bunlar dışında Maraşlı Mustafa Fındık, Hınıslı Hamdi Dayı ile takışıyordu. Günde bir saat takışırlar ve herkesi güldürürlerdi. Bazıları az yemek yiyordu, bazısı çok fazla, cimri olanları vardı. Bütün anekdotlar kampta havayı birazcık değiştirebiliyordu.

Efendi hazretleri sohbetlerinde tefsir, hadis, kelam, fıkıh, felsefe, İslam tarihi ve medeniyeti, İslam devletleri icraatlarını dünya siyaseti, iktisadi doktrinler tarihi, aktüalite konuları, Fars ve Arap edebiyatından konuları sohbetinde konuşuluyordu. Bu ilmi sohbetleri bazı subaylarda gelip dinliyordu.

"Seni gördüğümde torunumu hatırlıyorum, senin yaşındadır.'

Kırkıncı Hoca'nın bir ekibi vardı, Mehmet Kayaların üç dört adamı vardı onlarla devamlı beraberdi. Bir gün gelip dediler ki 'Mehmet Kayalar ayakta namaz kılmıyor.'

Efendi Hazretleri de 'Onun gücü kuvveti yerindedir, İmam-ı Azam mezhebine göre oturarak namaz kılması caiz değildir.'

Daha sonra bizim kamp alanında dolaşmamızla ilgili izin çıktı. Şeyh Ali Rıza Efendi cemaatle namaz kıldırmaya başladı. Namaz kılanlarda cemaate tabi olmaya başladılar.

Gazete ve mecmualar serbestti. Mektuplaşmaya müsaade vardı. Ancak mektuplar kontrol edilip okunduktan sonra gönderiliyordu. Gelen mektuplarda açılıp okunduktan sonra teslim ediliyordu.

Kampta bir gün, Mir Dengir Mehmet Fırat'ın dedesi Zeynel Ağa Adıyaman'dan tutuklanarak getirilmişti. Beni görünce;

'Seni gördüğümde torunumu hatırlıyorum, senin yaşındadır.' diyordu, gözünden yaş geliyordu. Böyle olaylarda oluyordu.

Üçüncü ayda etrafımız otomatik silahlarla çevrildi. 'Talimat geldi dediler, birçok kimseyi kurşuna dizecekler' dendi. Çok büyük bir panik ve heyecan oldu. Vasiyetini yazanlar, ağlayanlar, korkudan titreyenler vardı. Erzurum Karayazı'dan getirilen Cimşid Ağa'nın okuma - yazması olmadığı için vasiyetini bana yazdırdı. Kinyas Ağa, bu olayda çok büyük bir sarsıntı geçirdi. Kinyas Bey sarsıntı geçirince Şeyh Selahaddin Efendi yanına gitti,

'Kinyas Bey sen askersin. Senin bu kadar sarsılmaman lazımdı.' Oda,

'Şeyh vallahi ben Ruslarla da Ermenilerle de çarpıştım. Ama şartlar böyle değildi. Elim kolum bağlı değildi. Onlarda da silah vardı bende de vardı. Ama böyle silahsız bizleri katletme isteği beni gerçekten çok sarsıyor" dedi. Bunun üzerine Şeyh Selahaddin Efendi,

'Ben sana söz veriyorum. Benim dediğimi yaparsan kurtulacaksın' Kinyas Ağa,

'Sen nereden biliyorsun senin dostun mu sana söyledi (Allah'ı kastediyor)

Şeyh Selahaddin Efendi,

'Evet, Cenab-ı hak bana bunu hissettirdi. Ben de gelip sana söylüyorum. Sen çok iyi yerlere geleceksin. Benim sadece şartım senin namaz kılman' dedi. Kinyas Kartal'da,

'Söz eğer bizi öldürmeseler ben namaza başlayacağım' dedi. Kin-

yas Bey toparlandı öyle üç saat bekledik. Sonra askerler dağıldılar. Korku, panik ve heyecan dindi. Şükür etmeye başladılar.

Asker gittikten sonra Kinyas Bey namaza başladı. Aradan bir iki ay geçti. Şeyh Ali Rıza Efendi'nin yanına geldi. Şeyh Selahaddin Efendi'yi çağırttık. Kinyas Bey,

'Sen bana bir söz verdin. Bu namaz bitmiyor. Ben ne zamana kadar kılacağım. Hani dostun sana söz vermişti, ben kurtulacaktım. Ben artık yoruldum. Siz devam edin" dedi. Kinyas Bey namazı bıraktı.

Tabi daha sonra "Elli beşler" sürgünü çıkınca Kinyas Bey Şeyh Selahaddin Efendi'ye

'Hani bana dostun beni serbest bırakacağını söylüyordu' deyince Şeyh Selahaddin Efendi;

'Tamam, kurtulacaksın ama dostum bana gün vermedi. Sana bir şey olmayacak" dedi.

Amcam Şeyh Fuat Fırat ile birlikte Kinyas Bey Isparta'ya sürgün edildi. 1961 yılında, ziyaretlerine gittim..

Turan Bilgin gazeteciydi, DP'nin kalemşoruydu, onu zannedersem bu özelliğinden dolayı kampa getirdiler. MHP'li Oktay Vural'ın akrabası Zeki Bayar'ı DP'li olduğu için getirdiler. Abdullah Ağa'yı da Adıyaman'dan hem ağa hem DP'li olduğu için getirdiler.

"Cumhuriyet Gazetesi kampa atılma sebebimizdi"

Bizi kampa alma sebeplerinin iki büyük etkeni vardı. Bir, Şeyh Said'in ailesi olmamız ikincisi ise Cumhuriyet Gazetesi'nin o günkü yayınları. Cumhuriyet Gazetesi yaptığı haberlerle bizimle ilgisi olmayan tezviratlarla suç ithamı yapıyordu. Aslı olmayan bu iftiraların tesiri etkin oldu. Birde 3. Ordu Komutanı Orgeneral Gümüşpala'nın MBK üyelerinin gözünde bir jesti olsun diye bölgesindeki insanları sebepsiz yere tutukladı. Muş ve Bitlis İlleri Garnizon Komutanı Raşit Pasin böyle uygulama yapmadı.

Kamptan yavaş yavaş basına yazılar gitmeye başladı. Tevfik Doğuışıker, Turan Bilgin ve Rıfat Çakır yapılan zulmün büyük bir haksızlık olduğunu, bunun devlet düzeniyle yakından uzaktan bir il-

gisinin olmadığını, büyük bir hata ve yanlışlığın olduğunu, bunun daha büyük yanlışlara yol açmaması için hataların düzeltilmesi noktasında yazı ve dilekçelerle gündemi oluşturuyorlardı.

MBK kendi yaptığı toplantılarda bu tip hareketlerin, bastırılmazsa ileri de daha büyük olaylara yol açabileceğini ifade ediyorlardı. MBK içerisinde ırkçı bir cunta vardı, Ümit Özdağ'ın babası ve Alparslan Türkeş gibi cuntacılar Kemalistlerle ittifak ederek mutlaka bizlerin sürgün edilmemiz gerektiğini, mallarımıza el konulması ve Türkistan veya başka yerlerden getirilecek kişilerin topraklarımıza yerleştirilmesine dair prensip kararı alındı. Bunu da tartışmaya pek açmadılar. İlk etapta sürgün edelim, diğerlerini yavaş yavaş uygulayalım dediler. Kampta MBK'nın kararı hemen yayıldı.

"Sürgün yerlerine hayvan yükleme vagonları ile gönderildik"

İçişleri Bakanı olan Muharrem İhsan Kızıloğlu bir gün kampa geldi, Konuşmasında tehditlere ve hakaretlere başladı. Kızıloğlu, gerçekten çok zalim bir insandı. Babası da Şeyh Said Harekâtındaki katliamlarda birinci derecede etkin görev almıştı. Bu katliam ve zihniyetle yetişen bir insandı. O bakan olunca işleri hızlandırdı. İskân Kanunu uygulayıp herkesi değişik yerlere sürgün etmeye başladılar.

Sürgün için tren getirildi. Hayvan yükleme vagonlarına doldurdular. Çorum ve Çankırı'ya gidenleri Ankara'da indirdiler. Isparta'ya gidenleri de Ankara'da indirdiler. Şeyh Ali Rıza Efendi ve Faik Bucak'ı Balıkesir'de indirdiler. Babam Şeyh Emin'i İzmir üzerinden Muğla'ya götürdüler.

Sürgün yeri olan vilayetlerin polis karakollarının altındaki bodrum katlarında polis nezaretinde tutuluyorlardı. Soğuk, rutubetli havalarda hasta olmamak korkusuyla sobalarda tozlu linyitler yakılıyordu. Kömürler yanmaz, tüter, kokar, is ve tütün kokusu çekilecek en büyük azaptı. Tuvaletler polis nezareti ile gidilirdi. Sa-

çaklardan üzerlerine boncuk gibi damlalar dökülüyordu. Bu eziyet ve azap verici durum 4-5 ay sürdü.

Şeyh Ali Rıza Efendi'nin Balıkesir'e geldiğini duyanlar gelip ziyarete başladılar. Özellikle Balıkesir'de sonradan milletvekili olan İlhan Aytekin ve ailesi, sonradan bakan olan Cihat Bilgehan ve Doktor Ahmet İhsan Kırımlı çok ilgilendiler. Aytekin ailesinden İlhan Beyle kardeşi Hafız İbrahim babam Şeyh Emin Efendi ile dedem Şeyh Ali Rıza Efendiden hem ilim tahsili yapıyordular hem de sohbetlerine katılıyorlardı. Şeyh efendi, İlhan Beyle kardeşi Hafız İbrahim'i manevi evladı olarak kabul etmişti. Bu ailenin efendi hazretlerine büyük hizmetleri ve unutulmaz yardımları olmuştu. Kendilerine şükran borçluyuz. Onlarında çok değerli hatıraları vardır. İnşallah bir gün anlatırlar.

Babam Şeyh Muhammed Emin Muğla'daydı. Osmanlı ulemalarından 89 yaşındaki bir kişi babamın ziyaretine devamlı gelip gidiyordu.

'Üzülmeyin, bu şeref herkese nasip olmaz. Keşke imkânım olsaydı günde bir sefer gelip sizi ziyaret edeydim." diyordu.

Burdur'da Abdulmelik Fırat'ın abisi Şeyh Ömer maddi yönden çok kötü durumdaydı. Karakolun altında içeride tek başına kalıyordu. Ramazan ayı geldiğinde, bir gün karakola bir hanımefendi geliyor, karakol amirinin yanına çıkıyor.

'Şeyh Said'in torunu sizde mi?' diye soruyor, karakol komutanı da 'Evet bizdedir. Sen ismini biliyor musun?'diyor, oda 'hayır bilmiyorum' diyor.

'Dedesi Şeyh Said benim rüyama geldi. Dedi ki 'torunum orada karakoldadır. Git ziyaret et. Ramazan ayı boyunca iftar ve sahur yemeklerini hazırla, götür hem o hem de polisler yesin. Dedi. 'Eğer kabul ederseniz bu görevi yerine getirmek istiyorum, lütfen müsaade edin' dedi.

Polisler Ömer Efendi'ye gidiyorlar, ona bir bayan ziyaretçisi olduğunu anlatıyorlar, oda polislere 'hem zulüm altındayım hem de dalga geçiyorsunuz ' diyor. Polisler ısrar edince dışarı çıkartıyor-

lar bayanın yanına getiriyorlar. Bayan rüyasını anlatıyor, Ömer Efendi de kabul ediyor ve Ramazan ayı öyle geçiyor.

Şeyh Ali Rıza: "Mektubumu İsmet Paşa'ya okut"

Tabi daha sonra mektuplaşmalar başladı. Kurucu Meclis kuruldu. Siyasi çalışmalar başladı. Bazı partiler açıldı. Bizim gibi çok çile çeken aileler vardı. Balıkesir, Bilecik, Muğla, Uşak, Denizli, Isparta, Burdur, Adana ve Mersin gibi dağınık yerlerde bulunuyorlardı. Bu büyük bir külfet de getiriyordu. Şeyh Ali Rıza Efendi İsmet Paşa'nın çevresine mektup gönderdi. Mesela Şemsi Ataman Bey Kurucu Meclis Üyesiydi ve Kars CHP milletvekili idi. Şeyh Ali Rıza Efendi'nin ona yazdığı mektubu ben ona götürdüm. İsmet Paşa'ya okut demiş. O da bana:

"Ben şimdi İsmet Paşa'ya mektubu okutacağım. Şimdi beni bir korku aldı acaba ne tepki verecek."

Ailesi, 'hoca bu Şeyh Said'in oğludur. Neden bunu bu kadar çok seviyorsun. Sana da zararı dokunur' dediler. Oda,

'Babam da Osmanlı'nın ilim adamlarından biriydi. Babamı çok genç yaşta kaybettim. Şeyh Ali Rıza Efendi'yi görünce babamı hatırlıyorum. Babama hizmet yapamadım bari ona yapayım' dedi.

Mektubu aldı İsmet Paşa'ya götürdü. İsmet Paşa ona,

'Hoca, sen Şeyh Ali Rıza'nın mektubunu okudun mu?' oda 'Evet okudum' demiş. İsmet Paşa,

'Tam anladın mı' demiş oda 'Bilemiyorum, paşam okudum' demiş. İsmet Paşa,

'Şeyh Ali Rıza'nın mektupları ilmidir. Ben okuyunca hem zevk alıyorum hem de çok düşündürüyor. Beni en iyi tanıyanlardan biri Şeyh Ali Rıza'dır. Ben de onu çok iyi tanıyorum. O devamlı bana suç yüklüyor. Ama ben de onun sistem için ne kadar tehlikeli olduğunu bilenlerden birisiyim. Şimdi oda diyor ve herkeste öyle biliyor, doğrudur. Mustafa Kemal'in perde arkasında ki bütün gücü ismet Paşa'dır. Şeyh Said'in de perde arkasındaki gücü Şeyh Ali Rıza Efendi'dir. Ben Mustafa Kemal'i ne kadar yönlendirmişsem oda babasını o kadar yönlendirmiştir. Şimdi bu mektupta bana 'İsmet Paşa

isteseydi bu ihtilalı engelleyebilirdi' diyor, doğrudur, isteseydim engelleyebilirdim. Ne taraftar oldum ne de karşı durdum. Şimdi bunlar birçok şeyden rahatsızdır. Bunların bir arada toplanması için gidin gerekli yerlere talimat verin. Bunlar bir arada toplanabilsin'

Mehmet Ali Aybar'la yaptığımız görüşme

Biz İstanbul'a yerleşmeyi düşündük. Ama bazıları siz İstanbul'a yerleşirseniz bu çalışmaları yapamazsınız, merkezi hükümet Ankara'dadır. Siyasi liderlerle görüşme imkânı zorlaşır. Belirli bir süre Ankara'da bulunmanız lazım. Özellikle Faik Bucak ve Kinyas Kartal çok ısrar ettiler. Efendi de uygun buldu. Dikmen'de polis misafir evinin karşısında bir daire kiralandı. Ondan sonra siyasi çalışmalar başladı. İçlerinde en kabiliyetli olanlar Faik Bucak'tı. Gidip randevu alıyordu. Siyasi partilerle, etkin zevatlarla görüşmeyi sağlıyordu.

Bir gün, Şeyh Ali Rıza Efendi ve yanındakiler İşçi Partisi'nden Mehmet Ali Aybar'a gittiler. Aybar kapıda karşıladı. Mehmet Ali Aybar Efendi Hazretlerine, 'Ben sizi hocam olan Ali Fuat Başgil'den dolayı iyi tanıyorum. Onun yanında asistandım. Bana muhakkak sizi görmemi tavsiye etti. Sonra sol ve Sosyalizm gelirse böyle zulümler olmaz. Adil bir sistem gelir, sizlerde ikide bir böyle zulümlerle karşılaşmazsınız.' dedi.

Daha sonra karşılıklı sorular ve cevaplar verildi. Sonra, Aybar, piposunu çıkardı içti. Efendi Hazretlerine dönerek,

'Eğer ben sizin şeyh Said'in çocuğu olduğunuzu bilmeseydim, muhakkak ya Marks'ın, ya Lenin'in yanında staj görmüşsünüzdür derdim. Bizim savunduğumuz sistemi bizden iyi biliyorsunuz. Bunu nasıl başardınız" deyince, Efendi Hazretleri,

'Siz, Cumhuriyet Gazetesi okuya okuya beyinlerinize yerleşmiş sabit fikirler var. Hoca deyince ensesi kalın, çember sakallı, kirli hoca biliyorsunuz. Hâlbuki hocalık öyle değil. İlmi olan âlimler de vardır. Âlim olunca bütün ilimlerden haberdar olması lazım. Haberdar olmadan bu iş olmaz. Dünyadaki bütün fikir ve kanaat cereyanları bilmeye mesleğim icabı mecburum.' Sonra da Sosyalizm ile

İslam Devleti sistemi arasındaki farkı anlattı. Bunun üzerine Aybar, 105 sayılı kanunun kaldırılması için destek vereceğini ifade etti.

Daha başka siyasilerle de görüşmeler yapıldı. Bu kanunun kaldırılması için en çok çaba sarf eden milletvekilleri, Erzurum Milletvekili Gıyasettin Karaca, Kars milletvekili Şemsi Ataman, Van Milletvekili Salih Yıldız idi. Netice itibariyle bu zulüm kanunu kalkmış oldu.

"O günkü sistem medeni değildi"

Bugünden geriye dönüp Sivas Kampı'nı değerlendirirken; İnsanlar, Allah'ın lütfettiği akıl nimetlerine malik olmalıdırlar. Fıtri olarak medeni olmaları lazım. O günkü sistemleri medeni değildi. Bir darbe hükümeti idi. İnsanlıktan nasiplerini almamışlardı. Zulüm yapmaktan zevk duyan insanlardı. İnsan hak ve hürriyetlerine karşı ruhen hazır olmuş tiplerdi. Millete eziyet vermeyi kendilerine prensip edinmişlerdi. Bu zulümlerin ilelebet gitmediği olaylarla da belli oldu. Onların üstünde büyük bir töhmet kaldı. Bizde kısmi olarak hürriyetimize kavuşabildik. Hürriyetin ne kadar büyük bir nimet olduğunu insan böyle zulümler gördükten sonra biliyor. Bize yapılan mezalimi unuttuk.

Şimdi bizim menkul gayrimenkul neyimiz varsa devlet ona el koydu. Bulabildiklerini ihale yoluyla satışa çıkardılar. Cipimizi aldılar ihaleye çıkarıp sattılar. Bazı eşya ve mallarımıza devletin eline geçmemesi için halk sahiplendi. İnşallah bundan sonra zulümler olmaz. Bizde anlatma mecburiyetinde kalmayız. Mülkiyeti bize ait olan köylerde malımızı alıp başka ilçelere kaçırma mecburiyetinde kaldık. Dostlarımız mallarımıza bize aittir diyerek onların ismi altında ticaretimizi devam ettirdik. Yoksa 14 yerde sürgün edilen büyüklerimiz cezaevlerinde perişan olurdular. Onların iaşelerini temin ettik. İcra yoluyla menkul - gayrimenkul mülkiyetlerimizin hepsini haraç mezat sattılar. Bazılarını halk almıyordu, askeri tabur alıyordu. Bazılarını ise halk alıp sonra bize iade ediyordu. Otlarımızı bile alıp sattılar. İşin hazin tarafı Sivas Kampı'nda askeri karavanadan bize verilen yemeklerin ücretlerini faizi ile birlikte aldılar. Bu kadar zalim bir sistem sadece Türkiye'de olur.

Bucaklar da Sivas'ta

Sivas'a gönderilen aileler içerisinde Bucaklar da dikkati çekiyordu. 27 Mayıs Askeri Darbesi'nden sonra, Bucak Aşireti'ndeki post kavgası "Develete ihanet" suçlamasına dönüşmüştü. İhsan Bucak, Hasan Oral ile Faik Bucak'ı asker makamlara ihbar ederken, şunları söylemişti: " Diş Tabibi Hasan Oral ve Avukat Faik Bucak, Anazu köyünde halkı silahlandırıyorlar. 10.000 kişilik silahlı bir grup oluşturuyorlar. Bir Kürt hükümeti kurmak, bu arada Adnan Menderes'i Yassıada'dan kurtarmak istiyorlar. Köylüleri, köy meydanına toplayarak, bu niyetlerini orada açıkladılar." Bunun üzerine Bucakların büyük bir kısmı toplanarak Sivas Kampı'na götürüldü. Faik Bucak'ın eşi o günleri gazeteci Hulusi Turgut'a anlatıyor, Turgut'ta "Barzani Olayı" adlı kitapta konuyu şöyle yazıyordu: "Mehmet Celal Bucak'tan sonra ikinci randevumuz, Avukat Faik Bucak'ın eşi Ayşe Bucak'laydı. Ayşe Hanım, ağabeyi, Adalet Partisi Urfa Senatörü Hasan Oral'ın evinde kalıyordu. Yastaydı. Bizi büyük bir nezaketle karşıladı. Kendisine ziyaret nedenimizi anlattım. Önce derin bir sessizliğe gömüldü, ardından da içini döktü:

"Bütün bu olaylar, inkılaptan (27 Mayıs 1960 İhtilali) sonra oldu. Bucak Aşireti'nde reislik, 1959 yılına kadar babadan oğula geçerdi. Son reis Hacı Mehmet Bucak vefat ettiğinde, bu görevi üstlenecek bir erkek evladı yoktu. Ailemizden Hacı Ali Bucak, aşiret reisliğini ilan etti.

Akrabalarımızdan Halil ve İhsan Bucak ise, Hacı Ali Bucak'ı aşiret reisliğine karşı çıktılar. Aradan bir süre geçti, 27 Mayıs'ta inkılap oldu. Daha düne kadar Demokrat Partili olan İhsan Bucak, ihtilalcilere, ağabeyim, Demokrat Parti eski milletvekili, Diş Tabibi Hasan Oral ile eşim Avukat Faik Bucak'ı "Bunlar, Adnan Menderes'i Yassıada'dan kurtarmak için örgütleniyorlar." diye ihbar etti. Ağabeyim Demokrat Partiliydi ama eşimin bu partiyle ilgisi yoktu.

Ağabeyim Hasan Oral, 30 Mays 1960'ta göz altına alındı. 18 haziran günü de Demokrat Parti iktidar kadrosunun tutuklu bulunduğu İstanbul'daki Yassıada'ya gönderildi.

20 eylül 1960 sabahı, evimizin kapı zili çalındı. Kapıyı açtık, karşımızda sivil polisler vardı. Faik'i alıp götürdüler. Aynı anda akrabalarımızdan dokuz kişiyi daha gözaltına almışlar. Faik'i askeri hapishanede bir ay tuttular, daha sonra meçhul bir yere sevk ettiler.

Bir süre sonra eşimin Sivas'taki askeri bir kampta olduğunu öğrendik. Onu takiben, Balıkesir Askeri Hapishanesi'nden haberi geldi. Bu arada Eskişehir'de de yargılanmasına başlandı. Eşim, yargılandıktan sonra, birbuçuk yıl Ankara'da mecburi iskana tabi tutuldu.

Faik, 21 ekim 1963'te afla birlikte serbest bırakıldı. 8 Kasım 1963 günü de Urfa'ya döndü. Tüm bu olaylar yaşanırken, mensubu olduğumuz aşirette de kavga eksik olmuyordu. Eşimin Urfa'ya dönüşünden altı ay sonra, Bucak Aşireti'nin reisi olan amcam Hacı Ali Bucak, kızıyla birlikte Sadin köyüne giderken öldürüldü

Olaylar birbirini kovaladı. 1959'da başlayan anlaşmazlık, 1966 yılının temmuz ayına kadar tam 17 can aldı. Sıra eşime gelmişti..."

Ayşe Bucak konuşmakta zorlanıyordu. Genç yaşta eşini kaybetmiş, babasız kalan beş evladına kol kanat germeye başlamıştı. Kendisine yeni sorular yönelttik, büyük bir sukunetle dinledi. Ardından, eşi ve çocukları hakkında şu bilgileri verdi:

" Beş çocuğum var. Büyük kızım Zozan (Yayla) Bucak, lisan öğrenimi üzerine Fransa'ya gitti. Büyük oğlum Serhat, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi 3. sınıfında okuyor. Sertaç ise, Diyarbakır Maarif Koleji öğrencisi. Küçük oğlum Kudret ilkokul mezunu.

En küçük evladımız Nur ise, henüz ilkokulun 3. sınıfında..." Serhat Bucak annesinin bıraktığı yerden anlatmaya başladı:

"4 temmuz 1966 pazartesi günü sabah saat 10.00'da babamla birlikte Urfa'dan Siverek'e gelmek için yola koyulduk. Babamın Siverek Adliyesi'nde bir duruşması vardı. Şehrin çıkışında, Karaköprü mevkiinde benzin istasyonuna uğradık. Bir anda silah sesleri duyuldu. Babamın üzerinde tabancası vardı, ama elinde sten olan saldırganlar ona fırsat vermedi. Vücuduna 14 mermi isabet eden babam, ağır yaralandı. Ben de bacaklarımından yara almıştım.

Bizi hastaneye kaldırdılar. Kan kaybeden babama kan verildi ama ömrü vefa etmedi. 5 Temmuz 1966 salı günü, bizleri öksüz bırakarak, ebedi aleme göçetti.

Babamın katilleri belliydi. Onlar, üç gün boyunca bölgede adeta cinayet provası yapmış, bizim Karaköprü'ye geldiğimiz sırada pusuya yatmış. İhsan Bucak taraftarlarından Ramazan Güler, Bekir Güler ve Talat Bucak, jandarma tarafından bu katliam sanığı olarak belirlendiler. Ama giden can geri gelmiyor." diyor.

Basında Bucaklar

Basında da Bucak'ların sürgünlüğü üzerine haberler yapılıyordu. Akşam Gazetesi'nde yapılan haberlerin birinde tablo şöyle anlatılıyordu: "Girdiğimiz odada, bir de soba vardı. Sobanın hemen yanındaki odunların üzerinde oturan 10 yaşında cin gibi bakışlı çocuk, Faik Bucak'ın oğlu Sertaç Bucak. İlkokulun 4. sınıfında. Anneleri ilk günden beri bir şey saklamamış çocuklarından. Zaten 4 yaşındaki küçük kızı da "Baban nerede?" diye sorulunca "askerler götürdü" diyor. Babasının götürülüşünü görmüş, tam bir İstanbul şivesiyle konuşan Sertaç. İki gün önce okulda olan bir hadiseyi anlatıyordu. Arkadaşlarından biri dersten çıktıktan sonra arkasından "Bucaklar sürgün, Bucaklar sürgün" diye bağırmış. Sertaç, aynı heyecanı yaşayarak bunu anlattıktan sonra "Ben de kızdım ve yerde bulduğum bir taşı fırlattım. Allah'tan ayak bileğine geldi" diyor. Annesinin ilave ettiğine göre ağlağa-ağlaya eve dönmüş.

Kandilli'deki Kız

Faik Bucak'ın 15 yaşlarında bir kızı da, Kandilli Kız Lisesi'nde okuyormuş. Baba'sı Sivas'a götürüldükten sonra annesini yalnız bırakmamak için, bu sene okula gitmemiş. Onun daha fazla aklı eriyor. Babasının bir muhalefet il başkanı olarak yaptığı mücadeleyi yakinen takip etmiş. "Ağalıkla mücadele et, sonra seni de ağa saysınlar" diyor. Bu sadece Faik Bucak'ın kızının sözü değil, Urfalı CHP ileri gelenleri de Faik Bucak'ın neden bu kanuna alındığını anlayamamışlar. CHP İl İdare Kurulu Üyesi eczacı Memduh da bunlar arasında. Faik Bucak'la akraba imişler ama ayrı ayrı partilerden oldukları için konuşmazlarmış bile. "Fakat buna rağmen" diyor. "Karşımda onun gibi samimi, memleketini sever miting meydanlarında ağalıkla mücadele eden, dürüst bir rakibin olması anca beni sevindirdi."

Kapatılan eczane

Kanunun tatbik edildiği bir başka Bucak'da Bekir Bucak. Siverek'te oturmuş. Bir iki yıl hukuk fakültesinde okumuş, sonra dönmüş memleketine. Neresinin ağa olduğunu anlayan yok. "Eğer, bütün malı mülkü satıldıktan v kendisine verilen yerlerin bedeli çıkarıldıktan sonra eline 5000 liralık çek verilirse, bütün servetimi kayba razıyım" diyenler az değil. Zaten bütün serveti Urfa'dan Siverek'e gelen yolun sağ tarafında bizzat çalışarak meydana getirdiği ve ilk mahsulünü bu sene alacağı bir bağ.

Bazı Urfalı CHP'lilerin karşılarındaki partinin adamı gördükleri için ses çıkarmadıkları Faik Bucak'a karşılık, bir eczacı Mithat Bucak var ki istisnasız bütün Urfalılar neden mecburi iskana tabi tutulduğunu merak ediyorlar. Mithat Bucak sadece mecburi iskana tabi tutulmamış, ayrıca kanunda sarahat olmasına, bir mesul müdürü bulunmasına rağmen eczanesi de kapatılmış.

Başka yerlerde, başka başka seviyede belki elli Urfalıya Mithat Bucak'ı nasıl tanıdıklarını sordum. Hepsi iyi bir insan olarak bildiklerini, politikaya hiç karışmadığını, neden bu kanunun şümulüne alındığını merak ettiklerini söylediler.

"Eğer Mithat zorba ise..."

Mithat Bucak Eczacılık tahsilini Fransa'da yapmış. Memlekete döndükten sonra birçok Urfalının aksine İstanbul'dan evlenmiş. 13 sene İstanbul Üniversitesi Eczacı Okulunda baş asistanlık yapmış. Sonra da karısının zoruyla gelip Urfa'da bir eczane açmış. Karısı, "Eğer Mithat bir zorbalık yapmışsa, bu olsa-olsa eczanede aspirin almak isteyene bir başka ilaç vermek suretiyle olmuştur" diyor.

İki oğlu İstanbul'da Saint George Avusturya Lisesinde okuyorlarmış ve babalarının mecburi iskane tabi tutulduğu onlardan gizlenmiş.

Bucak'ların sürgününden memnun olmuş gözüken Siverek CHP'lileri, Faik Bucak'ın kardeşi Dişçi İbrahim Abik'in sürgün edilmesini hayretle karşılamışlar.

Zaten gerek 1926'da, gerek 1935'deki mecburi iskânlarda da bazı aksaklıklar olmuş. O kadar ki, İstiklal madalyasını Konya'da sürgünde iken takanlar bile hatırlanıyor. Bu kanundaki yanlış tatbikatın da zamanla düzeleceği muhakkak, ama küçük Sertaç'ın gözyaşlarının bedelini kim ödeyecek?

İhbarları yapan İhsan Bucak mı, ihbarı imzalayan genç teğmen mi, yoksa Vali Necdet Yalçın mı?" diyor. O sıralar çok küçük olan Sertaç Bucak'ta babası Faik Bucak'ın götürülmesini ve sonrasını bize şöyle anlatıyor:

"Sivas Kampı'da çözüm olmadı! "

Urfa'da Eylül ayı ılıktır. Kentte yaşayanlar yaz mevsiminin korkunç sıcaklığının alışkanlığı ile Ekim ayına kadar damüstünde veya teraslarda yatar. 20. Eylül 1960 günü terastan eve indiğimde annem, halam ve yengemin (dayım Eczacı Mithat Bucak'ın eşi) üzgün olduklarını gördüm. Sabahın üstümdeki mahmurluğu 3 yaşındaki kızkardeşim Nur'un heyecanla "Babamı askerler götürdü" demesi ile dağıldı. Şaşırmamıştım. Babamızın siyasi kimliğinin biz çocukları farkında idik. Kürt kimliği bilinci ile büyüdük. Dönemin Kürt aydınları evimizin hep konukları olurdu. Küçük yaşta sır saklamayı

ve konuşmamayı bir şekilde öğrenmiştik. 49 Kürt aydınının tutuklanması döneminde anneme böylesi bir durumda nasıl davranılması gerektiği konusunda konuşmalarına tanık olmuştum.

Sonra annem olanları anlattı. Şafak vakti kalabalık bir asker, polis ve siviller gelmiş. Altkattaki babamın yazıhanesinde arama yapılmıştı. Hatta tutanağı babam tutmuş, hem yetkililere imzalatmış, hem de kendisi imzalamıştı. Annem onu sanki işine gider gibi gurur ve sevgi ile uğurlamış. Sessiz, sakin ve onurluca..

Aynı gün Siverek'tende haberler gelmeye başladı. Dedem Hasan Bucak, amcalarım Bekir Bucak, İbrahim Abikoğlu, babamın dayısı (anneminde amcası) Hacı Ali Bucak, oğulları İ.Hakkı Bucak ve M.Celal Bucak, dayım Mithat Bucak ve babamın amcası Ali Bucak. Yakın akrabalarımızdan dokuz kişi sabah erkenden evlerinden alınmış ve bilinmeyen biryerde tutukluydular. Bu arada halk içinde kurşuna dizildikleri ve buna benzer rivayetler yayılıyordu.

Bütün bu gelişmeler ışığında dokuz yaşımın son döneminde vatandaşı olduğum ülke ile ilk kırılmayı yaşadığımı daha sonra, büyüdükten sonra anlayacaktım. Üç hafta sonra babamların birlikte Urfa Askeri Ceza Evinde tutuklu olduklarını resmi olmıyan kanallardan öğrenmiştik.

Çocuk yaşta olduğum için beni yanına alıp tutuklu oldukları alana giderdik. O zaman sorumlu olan askeri çavuş (şivesinden karadenizli olduğu belli olan bu kişiye biz "Laz Çavuş" derdik) uzaktan "Yaklaşmayın !" diye bağırırdı. Sonra benim çocukluğum kullanılarak bir şekilde laz çavuş rüşvet ile uysallaştı. Her seferinde para ve o zaman yeni çıkan filtreli Samsun sigarasını ben kendisine iletir, o da babam ile görüşmeye müsaade ederdi.

Babam ile ilk karşılaşmam hala belleğimdedir. Sakal bırakmıştı. Kendisine sarıldığımda sakalları yüzüme batmıştı. Bana haksızca tutuklanmalarını protesto etmek için sakal bıraktığını söylemişti. Görevim bütün sorularını kafama not etmek ve söylediklerini dikkatlice dinleyip, dışarıya aktarmaktı. Sanki babam ile hasret gidermeye değil, derste öğretmenimin anlattıklarını dikkatlice din-

leyip hemen dışarıda tekrarlamak idi. Orada kendisi tutuklama nedenini kısaca şöyle anlatmıştı: Haklarında İhsan Bucak'ın dilekçe ile ihbarda bulunduğunu, buna göre kendilerinin isyan hazırlığı içinde olduklarını, bunun için Anazo köyünde toplantı yaptıklarını, kürtçülük propağandası yapıldığını ve babamın bunun için ayrıca Fırat'ın öte tarafına geçip Adıyaman'da Zeynel Turanlı ile görüştüğü falan ihbar dilekçesinde yazılmıştı. Orada Zeynel Turanlı'nında (Mir Dengir Fırat'ın dedesi) onlar ile birlikte tutuklu olduğunu duydum. Tesadüfen babam 27 Mayıs darbesinin olduğu yılın yazında Adıyaman'a, Alduş'a (Gerger) akraba ve dostlarını ziyarete gitmişti. Aile dostumuz olan Zeynel Beyi de o zaman ziyaret etmişti.

Ekim ayının sonuna doğru, sabahın alacakaranlığında evimizin kapısı çalındı. Kapıda bekleyen askeri bir cipten inen bir subay babamdan bir notu bize iletmişti. Hepimiz çok tedirgin olmuştuk. Babam yazdığı notta bütün kışlık giyeceklerin, evde ne varsa toplanıp gelen görevliye teslim edilmesini yazmıştı. Aynı not dayım Mithat Bucak'ın eşinede gönderilmişti. Kışlık eşyalar gönderildikten sonra annem, halam ve ben birlikte askeri tutukevinin olduğu bölgeye araba ile gittık. Askeri alanın önünde iki cemse duruyordu. Sonra babamlar ve bütün tutuklu akrabalarımız dışarı çıkarıldılar. Asker gözetiminde cemselere bindirildiler. Dedem ve Zeynel bey (Zeynel Turanlı) askerlerin yardımı ile cemseye binebildiler. Halamın uzaktan askerlere yönelik bağırarak ısrarlı olarak "Nereye götürüyorsunuz?" sorusuna İ.Hakkı Bucak "Sivas'a götürüyorlar" diye bağırarak yanıt verince, İsmail Hakkı Bucak'ı (Eski Urfa Milletvekili Sedat E. Bucak'ın babası) apar topar bağırıp çağırıp hırpalayarak cemseye bindirdiler.

Geri dönüp annemi evde bıraktık. Zira kızkardeşim Azade'nin emzirilmesi gerekiyordu. Halam ve ben kiralık taksi ile cemse konvoyunu uzaktan takip ettik. Diyarbakır'da konvoy Alay Komutanlığı girişine kadar takip edebildik.Sonra da dönmek zorunda kaldık. Babamlar buradan da birkaç gün sonra Sivas Kampına götürüldüler.

Sivas Kampı döneminde hiçbir haber alamıyorduk (ne mektup, ne avukat görüşmesi, ne de görüş). Bizler sadece Sivas'a götürüldüklerini biliyor ve askeri bir yerde tutulduklarını tahmin ediyorduk. Hepsi o kadar . Babamın kuzeni Adem Altuntas Sivas'a gitmiş, uzun uğraşılardan sonra yerlerini tespit etmişti. Sivas Kampı'nın yanında bulunan bir patates veya şeker pancarı tarlasından uzaktan babamları tel örgüler ile çevrelenmiş askeri bir alanda görmüştü. Tel örgülere yanaşarak uzaktan işaret ile hepsinin orada olduğu bilgisini almış, fark edilince de tarlada çalışan bir ırgat gibi yapıp yakalanmaktan kurtulmuştu. Sivas Kampı'na ilişkin dönemde aldığımız yegane bilgi bu idi.

Sonra Sivas Kampı tutukluları birkaç ay sonra serbest bırakılmış 55 kişi (tüm akrabalarımız, Seyh Said Efendi ailesi, Ensariooğulları, Ertuşlar, Kartallar, Öztürk ailesi fertleri vd.) batının çeşitli kentlerine sürgüne tabi tutulmuşladı. Babam'da Balıkesire sürgün edilmiş ve orada Balıkesir askeri cezaevine konulmuştu. İlk kez bilgileri bu dönem şehir şehir dolaşan halam (Adalet Kandemir) kanalı ile bizimkilerden alabilmiştik.

O dönem tesadüfen Balıkesir'de askerlik yapan aile dostumuz ve akrabamız, İsmet Aksakal bana iki yıl evvel şunları anlattı. Faik Bucak her gün yarım saat havalandırmaya çıkarılırmış. Etrafında askerlerden bir çember oluşturulur ve kendisine bu çember içinde volta atmasına izin verilirmiş.

Şubat 1961 sonun da aralarında babam ve her iki amcam ile birlikte M.Celal Bucak (Eski Urfa Adalet Partisi Milletvekili), Hasan Oral olduğu halde ailenin bir bölümü, Anazo Köyü muhtarı, Mustafa Kılıç (Ecevit döneminde Devlet Bakanlığı yaptı- 1978) Eskişehir Cezaevine gönderdiler. Daha sonra serbest bırakıldılar ve babam sürgünlüğünün geri kalan bölümünü Ankara'da geçirdi. Bu dönemde 105 sayılı Sürgün Kanununun kaldırılması için arkadaşları ile yoğun çaba harcadı. Ekim 1963'te 105 sayılı kanun meclis kararı ile kaldırıldı. Kasım 1963'te babam ve akrabalarımız memleketlerine döndü.

Sivas ve sonrası sürgün yılları

Faik Bucak bölgede siyasi kişiliği, sivil cesareti ile Kürt olarak tanınan biri idi. Urfa'da babamın tutuklanmasına kadar olan dönemde iyi bir yaşamımız vardı. Babam bölgenin tanınmış, ileri gelen bir avukatı idi. Avukatlık mesleğindede başarılı idi. Yazıhanesi dağıtıldığında 300 mahkeme dosyası sahiplerine teslim edildi. Maddi durumumuz gittikçe kötüleşti. Ev'deki yardımcılarımız köylerine dönmek zorunda kaldılar. Urfa'da kaldığımız sürede evimizin kapısı korku ve tedirginlikten açılmaz oldu. Kimi dostlarımız gizlice ziyarete geliyordu. Bütün eşyalarımız toplanıp bir odada denk halinde bağlandı. 6 oda ve büyük bir salonda oluşan evde bir odada birlikte götüreceğimiz eşyalara ayrılmış, birindede hem yatıp hemde oturma odası olarak kullanıyorduk. Her gün götürülmeyi bekliyorduk. Geceleri kaç kez askeri araç sesi duyduğumuzda telaşla kalkıp kapının çalınmasını beklerdik. "Haydi tez tez (çabuk, çabuk) geldiler toparlanın gidiyoruz" tümcesi gündelik yaşamımızın bir parçası olmuştu. Küçük Azade'nin maması için üç tane gazoz şişesi biberon olarak hazır tutulurdu. Menfiye (Sürgüne) gidişi her gece beklerdik. Hele bir de gece geç vakit kapı zili çalınırsa hepimiz tedirgin bekleşirdik.

Urfa'da iken Akşam gazetesinden Müfit Duru "Ağalardan Sonra" adı ile yayınlayacağı bir yazı dizisi için evimizi ziyaret etmiş ve geride kalan aile bireyleri ile konuşmuştu. Yazı dizisini okuyan babam bize Balıkesir hapishanesinden mektup yazmıştı. Hukuk'un üstünlüğüne olan inancını "Bucaklar Sürgün" olayını ve neden sürgün edildiğini o zamanın tutukluluk koşullarında irdelemişti. O mektup bizlere sürgün dönüşüne kadar önemli bir moral kaynağı olmuştu. Babamız ile gurur duyuyor ve başımız hep dik idi.

İstanbul'da Kandilli kız lisesinde yatılı olarak okuyan ablam Yayla babamızın tutuklandığını duyunca okulu bırakıp geri dönmüştü. Ağabeyim Serhat Diyarbakır Maarif Kolejinde öğrenimini sürdürüyordu. Kızkardeşim Kudret ve bende Urfa Şair Nabi İlkokuluna gidiyorduk. En küçük iki kız kardeşimde (Nur 3 yaşında,

Azade ise 6 aylık idi). 1961'in Mayıs ayı sonunda, öğretim yılı sonu, memleketimiz Siverek'e taşınmak zorunda kaldık. O yaz kardeşim Azade'ye mama hazırlarken gazocağı patladı, Azade bu kaza sonucu 1,5 yaşında yaşamını yitirdi (Ağustos 1961) bende hafif yaralandım. İkimizide kurtarmak için yetişen annem olayın etkisi ile öylesine bir şok yaşamıştı ki Ankara'ya acil olarak uçak ile sevk edildi. Babam ne Azade'nin büyüdüğünü gördü, nede yasaklı olduğu için cenazesine gelebilmişti. 1 yıl sonra eşi ile hastenede yatağının başucunda karşılaşabildi.

Ablam sürgünlük döneminde Liseyi Urfa'da dışarıdan bitirdi. Abim Serhat Kolej'in sonsınıfına geçti. Bende Siverek Gazipaşa İlkokulunu bitirip Diyarbakır Koleji giriş sınavlarını kazandım. O yaz (1962) babam Gaziantep'e gelmişti. Bütün aile Antep'e gidip babamızı ilk kez gördük. Bizim ailenin Sürgünlerine Fırat'ın bu tarafı yasaktı. Bir hafta babam ile kaldık. İki yıl sonra kardeşimiz Azade'nin kaybedişimizin buruklugu ile babamız ile buluştuk. Bizler için büyük bir olaydı.

Babam'ın şair yönü ile o zaman tanışma fırsatı buldum. Bana Kürtçe bir şiir okudu. Kendisine yazmasını, ezberlemek istediğimi söyledim. Kendisi yazıp bana vermesinin sakıncalı olduğunu söyledi. Hem dilimiz yasaklı idi, hem de şiir siyasi idi. O yasak o zaman bende daha da bilince çıktı. Babam beni karşısına aldı: O okudu, ben tekrar ettim. Sonra odama çekilip kendi kendime tekrarladım. Beni sabır ile dinledi, düzeltti. Tekrar beraber okuduk, okuduk, okuduk.. Ve ezberledim. Ezberledikten sonra elimi tutup Zehra teyzemin (Mustafa Remzi Bucak'ın eşi) yanına götürdü. Okudum. Hepimiz mutlu idik. O şiir hala ezberimdedir: Mella Mustafa Barzani liderliğinde o yıllarda Irak Kürdistan'ında başlayan Kürt direnişi ile ilgili idi.

Babam 1963'ün Kasım ayında döndüğünde Abim ile ben Siverek'e gelip babam ile yıllar sonra Siverek'teki evimizde görüştük. Ailem sonra yine Urfa'ya taşındı ve babam siyasi bir suikast sonucu öldürülünceye kadar (5.Temmuz 1966) orada yaşadık. Babamın Si-

vas Kampı döneminde toplu katliam tehlikesi atlattıklarından, gördükleri baskılardan dolaylı olarak haberdar olmuştum. Aynı şekilde Saidi Nursi, Bediüzzaman hazretlerinin, Urfa'da cenaze töreninin örgütlenmesinde rol aldığınıda dolaylı olarak Musa amcanın (Musa Anter'ın) bir yazısında okumuştum. Ancak Saidi Nursi efendi geldiği zaman kendisini bir kaç kez ziyaret ettiğini ve uzun sohbetleri olduğunu, Kürtçe ve Kürt sorunu üzerine konuştuklarını annem ile olan konuşmalarında tanıklık etmiştim.

Sivas Kampı'da çözümleyici olmadı. 1960 yılında Demokrat Parti'li olmayan Kürt ileri gelenlerinin de tutuklanmaları ve sonra bir bölümünün 105 sayılı kanuna göre sürgüne gönderilmeleri tesadüfü değildir. Sivas Kampın'da yapılmak istenen katliam provalarıda tesadüfi değildir. O yıllarda Mella Mustafa Barzani Mehabad yenilgisinden sonra Sovyetler'de geçirdiği 12 yıllık sürgün sonrası Irak'a dönmüştür. Dönüşünden evvel arkadaşları ile Mısır Devlet başkanı Cemal Abdulnasır ile görüşmüştür. Barzan ayaklanmasına tanık olan ve Kürt'lere yakın duran General Abdulkerim Kasım Irak'ın güçlü politikacısı konumundadır. Kürt silahlı ayaklanmasının Irak'ta efsanevi lider Barzani öncülüğünde başladığı yıllara denk gelir. Bunun Türkiye'de Kürt'ler üzerindeki olası etkilerini kırmak ve olası gelişmeleri önlemek için Sivas Kampı ve 55'ler olayı preventiv (önleyici) devlet politikasının bir tezahürüdür. Kürt'lere yönelik "güvenlik boyutlu"geleneksel siyasetin bir parçasıdır. Zulümdür. Bu sürgünleri haklı göstermek için her türlü yalan ve şiddete başvurulmuştur.

Sürgün dönemi öncesi babamın dayı tarafı ile ilişkileri sınırlı idi. Sürgün arkadaşlığı babam ile dayısı Haci Ali Bucak'ı birbirine hem insani açıdam hem de siyaseten çok yakınlaştırmıştı. Kürt sorununa sürgünlük yıllarına kadar pek ilgi duymayan Haci Ali Bucak'ı (Bucak aşiretinin lideri idi, Sedat Bucak'ın dedesi) sürgün siyasallaştırmış ve Kürt yurtseveri olmuştu. Babam ile ilişkileri çok sıcak idi ve ateşli Barzani taraftarı olmuştu. O dönem yayınlanan Deng dergisine mektup yazmış, bu Kürtçe dergiye abone olmuştu. O döne-

min koşullarına göre Kürtçe bir dergiye hemen sürgün sonrası bir aşiret reisinin mektup yazması ve yayınlanmasına onay vermesi önemlidir. Sürgün yıllarında döndükten sonra hep "bizim bu kadar eziyet çekmemize yol açan o ihbarcı akrabamı vurup sınırın öte tarafına geçeceğim" dediği söylenir. Nitekim öyle de oldu. O akrabasını (İhsan Bucak) çarşıda ilk rastladığı gün vurdu. Silahı tutukluk yapınca, İ.Bucak'ın tabancasından çıkan tek kurşun ile Hacı Ali Bucak öldü. Ve korkunç kan davası başladı. Bu kavga dada her zaman ki gibi devlet politikası kazançlı çıkmıştı.

Sürgünden döndükten iki yıl sonra Faik Bucak ve arkadaşları 1938 Dersim isyanından 27 yıl sonra illegal Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi'ni kurarak siyaseten ayrı örgütlenmenin ilk adımlarını attı ve partinin Genel Başkanlığına getirildi. Babamızın şahadetinden (5. Temmuz 1966) sonra bu gerçeği annemize hitaben yazılan Mella Mustafa Barzani imzalı başsağlığı mektubundan öğrendik. Sivas Kampı ve ondan sonra başlayan sürgünlük dönemi ile birlikte Dersim sonrası Kürt'lerin siyaseten ayrı örgütlenmeye başlamasının 27 Mayıs askeri darbesi hızlandırıcı bir rol oynamıştır.

Babamın Kürt olduğu ve kimliğine siyaseten sahip çıktığı için maruz kaldığı 3 yıllık sürgünlük ve çekilen acılar, 4. Temmuz 1966'da kendisine karşı gerçekleştirilen siyasal suikast ve bir gün sonra, 5. Temmuz 1966 da kaybettiğimizde bu acı doruk noktasına ulaştı. Maalesef Abim ve ben bu korkunç olayın canlı tanığı olduk. Abim 20 ben de 15 yaşında idim sıkılan mermiler Faik Bucak'ı alıp götürdüğünde. Ve bu korkunç siyasal cinayet gözümüzün önünde meydana geldi. Her hatırladıkça burnumun ucu yanar. Babalarının yaşam hakkı gaspedilen çocuklar, acıları ve hüzünleri gelir gözümün önüne.

Kürt sorununun geldiği aşamayı, çözümsüzlüğün tüm insanlarımız için yarattığı acı sonuçları hep birlikte yaşadık, yaşıyoruz. Kuşkusuz yeterli olmasada kimi olumlu gelişmeler var. Ancak çekilen acıların, açılan yaraların sarılması demokratikleşmeyi AB standartları çerçevesinde gerçekleştirmeye ve Kürt sorununu eşitlikçi,

siyasal ve barışçıl çözmeye bağlıdır. Bunu mutlaka ama mutlaka bu ülkenin insanları için gerçekleştirmeliyiz.

Modern demokratik çağdaş hukuk devletlerinde ne sürgün yasaları, nede sürgün politikaları vardır. Türkiye demokratikleşme sürecinde hem kendisini sürgün yasalarından arındırmalı, hem sürgün siyasetinden vazgeçtiğini açıklamalıdır. Devletin tüm sürgün mağdurlarına karşı özür borcu olduğunu düşünüyorum. 1960'larda özür dilenmediği için 1990'larda devlet birkaç milyon Kürdü yeniden zorla yerinden etmiştir (zorunlu göç). Dedem (Hasan Bucak) Kırklareli'nde sürgünde iken yaşlılığı gözönüne alınarak kışın karakolda "konuk edilmiş". Polislere "bize Abdulhamit'ten beri hep sopa atıyorlar. Kim gelse ilk işi bizi sürgüne gönderip sopa atmak oluyor!" dermiş. Orada ki polis memuru hüzünle bunu halama anlatmış. Gerçekten de öyle oldu. 1960'da dahil sürgün müdavimi idik. Yegane "suçumuz" Kürt olmaktı." diyor.

Bucaklar da Akşam Gazetesi'nde

Bucak'lar da Akşam Gazetesi'ndeki yazı dizisinden nasiplerini alıyordu. Yazı Dizisinde Bucaklarla ilgili kısım şöyle geçiyordu:

Dişçi Hasan'a kafa tutan ölmüş

Dişçi Hasan'ın sözleri: "Siverek kilise olsa papazı ben olacağım" Şehre girerken, zırhlı alayın ağır tanklarının üzerinde görülen isimler birden insana 28 Nisanı takip eden günleri hatırlatıyordu: Akrep, Afacan, Canan... Şimdi Siverek'te toplanmışlardı. Bu eski aşina tankların önünden geçip girdiğimiz Siverek'i çok büyük bir köyden ayıran yegâne fark, büyük caddelerin asfalt veya parke oluşumundan başka bir şey değildi.

Emin Göllü, ismini Diyarbakır'da duyduğumuz bir avukattı. Yazıhanesine gittik. Biraz sonra eski Urfa milletvekillerinden Abdurahman Odabaşı, CHP İlçe Başkanı Bekir Sami Karahanlı, İrfan gazetesi sahibi Salahattin Timur ve kendini Milli Birlik Komitesi muhbiri diye efkara tanıtan İhsan Bucak, küçük yazıhaneyi doldurmuştu. Urfa'dan mecburi iskana tabi tutulan 9 kişide, Siverekliydi. Listelerdeki isimlerden, 8 kişinin aynı soyadını taşıdığı görülüyordu: Bucak, birinin soyadı ise başkaydı: Abikoğlu. Ama aslında Siverek'teki Dişçi İbrahim Abikoğlu'da Bucak'lardandı.

Bucak, Siverek'in batı kısmında yerleşmiş bir aşiretin adıydı. Aşi-

retin asıl nüfuzlu adamı Ankara'da oturan Diş Tabibi Hasan Oral'dı. Bu bölgedeki bütün aşiret reislerinde olduğu Hasan Oral'da mahalli lakabıyla Dişçi Hasan'a bütün nüfuzunu idareden almıştı. 1950 ye kadar sırtını CHP ye dayamış ve 1950 seçimlerinde milletvekili seçilmişti,..Ama, o seçimlerle iktidar el değiştirince, 1952 de partisinden ayrılmış ve DP'ye geçmişti. Bucak aşireti bir hayli kalabalıktı. Yerleştikleri bölgede, iki nahiye vardı: Bucak ve Çaylarbaşı...Emin Göllü'nün yazıhanesinde toplanan CHP' lilerden ikisi de aşiret reisiydi. Eski milletvekili Abdurahman Odabaşı, Kırvar aşiretinin, Bekir Sami Karahanlı da Karahan aşiretinin. Toplanan CHP'liler, M.B.K muhbiri ve İrfan gazetesi sahibi, 105 sayılı kanunu belki bu kanunu teklif edenlerden çok müdafaa ediyorlardı. Hele Bucak aşiretinin en nüfuzlu adamı olmayı kafasına koymuş olan M.B.K muhbiri İrfan Bucak hepsinin önündeydi. Hasan Oral'la olan ihtilafını anlatıyor ve kasaba içinde 7 kurşunla delik deşik edildiği zaman, şahit bulamadığından dert yanıyordu. Hatta seken kurşunlardan gözlüğü kırılan başkâtip bile, hiç bir şey görmediğini söylemişti.

İddialara göre, Dişçi Hasan'a kafa tutmak isteyenlerin bir çoğu öldürülmüş ve bu cinayetlerinin bir çoğunun faili meçhul kalmış.

Dişçi Hasan için, Siverek'te söylenen çok söz var. Bu arada Hasan Oral'ın söylediği rivayet edilen bir cümle var: "Bu memleket kilise olsa, papazı ben olacağım."

Siverek kilise olmamış ama, yıllarca Hasan Oral, Siverek'in bir numaralı adamı olarak kalmış. 1944 de girdiği CHP devrinde de, DP'nin iktidarı sırasında da...

Güneyde bir başka aşiret var. Kısmen Hilvan İlçesi hudutları içinde kalan, İzollu aşireti. Bu aşiretin reisi olan Bozan İzollu ise CHP li. Hasan Oral ne ise, Bozan İzollu da o...Davranış bakımından aralarında en ufak bir fark yok.

Fakat CHP liler Hasan Oral'dan şikayet ederlerde, Bozan İzollunun adını hiç ağızlarına almazlar.

Eski demokratların da, bugünkü Halkçıların da anlattıkları bir hikâye var. Olmuş bir hikaye...

1950 seçimleri sırasında DP'liler, Siverek'in içinde rey pusulası dağıtıyorlarmış. Kenar mahallelerde bir evin kapısını çalmışlar, tek başına yaşayan yaşlı bir kadının kapısını. Kadıncağız çıkmış ve DP'lilerle arasında şu konuşma geçmiş:

– Nine, bu Demokratların, yeni partisinin listesi, bu sefer de buna at.

– Ağa'nın listesi mi?

– Hayır. Şimdi kimse ağayı dinlemiyor.

Bahsedilen "ağa" Dişçi Hasan'dır. Kadının faltaşı gibi açılan gözlerle verdiği cevap şudur:

– Memleket Allah'sız olur ama ağasız olur mu?

Siverekli yaşlı kadının söylediği doğru: Ağasız olmuyor.

Kalender aşiretinin kasabadaki temsilcisi Gafur Zincirlioğlu'nun Abdurahman Odabaşı ve Bekir Sami Karahanlı'nın yüzüne söylediği gibi, nüfuzu kırılan "ağa" nın yerini, yenileri almak üzere...

Üniversite mezunu olan ağalar

Valinin masasına yumruğunu vurup istediğini yaptıran ağalar türedi:

Siverek'te aşiret meseleleri son senelere kadar tamamen ortadan kalkmıştı. Ama 1957 seçimlerini takip eden aylarda, DP'liler aşiretleri yeniden ortaya çıkardılar. Siverek civarına yerleşmiş olan Hasaran, Bablı, Gerger, Bayıkan, Kalender ve Kırvar aşiretlerinin bazılarının isimlerini taşıyan Vatan Cephesi ocakları açtırdılar. Bu aşiret isimlerini taşıyan ocakların bir köy ağası vardı, bir de şehir ağası. Yeniden nüfuz sahibi olmaya başlayan Abdurahman Odabaşı ile münakaşa etmekten çekinmeyen Kalender aşiretinin şehir ağası olan Gafur Zinciroğlu, Hasan Oral'ın durmunu izah etmeye çalışırken 27 Mayıs öncesinin Urfa milletvekili Abdurahman Odabaşı bu meselelerin konuşmasını önlemeye çalışıyordu. Odabaşı da, Kırvar aşiretinden di. Ve aşiret reisi olan babasının Dişçi Hasan tarafından öldürüldüğü iddia edilirdi.

Gafur Zincirlioğ'nun bir hayali hakikat payı olan bir iddiası vardı: "Ağaları hükümet yaratıyordu"

Doğrusu istenirse bu iddiaya "yalan" demek kolay değildi. Bunun muhtelih misalleri vardı. Hem yakın tarihten, hem uzak tarihten. Mesela Viranşehir tarafında, Abdülhamit zamanında tayin edilmiş bir İbrahim Paşa vardı. Bu paşaya padişah, "Oğlumuz" diye hitap ederdi. Tabii ki, bu hitabın neticesinde İbrahim paşanın astığı astık, kestiği kestikti. Vaktaki Abdülhamit halledildi, İbrahim Paşanın da birinci kadirden olan yıldızı birden sönüverdi.

Gafur Ağa denilen Zincielioğlu bu günkü CHP 'lilerin haklı olarak şikayet ettikleri Hasan Oral'ın bir zamanlar CHP 'li olduğunu belirtiyor ve kendisinin daha DP nin muhalefet yıllarında aralarında Hasan Oral'ın da bulunduğu CHP 'lilere muhalefet ederken, Hasan Oral'ın elindeki araziyi zorla aldığını söylüyordu.

Siverek'ten Mecburi İskân Kanunu'na tabi tutulanların hepsi, bir başka soyadı taşımasına rağmen Bucak aşiretindendi. Bir kısmı aşiretin adını taşıyan Bucak nahiyesinde, bir kısmı Siverek'te, bir kısmı da Urfa'da yaşıyordu. Aşiretin kalabalık olan halkı Çaylarbaşı nahiyesine de yayılmıştı. Yolu daha iyi olduğu için Çaylarbaşı nahiyesinin Herherj adındaki merkezine gittik. Köye geldiğimiz zaman ortalık kararmak üzereydi. Okulun hemen yanında jandarma karakolu vardı. Bizi içeri buyur ettiler. Çaylar söylendi bir de lamba yakıldı.

İçeri girdiğimiz yer, hem karakol kumandanı olan jandarma astsubayının makamı, hem de somyasının bulunduğu yerdi. Kenardaki soba yanmıyordu. Muhtar, öğretmen, tesadüfen orada bulunan il öğretim müfettişi ve bir köylü içeri girdiler. Öğretmen ile köylü susuyor, müfettiş ile muhtar konuşuyorlardı. Buna konuşmak da denmezdi. Adeta bir iç dökmeydi bu. Nitekim ayrılırken ilköğretim müfettişi, özür dilemiş "Kusura bakmayın, her ay 20 gün köylerde dolaşıyoruz. Kılık ve kıyafetimizin köylülere örnek olması gerekirken bu halde dolaşabiliyoruz, kravatsız golf pantolonla. Üstelik kimseye dertlerimizi anlatamıyoruz" Demişti. Fakat asıl içini döken muhtar Adem Altıntaş idi.

"Siverek' 379 köy, 20 ağa var, yirmisi de avukat ve doktor"

Adem Altıntaş'ın bu sözünde, büyük bir hakikat payı vardı. Urfa bölgesinde büyük nüfuz sahibi ağaların ekserisini, yüksek tahsil yapan kimseler teşkil ediyordu. Bunların en çok korkulanı Hasan Oralın, Diş Tabibi oluşu gibi..

İlk öğretim Müfettişi "Ağayı halk yaratıyor"derken Gafur Zinciroğlu ile tenakuz haline düşüyor sanılabilirdi. Her iki sözde doğruydu. Ağa denen sınıfı halk ve hükümet ele ele vererek yaratıyordu. Zaten ağa, devlete yanaşıp kendini halkın temsilcisi, halka dönüp devletin mümessili olarak tanıtan kimseden başkası değildi.,

Nahiye Müdürünün, Kaymakamın, Valinin veya herhangi bir başka devlet memurunun yanına giden ve odasında kalan, sokakta koluna giderek dolaşan kimse, zaten cahil olan halk tarafından derhal nüfuz sahibi kimse olarak kabul ediliyor.

Yani bugünün ağası, sadece geniş toprak sahibi olan kimse değildir. Valinin masasına yumruğunu vurup istediğini yaptıran ağalar türemiştir ve bunlar birincilerden çok daha tehlikelidir.

Muhtar Adem Altıntaş "Biz de ağaları sevmeyiz ama, ne edelim çiftçisi olsan, sen de onun dediğini yaparsın" diyordu.

Doğru dürüst yolu, müstakil bir iktisadi hayatı, tam kadrolu öğretmeni olan okulları olmadıkça, köylüyü ağanın tahakkümünden kurtarmak pek mümkün olmayacağa benzer. Nitekim Her biri muhtarı hiç tereddütsüz ifade ediyordu "Gidenlerin yeri tutuldu bile.."

Bu belki çok erken verilmiş bir hüküm sayılabilirdi ama, eğer devlet tarafsız ve kanunları seyyaner tatbik eden bir idare kurmazsa yeni ağaların çıkmasını, hem de süratle çıkmasını beklemek lazımdır.

"DP Düşsün başımda paralansın"

C.K.M.P Urfa İl Başkanı Avukat Faik Bucak'ın bu arzusu 27 Mayısla yerine geldi. Fakat Faik Bucak, artık Urfa'da yok.

Urfa'nın ana caddesine açılan sokaklardan birinde 20 metre kadar yürüseniz, balkonlu bir binaya rastlarsınız. Balkonun kenarları hasırlı ve bütün pencerelerinin perdeleri örtülü. Evin üzerinde bir tabela var. Üzerinde "Avukat Faik Bucak" yazılı bir tabela...Kapıdan

içeri girince, dönerek çıkan bir merdivenle karşılaşırsınız. Merdivenin hemen karşısında bir kapıdan içeri girince buraya bir ev demenin imkansız olduğunu göreceksiniz. Ortalıkta bir evde görebileceğiniz hiç bir şey yoktur. Sadece sağ taraftaki bir odada üç koltuk ve bir divan, sol taraftaki bir odada da yataklar var. Bunun dışında evin bütün eşyası denkler haline getirilmiştir. Zira ev sahibi olan aile reisi Faik Bucak bundan böyle Urfa'ya dönemeyecek. Tayin edilen bir yerde yaşamak zorunda kalacak. Tabiatıyla, karısı ve çocukları da...

Kinyas Kartal da zorunlu misafir

Sivas'a götürenlerin içerisinde biri vardı ki gerçekten durumu oldukça zordu. Bunlardan biri de Brukan Aşireti'nin lideri Kinyas Kartal'dı. Kinyas Kartal'ın daha sonra Ergenekon Sanığı Veli Küçük tarafından da Güney Doğu Anadolu'da dağıtılan "Erivan'dan Van'a anılarım" da konudan neredeyse hiç bahsetmemesi dikkati çekiyor. Önce Kinyas Kartal'ın hayatına bir göz attıktan sonra Burhan Kartal'ın anlatımlarıyla Kinyas Kartal'ın Sivas Kampı hakkındaki görüşlerini öğrenelim: Kinyas Kartal'ın yazdığı "Hayatım ve Hatıralarım"dan bir bölüm:

"Bu kısa risaleyi neden yazdım. Yayın hayatı ile ilgili olmayan Kinyas Kartal'ın bu tür bir şey yazmış olması beni tanıyan herkesin muhakkak dikkatini çekmiştir. Böyle bir açıklama yapmak benim sadece hakkım değil, aynı zamanda vazifemdi. Emsallerime de aynı uygulamayı tavsiye ederim. Ben ki, Elhamdülillah 90'ıma merdiven dayadım. Rusya'da Çar'ı, geçiş dönemi yönetimini ve Lenin'i iktidarda gördüm. İran'da Şahlık döneminde bulundum. Türkiyemizde Büyük Atatürk, İnönü, Bayar, Gürsel, Sunay, Korutürk ve nihayet Evren'in Cumhurbaşkanlığı dönemlerini yaşadım ve yaşıyorum. Bu zaman zarfında içeride ve dışarıda birçok olaya şahit oldum. Herhalde gençlerimize söyleyecek bir çift sözüm olacaktır. Milletler evlâtlarını yetiştirirken onlara gelecek için yatırım yapmış olurlar. Benim de acı ve tatlı olaylarla dolu ömrüm ve 15 yıl TBMM'de parlamenterlikten sonra Meclis Başkanlığı görevi ile şereflendirilmem millî iradenin bana yaptığı yatırımdır. Bizim milletimiz asker doğar asker ölür. Asker olarak ölmek

demek, son nefeste dahi görev başında olmak demektir. Asker olmak için muhakkak üniformalı olmak da gerekmez. Benim de ömrüm bu büyük milletin uğrunda çeşitli cephelerde savaşarak geçti. Demokrasi mücadelemiz bu safhalardan bir bölümü idi. Şu anda yazmakta olduğum satırlarla da milletimin birlik, beraberlik ve huzur içinde yaşamasına yardımcı olmak istiyorum. Görüldüğü gibi mücadele bitmiyor. Hayat devam ettikçe ve bu mukaddes milletin düşmanları faaliyetlerini sürdürdükçe, bizim de cepheden cepheye koşmamız zaruridir. Allah bu milletin evlâtlarını birbirine düşüren yabancı güçlere fırsat vermesin, zaferi tattırmasın, şunun bunun sözüne kanan gençlerimizin doğru yolu bulmalarını nasip etsin.

"Dinim ve milliyetimle her zaman iftihar ettim"

Sovyetler Birliği'nde doğdum. Kiev Askeri Lisesi'nde okudum. Bakü'deki Harp Okulu'nu bitirdim. Rusları ve komünistleri asla sevemedim. Sovyetler Milli Mensubu olarak askerlik yapmış olmam dini ve milli duygularıma kesinlikle gölge düşürmedi. Beşinci göbekten dedem Şemdin, Diyarbakır'ın Karacadağ bölgesinde yaşamakta iken, bir olay üzerine Iğdır-Aralık'ın Dil bölgesine yerleşmişler. Ondan sonra gelen kuşaklar sırasıyla Şemdin'in oğlu Mehmet, onun oğlu Nadir, onun oğlu Fethi, onun oğlu Bedir ve onun oğlu da ben Van'a gelinceye kadar hudut değişiklikleri ve olaylara göre Rusya, daha sonra Sovyetler Birliği, İran, Osmanlı İmparatorluğu, daha sonra Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşadık.

Biz Dil bölgesine geldiğimiz zaman bu bölge İran sınırları içerisinde idi. Bu bölge bilâhare Rusların eline geçti. Dil bölgesi Rusların eline geçince halen de Sovyetler Birliği sınırları içerisinde bulunan Tarımkent'te dünyaya geldim. Tahsilime Tarımkent'te başladım. O dönemde Rusların ilk ve orta okulları bir arada idi. Gimnaziye deniyordu. Burayı bitirince , babam beni Askerî Lise'ye vermek istedi, imtihanlara Tiflis'te girdim ve kazandım. Ukrayna'nın Kiev şehrinde Askerî Lise'de okumaya başladım. 1918 yılında Askerî Lise'den mezun oldum.

Türkiye'ye gelişim

Biz Diyarbakır bölgesinden göçtükten sonra , 250-300 yıl geçmiş. Benimle o nesil arasında 5 kuşak geçmiş. Türkiye'ye 1922 yılında geldiğimiz zaman ben 22 yaşındaydım. Bugün 86 yaşındayım, birisi öldü 9 çocuğum ve 21 torunum var. Bildiğim yabancı diller arasında Rusça, Fransızca, biraz Almanca, biraz Arapça vardır ve ayrıca Türkçenin aşiretlerde konuşulan şekli olan Kürtçeyi de bilmekteyim.

Askerlik mesleğini seçişime rahmetli babam sebep olmuştur. Rahmet li gözü açıktı ve beni çok severdi. 'Seni subay yapacağım. Ama süvari olacaksın. Atının nalları gümüş olacak, çivilerini altından vurdurtacağım' derdi. Çok zengindi.

Rus ihtilâli benim Askerî Lise'yi bitirdiğim yıl başladı. O yıllarda Azerbaycan'da bağımsız bir Türk devleti vardı. Ben Bakü'de Harp Okulu'nu bitirip bir yıl da teğmenlik yaptıktan sonra, Ruslar Azerbaycan'ı istilâ ettiler. Bana da 'Kızıl Generaller Kursu'na katılmam teklif edildi. Komünist ideolojiyi benimsemediğim için katılmadım. Esasen Ruslarla ve komünistlerle elbirliğinde hiç bulunmadım. Onları hiç tutmadım ve hiç sevmedim.

Komünizm kavgası başlayıp kan gövdeyi götürdüğü dönemde, kimin kimden yana olduğu belli değildi. Sürekli cinayetler işleniyor, toplu katliamlar yapılıyordu. Yaranmak için ihbarda bulunanları da ihbar edenler çıkıyordu. Devlet adına kamulaştırmalarda şahısların malları sürekli el değiştiriyordu. Her tarafta yangın, sabotaj, kıtlık ve anarşi vardı. Sefalet had safhaya çıkmıştı.

Bu yıllarda Kiev'den Erivan'a dönmek istedim. Ailem Erivan'da idi. Şüphesiz böyle bir dönemde ailem de beni yanında isterdi. Şartlar bana bu imkânı vermedi. Azerbaycan'ın Bakü şehrinde Harp Okulu'na girdim. Buradaki tahsil hayatım 2 yıl sürdü. iki yıl sonra Harp Okulu mezunu olmuştum. Mezuniyetten sonra bir süre Bakü'de kaldım. Sovyet Ordusu İran'a giderken , ben de birliğimle birlikte İran'a geçtim. Kazbin bölgesinde bir süre kaldım. Bilâhare Sovyet Genelkurmay Başkanlığı'na müracaat ederek Erivan şeh-

rinin Nahçıvan Bölgesi Askerî Komiserliği'ne atanma talebinde bulundum ve orada göreve başladım.

Milliyetim iftiharımdır

Gerek Çar'ın, gerekse Sovyetler Birliği'nin mensubu olarak askerlik yapmış olmam , dinî ve millî duygularıma kesinlikle gölge düşürmemiştir. Daima dinim ve milliyetimle iftihar etmiş ve onları en iyi şekilde temsil etmeye çalışmışımdır. O yıllarda , şimdi de olduğu gibi Kafkasya'da Müslüman Türk az değildi. Şüphesiz bu insanların gençleri, eğitimlerini tamamlayınca veya meslekleri gereği hayata atılınca, Sovyet sistemi içinde görev alıyorlardı. Ben de bunlardan biri idim." Kartal'lardan Burhan Kartal ise ailesinin yaşadıklarını ve Sivas Kampı için söylediklerini bize aktarıyor.

"1925 Şeyh Said İsyanı ile 1926 yılında 1. Takriri Sükun Yasası çıkarılır. Kinyas Kartal, iki amcası Hasan, Hüseyin Beyler ve kısaca Fethi Bey ailesi mensupları Manisa'ya sürülür. 1928'de değişen yasa ile yeniden Van'a dönerler. 1937 Dersim İsyanı ile Trakya'ya sürgüne gönderilir. Bu sürgünde bir müddet sürer.

Çok partili rejime geçişle birlikte siyasi alanda etkinlik başlar ve Kinyas Bey Demokrat Parti İl Başkanı olarak görev alır. Kardeşi Hamit Kartal 1957 yılı genel seçimlerinde Van Milletvekili seçilir. 1960 askeri darbesi ile Kinyas Bey, kardeşleri Bala ve Abdulbari Kartal önce Sivas toplama kampına sonra 105 sayılı mecburi iskan yasası gereğince Isparta'ya sürgüne gönderilir. Yasa yürürlükten kaldırılınca yine Van'a dönerler. Kinyas Kartal, "Bunları bana başka milletten biri yapmış olsaydı kırılırdım ama kırılmadım. Çünkü bu milletin bir ferdiyim. Ben yabancı ellerde çok sıkıntılar ve mücadeleler görerek yaşadığım için bu tür olayları sineme çekmesini bildim. Hoşuma da gitti. Dedim ki:"Dolu yağdı benim tarlama isabet etti." diye ifade eder. 1965 yılında Adalet Partisi Van Milletvekili olarak seçilir. 1969, 1973 ve 1977 genel seçimleri ile aynı görevi sürdürür. En yaşlı üye sıfatıyla TBMM başkanlığı yapar." Kinyas Kartal ve Faik Bucak'ı daha sonra Türk aydınlarını hakem seçtikleri "Ellibeşler" bildirisi ile tanıyacaktık.

Önce İstiklal Madalyası sonra Sivas Kampı

Sivas Kampı'na gönderilenlerden bir tanesi de Adıyaman'ın Kahta ilçesinde Zeynel Turanlı'dır. Ak Parti Mersin Milletvekili olan Dengir Mir Mehmet Fırat'ın dedesi olan Turan'lının ailesi Atatürk'ün Nutuk'ta sözünü ettiği ve İstiklal Madalyası ile ödüllendirdiği ailedir. Önce Turanlı'nın ailesini ve Kurtuluş Savaşı'nda yaptıkları hizmetlere bakalım:

"Hacı Bedir Ağa bu aşiretin reisidir. Hacı Bedir Fırat (1872-1928) yılları arasında yaşamıştır. Kahta doğumludur, büyük toprak sahibi ve askeri güce sahiptir. Bu aşiret 21 kola ayrılmıştır. Rişvan aşireti bu gücü ile Halife'nin ve Padişah'ın yanında olmasına rağmen, Kurtuluş Savaşında Atatürk'ün en yakın destekçisi olmuştur.

Ali Galip olayı

M. Kemal Anadolu'ya geçmiş ve milli mücadele için çalışmalar yapmaktadır. Erzurum Kongresinden sonra Sivas Kongresi yapılacaktır. Ancak İstanbul hükümetinin başında olan Damat Ferit Paşa İngilizlerin de baskısı ile bu kongreyi engelleyip, M. Kemal'i tutuklamak ister. Bunun için Harput valisi Ali Galip, İngiliz binbaşı Novil, Bedirhanilerden Kamuran, Cemil ve Celadet ve silahlı taraf-

tarlarının Sivas Kongresi'ni basarak Mustafa Kemal'i yakalamak için Malatya valisi Bedirhanlı Halil Bey'e gelirler.

Kısaca Mustafa Kemal kolordular vasıtası ile bütün askeri tedbirleri alır. Bu gurup yakalanacağını anlar ve Kahta'da ki Hacı Bedir Ağa'nın yanına giderler, Mustafa Kemal hareketini anlatırlar, maksat Sivas Kongresi'ni dağıtmaktır. Hacı Bedir Ağa bunlara karşı çıkar ve bu durumu M. Kemal'e bildirir. Hacı Bedir Bey'e kendilerine yardım etmeleri karşısında bir torba altın teklif edildiği söylenilir. Ama Hacı Bey bunu teklifi geri çevirir ve M. Kemal'den yana tavır alır. Hacı Bey bu bölgenin en büyük sivil gücüne (aşiret ordusuna) sahip idi. Bu hareketi ile bir anlamda Mustafa Kemal ve Sivas Kongresini kurtarır. Artık Mustafa Kemal ve Milli Mücadele'nin bu aileye büyük bir borcu vardır, bu borcunun karşılığını da şöyle öderler:

Hacı Bedir Ağa milletvekili oluyor

Mustafa Kemal Hacı Bedir Ağa'yı çağırır, aralarında şöyle bir konuşma geçer:

"Bunca hizmetten sonra seni çok zorlu bir hizmet beklemektedir, seni Malatya'dan milletvekili yapmak isterim." (Adıyaman ve Kahta o zaman Malatya'ya bağlı idi.)

Hacı Bedir Ağa Mustafa Kemal'e;

"Paşam ben okuma yazma bilmem". Deyince.

Mustafa Kemal:

"Keşke herkes cahil olup ta senin kadar bu vatana hizmet vermiş olsun, seni mecliste görmek isterim."

Artık Hacı Bedir Ağa birinci mecliste Malatya milletvekilidir. İki dönem Malatya milletvekilliği yapar, üçüncü dönem İsmet İnönü onu listeye almaz, Çünkü yeni yasalara göre okuma-yazması olmayan Mebus olamazdı. Listeleri gözden geçiren Mustafa Kemal onu Kars milletvekili yapar. Milletvekili kanununu Mustafa Kemal onun için değiştirir: "O zaman yasaya şöyle hüküm ekleyin: Okuma yazma bilmeyen milletvekili olamaz, el gayrı Hacı Bedir Ağa" ibaresi eklenir.

Hacı Bedir Ağa üç yüz atlısı ile Antep savunmasına da katılır. 1921'de sadece 7 kişide bulunan "istiklal madalyası" ile ödüllendirilir. Hacı Bedir Ağa hep Mustafa Kemal'in yanında olmuştur.

Hacı Bedir Ağa sürgünde

Cumhuriyet devrimler yapmaya başlamıştır. Ancak bu devrimlere karşı halkta bazı tepkiler doğmuştur. Bu tepkilerin en büyüğü doğudaki Şeyh Sait ayaklanması idi. Bu isyana Narince'deki Mırdes Aşiretinden Şükrü Ağalar da destek vermiştir. Şükrü Ağa Şeyh Said isyanına katıldığı için değil aşiretler arası kavgada ölümlere sebebiyet verme ve hapisten kaçma nedeniyle idam edilmiştir.

Cumhuriyet'i kuranlar Doğu bölgesindeki Feodal beyleri artık bir tehlike olarak görmeye başlamışlardır. Bir de M.Kemal'in toprak reformu ve şeyh-ağalara karşı olun tutumu Hacı Bey'i de etkileyecektir. Hacı Bedir Ağa Mecburi İskan'a tabi tutulmamış ve kendi isteğiyle 1925 yılında Mersin'e göç etmiş ve talebi üzerine Kahta'daki mülkü hazineye devredilmiş bunun karşılığında Mersin'deki emlak verilmiştir.İskan Yasası Hacı Bedir Mersin'e yerleştikten sonra çıkmış ve tatbik edilmiştir.Zeynel Bey'in Mersin Hapishanesi'ne getirilmesine de Hacı Bedir'in tavassutu ile olmuştur. Hacı Bedir Ağa 1928 yılında vefat etti ve Kabri Mersin'dedir. Prof.İsmet Turanlı'ya göre "Hacı Bey Mersin'e sürgün edilmemişti. Kardeşi Zeynel bey Mersin'de tutuklu idi. Mersin'e giderek kardeşini ziyaret etmiştir. Buna çok üzüldüğü için Hacı Bedir Ağa kalp sektesi geçirip vefat etmişti. O sadece Kâhta'da ki mülküne karşılık Mersin'de bir çiftliğe sahip olmuştu. Bu çiftliğin büyük bir kısmı Dengir Fırat ve kardeşlerine aittir. "

1936 yılında ise ailesinin diğer tüm fertleri (Zeynel Ağa-Niğde, Mehmet Ağa-Amasya, Haydar Ağa-Bolu) sürgün edilir. Ancak daha sonra hepsi Malatya'ya getirilmişlerdir. (Kahta'da belli yaşta olan kimseler bu olay hala unutmamış ve "veğte kı Ağa Nefy kırın" (Ağalar sürgün edildiği zaman) olarak hala anmaktadır). 1946 yılında çok Partili sisteme geçiş ile beraber durumlar deği-

şir ve Menderes Hükümeti işbaşına gelir. İsmet Paşa'nın kendilerine olan tutumlarından dolayı Demokrat Partinin saflarına katılarak eski güçlerine tekrar kavuştular. Sürgünde olan Alilerin çoğu Kahta'ya geri döner.

Hacı Bedir Ağa'dan sonra

Hacı Bedir Ağa'nın oğlu Hüseyin Fırat Demokrat Parti'de milletvekilliği yaptı. 1950-1960 arasında üç dönem İçel Milletvekili olarak görev yapmış, ayrıca Demokrat Parti Genel İdare Kurulu Üyeliği görevini üstlenmiştir. 27 Mayıs 1960 askeri darbesi ile oda Yassı Ada'da Adnan Menderes'in de yargılandığı Yüksek Adalet Divanı dedikleri mahkemede yargılandı ve ceza giydi.

Cumhuriyet Tarihinde "Turanlı" ve "Fırat" soy isimleri ile ailenin etkisi devam etmiş yerel siyasette sürekli etkili olmuşlardır. Ali Avni Turanlı 1963-1973 dönemlerinde Adıyaman Milletvekilliği görevini üstlenmiştir. M.Sırrı Turanlı,1957-1960 yılları arasında Adıyaman Milletvekili ve 1965-1973 yılları arasında Adıyaman Senatörü olarak TBMM de görev üstlenmiştir."

Dengir Mir Mehmet Fırat ise Sivas'ta ailesine yapılan haksızlığı şöyle dile getirdi:

"Nutuk'ta övgüyle bahsedilen ailem üç defa sürgün yedi"

"O zaman 105 sayılı yasaya göre yapılan uygulama tamamen insanlığa ve hukuka aykırı bir uygulamaydı. Dolayısıyla haksız bir uygulamaya uğrayan bütün insanlar gibi o insanlar üzerinde de çok büyük etkileri oldu. O uygulamanın sadece Türkiye'nin belirli bir bölgesinde yapılması sonucu uygulamaya maruz kalan insanlar Türk insanından ayrı bir muameleye tabii tutulduklarını hissettiler, belki de ilk ayrımı orada fark ettiler. Tutuklanan ve sürgüne gönderilen insanların hepsi toprak ağası değildi. Niğde Cezaevi'nde ziyaret ettiğim dedem, oradaki bazı insanların terzilik yaptığını, bazılarının ise koğuşlarda çamaşır yıkayarak geçimlerini sağladığını anlatmıştı bana.

Uygulama çok ilginç ve haksızdı. Mesela benim ailem milli mücadele döneminde çok önemli işler yapmış bir ailedir ve bundan

dolayı meclis tarafından dedeme kırmızı - yeşil madalya verilmiştir. Atatürk bile Nutuk'ta ailemden övgüyle bahsederken, ailem üç defa sürgün yedi ve mallarına el konuldu. Dedem Sivas Kampında tutuldu, daha sonra cezaevinde kaldı ve sonra serbest bırakıldı. Bu tip uygulamaların devlete kazandırdığı hiçbir şey olmadı, temennim bu tip olayların bir daha yaşanmaması ve yaşatılmaması."

Zeynel Turanlı'nın Sivas'a getirilme sebebi Faik Bucak'la Fırat'ın öbür yakasında yaptıkları toplantı olarak gösterilse de nüfuzlu olduğu için zaten getirilmesine karar verilmişti.

Nurcular da Sivas Kampı'nda

Nurculuk, Said Nursi'nin Risale-i Nur Külliyatı'nı takip eden kişilere verilen isim olarak genel bir anlam taşıyor. Külliyat oluşmadan önce bu öğretileri takip eden kişilere de Nur Talebeleri deniyordu. Sivas Kampı'na gönderilen Nur Talebeleri arasında Diyarbakır'dan Mehmet Kayalar, Erzurum'dan Mehmet Kırkıncı, Mehmet Serçil, Kamil Sirkeci, Yavuz Telli, Hilmi Ardos, Kahramanmaraş'tan Mustafa Ramazanoğlu, Malatya'dan Tarık Aktekin, gibi birçok insan vardı. Bir çok insanın bütün hayatını vakfettiği Risal-i Nur ve Said Nursi Hakkında Demokrat Parti'nin son dönemlerinde de "Gizli" ibareli raporlar tutuluyordu. Bu raporlar yıllar sonra Emniyet Genel Müdürlüğü vasıtasıyla kamuoyuna yansıtıldı.

Polis arşivleri ile ortaya çıkan raporlar

Emniyet Genel Müdürlüğü 1998 yılında Cumhuriyet'in 75. yıldönümü nedeniyle, polis arşivlerini kamuoyuna açma kararı aldı. Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında meydana gelen önemli olaylarla ilgili tüm yazışmaları toplayan Emniyet, bu belgeleri bir kitapçıkta bir araya getirdi. "Polis Arşiv Belgeleri'nde Gerçekler" adı verilen kitapçık, Araştırma Planlama ve Koordinasyon (APK) Dairesi Başkanı A. Nihat Dündar ve oluşturduğu komisyon tarafından hazırlandı. Tarih Araştırma Genel Müdürlüğü'ne belge olarak sunuldu, birkaç kopyası da politikacı ve üst düzey bürokratlara gönderildi.

Kitapçıkta, Peçe ve çarşafı atan kadınlar tacize uğrayıp neden tekrar kapandılar? Dönemin İçişleri Bakanı valilere talimat verdi: Nurcular köy- köy, kasaba kasaba tespit edilsin. Nurcular orduya nasıl ve ne zaman sızdı? Said Nursi nereye defnedildi? Cenazenin nakil belgesi. Bir müftünün itirafı: Atatürk'e teccal diyorlar, şapka takanlara da teccalin mikrobu! Ve Kubilay Hadisesi ve yüz ellilikler gibi olaylar yer alıyor.

"İvedi! Nurcular orduya sızıyor"

Nurcular ile ilgili kısım "Gizli" ibaresi ile şöyle işleniyor: 1946 yılında dönemin içişleri bakanı Şükrü Sökmensüer, yurt genelinde yayılan irtica tehlikesini fark edip polis teşkilatına bir tamim gönderdi. Bu tamimde, özellikle Nakşibendi tarikatının "saf ve cahil halkı, dini kullanarak kötü emellerine alet ettiği" ifade edildi. Tamimden 6 ay sonra da bir genelge yayınladı. Genelgede irtica tehlikesinin endişe verici boyutlara ulaştığı belirtilerek, tüm polis teşkilatının alarma geçmesi sağlandı. İrticai faaliyette bulunanların nerede olursa olsun tespit edilmesi istendi.

Genelkurmay Başkanlığı'ndan İçişleri Bakanlığı'na Aralık 1959'da gönderilen yazışmada, Nurculuğun ordu bünyesinde yayıldığı yazıyordu. Ordu içinde faaliyet gösteren Nurcuların belirlenmesi isteniyordu. Tam elli yıl önce de Nurcu'ların orduya sızdığını söylemek ve bugünle aynı dili kullanmış olmak oldukça manidar. Yazışmada "Nakşilik: yakın tarihimizde başlıca irtica hareketlerinde daima ön planda gelen tarikatlar arasındadır." Denilerek uyarı niteliğindeki, genelge ve tamimlere bir de Sarayköy Kaymakamı'nın raporu da eklenecekti:

Polis arşiv belgelerinde Genelkurmay Başkanlığı'nın bir belgesinin polisin arşivinde bulunma nedeni, Genelkurmay Başkanlığı'nın İçişleri Bakanlığı'na gönderdiği bir belge olması.

"Çok gizli" ve "ivedi" damgalı bu belge 9 Aralık 1959 tarihini taşıyor. Antetinde, "T.C. M.M.V. (Milli Müdafaa Vekaleti) Erkânıharbiye-i Umumiye Riyaseti Karargâhı Ankara" şeklinde başlık

olan belgenin konusu da "Muzır faaliyetler Hk." olarak belirtiliyor. "Milli Müdafaa Vekili Etem Menderes" imzalı belgede Nurculukla ilgili İçişleri Bakanlığı'ndan yardım isteniyor:

"Dahiliye Vekâletine"

1. Son zamanlarda Nurculuğun yurt sathına yayılma istidadında bulunduğunu ve bu arada Ordu bünyesinde de kendine mahsus usullerle bir zemin hazırlamakta olduğunu gösteren çeşitli faaliyetlere dair raporlar alınmaktadır.

2. Millet ve ordu saflarında dini, sosyal ve siyasi inanışlara hükmetme yaliyle ikilik yaratmak suretiyle Silahlı Kuvvetler'in moral ve disiplini üzerinde müessir olması muhtemel görülen çeşitli muzir faaliyetlerin kısa zamanda kontrol altına alınarak yayılmasının önlenmesi ve tesirsiz hale getirilmesi lüzûmlu mütalâa edilmektedir. Ordu bünyesinde bu tip muzir faaliyetlerle müessir bir şekilde mücadele edebilmek için; bahis konusu muzir faaliyetlerin tarihçesi, mahiyet ve tatbikatına ait esaslarla çalışma metodları, birbirileriyle münasebetleri; dini, sosyal ve politik sahalardaki maksad ve gayeleriyle hariçteki teşkilat ve çalışmaları hakkında derlenmiş bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlara ilâveten;

a. Nurculuğun/Komünizm, Kürt ve Arap milliyet cereyanları ile olan münasebetleri,

b. Nurculuğun tarikat, mezhep ve şeyhlik mevzulariyle alâka derecesi,

c. Nurculuğun yaygın bulunduğu idarî, içtimaî, siyasî ve çeşitli teşekküllere ait muhit ile nurcuların yekûn teşkil ettiği şehir ve kasabalarımız,

d. Silahlı Kuvvetler camiasındaki Nurculuğun bugünkü durumu ve Nurculukla iştigal eden Ordu mensupları,

e. Nurculuğun yayılmasında âmil olan sebepler,

f. Alınması lüzûmlu görülen müessir ve mufassal tertip ve tedbirler hakkında aydınlatıcı bilgilere lüzûm görülmektedir.

Bu arada, Saidi Nursi'nin ve diğer Nurcu elebaşılarının durumları

ile Nur yayınlarının tamamını ihtiva eden bir dokûmanın temini-ne ihtiyaç duyulmaktadır.

3. Yukarıda marûz bulunan hususatın derlenerek âcilen vekâletimize gönderilmesine müsaadelerini arz ederim." (Belge no:7)

"Said Nursi'nin gayesi para değil"

Polis Arşiv Belgeleri dosya çalışmasında İçişleri Bakanlığı'nın Genelkurmay Başkanlığı'na nasıl bir yanıt verdiğine dair bir belge bulunmuyor ama dönemin istihbarat örgütü olan MAH'ın (şu andaki Milli İstihbarat Teşkilatı) bir "gizli" yazısı bulunuyor. 30 Aralık 1959 tarihini taşıyan bu istihbarat notu Emniyet Genel Müdürlüğü'ne yazılıyor. Belge, Samsun'da Nurcuların faaliyetine ait bir istihbarat bilgi notundan oluşuyor:

"Samsun Nurcularından Mustafa Bağışlayıcı, Tevfik Furtun, Osman Tüfekçi, Hürrem Tüysüz, Ali Rıza Sağlamer, Hamdi Sağlamer, Mühittin Gür, Abdullah Tüfekçibaşı ve Mahmut Yılmaz adlı şahısların aleyhlerine açılan davada beraat edeceklerini ve her fırsatta hiç çekinmeden ve hatta hakim huzurunda bile, bu uğurda kafaları kesilse dahi mücadeleden yılmayacaklarını, bir vatandaşı Nurculuğa çevirdikten sonra ölmeye hazır olduklarını, bu şekilde ölürlerse şehitlik mertebesine ulaşacaklarını, kendilerine mani olmaya çalışanların hüsrana uğrayacaklarını, hiçbir serveti olmayan Said Nursi'nin bir kulübede oturduğu ve yüz milyon üyesi bulunduğunu, bunlardan birer kuruş almak suretiyle servet sahibi olacak bu şahsın buna tenezzül etmediğini, gayelerinin;

1. Kadınların açık saçık gezmemeleri, resmi dairelerde çalıştırılmamaları,
2. Pazar tatilinin eskisi gibi cumaya çevrilmesi,
3. Lâiklik prensiplerinin kaldırılması,
4. Dini akidelerin kuvvetlendirilmesi olduğu

ve Kur'an yolunda din yolunda kanlarını, canlarını vereceklerini ve (elimize fırsat geçerse, ki bu fırsat geçecektir, yapacağımızı biz biliriz)' şeklinde konuştukları duyulmuştur." (Belge no: 8)

Fethiye Müftüsü: Nurcular Atatürk'ü teccal olarak görür

Fethiye Müftüsü Mehmet Dirlik, 14 Nisan 1966'da Kaymakamlığa bir yazı gönderdi. Yazıda Fethiye'de Nurcuların Atatürk'ü "teccal" olarak gördüğü, şapka takan herkese "teccalin mikrobu" dediği belirtiliyor.

Polis arşiv belgeleri, "Çarşaf-Peçe-Peştamalla Örtünme Sorunu" başlıklı çalışma bir tespitle sonlanıyor. Yan başlıkta yazının özeti olarak "Nurculuk ve Gericilik faaliyetleri hk." şeklinde belirtilmiş tespit sıradan bir insan tarafından değil bir din adamı tarafından yapılıyor, bir müftüden.

Fethiye Müftüsü Mehmet Dirlik imzasını taşıyan tespit resmi olarak Kaymakamlığa, 14 Nisan 1966 tarihinde gönderiliyor:

Geri düşüncelerle ileri milletler seviyesine ulaşılmaz

"Müftülük görevini üzerime aldığım tarihten bu yana aşağı yukarı kazaya bağlı bütün köyleri dolaştım. Vatandaşlarla ve köylerdeki din adamları arkadaşlarımızla tanıştık. Hasbıhaller etti bu günki feza devrinde aya ulaşılmaya çalışıldığı bir devirde iptidai ve geri düşüncelerle memleketimizin kalkınıp ileri milletler seviyesine ulaşamayacağını ancak geri değil ileri düşüncelerle bir memleketin kalkınabileceğini ve ilerlemeye dinin engel olmadığını daha yardımcı olduğunu Hazreti Peygamber'in, 'okumakla ilimle çalışanların ibadet etmiş insanlar kadar muteber olurlar' sözünü hatırlatarak telkinlerde bulundum.

Nurcular ve Teccallar diye ayrılacaklar

Fakat kökü taşrada bulunan ve birkaç senedir Fethiye'nin birçok köylerini kapsayan Nurcular, Müslüman dininini kabul etmediği, Mukades kitabımızda da yeri bulunmayan bambaşka ayrı bir (hatta vatandaşı birbirinden ayıran, ikilik yaratma metodlarla başka bir din yolu takip edilmektedir ve bu durum önlenmediği takdirde bir iki sene içinde bütün Fethiye köylerini kaplıyacak, camilere devam eden hakiki Müslümanlardan bunların yollarına kapılacak, camilerimiz

boy kaldığı gibi vatandaşlarımızda, Nurcular ve Teccallar adı altında ikiye ayrılıp önlenmesi çok güç bir durum olacaktır.)

Bu büyük tehlike önlenmeli

Namus ve şerefimle üzerime devir aldığım vazifemde noksanlık bırakıp ileride günahkâr olmamaklığım için Büyük Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet Rejimi'nin bir çocuğu olarak ve bu rejime kutsal dinin her türlü baskı ve tazyikten uzak olarak salim bir şekilde gelişeceğine inanan insanlar olarak gerek dinimizin ve gerekse Büyük Atamız ve O'nun kurduğu rejimin korunması bakımından bizzat görüp müşahede ettiğim tehlikelerden birkaçını yüksek bilgilerinize arzetmeyi uygun buldum. Bu büyük tehlikenin önlenmesine ve kandırılmış cahil vatandaşların gittiği yolların yanlış olup doğru yola gitmelerinin memleket millet menfaatlarına rejimin selametine olacağının kendilerine duyurulup inandırılmasına delaletlerini dilerim.

Nurcular şapka giymez, giyene selam vermez

1. Nurcular Büyük Atatürk'e (Teccal) olarak bakarlar ve Teccal doğdu, öldü, bıraktığı mikropların temizlenmesi icap eder düşünce ve kanaatındadırlar. Ata'nın bıraktığı mikroplar şunlardır: Bütün inkilapları mikrop olmakla beraber başlıcaları şunlardır: Şapka giymek teccal icadıdır. İlkokul öğretmenleri ve münevver gençlik teccalın elemanları ve baş mikroplarıdır.

2. Mevcut kanunlarımız tamamen Teccal kanunudur. Bunların yerini şeri kanunlar almalı ve şeri kanunlara göre evlenmek icap eder diyorlar. (Hatta medeni kanuna göre yapılan nikahlı ailelerden vazgeçmişler aile hayatını terk etmişlerdir, bekarlarıda asla evlenmiyorlar.)

3. Cuma namazlarını camilerde diğer Müslüman vatandaşlarıyla birlikte değil kendi intihap edecekleri ve ettikleri yerde herhangi bir günde kılmaktadırlar.

4. Ramazan oruçlarını devletin resmi ilanından başka günlerde tutarlar ve Ramazan bayramı namazlarını Müslümanların kıldığı günden üç dört gün evvel kılarlar.

5. Kurbanlarını Kurban Bayramı'ndan üç dört gün evvel keserler.

6. Şapka giymezler. Teccal icadıdır diye ve böylelikle hem Nurculuklarını ispat ederler ve hem de şapka, kıyafet kanununa aykırı hareket ederler.

7. Karşılarından başı şapkalı bir vatandaş geldiği takdirde ona selam vermezler, Teccalın mikrobu derler.

8. Bugünkü rejimin dinsiz ve Teccal rejimi diye bakarlar ve devlete vergi ödememek için ancak kendi geçimlerini temin edecek kadar çalışırlar. Çünki onlara göre dinsiz hükümete vergi ödenmez ancak şeri hükümete vergi ödenirmiş.

9. Müritleri Said Nursi'yi Hazreti İsa olarak tanırlar ve İsa'nın dünya yüzünden yer yüzüne indiğini iddia ederler.

10. Şapka giymemek için saçlarını uzatırlar ve her gün sakal traşı yaparlar. Çünki müritleri her gün traş olurmuş.

Gayeleri Atatürk rejimini kökten yıkmak

Gayeleri Atatürk rejimini kökünden yıkmak ve yerine kendi arzuladıkları bir rejimi kurmaktır. Bunda muvaffak olabilmek için peşinen vatan sathına yayılmak ve ikilik çıkarmak ekseriyeti aldıktan sonra arzuladıkları idareyi kurmak için teşebbüse geçmektir. Nitekim bizim Fethiyemizde durum tehlikeli bir şekil almıştır. Mesela; (Kadıköy, Çamurköy, Güneşli Köyü, Gebeler, Alaçatı, Ören ve Ceylan köylerinde Nurcular ekseriyeti almış, elemanları şehir kıyılarına yerleşmiş kolları ise bütün köylerde cahil vatandaşları kandırarak Nurcu yapmaktadırlar. Fethiye'de İsmail Dalamanlı isminde bir ayakkabı ustası ile Fethiye'nin Tuzla mevkiinde oturur, Alaçatı köyünden Mustafa Aydın ve oğlu Necati Aydın ve gene Alaçatlı Haçı Sadık Aydın ve isimlerinin tespitine imkan bulamadığım birçok Alaçatılı ve diğer köylerden müritler ve Zorlar köyünden Yusuf Tanış ismindeki şahıs baş mürit olarak merkez gözü ile baktıkları Adapazarı'ndaki ve Mehdi olarak tanıdıkları Yakup ismindeki şahısla münasebet temin ederek teşkilatlarını kuvvetlendirmektedirler.

Sevgili vatanımızın ve milletimiz ve cumhuriyet rejiminin ve bu

rejimin yaratıcısı Büyük Atatürk ve O'nun inkılapları ve milletteki atatürk sevgileri için durumu tehlikeli gördüğümden önlenmesi için yüksek ittilalarınıza saygılarımla arz eder gereğinin yapılmasını dilerim." (Belge no: 12)

"Üstümüze gelmezler"

Bugün bakıldığında oldukça gülünç olan bu rapora anlaşılan Milli Birlik Komitesi'nin birçok üyesi inanmıştı. Aslında Nurcular'ın Kürtler gibi hedef yapılmasında ki bir diğer sebepte Said Nursi'nin Demokrat Parti'yi desteklemesiydi. Said Nursi Demokrat 14 Mayıs 1950 seçimlerini kazanınca, yeni cumhurbaşkanı Celal Bayar'a bir tebrik telgrafı çekti: 'Zatınızı tebrik ederiz. Cenab-ı Hak sizi İslamiyet, vatan ve millet hizmetinde muvaffak eylesin.' İmza: 'Nur talebelerinden ve onların namına Said Nursi.' Said Nursi niye böyle bir mesaj gönderdiğini özetle şöyle açıklar: 'Şimdi CHP'liler, DP'lilere diyecek ki: 'Said ne sizden, ne bizden. Çünkü onun amacı farklı. Şeriat rejimi istiyor.' Böyle bir durumda DP'liler ister istemez bizim üstümüze gelir. Ellerindeki gücü dindarların ve talebelerin üstünde kullanırlar. Ama telgrafı alınca onları desteklediğimi görüp bizi rahatsız etmezler.' diyordu. Ama Nurcu'lar rahatsız edilecek ve Said Nursi'nin mezarı bile Urfa'dan bilinmeyen bir yere taşınacaktı. Nurcular'ın Demokrat Parti döneminde ki rahatları kadar baskılara da uğradıklarını görmek mümkün. Said Nursi ölüm Urfa'da ölüm döşeğindeyken İçişleri Bakanı Namık Gedik'in talimatıyla çöp arabasına bile olsa konup Urfa'yı terk etmesi istenecekti. Namık Gedik yıllar sonra başına gelecekleri söylemiş gibi olacaktı. Kim bilir belki Said Nursi vefat etmese idi O'da Sivas'a götürülecekti. Ama Nurcu'lar'ın gördüğü hapisler ve işkenceler onların gelişmesini engelleyemedi, Said Nursi'nin 27 Mayıs Darbesi'nden aylar önce ölmesi sonrasında daha da büyüyüp çeşitli kollara ayrılarak Türkiye'nin en büyük cemaatini oluşturdular. Türkiye ile sınrlı kalmayıp dünyaya açıldılar.

Mehmet Kırkıncı Hoca Sivas Kampı'nda

Sivas Kampı'na Erzurum'dan gönderilenler ünlü kişilerden birisi de Mehmet Kırkıncı Hocefendi'dir. 1928 yılında, Erzurum merkeze bağlı Güllüce köyünde dünyaya gelen Kırkıncı Hoca Risale-i Nur camiasında "mümtaz" şahsiyetleri yetiştirmesinin yanı sıra 12 Eylül Paşalarına "Zorunlu din eğitimi" fikrini veren hocalardandır. 1960 Askeri Darbesi olduğunda Erzurum'da medresesinde dersler veren Hocaefendi'nin Sivas'a nasıl götürüldüğüne geçmeden önce Mehmet Kırkıncı Hoca'nın Fethullah Gülen Hocaefendi'yi Risale-i Nur ile nasıl tanıştırdığına bakalım:

"Fethullah Hoca Efendi ile tanışmamız"

"1956 yılında, Osman Bektaş Hocaefendi İzmir'e misafir olarak gidip bir müddet kalacağını ifade etti. Bana:

" Ben dönünceye kadar bizim evde talebelerimin dersini sen ver" dedi. Evi de Caferiye Camisi'nin karşısın idi. Bu vesile Osman Bektaş Hoca'nın talebeleri ile müzakere etmek için medreseye gittiğimde, Fethullah Hoca ile ilk kez orada tanıştım.

Fethullah Efendi, her gün derslerden sonra benimle birlikte medreseme kadar yürümeye ve sohbet etmeye başladı. Birlikte sohbet ederek yürüdüğümüz bir gün, Bediüzzaman Hazretleri'ni duyup duy-

madığını sordum. "Evet duydum" dedi. "Kitaplarını okudun mu?" diye sorduğumda ise, "Hayır, okumadım" dedi. Bunun üzerine ben talebelere anlattığım hakikatlerin hepsini Bediüzzaman'ın kitaplarında okudum." dedim. Çok hayret etti. Sonra "Biz her çarşamba arkadaşlarla birlikte Murat Paşa Medresesi'nde Bediüzzaman'ın kitaplarından ders okuyoruz. İstersen bir gün sohbete sen de gel" dedim. O çarşamba birlikte derse gittik. Derste Peygamberimizin sünnetine ait 11. Lem'a'yı okuduk. O günden sonra her hafta Nur derslerine iştirak etmeye başladı.

1964 yılında Edirne'ye gidinceye kadar sekiz yıl birlikte derslere devam ettik. Muhabbet, sevgi ve saygı içinde, tatlı anılar ve günler geçirdik. Sohbetlerimizin mihrak noktasını, iman ve Kur'an hakikatlerinin gençliğe ne şekilde aktarılabileceği oluştururdu..."

Fethullah Gülen Hocaefendi'de internette "Hocaefendi'nin gözüyle Üstadın Talebeleri" isimli yazıda 2007 yılında Mehmet Kırkıncı Hoca için şunları diyordu: "...Kırkıncı Hoca, dopdolu yaşadığı o bereketli ömrünün hemen her faslında hep "ilim" demiş düşünce katmanlarını zorlamış; hep ittihat ve ittifak demiş tefrikayla savaşmış ve bu savaşları büyük ölçüde başarıyla noktalamış ender insanlardan biridir... Ve bence O'nun gibi, hamiyetperver bir ruhla karşılaşmak küçümsenmeyecek bir bahtiyarlıktır. Tabii; O'nun gösterdiği çemenzar-ı tefekkürün serhaddinde tereddüt ve tevakkufa düşmeden, sürekli üveykler gibi kanat çırpıp yükselmek bundan daha derin bir bahtiyarlıktır. Hocamız, her zaman zekasını irfan ve ismetle besleyerek, her şekl-i idarede, hüsn-ü idareye giden bir yol bulmuş, sa'y u gayretini kesintiye uğratmamış, devamlı yürümüş, her yerde muhabbet ve müsamaha soluklamıştır. Soluklamış ve efradı arasında sevgi rabıtaları olmayan milletlerin uzun ömürlü olamayacaklarını ve istikbal va'd edemeyeceklerini haykırmıştır... Hani Üstada hoca olduğu halde saygı duyan dünya kadar insan vardır, ama ben bir arkadaş olarak tanıdım. Hocam da vardı benim; Osman Hoca, Kırkıncı Hoca da ondan ders okuyordu, fakat hoca küçümsenecek bir insan değildir. O bir yerde ena-

niyetini aştı geldi, kendisini bir buz parçası gibi havuzun içine attı eritti, yok oldu orda. Üstadı solukluyordu yani. Sevenler, sayanlar, onu başının üstünde gezdirenler de nasibini alıyor. Büyük görüyor, dua ediyorlar, "başımızdan Allah eksik etmesin" diyorlar."

Sekiz Nur Talebesi

"Hayatım ve Hatıralarım" kitabında bu buluşmayı anlatan Kırkıncı Hoca, haftalık Aksiyon Dergisi 412. sayıda Sivas Kampı'ndan da kısaca bahseder "...DP'ye mensup olanları da topladılar oraya. Gelegele 385 kişi olduk içeride. 8 tanesi Nur talebesi. Diğerleri hep siyasi." Sonraki günlerde alayın etrafında tel örgü çekilerek, içeridekiler daha serbest bir ortama kavuşturulur. Böylece ilk günlerdeki zorluklar biraz atlatılmış olur."Rıfat Ökten vardı. Sonradan Ulaştırma Bakanı oldu. Turhan Bilgin, o da mebus ve bakan oldu. Diyarbakır ve Tunceli'den Alevileri getirmiştiler. İzzettin Doğan'ın babası Doğan Dede vardı. Çok efendi, çok kibar, ona buna çatması olmayan bir adamdı..." Kırkıncı Hoca altı ay beş gün hapis yattığını söylediği Sivas'ı Zafer Yayınları'ndan 2004'te piyasaya çıkan ve hayatından kesitler sunan "Hayatım ve Hatıralarım" isimli kitapta Sivas'a götürülmesini ve sonrasındaki gelişmeleri şöyle anlatıyor.

"Alevilerle aynı koğuşta kalıyorduk"

"1960 İhtilali sonrası bir gün öğle namazını kıldıktan sonra eve geldim. Bizi mutlaka ifade için çağıracakları içime doğdu. İhtilalden beş gün sonra iki Haziran'da bizim kapımız çalındı. Kapıya gelenler askerdi. Beni sormuşlar. Kardeşim durumu bana haber verdi. Ben de annemin elini öptüm ve çıktım. Böylece evden ayrılmış oldum. Beni birinci şubeye götürdüler. Bir şey sormalarını bekliyordum ama hiç bir şey sormadılar.

"Hele şurada biraz otur" dediler. Biraz sonra Mehmet Şercil Ağabey ve Erzurum'un diğer Nur Talebelerini, Kamil Sirkeci'yi, İdris Hocayı, Terzi Bahattin'i, Yavuz Telli'yi ve Hilmi Ardos'u getirdiler ve hepimizi emniyet müdürlüğünde topladılar. Hiç bir şey sor-

madan Kars Kapısı'ndaki Askeri Hapishane'ye götürdüler. Gece orda kaldık.

Sabah sekizde bizi hapishane arabasına bindirdiler. Yanımıza genç subaylar oturdu. Bizi Gümüşpala'ya götüreceklerini zannetmiştik. O zaman Üçüncü Ordu Komutanı Ragıp Gümüşpala idi. İyi bir adamdı. Bir süre yol aldık. Derken faytonların sesi kesildi. Yanımda Kamil Sirkeci vardı. Kulağıma fısıldayarak:

"Hocam farkında mısın? dedi, biz şehri çıktık. Acaba bizi nereye götürüyorlar?"

"Kamil Bey" dedim, "Biz Risale-i Nur'u okurken her zaman başımız bu yolada olsun demiyor muyduk? Ölsek bile bu davaya sadakatle sarılalım"

Şercil Ağabeye baktım. O da soran gözlerle bana baktı. Bu uzun yolculuğa bir mana verememiştik. Ama biz inandığımız bu dava uğrunda her şeyi göze almıştık. Sükûnet içinde bir itidal ve teslimiyetle olanları seyrediyorduk.

Arabadan indiğimizde kendimizi hava alanında bulduk. Uçağa ilk defa binecektik. Küçük askeri bir uçaktı. Bizi oturttular. Sonra kemerlerimizi bağladılar. Acaba niye bağlıyorlar diye merak ettik.

Kendi aramızda fısıltıyla konuşurken astsubaylardan biri yanıma geldi. Ellerini dostane dizlerimin üzerine koyarak:

"Hocam nereye gittiğinizi biliyor musunuz?" diye sordu. Daha sonra bir şey söylemeden yanımızdan ayrıldı. Uçak havalandı. Kimse nereye gittiğini bilmiyordu. O an hatırıma geldi.

Kafirler nereden geldiklerini ve nereye gittiklerini bilmeden bu dünyada nasıl yaşıyorlar? Bu durum kim bilir onları nasıl bir azapta bırakıyordu?

Astsubay tekrar yanımıza geldi:

"Korkmayın, korkmayın! Sizi Sivas'a götürüyoruz" dedi ve böyle demesiyle gözlerinden iki damla yaş akması bir oldu. Bu gözyaşları arkadaşları daha da çok üzdü. Mehmet Şercil Polat Ağabeyin hiç aldırdığı yoktu. Polat gibiydi.

Bir saat yirmi dakikada Sivas'a vardık. Bizi Kabaktepe'deki alaya götürdüler. Bir bölüğü boşaltmışlardı, hepimizi oraya hapsettiler. Abdest almaya asker nezaretinde gidiyorduk. Her taraf kapalı sıcak. Kampta olup bitenlerden bir haber alamama yüzünden ilk on gün çok rahatsız olduk. Çünkü askerlerden bir şey öğrenmek istediğimizde:

"Emir var, sizinle konuşmamız yasak" diyorlardı.

"Meclis ne oldu" diye soruyoruz, bir cevap vermiyorlardı. Gazete istiyoruz getirmiyorlar.

Aradan biraz zaman geçti. Başta Ali Rıza Efendi olmak üzere Şeyh Said'in bütün oğullarını ve torunlarını, Demokrat Parti'ye mensup il başkanları, ocak başkanlarını ve bazı siyasi temsilcilerini bu kampa getirdiler. Onlardan öğrendiğimize göre, İhtilalciler dönemin Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun Paşa'yı saf dışı bırakmışlar, parlamento dağıtılmış, Menderes, mebuslarla birlikte Yassı Ada'ya sürülmüş ve ihtilalciler yedi bin subayı ordudan atmışlar.

Bir kaç gün sonra Erzurum'un Demokrat Parti idarecilerini de getirdiler. Nur Talebesi olarak da Diyarbakır'dan Emekli Yüzbaşı Mehmet Kayalar'ı, Kahramanmaraş'tan Mustafa Ramazanoğlu'nu getirdiler. Az zamanda 385 kişi olduk. Beş koğuş doldu. Başımıza Atakan isminde bir kamp komutanı verdiler. Albay Atakan ve arkadaşları önce Menderes hükümetini devirmek için ihtilal hazırlığı yaparken yakalanmışlar ve hapse atılmışlardı. Kendileri Dokuz Subaylar adıyla meşhur olmuşlardı. 1960 İhtilali olunca Dokuz Subaylar'ı hapisten çıkarmışlar. Atakan'ı da Sivas kampına kumandan yapmışlardı. Atakan her ikindiden sonra bizi topluyor, yoklama yapıyordu. İhtilali neden yaptıklarını anlatıyor, demokratlara, en çok da Menderes'e hakaret ediyordu. Bir defasında: "Demokrat Parti'nin gerçi ekonomik yönden bu memlekette birçok hizmetleri oldu. Ayrıca, Türkiye'ye Amerikan'ın kapılarını açtı. Amerika'dan bir çok silah ve teçhizat getirdi. Ama zararı daha büyük oldu. Kur'an kurslarını açtırdı, bereleri çoğalttı." diyerek beni gösterdi.

Bir gün kamp komutanı yine elleri arkasında, bize dedi ki:

"Arkadaşlar! Bu ihtilal hükümetinde siz kendinizi, deryada motoru kırık bir geminin içinde gibi hissedeceksiniz. Sonunuz belli değil!"

Yine bir gün Menderes'e hakaretler yağdırmaya başladı. Bir de baktım Demokrat Parti idarecilerinden daha sonra bakanlık yapmış olan Turhan Bilgin ileri atıldı:

"Kumandan! Geçen gün bize: "Siz burada motoru kırık bir gemidesiniz. Sizin sonunuz belli değil demediniz mi?" Bize ne yapacaksanız yapın. Ama Menderes'e kötü söz söyletmeyiz. Biz sevdiğimiz adama hakaret ettirmeyiz" dedi.

O hadiseden sonra hakaretler sona erdi.

Mehmet Kayalar da bizimle aynı koğuşta kalıyordu. İhtilalcilerin aleyhinde heyecanlı konuşmalar yapıyordu. Tedbir falan dinlediği yoktu. Çok rahatsız oluyorduk.

Bir gün alay komutaanı geldi.

"Dahiliye vekili İhsan Kızıloğlu geliyor. Hep dışarı çıkacaksınız, O geldiğinde ayağa kalkacaksınız" dedi. Mehmet Kayalar bizi toplayarak:

"Olmaz!" dedi. "Biz kapıda oturacağız ve ayağa kalkmayacağız." Bakanın arabası geldiğinde Mehmet Kayalar ayak ayaküstüne attı. Onun zorlamasıyla biz de aynı şekilde ayak ayak üstüne atarak oturduk. İhsan Kızıloğlu geldi. Elini salladı. Herkes ayağa kalktı, biz kalkmadık.

Bir gün yanımıza bir sivil geldi. Güya o da Göle'den Demokrat Parti'ye hizmet ettiği için getirilmişti. Hemen anladım ki, bu ihtilalcilerin adamı. Yatağını bizim yanımıza verdiler. Mehmet Kayalar yine eskisi gibi pervasızca konuşuyor, o da Mehmet Kayalar kadar ihtilalcilerin aleyhinde bulunuyordu. Ben onun konuştuklarına karşı:

"Neden böyle konuşuyorsun. Ne hakkın var böyle konuşmaya. Bunlar bizim askerimiz" diyordum. O zat hep bizi takip ediyor, abdestle bizimle beraber geliyor, bizimle beraber namaz kılıyordu. Ama her şeyi acemice idi. Aradan ne kadar zaman geçtiyse adam ortadan kayboldu. Ertesi gün Mehmet Kayalar'ı hemen hücre hapsine aldılar.

Şerafettin Kartal, Sivas'ta veteriner astsubay olarak görev yapıyordu. Ankara'dan Said Özdemir, Şerafettin Kartal eliyle bize bazı Risale'ler gönderiyordu...

Nihayet alayın içinde askeri mahkeme kuruldu. Önce içimizden terzi Bahattin'i götürdüler. Biz telaş içinde bekliyoruz. Bahattin gelince neler olduğunu sorduk:

"Hocam senin öyle kalın bir dosyan var ki!" dedi.

Sabahleyin:

" Şercil Polat, Mehmet Kırkıncı, Yavuz Telli gelsinler" diye çağırdılar. Gittik

İçeri girdiğimde, askeri hakim bana hitaben:

"Yahu siz nasıl hocasınız? Bakın papazlar iki fakülte bitiriyorlar. Siz de memlekette ihtilal teşebbüs etmiş bir adamın peşinden gidiyorsunuz" dedi.

Baktım Şeyh Said ile Üstadımızı karıştırıyor. Dedim ki:

"Siz papazlar ileri sürüyorsunuz, ama onlar hala bir insana uluhiyet isnad ediyorlar. Ben gençliğimden beri ilim tahsil ediyorum. Eski Yunan'dan bu yana bütün filozofları okumuştum. Hem sizin konuşmanızdan anladığıma göre siz, Şeyh Said ile Bediüzzaman Said Nursi'yi karıştırıyorsunuz. Bunlar farklı kişilerdir. Şeyh Said, Erzurum'un Hınıs kazasındadır. Beddiüzzaman ise Bitlis'in Hizan kazasının Nurs Köyü'ndendir.

Şeyh Said, Beddiüzzaman Hazretlerinin de kendisiyle birlikte devlete karşı harekete geçmesi için Beddiüzzaman'a şöyle bir mektup gönderiyor:

"Efendim! Sizin nüfusunuz kuvvetlidir. Bu harekâtımıza iştirak buyurur, yardım ederseniz galip oluruz" diyor ve Bediüzzaman'ı kıyama davet ediyordu.

Bediüzzaman da Şeyh Said'e şu cevabi mektubu yazıyor:

"Türk milleti asırlardan beri İslamiyet'in bayraktarlığını yapmıştır. Çok veliler yetiştirmiş ve şehitler vermiştir. Böyle bir milletin torunlarına kılıç çekilmez. Biz Müslümanız, onlarla kardaşız. Kardaşı kardaşla çarptırmayız. Bu şer'an caiz değildir. Kılıç harici düşma-

na çekilir. Dahilde kılıç çekilmez. Bu zamanda yegane kutuluş çaremiz Kur'an iman hakiketleriyle, tenvir ve irşad etmektir. En büyük düşmanımız olan cehli izale etmektir. Teşebbüsünüzden vazgeçiniz. Zira akim kalır. Bir kaç cani yüzünden binlerce masum kadın ve erkekler telef olur."

Bediüzzaman, doğudaki aşiretleri de bu isyana karışmaktan alıkoymuş. Kör Hüseyin Paşa Erek Dağı'na giderek Üstad Bediüzzaman'a, Şeyh Said'in yukarıdaki davet mektubunu götürmüş. Üstad ona bu işin yanlış olduğunu anlatmış. Kör Hüseyin Paşa geri dönmüş. Ama rahat edememiş. Bir kaç gün sonra gelmiş. Üstad'a demiş ki:

"Üstadım bu bir fırsattır. Bu fırsatı kaçırmayalım. Biz bu adama arka verelim." Üstadımız ihtilalin zararlarını ve büyük mesuliyet olduğunu uzunca anlatmış ve kendisini ihtilalden vazgeçirmiş.

O günlerde Üstad Hazretleri Van'a gelmiş, Nurşin Camiinde aşiret reislerini toplamış, onlara meseleyi anlatmış ve onların hadiseye karışmasına mani olmuştur. Bunun çok yakın şahitleri var. Şu an kampınızdaki Malazgirt Belediye Reisi İhsan Kılıç, kendisi bir aşiret reisidir ve bu hadisenin canlı şahididir.

"Bizi ihtilale karışmaktan alıkoyan Bediüzzaman Hazretleri oldu. Allah ondan razı olsun" diyor. Ona sorun dedim ve ekledim:

"Ta Osmanlılar zamanında Ermeni lideri olan Buus Nobar ile Mehmet Şerif Paşa bir Kürt devleti kurmak için anlaşmışlar. Bediüzzaman Hazretleri onlara da karşı çıkmış. Bunlar bir kaç kendini bilmezdir. Bunların fikri Kürtlerin fikri değildir. Kürtler İslamiyet'ten, Türklerden ayrılmazlar. Ermeniler, Kürtleri kendilerine tabi yapacaklar. Bunları istismar edecekler" demiş. Üstad, Kürt Teali Cemiyeti'ne de karşı çıkmış" diye anlattım.

Bunları anlatırken akşam yaklaştı. Bir kaç gün sonra hâkim beni tekrar çağırdı ve:

"Ben 1925'teki Şeyh Said Ayaklanmasını Said Nursi'nin çıkardığını zannediyordum. Sizin bu izah ve ifadelerinizden şimdi Said Nursi'nin daima devletin ve milletin yanında yer aldığını öğrendim. Bundan dolayı size teşekkür ederim" dedi.

İfadelerimizin alınması bir hafta kadar sürdü.

Günlerimizi ibadet ile, dini sohbet ile geçiriyorduk. Sivas Kampı'nda herkes teselliye muhtaçtı. Bunların birçoğu, bir süre korkarak bizden uzak kaldılarsa da sonra yanımıza gelmeye başladılar. Sohbetlerimize iştirak ettiler. Ben kendilerine yer- yer şu manada konuşmalar yapıyordum:

"Biz burada ne kadar kalacağımızı ve sonumuzun ne olacağını bilemiyoruz. İnsanlardan medet beklemek yerine Cenab-ı Hakk'ın dergâhına sığınalım. Tövbe, istiğfar edelim. Namazlarımızı kılıp ona yalvaralım. Bakalım bu musibetin sonunda Rabbimiz nasıl hayırlı kapılar açacak?"

Bu tesellileri verirken, arada Üstad'ın müsbet hareketle alakalı fikir ve düşüncelerini de naklediyordum. Bir defasında Üstad'ımızın Menderes'i ikaz için yazdığı "Halkçılar ırkçılığı elde edip, tam sizi mağlup etmeğe bir ihtimal-i kavi ile hissettim. Ve İslamiyet namına telaş ediyorum" diye biten mektubunu okudum. Sonra da "Celal Bayar, Menderes dünyayı gezdikleri halde en yakınındaki planlanan hadiselerin farkına varamıyor, tedbir alamıyor. Fakat Bediüzzaman seneler evvel bir hissi kabl el vuku ile Demokratları ikaz ediyor" diye ekledim.

Bu sohbetlerden sonra birçoğu Kur'an öğrenmek istediler. Kur'an bilmeyenlere Kur'an öğretmeye başladık. 1954 dönemi mebuslarından Rıfat Ökten de orada Kur'anı hatmetti. Kendisi 1960 ihtilalinden sonra Yeni Türkiye Partisi'nden milletvekili seçildi ve Ulaştırma Bakanlığı yaptı. Bakanlığı sırasında Erzurum'a geldiğinde bir grup mebusla bizi ziyaret etti. Kendisiyle kamp günlerimizi yad ettik.

Kampta Kur'an öğrenen ve namaz kılanların sayısı artınca alay kumandanı:

"Burada Nurculuk faaliyetleri başladı." diye Ankara'ya şikayette bulundu.

Kampta Alevilerle aynı koğuşta kalıyorduk. Sabahları biz namaza kalkıyorduk, onlar kalkmıyorlardı. Bazen, niçin namaz kılmadıklarını soruyordum. Soruma karşı sessiz kalıyorlar ve boyunlarını

büküyorlardı. Bana karşı hürmetleri vardı. Bir şey demiyorlardı. Ben de üzerlerine fazla gitmiyordum.

Bir gün kendilerine dedim ki:

"Gelin sizinle anlaşalım. Bir "namaz kılmak" bir de "kılmamak" var. Bu iki şıktan hangisi doğru ise birlikte onu yapalım. İsterseniz önce ben namazı niçin kıldığımızı ve namaz kılmanın ehemmiyetini anlatayım." diye söze başladım. Ve namaz hakkında bir hayli izahlarda bulundum. Daha sonra "Şimdi de siz namaz kılmamanın lüzumu hakkında bildiklerinizi söyleyin" dedim. Bunun üzerine:

"Bizim namazlarımızı Hazret-i Ali Efendimiz kılmış" dediler. Ben de latife olarak:

– Madem Hz. Ali (r.a.) gibi bir zat sizin namazını kılmış. Allah kabul etsin. Beni daha niye konuşturuyorsunuz" dedim.

Aradan zaman geçtikten sonra yine onlara dedim ki:

"Yahu geçen size bir şey sormuştum, ama keşke sormasaydım. Ben Hazret-i Ali'yi öyle çok seviyordum ki. Ama şimdi, sizin cevabınızdan sonra, sanki kalbimde o mübarek zata karşı bir kırıklık oldu" dedim. Bunun üzerine merakla ve soran gözlerle bana baktılar. Ben de:

"Hazret-i Ali niçin sadece bu Tuncelilerin namazını kılmış da, Erzurumlularınkini kılmamış. Bu Erzurumluların suçu ne?" dedim ve kendilerine şunu sordum:

– "Sadece sizin namazınızı mı kılmış, yoksa dedelerinizin, torunlarınızın namazlarını da kılmış mı?"

Bu soruma

"Hepsinin namazlarını kılmış" diye cevap verdiler. Bunun üzerine:

"Gelin şimdi bir hesap yapalım." dedim. "Hazret-i Ali Efendimiz, altmış kusur yıl yaşamış. Bu kadar namaz bir ömre nasıl sığsın? Böyle şey olur mu?" daha sonra:

"Hasan ve Hüseyin Efendilerimiz namaz kılarlar mıydı?" diye sordum.

"Evet" dediler.

"Peki" dedim, Hazret-i Ali Efendimiz evlatlarının namazlarını niçin kılmamış da sizin kilerini kılmış? Sizi onlardan daha mı çok sevmiş?" dedim.

Bu sözlerime karşı bir şey yapamadılar. Sözlerimi vicdanen tasdik ettikleri yüzlerinden okunuyordu.

Bir başka sohbetimizde Hazret-i Ali'nin camide şehit edildiği için camiye gitmediklerini söylediler.

"Bu mantığa göre sizin de ölünceye kadar camide namaz kılmanız gerekmez mi?" diye sordum ve şunları ilave ettim.

"Namaz herkesin kendi şahsına farzdır. Bir insanın yemek yemesiyle başkasının yerine yemek yemesi düşünülemeyeceği gibi, başkasının yerine yemek yemesi düşünülemeyeceği gibi, başkasının yerine namaz kılması da düşünülemez."

Bu samimi sohbetlerimizin sonunda içlerinden biri:

"Allah bizim "Dede"lerimizden bunun hesabını soracaktır bizi böyle cahil bırakanlar onlardır" dedi.

Sonunda namaza başladılar. Bu hadise kamptaki herkesi büyük bir hayrete bıraktı ve çoğu kimsenin Risal-i Nur'a dost olmasına vesile oldu.

Artık güz mevsimine girmiştik. Koğuşta yatsı namazlarımızı kılmış battaniyelere sarılmış oturuyorduk. Bir subay geldi.

"Nurcular eşyalarını alarak dışarı çıksın!" dedi. Biz de eşyalarımız aldık ve dışarı çıktık. "Başka bir şey unutup unutmadığınızı kontrol edin" dedi. Her şeyimizin tamam olduğunu söyledik.

Kampın müdürü Binbaşı Recep Bey yanımıza geldi ve bize:

"Tek sıra halinde beni takip edin" dedi. Recep Bey önde biz onun arkasında , subaylar da bizim arkamızda olarak yürümeye başladık. O sıra yatsı vaktini geçmişti ve her yer karanlıktı. Bilinmeyen bir yere doğru gidiyorduk. Kamil Bey fısıltı halinde:

"Hocam bizi nereye götürüyorlar?" dedi. Bilmediğimi söyledim.

"Öyle mi? Neyse hakkımızda hayırlısı!" dedi. Çok geçmeden bir daha sordu, yine aynı cevabı verdim. Böylece bir kaç kere sordu. Anladım ki, bizi öldürmeye götürdükleri endişesine kapılmıştı.

Bir ana yola çıktık. Binbaşı yüksek bir sesle:

"Nurcular eşyalarınızı yolun şu kenarına bırakın, siz de bu tarafa dizilin" dedi. "Dizilin" emriyle hepimizin içine bir ürperti düştü. Bizi öldüreceklerini zannettik. Biz dizilince binbaşı yüksek bir sesle:

"Nurcular" dedi "Siz serbestsiniz."

Bir yandan şaşkınlık, bir yandan sevinç içinde çantalarımızı aldık ve Sivas'a doğru yürümeye başladık. Sivas'tan tren ile Erzurum'a döndük.

Erzurum'a indiğimizde kar daha yeni yağmaya başlamıştı. Hayalen maziye gittim. Sivas'a gittiğimiz günü hatırladım. Bütün gördüklerimizi, yaşadıklarımızı bir sinema şeridi gibi gözümün önünden geçirdim. Her şeye mukavemet etmiş, hayat tarzımızı değiştirmemiş, orada da insanları hidayete çağırmış, yeni dostlar edinmiştik. İçimde peyansız mukaddes bir sürur ve huzur vardı. Mutluydum, mesuttum. O gün de "Koca Müslüman" lakaplı Astsubay Hasan ile Vahdettin Hızıroğlu:

"Acaba gelirler mi? " diye tren istasyonuna gelmişler. Hâlbuki geleceğimizden hiç haberleri yoktu. Bizi görünce Müslüman Hasan koşarak yanımıza geldi. Onlara ilk önce medresenin durumunu sordum.

"Hocam, vali medreseyi söktürdü" dediler. Vali, ihtilal valisiydi. Çok üzüldüm. Eve gitmeye hazırlandık. Fakat Şercil Ağabey:

"Hocam ben gelemem. En iyisi berberde traş olup sonra eve gideyim. Yoksa bir kaç gün daha traş olamam." dedi ve ilave etti ki:

"Bana öyle geliyor ki annem ölmüştür."

"Ne ölmesi? Nereden duydun?" dedik.

"Duymadım, ama bana öyle geliyor" dedi. Sonra öğrendim ki annesi gerçekten ölmüş.

Eve gittim. Annemin ve babamın elini öptüm ve kız kardeşimle kucaklaştım. Ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Evdekiler ile sohbetlerde bulunduk. Uyku nedir unuttuk. Herkes sürur ve sevinç içerisindeydi ve evimizde adeta bir bayram havası vardı.

Gece boyunca kamptaki hizmetlerimizi anlattım. Babam bundan çok memnun oldu. "Ben korktum ki sen orada Nur hizmetinden usanıp geri çekileceksin. Fakat seni böyle hizmette aşk ve şevk içerisinde görmem beni sürurlara gark etti. Oğlum, zaten meşakkat ve ızdıraplar bu kudsi yolun şanındandır" dedi.

Babamın bu düşüncelere sahip olması beni gerçekten mesrur etti.

Yeri gelmişken şunu da anlatmak isterim:

İhtilalciler bizi Sivas'a götürdükten sonra bir kısım insanlar babamın yanına gelip geçmiş olsun dileklerini ilettikten sonra, "Senin oğlun ne diye bu gibi tehlikeli yollara kendini atıyor. Medresesinde rahatça oturup ders vermiyor" demişler. Babam da onlara karşı "Ben oğlumu bu yolda feda etmişim" demiş.

O gün yattım. Sabah kalkınca kardeşlerle bir araya geldik, dünyanın en mutlu sabahlarından biri idi. Kampta yaşadığımız günleri onlara anlattım. Sonra Üstad'ın "azami tedbir için hizmet" düsturunu esas almamız gerektiğini konuştuk ve dersleri evlerde yapmaya karar verdik. Bizim hayatımız üç temel üzerine kurulmuştur: Bediüzzaman, Nur dersleri ve medrese

27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra hizmet içinde bir süre duraklama oldu. Üstad'ın ölümü, arkasından ihtilalin gelmesi, Nur Talebeleri'nin hapislere girmeleri ister istemez insanları duraklatmış ve yerinde saydırmıştı. Birçok insan da yeni dönemde ne yapılacağı konusunda mütehayyirdi. Üstadın varislerinden Sungur Ağabey, bu havayı gidermek ve kardeşleri yeniden şevke getirmek maksadıyla ihtilalin ilkbaharında Türkiye çapında bir seyahat yaptı ve bu münasebetle Erzurum'a da geldi..."

Mehmet Kayalar: "Kızıllık yüzünde görülmekte"

Bediüzzaman Said Nursi'nin "Nurun Muallimi, Nurun Kahramanı, Nurun Yüksek Bir talebesi, Hayatını Nura vakfeden Mehmet Kayalar..." gibi ifadelerle anlattığı Mehmet Kayalar 1911 Selanik doğumludur. Ataları Konya asıllıdır. Dedeleri İslam'ı Avrupa'ya yaymak maksadıyla Konya'dan Yunanistan'a hicret etmişlerdir. Orada Selanik ilinin Kayalar kasabasına yerleşmişlerdir. Mehmet Kayalar da burada dünyaya gözlerini açmıştır. Babası Mahmut Efendi, annesi Hüsnü Şah Hatundur. Mehmet Kayalar altı-yedi yaşına kadar Kayalar'da kaldıktan sonra Türk ve Yunan devletlerinin göç anlaşmasına göre aile ile birlikte Erzincan'a yerleşir. Erzincan'da başladığı tahsilini askeri okullarda tamamlar. 1937 senesinin mayıs ayında Harp Okulu'nu bitirir ve subay olarak ordu saflarına katılır. Konya, Susurluk, Kemalpaşa, Uşak, Bingöl ve Diyarbakır illerinde vazife yapar. Kayalar 1952 yılında 41 yaşında yüzbaşı olarak ordudan emekli olmuştur. Evli ve üç çocuk babası olan Kayalar 1994 yılında Yalova'da vefat etti.

Mehmet Kayalar ismi Diyarbakır Nur hizmetleri ile bütünleşmiştir. Zira 1950'den 1973 yılına kadar bu şehirde kalmış ve "hizmetlere" imza atmıştır. Kayalar, 1946 senelerinde Risale-i Nur eserlerini, 1950 yılında da Bediüzzaman Said Nursi'yi Isparta'da ziya-

ret ederek tanır. 1960 askeri darbesinden sonra evi tanklarla çevrilerek tutuklanmış ve Sivas Kampı'nda hücre hapsine alındı. Dokuz ay Sivas'ta kaldıktan sonra "Ellibeşler" arasında yer alarak Çanakkale'ye sürgün edildi. Bir buçuk yıl sürgün kaldığı Çanakkale'den belirli bir süre sonra Diyarbakır'a tekrar döndü. Kayalar buradan da Muğla'ya sürgüne gönderildi ve bir yılda Muğla'da kaldı.

Mehmet Kayalar'ın Çanakkale'de Milli Birlik Komitesi'ne yazdığı mektubu Necmettin Şahiner'in yazdığı ve Nesil Yayınları'ndan çıkan "Son şahitler 5- Bediüzzaman Said Nursi'yi anlatıyor" adlı kitaptaki bilgilere geçmeden önce, Mehmet Kayalar ve kampı denetlemeye gelen İçişleri Bakanı Muharrem İhsan Kızıloğlu ile aralarında geçen olayı hatırlayalım.

Muharrem İhsan Kızıloğlu kampı denetlemeye geldiğinde herkes ayağa kalkar ama Mehmet Kayalar ve birkaç arkadaşı ayağa kalkmaz. M. İhsan Kızıloğlu, Kayalar'ın önünde durarak hakaret etmek ister ancak Kayalar onun hakaretine fırsat vermeden,

"Senin soy ismindeki kızıllık, yüzünden görülmektedir. İsmin kızıllığı senin yüzüne aksetmiş"

Kayalardan bu cevabı alan Kızıloğlu süratle kampı terk etmişti.

Mehmet Kayalar Milli Birlik Komitesi'ne sürgün olduğu Çanakkale'den gönderdiği mektupta, "Bediüzzaman sonsuz bir fedakarlıkla bu millete hizmet ediyor" diyordu:

"Türk ordusunda uzun yıllar vazife görmüş ve muvaffakiyetle hizmet etmiş bir asker olarak, selamet-i millet namına, bu memleketin selametini arzulayan zevata milli tarih ve şerefimiz noktasında çok ehemmiyetli bir hususu nazar-ı dikkatinize arz ediyorum. Şöyle ki;

27 Mayıs ihtilalinden bu yana asılsız isnad ve iftiralar saikiyle büyük musibetlere duçar edildim. Bu musibetlerin şahsım değil, ulvi mefküremiz, milli tesanüd ve beraberliğimiz noktasında çok acıklı olduğunu ifade ediyorum.

Beni tanıyan bütün silah arkadaşlarımın şahadetiyle, hizmet-i askeriyem müddeti içinde hak ve hakikate daima sonsuz bir iş-

tiyakla bağlılığım, şerefli ecdadıma yakışır itikada sahip oluşum, bazıları tarafından sanki bir cürüm imiş gibi telaki edildi. Halbuki, bu bana bir şereften ziyade, mukaddes dinimin, ali Peygamberimin ve kahraman ecdadımın telkin ettiği ve bizim milli tarihimizin yadigarı olan ulvi hatıralardır. Evet, Kur'an'ın mübelliği Fahr-i Kainat'ın (a.s.m) ve sahabe-i kiramın ve kahraman ecdadımın kutsi hatıralarıdır ki, ruhlarımıza sonsuz bir fedekarlık, İslamiyet'e hizmet,aşk ve heyecan bırakmış. Bazılarının zannınca benim yegane kabahat addedilen halim, Tük ordusunun şerefli mazisine mütenasip ulvi duygulara sahip olmaklığımdır. Bu bir hakikattır. Vazife-i askeriyem esnasında daima salabet-i imaniyemi izhar ettiğim içindir ki suiniyet sahiplerinin gayretleriyle emekliye sevk edildim.

27 Mayıs'tan beri geçen 11 aylık zamanda maruz kaldığım acıklı muameleler, hapis ve neyfiyemdeki sıkıntılar ve bazı garazkar neşriyatla üzerime tevcih edilen iftiraların hakikatsizliği ifade etmek için şahsıma ait bu maruzatımı zikretmeye mecbur kaldım. Halimizi,mazimizi ve hizmetimizi yakından tetik edenler kat'iyen göreceklerdir ki, hem ben hem benim gibi Risale-i Nur'la Kur'an'a, imana, vatana ve millete hizmet edenlerden bu memlekete ve insaniyete zerre kadar zarar gelmiş değil ve gelecek de değildir.

Daima fikir ve itikadımız,gaye ve maksadımızın aksiyle ittiham edilmek gibi müthiş vazifelere düçar edildik, hal ve ahvalimizin çok ehemiyetle nazar-ı dikkate alınarak insani hak ve hürriyetlerimiz iade ve teminine çalışılması en sarih hakkımız olarak ele alınmak icap etmektedir.

Bediüzzaman Said Nursi ve Risale-i Nur Külliyatıyla alakadarlığıma gelince: Büyük İslam mütefekkiri Bediüzzaman Hazretlerini muhabbetle, eserleriyle tanıdım. Hayatımı baştan nihayete kadar tetkik ettim. Bu zatı sonsuz bir fedekarlık ve şefkat hissiyle bu memlekete İslamiyete Risale-i Nur ile hizmette bulunuyor gördüm. İçinde yaşadığımız asrın ihtiyacına muvafık ve asrın idrakine hitap edici sahiyette kuvvetli ve mukni delilleri havi Risale-i Nur Külliyatı'nı son derece mümtaz, bütün mesail-i diniyeyi delail-i akliye ile

ispat ederek fen ve felsefeyi meşgul heyetler için ve bütün beşeriyet için çok faideli buldum. ..

Hatta bugün Şarkta Kütçülük damarını kırdığımız ve aleyhinde bulunduğumuz için bu menfi fikri taşıyan Kürtler bize düşman kesilmişlerdir. Şayet bizde Kürtçülük fikri bulunsaydı muhakkak bir sızıntısı, bir ipucu, bir delil bulunacaktı. Halbuki 20-30 mahkemenin hiç birisi, bu hususta en ufak bir delil bulamamış ve bir mahkumiyet vermemiş olduğunu görüyoruz.

Gerek umumi emniyette, gerek milli emniyette yapılan araştırma ve soruşturmalarda Kürtçülüğe dair en ufak bir emare görülmemiştir.

Malumunuzdur ki, geçen sene Aralık, Ocak aylarında Kürt devleti kurmak niyetinde olan gizli bir teşkilat bulundu. Ve Türkiye'nin her tarafında yapılan tahkikat neticesinde geniş tevkifat yapıldı.Halen mahkemeleri devam etmektedir. Hiç şüphesiz Bediüzzaman ve talebelerinin en ufak bir alakaları bulunsaydı, en az onlar da sorguya çekilir ve tevkif edilirlerdi. Böyle bir şeyin olmaması, onların böyle bir iddiada bulunmadıklarını göstermektedir...

Evet, iftiharla ve Halık'ıma karşı şükranla arz ederim ki, Diyarbakır'da ikametim esnasında gerek Nur talebelerinin neşri gerek iman dersleriyle hakikatte vatan ve millet menfaatine büyük hizmetler ifa edildi. Merhum Bediüzzaman ve Kur'an'ın hakikatine hizmet eden milyonlar fedakar Nur talebelerini bu millet, her türlü tazyike rağmen samimiyet ve muhabbetle bağrına bastı. Risale-i Nur'un gösterdiği ve rıza-yı İlahi'ye müteveccih Kur'ani gaye etrafında milyonlar azametli bir kitle kemal-i şevk ve muhabbetle Risale-i Nur hakikatlerine sarıldı. Bu muazzam kitlenin vatan, millet selameti ve asayiş noktasındaki ehemmiyeti hizmetlerine bariz bir misal olarak ifade edelim ki, ,ihtilalin bidayetinden bu zamana kadar en küçük bir zabıta vak'ası dahi bizlerde görülmemiştir. İnkılaptan sonra memleket çapında açılan mahkemelerde bu hakikat tebyyün ve tebarüz etmiştir. Milli birlik mefküresine bu derece ehemmiyetle hizmetleri sebkat eden, yani memleketine asayiş muhafazayı, kanun ve nizamlara ittibaı en baş vazife telaki ettikleri halde , ne ya-

zık ki bir takım menfi telkinlerin saikiyle memlekete çok faideli bu azim kitlenin zararlı unsurlar gibi gösterilmek istenmesi, gizli ve aşikar solcu,menfi cereyanların faaliyetine yol açmak gibi acıklı bir durum olduğunu belirterek, hakkımızda tatbik elden 105 sayılı İskan Kanunu'nun kaldırılmasını talep ederim.

Çanakkale'de Mecburi İskâna Tabi Emekli Yüzbaşı Mehmet Kayalar. Nisan 1961"

Tarık Aktekin "Kayaları zehirlediler"

Tarık Aktekin 19 Temmuz 1930 yılında Malatya'da doğdu. Malatya Sanat Okulu'ndan mezun olduktan sonra, Diyarbakır'da askeriyede, sivil teknisyen olarak çalışmaya başladı. Risale-i Nur'u 1950 yılında Diyarbakır'da tanıdı. Mehmet Kayalar'ın derslerine aralıksız olarak devam etti. 1957 yılında Isparta'da bulunan Said Nursi'yi ziyaret etti. 1960 askeri darbesinde oda Sivas'a götürüldü. Aktekin, Ömer Özcan tarafından Nesil Yayınları'nda çıkan "Ağabeyler Anlatıyor-3" adlı kitapta Sivas Kampı'nı şöyle anlatıyor:

"1960 ihtilali olduğu zamandı. Hatta Ben Çanakkale'ye gitmiştim. Orada gördüm. Avukat bana gösterdi. İhtilal yapan General Cemal Gürsel Diyarbakır Kolordu Komutanına telgraf çekiyor. Diyor ki: "Dicle kenarında oturan Emekli Yüzbaşı Mehmet Kayalar'ın evine gidilsin. Mehmet Kayalar alınsın. Askeri hapishaneye götürülsün." Ben bu telgrafı gördüm.

Demek 1960 ihtilalı olur olmaz hemen Kayalar Ağabeyi götürüyorlar. Zaten askeri kışlanın yakınında Dicle nehrinin kenarında Kayalar Ağabey'in evi vardı. Üstte kendi oturuyor, alt katı da ders yeri yapmıştı. Hemen onu alıp Diyarbakır'a götürdüler... Ben de ihtilalden bir-iki gün sonra Diyarbakır'da Demiryollarında çalışırken biri yanıma geldi, seni çağırıyorlar dedi. Ben de dedim: "Bugün ayın biri, maaş alayım da öyle geleyim." "Yok" dedi "Emniyete gel, sana bir sorguları var. Gene seni gönderirler." Tabi ben gittim. Emniyete beni götürdüler. Bir kapının önünde indirdiler. Beni içeriye aldılar ve kapıyı üstüme kapattılar. Baktım tanıdık arkadaşlar var... "Ha-

yırdır" dediler. "Bir şey sorup bırakacaklarmış." dedim. "Yok ya seni kandırmışlar, biz de bir-iki gündür burada bekliyoruz." dediler. İçlerinde bir-iki Malatyalı arkadaş vardı. Ama ben orada kaldım. Daha Diyarbakır'la alakam kesildi, irtibat da kuramadım. Evden bize yatak getirdiler. Orada bir hafta kadar kaldık.

Ondan sonra bir haber geldi. Çekmegil'le beraber bizi aldılar, ellerimizi kelepçelediler, Hatta Çekmegil: "Elimize kelepçe vurmayın, ayıptır, beni yakıyorlar" dedi. Ben "Bırak kelepçelesinler, o yarın mahşerde bize senet olur." dedim. Bizi trenle Sivas'a götürdüler. Sivas Kampı 5. Er Eğitim Tugayı'nda askeri garnizonun içindeydi. Sav barakalarda kalıyorduk. Tel örgülerle çevrili bahçe de vardı. Bir barakada tahminen 70-80 kişi kalıyorduk. Sivas'da baktım: Şeyh Said'in çocukları, akrabaları orada, hocalar orada, Kırkıncı Hoca ve arkadaşları orada...

Ben orada bir gün kaldım. Baktık ki bir uçak sesi geldi. Arkadaşlara "Ne oluyor?" dedim. "Bazı mühim zatları trenle getirmiyorlar, biz trenle geldik, bazıları arabayla geldi..." dediler. "Ben de trenle geldim" dedim. " Herhalde mühim bir zat geliyor." dediler.

Ben de kapıya bakmaya başladım kim gelecek diye. Bir baktım ki Mehmet Kayalar Ağabey... Yanında da bir subay... O subayla Mehmet Ağabey sınıf arkadaşıymış. Baktım kapıda Mehmet Ağabey o subay arkadaşına Bediüzzaman'ı anlatıyor. O subay da: "Ya Mehmet Bey, ben seni hapse getirdim, sen bana Bediüzzaman'dan bahsediyorsun." dedi. Sonra Mehmet Ağabeyin eline eğildik. Fakat elini öptürmezdi. Sonra hemen benim yanımda bir yer ayırdılar. Orada kaldık. Altı ay orada kampta kaldık.

O saydığım isimlerden bir kaçı daha sonra Sivas'dan mebus oldular. Onlar Şarkta ileri gelenlerdendi... Ben de Malatya'da camilerde Risale-i Nur okuduğum için göze göründüm. Yoksa pek bir hizmetim yok Malatya'da. İsmim geçtiği için Sivas kampına götürüldüm.

"Mehmet Kayalar'ı buradan götürün"

Orada beş aydan sonra son bir ay Mehmet Kayalar Ağabey'i hücreye aldılar. O zaman İçişleri Bakanı Kızıloğlu: "Mehmet Kayalar'ı buradan alın, ayrı bir yere götürün." demiş. O zaman Mehmet Ağabeyi bizim yanımızdan alıp, hücreye götürdüler. Sabahları içtima yaparlardı. Mehmet Ağabey çıkmazdı içtimaya... Orada bir çocuk, "Ağabey sen çıkma içtimaya" der, onun çıkmamasına göz yumardı. O hücredeyken Ağabey'e zehir vermişler birkaç defa. Sivas'lı Nazım var, o gelmiş. Ağabey'i pencereden görmüş. "Mehmet Ağabey! Sen burada hapis olmuşsun." demiş. "Evet kardeşim. Bana zehir verdiler, süt, yoğurt, bal getirin bana." Demiş Mehmet Ağabey. Sabah kalkmış, fark etmemiş testideki suyu içmiş. Bakmış testinin üstüne sinek yapışmış, zehirden sinek ölmüş.

Kendisi anlatırdı: "Bana verilen o zehir, o koca tabura verseler, bütün askerleri öldürürdü. Öyle bir zehir koydular. Ama benim yanımda Cevşen'im vardı. Cevşen'in bir kerameti oldu. Cenab-ı Hak beni kurtardı." Ağabey Cevşen'i yanından hiç bırakmazdı.

Orada Ağabey bizi toplayıp, bir araya getirirdi. Gene bir gün Sivas kampında Mehmet Kayalar Ağabey dedi ki: "Ben bu gün odada bir fare gördüm. Önümüzden geçti. Bu işaret ediyor ki, yarın bizi teftişe gelecekler. Eğer hapishanede iyi bir şey görürlerse, o zaman sizi buradan çıkarırlar, yoksa birkaç ay daha burada kalırsınız." dedi. Hakikaten ertesi gün bir grup geldi. Hapismiş gibi, araştırdılar, sordular, gittiler. Mehmet Ağabey dedi ki: "Tamam! Siz de buradan çıkarsınız." Onlar "Peki ya sen?" diye sordular. "O bize göre değil. Bizim için başka şeyler düşünüyorlar." dedi. Birkaç gün sonra bir haber geldi. Bizi serbest bıraktılar. Ben tekrar Malatya'ya gittim. Kısım şefiydim ben. Arkadaşlar beni sevinçle karşıladılar. Ben o kampa gitmişim, demokratım diye bana çok saygı göstermeye başladılar. Beni terfi ettirmişler falan. Hoş geldin! Safa geldin. Eğer bir- iki gün daha gelmeseydin. Memuriyet alamazdın. Demek altı aya iki gün kalmıştı. Çünkü altı aydan fazla gidilmeyince memuriyet düşüyordu.

"Ayasofya Şiiri Kayalar'ı sürgün ettirdi"

Biz geldik fakat Mehmet Ağabey'i Çanakkale'de iskâna tabi ettiler. Zaten Üstad'a ve Mehmet Ağabeye ait "Nurdan Kıvılcımlar" da bazı şiirler vardı. Ondan dolayı Ağabey'i Çanakkale'de bir buçuk yıl hapsettiler. "İmanını kim hançerledi Ayasofya?" gibi dizeler sebebiyle... Çanakkale'de 1,5 yıl kaldı.. Sene 1962- 63... Ondan sonra Muğla'ya sürgün edildi... Mehmet Kayalar Ağabey'in sürgün hayatı böyle... Mehmet Kayalar Ağabey sürgündeyken, ben ziyaretine gittim. Evinde bir odaya yatak serdiler. Ben bir iki gün orada kaldım. Sabah olunca Ağabey dedi ki: "Beraber emniyete gideceğiz." Her gün gidip emniyete, imza veriyordu "Buradayım" diye. Sürgün hayatı bitince yeniden Diyarbakır'a geldi.

Ben Elazığ'da Hulusi Ağabeyi de birkaç kere ziyaret edip, dersinde bulundum. Bir gün Diyarbakır Dörtyol'da Mehmet Kayalar Ağabey bir dershane açmış. Gece bin kişi olurdu. Bir saat ders yapar, soruları cevaplar, namazlar kılındıktan sonra millet dağılırdı. Bir gün baktım Hulusi Yahyagil Ağabey Mehmet Kayalar'ı ziyarete gelmiş, dershanede. Mehmet Ağabey Hulusi Bey'e: "Buyurun! Dersi siz okuyun." dedi. O da: "Yok Mehmet Bey! Biz dinleyiciyiz. Siz dersinize devam edin." diyerek karşılıklı birbirlerine saygı gösterdiler. Yani Ağabeyler arasında herhangi bir benlik davası yoktu. Ondan sonra Mehmet Ağabey Dicle'nin kenarında bir dershane açtı. Yazın dışarıda binlerce kişi olurdu. Kışın içeriye geçilirdi. Hatta öyle oluyordu ki imamın sesi arka saflara ulaşmıyordu bazen.

İstanbul Kalamış'da bir yeri daha vardı. Yalova Çiftlikköy'de de bir yeri vardı. Böyle üç- dört yerde hizmetini devam ettiriyordu...

Burada son olarak önemli bir meseleyi daha anlatayım. Üstad hazretleri bildiğiniz gibi niyetinde Diyarbakır'a uğramak varmış. Fakat uğramadan Urfa'ya gitti. Bize de haber geldi ki, Üstad Urfa'dadır. Eğer gelebilirse Diyarbakır'a da uğrayacak. Daha sonra bir haber daha geldi ki Üstad vefat etmiş. Bunun üzerine iki arkadaşla beraber Urfa'ya gittik. Urfa'da Üstad'ın kabrini gör-

dük. Fakat o sırada Mehmet Ağabey Sungur Ağabeyi çağırdı. Orada bulunan diğer talebeleri çağırdı. Sungur Ağabey'e: "Kardeşim! Bak Bediüzzaman Hazretleri vefat etti. Şimdi O'nun hizmeti talebelerine bırakıldı. Şimdi ben gelmeyeceğim. Sungur siz camide Üstad'ın talebeleriyle bir araya gelin. Benim vekilimde sen ol. İçinizden bir kişiyi Bediüzzaman'dan sonra bu işleri yürütecek biri olsun." dedi..."

“Ağalardan sonra”

Nurcular, Aleviler, Kürtler, eski milletvekili Sivas’a götürülürken basın da boş durmuyor yazı dizileri hazırlıyordu. Akşam Gazetesi’nde Müfit Duru imzasıyla yayınlanan yazı dizisinde her türlü hakaret ve iftiraya yer veriliyordu: Yıllar sonra Basın Müzesi’nde gazeteleri tararken karşılaştığım manzara aslında Türkiye’deki basının kirli tarihi gibiydi. İşte virgülüne dokunmadan o yazı dizisinde Mehmet Kayalar ile ilgili yazılan bölüm:

Ferid’in Köşkünde artık müridler toplanamıyor

Beyaz takkeliler artıkça Şeyh Kayalar’ın da kazancı büyüyordu. Müritlerin hediye ettiği eve şimdi misafir gelmiyor” spotlarıyla şöyle başlıyordu yazı dizisi:

“Yokluğu fark edilmeyen şeyin aslında çok mühim olabileceği, hiç aklınıza gelir mi? Doğrusunu isterseniz, benim gelmezdi. Ama Diyarbakır’da bunu gördüm. En dikkatli gözlerden bile kolaylıkla kaçabilecek bu şey, Belediye önündeki küçücük bir kulübeydi89q. Bu kulübeyi böylesine mühim yapan, ufaklığı değildi. Bakın anlatayım size...

Tam bir yıl kadar önceydi. Diyarbakır’a geldiğim zaman beni bu kulübenin yanına götürmüşlerdi. Kulübe, her yerde rastlanabilen cinstendi. İçinde top sakallı bir adam duruyor, ön tarafta da sepetlerin içinde limon ve portakal bulunuyordu. Beni görenlerin söylediklerine göre, içeride bazı kitaplar ve Nur risaleleri de

vardı. Hepsi Saidi Nursi'ye ait olan kitap ve risaleler gene söylediklerine göre, bu kulübeden gerek kitap ve risaleleri, gerek meyveleri alanlar, aldıklarının bedelinden çok fazlasını ödüyorlardı. Şimdi haklı olarak "Peki paraların üstü ne oluyor?" diyeceksiniz. Onu da söyleyeyim: Kulübenin karı, Said-i Nursi'nin Diyarbakır'daki temsilcisi Şeyh Mehmet Kayalar'ın cebine aktarılıyordu. 1950'den sonra şeyhliğe heveslenen Mehmet Kayalar'ın cebine kaç para girdiğini kesin olarak bilen yoktu ama, bilinen şey, Dicle'nin en güzel yerinde "Ferid'in Köşkü" denilen yerde iki katlı bir ev sahibi olduğuydu. Üstelik Mehmet Kayalar bu evi, kulübeden topladığı paralarla yaptırmış değildir. Mehmet Kayalar'ın her geçen gün biraz daha artan "Nur talebeleri" bu iki katlı evi bizzat yaparak şeyhlerine hediye etmişlerdi. Kayalar'a hediye edilen eve belki mükellef bir villa denmezdi ama içinde rahat oturulabilir ve herkesten gizli olarak ayinler kolayc tertiplenebilirdi. Çatısı olmayan, dış sıvası yapılmamış bu basit görünüşlü ev, bir kaç yıl Şeyh Mehmet Kayalar'a ve "Nur talebeleri" ne yataklık yaptı. Evin alt katı selamlık , üst katı da harem olarak kullanılıyordu. Bu hal, ta 27 Mayıs sabahına kadar böyle devam etti.

Matrud Yüzbaşı Mehmet Kayalar'ın eski silah arkadaşlarının idareyi ele almalarından memnun kalmasına imkân yoktu: O bunu biliyordu. Zira yüzbaşılığa kadar yükseldiği Türk Ordusundan cinsi sapıklığı yüzünden terk edilmişti, bu bir. İkincisi ve asıl mühim olanı bu davranışlarına karşı gördüğü fiili mukavemetti. Hem bu muvakemeti daha kendisine hiç bir müdahalede bulunmayan D.P iktidarı devrinde görmüştü.

Nur talebelerinin kendisine inşa ettikleri ev, şehrin 3-4 kilometre kadar dışındaydı. Geceleri elinde gemici fenerini veya lüksünü alan mürid, Kayalar'ın yanına yollanıyordu. Ferid'in Köşküne giden yol Diyarbakır'ın etrafına yerleşmiş bulunan askeri birliklerden birinin içinden geçer. Müridlerin akşam gidip gece yarısı dönmeleri o derece müziç bir hal almıştı ki, bu yol kapatıldı.

Şeyh Mehmet Kayalar, kendisine son derece müsait bir zaman

bulmuştu. Said-i Nursi'nin müritleri hissedilircesine artıyor ve arttıkları nispette de cesaret kazanıyorlardı.

Sokaklarda beyaz takkeleriyle dolaşanlar artıkça Şeyh Mehmet Kayaların gelir hanesindeki rakamlarda büyüyor, kendisine hediye edilen evi, bir otomobilin takip edeceği söylentileri dolaşıyordu. Nurcuların piri, 31 Mart Vakasının kahramanı, Nurs köylü Said Kürdi'ye devrin iktidarı otomobil tahsil ederse, müritlerinin de onun Diyarbakır'daki temsilcisine otomobil almalarını çok görmemek lazımdı.

Bütün bunlar, 27 Mayıs sabahına kadar görülen bir rüya değildi. İhtilal sabahına kadar, iktidarların yürürlükte olan kanunlardan verdikleri tavizlerin neticesiydi.

O sabahtan beri, Ferid'in Köşkü'nde müritler tarafından yapılan evin sadece harem kısmında yaşanıyor. Alt kastın misafirleri gelmez olmuşlardır. Alt katta toplantıları tertipleyen adam, şimdi Sivas'ta hakkında verilecek kararı bekliyor. Evin hemen yanındaki 150 nüfuslu köy halkından bir laf almağa imkân yok. Yaşı 80 e yaklaşmış Mehmet Tekin Türkçe konuşmuyor ama Kürtçesiyle "Mehmet Beg" in "şıh" olmadığını anlatıyor. Bu anlatımın yanında gerek Mehmet Tekin'de, gerek etrafını saran köylülerde bir çekingenlik görmemek imkânsız. Mehmet Kayalar'ın evine geceleri kimsenin gelmemiş olduğunu söylemeğe azami dikkat sarf ediyorlar. Bu köy halkına veya müritlerin kendilerini gizleyerek anlattıklarına inanırsanız, mesela “”Şıh Mehmet Kayalar mahkemeye verildiği zaman başlarında beyaz takkeleriyle mahkeme kapısında toplanan ve "hu" çekenler sadece meraklı vatandaşlardı.

Köyün hemen yanındaki evin harem kısmında dört çocuğu ile birlikte yaşayan 40 yaşlarındaki kadın, evin etrafında yabancılar belirdiği zaman kendini göstermemeğe azami gayret sarf ederek perdeleri kapatıyor. Selamlık kısmının perdeleri ise, hiç açılmıyor. Tatlı bir bahar havasının hüküm sürdüğü geçen hafta içinde evin alt kat kapını çaldığımız zaman, merdivenle çıkılan üst kapın kapısı aradan bir hayli zaman geçtikten sonra açıldı. Kapının önünde önce

12 yaşlarında bir çocuk belirdi. Onun arkasında da uzunca boylu bir kadın. Basma bir entari giymiş olan kadın kendini göstermemeğe azami derecede gayret sarf ederek kimi aradığımızı sordu, sonra sert bir eda ile ilave etti:

"Burası benim evim, resim çektirmek için müsaade aldınız mı?"

Dudakları bariz bir şekilde kırmızı olan kadının merak ettiği bir başka husus, devlet memuru olup olmadığımızdı. Olmadığımızı öğrenince de, sert bir şekilde kapıyı çarptı.

Devlet memuru olsaydık da belki gene başka türlü hareket etmeyecekti. Zira ihtilali hemen takip eden günlerde evinde yapılan aramada bazı mektupların bulunduğu ve devrin Başbakanı Adnan Menderes'e yazılan bu mektuplarda Vali ile Kolordu Komutanından şikayet edildiği, Baroda yapılan bir toplantıda Askeri Vali Danyal Yurdatapan tarafından açıklanmıştı.

Şimdi kendine "Şeyh" dedirten Said Nursi'nin kalfası Sivas'ta sevk edileceği yeri beklerken, Diyarbakırlı müritler de normal yaşayışa intibaka uğraşıyorlardı.

Said Çekmegil de zorunlu misafir

Malatya'nın yerlilerinden olan Sait Çekmegil 1926 yılında doğdu, 24 Temmuz 2004 yılında vefat etti. İslami kesimde fikri disiplin - ekol sahibi kişi anlamına gelen 'mütefekkir' sıfatıyla anılan Çekmegil, "eleştirel" görüşleriyle tanınıyordu. Malatya Ekolü'nün öncü isimlerinden olan "Bilge terzi" lakaplı Çekmegil'de Sivas Kampı'nın zorunlu misafirleri arasındaydı. 1995 yılında Nabi Nida Yayınları tarafından yayınlanan, M.Said Çekmegil, "Nasih Mensuh masumiyet ve Recm Hatıralar" adlı kitapta çektiklerini şöyle anlatıyor:

"Türkeş ve yardımcısının iyiliğini unutamam"

"Şu bir gerçekti ki, 1950 - 1960 Nurcu diye sıkı takibata uğratılan Müslümanların sürekli eziyetlerle takibata alındığı bir zamanı gösterir. Zaten ilerden beri, namaz kılan bir mümini gören namazsızlar, onlara ya Ticani, ya Nurcu, ya da Süleymancı yaftasından başka bir şeyler bulamıyorlardı. Gerçi son zamanlarda başka adlar da imal etmekte gecikmediler: Selefi, Vahabi, Humeynici gibi adlar da ürettiler ya... Gün geldi, 1960 ihtilali ortalığı kasıp kavurmaya başladı. Başlarda Ahmet Emin Yal-man'la hemhal olan Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil gibi ilim adamları da, Müslümanlara pas verince tutuklanmaya, yaftalanmaya başlandı. Ali Rıza Fırat benzeri ilim

adamlarından tutunuz da Lice'li dünyadan habersiz bir köylüye kadar çok kişiler kamplarda nezarete alındı. Necip Fazıl, Ahmet Emin'i hiç sevmezdi. Hadiseden önce, 2. Hüseyin Yabacı'nın "Ahmet haşa, Emin haşa; Sa-lamon tamam.." diye, çektiği bir telgrafı, Büyük Doğu'nun Ön sayfasında zevkle yayınlamıştı. Polemiklerinde en çok ona edebi hakaretler yapardı. Yalman Malatya'da vurulunca hemen akabinde bir broşür kaleme alıp neşretti. (Onda diyor ki: "..Bir an sonra zevcem, telaş ve heyecanla, Ahmet Emin Yalman'ın Malatya'da vurulduğunu haber verdi. Derhal gazeteyi kaptım; ve ne yalan söyleyeyim, te-esürden çok uzak bir alaka ile hadiseyi başından sonuna kadar okudum." derken sanki sevinir gibiydi. Ve "..tam 20 ay evvel kendisini kapatan Büyük Doğu Cemiyetinin en kuvvetli olduğu yerlerden biri hakikaten Malatya'dır..." diyordu. Tabi hemen tevkif edilip Malatya'ya gönderilmişti o zaman. Necip Fazıl Kısakürek cesur, kolay- kolay paniğe kapılmayan bir kişiliğe sahipti. Müslümanlar terör havası içerisinde ne yapacağını düşünüp dururken, o hemen bir gazeteye yiğitçe bir beyanat vererek, Üzmez'in beraatını bile isteyebilmişti. Örnek olarak da, kocasına hakaret ettiği için bir adamı öldüren bir kadının Fransa'da içeriye alınmadığını gösteriyordu.

Menderes dönemi, iktisaden eskisinden biraz daha farklı, içtimaî yönden her kesim için biraz tavizli yöntemle icray-ı hükümet ederken muhalifleri boş durmamış, isyan hazırlamakla meşgul olmuşlar; bir punduna getirip hükümeti devirmek yoluna gitmişler.

1960 ihtilaliydi. Bizler de Sivas'ta askeri kışlalarda misafir (!) edildik. Misafir diyorlardı ama sonradan yemek parasını aldılar. Bu arada başbakanlıkta, başbakanlık gibi bir görevi yüklenen kurmay Albay Alparslan Türkeş ve yardımcısı Albay Hikmet Aslanoğlu'nun ilgilerini; iyiliklerini unutamıyor; Allah'ın huzuruna mümin olarak çıkmalarına dualar ediyorduk. Çünkü kardeşim Yzb. Dr. Meh-med Es'ad da Erzurumda içeri alınmıştı. Yaşlı anamın bir de evlerimizin aranmasından dolayı eziyetler artırılacaktı. Cenab-ı Hak, askerken tanıdığım Türkeş ve Aslanoğlu gibi komutanları, sıkın-

tılarımızın azalmasında vesile kılmıştı. Kendilerine vefa borcum olarak, İslami yaşantılar dilemekten başka bir karşılık verememiştim...

Ancak Necip Fazıl üstadın ve benzerlerinin meşreplerindeki gizemli bakışı, Türkeşi'de, Turgut Özal, Fehim Adak, Korkut Özal ve benzeri arkadaşlarımın da, Süleyman Demirel gibi müşterilerimin de batıcı laik politikalara kapılmalarını hiçbir zaman tasvip etmiş değilim.. Hüseyin Üzmez gibi fedakâr kardeşlerimizin de "Ekşi"ye ve benzerlerini 'dost" demelerini de beğenmiyorum. Ancak şefkatlerinden teşvik gördüğüm Kısakürek gibi üstadların, ilgilerinden dolayı müteşekkir bulunduğum Alparslan gibi vefalıların alakalan beni kendilerine duacı kıldığını da kaydetmek isterim.

Her neyse, Sivas'tan kurtulup evlerimize geldik. Usu-len bir mahkeme gördük. Beraat ettiniz dediler.

Kumaş mubayaası için gittiğim İstanbul'dan yeni dönmüştüm. Bayram arasıydı. Kumaşları rafa dizmiş; çalışıyorduk. Gel gör ki imtihanımız bizi değişik bir durumla karşı karşıya bırakmıştı. İhtilal olmuş, Türkiye allak bul-laktı. Komşumuz polisin efendice davetiyle karakola götürüldük. Gidiş o gidişti. Gözümüzü Sivas'ta açtık. Acaba ne için tutuluyoruz derken, günler sonra sivil bir mahkeme önüne çıkarıldık. Hakim soruyordu:

– Parti nüfuzunu kullanarak bankalardan aşırı kredi çekmişsin?

– Muhterem hakim bey, hayatımda hiçbir partiye girmedim ki nüfuzunu kullanabileyim. Ve yine hayatımda hiçbir bankadan kredi açmadım ki bir kuruş borç alabileyim. Her tüccar için normal görülen kredim yoktu ki aşırısını almış olayım, diye ifade vermiştim. Ancak daktilonunun başındaki bayan inanmamış edasında başını sallayıp durmuştu. Çünkü bu kadar yalan bir mahkeme önüne çıkarılmazdı. Fakat işte bu ithamlar da aslı astan olmayan bir yalandı.. Herhalde tahkikatta yalan ihbarların iftira olduğu anlaşılmış olacak ki, bir daha lafı edilmemişti.

Bir mahkeme daha, aslında çok mahkeme görmüştük ya, bu sefer karşısına çıkarıldığımız hakim genç bir üst-teğmendi:

– Ezan niçin Türkçe olmasın? diyorsun. Dedim ki:

– Sayın üstteğmenim, benim suçum bu mu imiş?

– Hayır özel olarak soruyorum, dedi. Münevver bir gence benziyordu. Sorusu ilmi bir cevabı gerektiriyordu.

"27 Mayıs ihtilali babamın esareti ve etkileri"

İşi fikriyata döktük. Zabıt katibi bir erdi. Onu dışarı çıkardı. Mes'elelerimizi konuştuk. Vicdanen tatmin olmuş olacak ki", katibi çağırdı, yazdırdı. Cevabı lehimize olacak sorular soruyordu... Sonunda 'ademi takip' kararı almış tık. (Bu mahkemedeki konuşmalarımızı, isimler hariç, mana olarak aynen yazmıştım, (bkz. Münevver Anlayışımız adlı kitabımızın, 2, baskısının 111. sayfasına.) Malatya ağır ceza mahkemesine de Nurcu'luktan sevke dildik. Ve beraat..."

Çekmegil'in oğlu M.Selami Çekmegil'de 1992 yılında Timaş Yayınları tarafından basılan "Tilki Tuzağı" isimli kitapta babası M.Said Çekmegil'in Sivas'a götürülmesinden sonra yaptıklarını ve yaşadıklarını şöyle anlatıyor:

" Tekrar eski yıllara döneyim. 1960 yılının 27 Mayıs' ında ihtilâli duyunca babam, Demokrat Parti yönetim tarzını beğenmediği için olsa gerek sanki biraz sevinmişti. Ama sanırım buruk bir sevinmeydi bu. Dört gün sonra güvenlik mülâhazası diyerek içeri aldılar. Bir süre sonra da doğuda bütün içeri almanlar gibi Sivas'a kampa yolladılar. Burada beş ay kaldı. Babam elinin emeği ile çalışan, rızkını bilek zoruyla kazanan biriydi. İçeri alınınca çalışamadığından bonolar protesto olmaya, alacaklılar endişelenmeye başladılar. Bereket versin iş ilişkisini sürdürdüğü alacaklılar çoklukla insaflı insanlardı; anlayışlı davrandılar. Ben bu durumu, tabiî babamın tasvibiyle, ihtilalin kuvvetli albayı Alpaslan Türkeş'e mektupla ilettim. Babamı 1942 - 44 yıllarında askerden ve eserleri ile tanıdığımı belirterek, bu, nedeni belirsiz tutuklamayı ona duyurdum. Sağ olsun bir telgrafla karşılık verdi. İhtilallerde bu kabil yanlışlıkların olabildiğini, yakında durumun açıklığa kavuşabileceğini, babama kavuşacağımızı, üzülmememizi öğütlüyordu.

O tarihlerde ihbar furyası çok yaygındı. Belki babam hakkında da, fikrî karşıtları, (çünkü babamın partici bir yönü yoktu) bir ihbar yapmışlardı. Bir gün kimse olmadığı için dükkânda ben bekliyordum. Polis ve jandarmalar hışımla dükkâna daldılar, sağı solu aramaya başladılar. Aniden birisi, iki gün önce masanın üstünde bıraktığım bu telgrafı gördü ve şefine götürdü. Hemen durdular, bir şeyler konuştular ve daha sonra da çekip gittiler. Anlaşılan Albayın telgrafı daha fazla taşkınlık yapmalarına engel olmuştu. Zaten geri kalmış toplumlarda hep böyledir. Kaba saba davranan görevli - yetkililer arkanızda bir kuvvet vehmederlerse medenileşiverir, insanca davranırlar. Allah herhalde acımış, bu kaba insanlar 18 yaşındaki bir delikanlıyı daha çok üzmesinler diye Alpaslan Türkeş'in telgrafını göstermişti onlara.

Babamın tutukluluk günlerinde hazır birikmiş paramız olmadığından ihtiyaçlarımızı karşılayamaz hale gelmiştik. Annem çok onurlu bir hanımdı, dükkâncılardan basit pazar işi dikiş getirterek evde çalışmaya başladı. Tabii biraz da vazife saydıklarından bu kabil işleri bize vermek isteyen hısım akrabalarımız iş bulmayı kolaylaştırıyordu. O çağda, lise mezunu bir işsiz olarak durmak ve evde temin edilen kazanca bağlı kalmak benim için ağır gelmedi diyemem. Bir kaç ay sonra iş ararken Malatya Şeker Fabrikasına geçici işçi alacaklarını öğrendim. Durumumu anlatan bir mektup-dilekçe ile müracaat ettim. Seçme imtihanına aldılar kazandım. Belki de kazandırdılar, bilemiyorum. Zevkle çalışmaya koyuldum. Babamın ihtilâlce tutuklanmış olması nedeniyle bizi Demokrat zanneden aşağı sınıftan Halk Partili ayak takımı ile, Müslümanlığımıza kızanların bakış ve tacizleri dışında çok iyi bir konumdaydım. İşveren amirlerim, çalışkan ve iş becerir bulmuşlar, beni sevmişlerdi. Böyle çalışırken bir gün Cemal Gürsel'in Malatya'ya geleceğini söylediler. Belki görme imkânım olur diye en iyi elbisemi giydim. Şeker Fabrikası çalışanlarını, karşılamak için dışarı çıkardılar. Yola dizdiler, ben de ön sırada durdum. Muhtemelen niyetimi anladıkları için engellemediler; önde durmamı toleransla karşıla-

dılar. Cemal Gürsl hava alanından şehre girerken, fabrika önüne gelince durdu. Araçtan indi ve selâmla yürüyerek önümüzden geçiyordu. Tam benim önümü biraz geçmişti ki, gençliğin verdiği ani cesaretle atıldım ve kolundan tuttum. Cemal Paşa belki bir dakika durakladı. Bana ne istediğimi sordu. Derdimi söyledim:

Babamı sebepsiz içeri aldılar, hâlâ da tutuyorlar, dedim. Kadife elle yaptığınız ihtilâlin haklılık ölçüsünü yok etmelerine izin vermeyin sayın paşam, dedim, Suçu neyse bilelim, dedim.

Bana, babamın ne iş yaptığını sordu.

Terzidir, dedim.

Öyleyse niye içeri almışlar, dedi.

Bilmiyorum muhterem paşam, bilsem öyle söylerdim, dedim. Yaverine emretti, not aldırdı:

İlgilenilsin, dedi, bana bilgi verileceğini ifade etti.

O gidince herkes sanki bir iş başarmışım gibi bana :

Aferin, iyi ettin, çok güzel anlattın, dediler.

Paşa bana bilgi göndermedi, ama iki ay sonra babamı salıverdiler. Kendisine iki şey sormuşlar. Bir, parti nüfuzunu kullanarak aşırı kredi alıp almadığını, bir de Nurcu olup olmadığı. Ne tuhaf ki bunlardan birincisi babama hiç söylenemeyecek bir şey. Bir kere babam Demokrat Partili falan değil, eleştiricisiydi (Halk Partili olmadığım da belirtmeliyim); değil bankadan kredi almak faiz müessesesidir diye bankayla iş dahi yapmamıştı. İkinci konuya gelince ne garip tecellidir ki Nurcuların bugün kendi ekollerine ters düşer gördükleri için benimsemedikleri kişilerden biri de belki babamdır. Babamın Müslümanlığı ve aklî olmaya yönelik yöntemi, hurafeci çevreleri sanırım oldukça tedirgin etmiş. Ama her namaz kılana Nurcu denen o zamanda kendisini onlara karşı benimsenmez yapmıştır.

Her neyse, babam her iki ithamla da alâkasız olduğunu belirtmiş ve sorgulayıcıların bir iki fikrî merakını karşılayan kısa bir sohbetten sonra salıverilmiş. Bu iş de böyle son buldu, ama etkileri çek uzun sürdü ve aile içinde onarılması güç acılar bıraktı.

Bir kere babam, malî durumu bozulduğu için beni şimdilik okutamayacağını söyler gibiydi. Üç yıl okula ara verdim. İlkin hoş karşıladım, terzilik öğrenmeye başladım. Ama kısa süre sonra bu işten hoşlanmadım. Bir sömestr dönüşü eski okul arkadaşlarımın üniversiteden tatil için geldiklerini, kaldırımda zevkle gezdiklerini görünce içime bir hüzün ve okuma arzusu düştü. Babam önce pek muhalefet etmedi ama, pek de razı görünmüyordu. Rızasını alamadan çektim Ankara'ya geldim. İmtihanlara girdim Hukuk Fakültesini kazandım. Zaten devam mecburiyeti nedeniyle başkasında okuyamazdım. O zaman her fakülte kendi giriş imtihanını ayrı yapardı. İlahiyat Fakültesi imtihanına da girdim. «Vatan Sevgisi» diye bir yazı yazdırdılar. Sıfıra yakın bir puanla oradan elendim. Anlaşılan benim vatan sevgimle ilâhiyatçı hocalarınki arasında bir fark vardı. Hukuku kazandım ama, İlahiyatı kazanamadım. Bunların ilâhî anlayışı zaten genel de bana ters düşüyor ya, neyse.

Fakülte yularım iyi gitti diyebilirim. «Roma Hukuku» ve «Fikri Haklar» dersleri hariç notlarım genelde 8 - 9 - 10'du. Dükkândan elbisem, evden bazen bulgur geldiği halde ailem ve çocuğum olduğu için çalışmak, para kazanmak zorunda idim. Her yıl sınavlara üç ay kalana kadar ayaküstü ticaret yapar, geçimimi sağlar ve sonra derse başlardım. "

Cumhuriyet Gazetesi yapılanları alkışlıyor

Bütün bunlar yaşanırken Cumhuriyet Gazetesi'nin 31 Mayıs 1960 yılında yapılananları alkışladığını görmekteyiz. Cumhuriyet Gazetesi şöyle yazıyordu:

"Milli Birlik Komitesi'nin neşredeceği vesikalar, bir Kürdistan tesisi için DP Grubu içinde çalışanlar varmış.Sabık İktidar, bunlara ve Şeyh Sait'in oğlunun Rus yapısı ciple Doğu'da propaganda yapmasına göz yummuş , Milli Birlik Komitesi ile Yeni Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, 10 yıllık DP iktidarı devrinde memleketi birçok alanlarda harabeye sürükleyen meseleleri ele almış bulunmaktadır. Bu meyanda, ceza kanunları muvacehesinde suç teşkil edip de, DP iktidarının menfaati icabı taviz verilen pek çok konuların millete peyderpey açıklanacağı ve sabık hükümet ricalinin millet bünyesinde yaptığı tahribatın vesikalrın tarihe mal edileceği bildirilmektedir. Haber aldığımıza göre, irticaya taviz veren babık DP iktidarının bu konuda cemiyete açtığı yara dehşet verici olmuştur.İktidarda kalma pahasına, yalnızca rey almak için milleti bölme temayüllerine göz yumulmuş ve bir iddiaya göre DP Meclis Grubu içine milletvekili olarak sızan bir kaç kişi korkunç gayelerini tahakkuk yolunda DP başında bulunanlardan müzaharet görmüşlerdir. Rey karşılığı verilen irtica tavizi Güneydoğu'da memlketi parçala-

yıcı istikamette bazı teşebbüslere yol açmıştır. Bu meyanda, Rus yapısı bir ciple vatan haini Şeyh Sait'in oğlunun Doğu'daki köylerde dolaşmasına göz yumulduğu tespit olunmuştur. Geliştirlmesine çalışılan gayenin yeni bir Kürdistan olduğu, bu konuda birkaç DP milletvekilinin çalışanlara müzair olduğu vesiklarda meydana çıkmıştır. Milli Birlik Komitesi ve hükümet bu yola sapanların faaliyetlerine son vermiş, memleketi parçalayıcı unsurların tamamen izalesi yolunda zecri tedbirler alma yoluna gitmiştir. Türkiye'nin bütünüyle yalnız Türklerin bütünüyle yalnız Türklerin vatanı olduğu, başka gayeler taşıyan birkaç kişiye benimsetilecektir."

Deng Dergisi'ne gönderilen mektup

Deng Dergisi'nin 1963 tarihli 2. Sayısında yer alan "Okuyucu sayfası" bölümünde de Hacı Ali Bucak'ın Siverek'ten yolladığı bir okuyucu mektubunu da görmek mümkündü. Sivas'tan sonra gönderline bu mektubun Musa Anter, Yaşar Kaya gibi isimlerin çıkardığı bir dergide yayınlanması Sivas'ın sonrasını anlamak açısından oldukça önemli. İşte söz konusu mektup:

Deng Dergisine,

Çıkarmış olduğunuz "Deng Mecmuasının birinci sayısında, Portreler kısmında birkaç Kürtçe eser hakkında bahsetmişsiniz. Bunların tam olarak adresi hakkında malumat yoktur. Tarafınızdan yayınlanmış olduğunu sandığımız için varsa "Türkçe izahlı Kürtçe gramer" isimlisini aşağıdaki adrese ödemeli olarak göndermenizi rica ederiz

Ayrıca"Deng"e altı aylığına abone oluyoruz. Parasını adresinize telledik.

Hacı Ali Bucak

Yakup Kadri Karaosmanoğlu "mecburi iskan"ı yazıyor

CHP organı Ulus gazetesinin başyazarı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu Efendi'nin mecburi iskan tasarısıyla ilgili 12 Ekim 1960 tarihinde şunları yazıyordu:

"Bir kaç günden beri gazetelerde bahsi geçen Mecburi İskan Tasarısı, dün yayınlanan bir habere göre MKB'de görüşülerek kabul edilmiştir. Bu surette tasarının bir bölümünde görüldüğü gibi memleketimizin şu veya bu bölümünde ya da daha geniş bir bölge içinde dini his ve gelenekleri alet edenler, yabancı ideolojileri neşir ve telkine çalışanlar cebir ve şiddet kullanarak nüfuz ve baskıları altında adam sömürenler, bulundukları yerlerden uzak bölgelere nakledileceklerdir. Sürülecektir, demiyoruz. Çünkü bu gibiler için medeni haklardan mahrumiyet söz konusu değildir ve çıkarıldıkları bölgelere dönmemek şartıyla memleketin her tarafında dolaşmak serbestliği de ellerinden alınmayacaktır. Doğrusunu söylemek lazım gelirse, bu bakımdam Mecburi İskan Tasarısı'ndaki sertlik biraz yumuşatılmış gibi görünüyor. Bununla beraber iddia edemeyiz ki, mecburi iskan tabirinde bir tehcir manası yoktur. Milli İnkilap Hükümeti'ni böyle bir tedbir almaya zorlayan sebepleri uzun uzadıya tetkike girişmeyelim. Bunlar öteden beri hepimizce malum olsa gerekir. Şeyhler ve ağalar feodolitesinin bu memleke-

tin en büyük sosyal derdi olduğunu aramızda bilmeyen kalmamıştır.Bu dert yüzünden değil midir ki, nice inkilap hamlelerine rağmen halkımızın büyük bir kısmı yüz yıl, iki yüz yıl evvelki yerinde saymaktadır. Bölgeler var ki, karanlığına Atatürk inkılaplarından henüz en hafif bir ışık bile aksetmemiştir. Bu karanlık, gerçi asırların birbiri üstüne yığdığı cehalet tabakalarını kolaylaştırmış bulunuyor. Fakat bunu durmadan sömürmek suretiyle sonsuz sonsuz bir gece haline getirenlerin de Mecburi İskan Tasarısı'nda adı geçen kimseler olduğuna şüphe yoktur. Ve bunlara karşı tedbir alınmasını prensib itibariyle yerinde bulmak mümkün değildir. Ama tasarıda tespit edilen tedbir ne dereceye kadar başarılı olacaktır? İşte bu noktada bazı ihtirazi kayıtlarla karşılaşıyoruz. Zira hatırlatırız ki, vaktiyle bu yolda yapılan çalışmaların çoğu ya hiç müspet netice vermemiş ya da bir takım yeni sosyal davaların doğmasına sebep olmuştur. Mecburi iskana tabi tutanlar gittikleri yerde şeyh iseler "dini his ve gelenekleri" kendi menfaatlerine alet etmekten, ağa iseler "cebir ve şiddet kullanarak" halkı ezip sömürmekten vazgeçmemişler ve her bölgede bu hareketlerine müsait zemini bulmakta zorluk çekmemişlerdir.Saidi Nursi'nin son günlerindeki hadiseler hala bütün teferuatlarıyla gözümüzün önündendir.O gerçi yerini mecburi olarak terk edenlerden değildi. Bütün gezilerde, aydınların çoğunluğunu teşkil ettiği İstanbul'da dahil olmak üzere, her uğradığı şehirde bir kaçgünlük ikameti esnasında neler yapmak istediğini görmedik mi? Onun için korlarız ki, tehlikeleri şimdilik mevzii bir mazahiyet nakillerle genişletmiş olmayalım. Bu sözümüzden sakın bir sosyal derdi kendi halinde bırakmak fikrinde olduğumuz anlaşılmasın. Bizim söylemek istediğimiz, bahis konusu davanın elde mevcut kanunların harfiyen tatbikini ve bir takım sosyal reformların gerçekleştirilmesi suretiyle en iyi hal çaresini bulacağız." diyordu.

2510 Sayılı İskan Kanununa Ek Kanun: 105 nolu yasa

Sivas'a götürülenler hakkında herhangi bir suçlama yapılmamışken, Meclis'ten çıkarılan bir yasa olacakları haber veriyordu. 2510 sayılı yasaya ek olarak çıkarılan 105 nolu yasada şöyle deniyordu: "Sosyal birtakım reformları yapabilmek, ortaçağın Türkiye'de yaşayan düzenini yıkmak, ağalık ve şeyhlik gibi müesseseleri yok etmek... Vatandaşın sömürülmesine engel olmak gayesiyle bu kanun çıkarılmıştır." Bu sözlere bakılacak olursa, Sivas'taki toplama kampı ve mecburi iskânla, iktidar köylüleri baskı altından kurtarmak gibi "halkçı" bir iş yapıyordu. 20 Ekim 1960 tarihli Son Posta Gazetesi ise yasanın kabulünü şöyle veriyordu: "Milli Birlik Komitesi araştırma ve inceleme kurulunca hazırlanmakta olan mecburi iskân kanunu tasarısı son şeklini almış ve tasarının metni bugün açıklanmıştır. Tasarı kanunlaşınca dine ve yabancı ideolojilere dayanarak tesiri altında bulunanlara baskı yapanlar bulundukları yerlerden başka yerlerde iskâna mecbur edileceklerdir. Bu suçtan dolayı mahkûm olacakların dördüncü dereceye kadar kan ve sıhri hısımları da mecburi iskana tabii tutulacaklardır. Mecburi iskân ancak bakanlar kurulu kararı ile olacak ve bu gibi şahıslar icabında kendi bölgelerinden alınarak memleketin diğer bölgelerinde oturtulacaklardır. Kanun hükümlerine göre

bu şahısların çıkarıldıkları bölgelerdeki gayrı menkulleri mahalli mülkiye amirlerince tasfiye edilecek kendilerine de diğer bölgelerde ev, arazi veya sermaye verilecektir." "Valla Kurda yedirdin Beni" kitabında konuyu irdeleyen yazar Afet Ilgaz ise bu olaylara sebep olan 27 Mayıs'ı şu şekilde eleştirmekteydi; "Osmanlı kadar bile olamadık! Osmanlı sürgüne gönderdiğinin ailesine maaş bağlar, çocuklarını işe koyardı." Afet Ilgaz'ın bu tespitine hak verir gibi Kinyas Kartal ve Faik Bucak durumları hakkında bir broşür hazırlayıp bunu deklere ediyorlardı.

Ecevit'in arşivindeki Kürt hicreti

Gazeteci Can Dündar ve Rıdvan Akar Eski Başbakanlardan Bülent Ecevit'in hayatını anlatan "Karaoğlan" belgeselini çekerken, Bülent Ecevit'in kişisel arşivinde bazı tarihi belgelere de ulaştılar. Hem yakın tarihe hem Ecevit'in siyasi mücadelesine ışık tutacak nitelikteki bu belgeler, İmge Yayınları tarafından "Ecevit ve Gizli Arşivi" kitabında yayımlandı. Can Dündar Ecevit'in paha biçilmez arşivinin en ilginç belgelerini bir yazı dizisiyle okuyucularına Milliyet Gazetesi'nde paylaştı."Ecevit'in arşivindeki Kürt hicreti" başlığındaki rapor 27 Mayıs'ta askerlerin, Kürt sorununa İttihatçılar gibi "hicret çözümü" önerdiğini ortaya koyuyordu. Can Dündar'ın kaleminden o raporu beraber okuyalım:

"Kürtlerle Karadenizliler yer değiştirsinler!"

"1961'de askerler Kürt sorununa çözüm üretmek üzere DPT'de bir "Doğu Grubu" oluşturdu. Bu grup, bir "Doğu Raporu" hazırladı. 27 Mayıs hükümeti de raporu, yeni koalisyon hükümetine devretti. Yıllar sonra, o koalisyonun Çalışma Bakanı Bülent Ecevit'in arşivinde bulunacak bu belgedeki "yapılacaklar listesinde göç önerisi vardı:

"Bölgenin, kendilerini Kürt sananlar lehindeki nüfus strüktürünü Türk lehine çevirmek için, Karadeniz sahillerindeki fazla nüfusla, memleket dışından gelen Türkleri bu bölgeye yerleştirmek, bölgedeki kendilerini Kürt sananları bölge dışına hicrete teşvik ve

bu hicreti finanse ederek, memleketin Türk çocuğu bulunan yerlerine iskan etmek..."

Yıl: 1961...

27 Mayıs'ta iktidara el koyan askerler, "vatanın bütünlüğü" konusunda endişeliydi. Muhtemel bir Kürt sorununu önlemek için tedbir araştırıyorlardı.

Şunu görmüşlerdi:

"Vatan bütünlüğünün yegâne garantisi, bölge halkını devlete daha sıkı bağlamaktı."

Bunun temini için "İnkılâp Hükümeti", Devlet Planlama Teşkilatı'na konuyu inceleme görevi verdi.

DPT bünyesinde bir "Doğu Grubu" oluşturuldu. Bu grup, bir dokümantasyon merkezi kurarak bölgeyle ilgili MAH'ta (MİT) Genelkurmay'da, Emniyet'te ne bilgi varsa toplayacak ve "bölgenin nüfus strüktürünü değiştirme ve asimilasyon bakımından" gerekli politikaları saptayacaktı.

"Doğu Grubu", 8, 10 ve 16 Şubat ile 24 Mart 1961'de "bölgede çalışmış ve çalışmakta olan başlıca idare ve siyaset adamlarını bir araya getirdi, ortaya çıkan önerileri Hükümet'e iletti.

Gürsel kabinesi, raporu 18 Nisan'da görüştü ve kabul etti. Yayınladığı kararname ile Bakanlıklarca fiiliyata geçirilmesini istedi. Ancak Hükümet o yılın Ekiminde yapılan seçimle devrildi.

Yerine Kasım'da İnönü Başkanlığı'nda kurulan AP-CHP koalisyonu geldi.

Bunun üzerine "Kürt dosyası", "bir muhtıra ile" yeni hükümete iletildi ve uygulamanın devamı istendi.

"Politika Dairesi Başkanı Kurmay Albay Haşim Tosun" imzasıyla yeni hükümete gönderilen raporun giriş yazısında kibarca "Bunu, sizin tasarruf hakkınızı kullandığımız şeklinde yorumlamayın, size bir yardım kabul edin" deniliyordu.

T.C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK İDARESİ
Karar sayısı .5/1108
KARARNAME SURETİ

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından hazırlanan 3 Nisan 1961 gün ve DPT-SPD-DG-2400 sayılı ilişik "Devletin Doğu ve Güneydoğu'da uygulayacağı kalkınma programının esasları" adlı rapor Bakanlar Kurulunun 18 Nisan 1861 günü yaptığı oturumda müzakere ve kabul edilmiş ve,

a. Mezkur esasların Devlet Planlama Teşkilatınca planlama, koordine ve tatbikinin yapılması,

b. Esasların yerine getirilmesi için DPT'nin ilgili Bakanlıklar mümessilleriyle kuracağı özel komisyonlarda programlaşan hususların Bakanlıklarca fiiliyat sahasına konulması,

18 Nisan 1961 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Devlet Bakanı ve Başbakan
Org. Cemal GÜRSEL

Başbakan Yrd.
F. ÖZDİLEK

Devlet Bakanı
S. ULAY

Devlet Bakanı
H. MUMCUOĞLU

Adalet Bakanı
E. TÜZEMEN

Milli Savunma Bakanı
M. ALANKUŞ

İçişleri Bakanı
N. ZEYTİNOĞLU

Dış İşleri Bakanı
S. SARPER

Devlet Bakanı ve
Maliye Bakanı
K.KURDAŞ

Milli Eğitim Bakanı
A. TAHTAKILIÇ

Bayındırlık Bakanı
Prof. M. GÖKDOĞAN

Ticaret Bakanı
M. BAYDUR

Sağlık ve Sos.Yard.
Bakanı
R. ÜNER

Gümrük ve Tekel
Bakanı
F. AŞKIN

Tarım Bakanı
O. TOSUN

Ulaştırma Bakanı
Ö. MERSİNLİ

Çalışma Bakanı
C. TALAS

Sanayi Bakanı V.
K. KURDAŞ

Turizm Bakanı
C. BABAN

İmar ve İskan Bakanı
R. ÖZAL

Haşim TOSUN
(Kur.Alb. Politika D. Başkanı)

Suretinin aynıdır.

ESBABI MUCİBE

İnkilap Hükümeti 1108 sayılı Bakanlar Kurulu kararını çıkarıncaya kadar Doğu ve Güneydoğu bölgesinin yurdun diğer kısımlarına nazaran dikkati çekecek derecede ihmale uğradığını görmüş ve bölgede, devletin nüfusunu daha ziyade arttırmayı, bölge halkını mevcut devlet nizamına daha sıkı bağlamayı, VATAN BÜTÜNLÜĞÜNÜN YEĞANE GARANTİSİ olduğunu idrak etmiş ve bunun tamini yolunu bulmak için Devlet Planlama Teşkilatına tetkik vazifeleri vermiştir.

Bu tetkikler neticesinde, mezkur teşkilatı tarafından ekteki rapor hazırlanmıştır. Bu rapor teklif edilen hususların, kısa bir zamanda tahakkuk ettirilemeyeceği ve dolayısıyla tatbikatının birbirini takip eden Hükümetler tarafından icra edilebileceği anlaşılmış bulunduğundan, kendisinden sonra gelen Hükümetlere, bir muhtıra ile açıklanmasına zaruret hasıl olmuştur.

Mes'elenin inkilap hükümetinin, kendisinden sonra gelecek hükümetlerin, tasarruf haklarını kullandığı gibi bir telakkiye yol açmaması, teklif edilen tedbirlerin VATAN BÜTÜNLÜĞÜNÜN YEĞANE GARANTİSİ olduğu ve inkilap hükümetinin, bu işte daha fazla gecikmiyerek ve modern devlet idaresindeki uzun vadeli planlama ihtiyacı zihniyetine uyarak, kendisinden sonra gelecek hükünetlere bir yardımı şeklinde kabul edilmesi temenni olunur.

Suretinin aynısıdır.

Haşim TOSUN
Kur. Alb.
Politika D. Bşk.

Bülent Ecevit, yeni kabinenin 35 yaşındaki Çalışma Bakan'ıydı. Göreve gelir gelmez bu raporu masasında buldu. Üzerinde "Devletin Doğu ve Güneydoğu'da Uygulayacağı Kalkınma Program Esasları" yazıyordu. Son derece ayrıntılı hazırlanmış rapor, bazı radikal çözüm önerileri getirirken, sonraki yıllarda uygulanacak kimi politikaları da adeta haber veriyordu:

"Devletin yerine ağa yerleşti"

Rapora göre Doğu ve Güneydoğu'da dış tahriklerin de etkisiyle yurt bütünlüğünü bozucu bazı faaliyetlere teşebbüs edilmişti ve "bu durum, tahripkar neticeler doğurma temayülü gösteriyordu.

Bunda "devletin bugüne kadar izlediği tezatlı politikaların da etkisi vardı.

Bölge ihmale uğramış, otorite boşluğuna ağalık, şıhlık gibi "sosyal müesseseler" yerleşmişti. Hem bölge halkının devlete bağlılığı azalmış hem de bölgedeki ayırıcı faaliyetlere müsait bir zemin yaratılmıştı.

Nüfus kompozisyonu değişmeli

DPT, acilen "Doğu ve Güneydoğu Bölgesi için özel Kalkınma Planları" hazırlanmasını öneriyordu.

Plandan şu yararlar bekleniyordu:

a) Bölgede gelirin artmasını ve iyi dağıtılmasını sağlamak.

b) Bölgeye diğer bölgelerden nüfus çekmek veya bölge nüfusunun bir kısmını –iktisadi teşvik tedbirleriyle- diğer bölgelere göndermek suretiyle, bölgenin nüfus kompozisyonunu değiştirmek.

c) Sosyolojik ve antropolojik araştırmalara dayanarak bölgenin sosyal yapısını –temsili sağlayacak yönde- değiştirmek..."

İttihat Terakki de düşünmüştü

Kısmen İttihatçıların 1913-1918 arası uyguladığı yöntemi (Bu konuda bkz: Fuat Dündar, "İttihat ve Terakki'nin Müslümanları İskan Politikası", İletişim, 2001) çağrıştıran bu teklif, nasıl uygulanacaktı?

Raporda bunun yöntemi ayrıntılarıyla ortaya konmuş.

İşte rapordaki önerilerden bazıları:
Hicret esasları
Kürtler,"Türk çocuğu" bulunan yerlere...

• Asimilasyon: Halihazır İskan Kanunu ve tatbikatını, tespit edilen politika ihtiyaçlarını karşılayacak ve asimilasyon temin edecek şekilde incelemek ve tadil etmek...

• Hicret: Bölgenin, kendilerini Kürt sananlar lehindeki nüfus strüktürünü, Türk lehine çevirmek için, bölgelerindeki iktisadi şartların zorluğu karşısında başka taraflara hicrete mecbur kalan Karadeniz sahillerindeki fazla nüfusla, memleket dışından gelen Türkleri bu bölgeye yerleştirmek, bölgedeki kendilerini Kürt sananları bölge dışına hicrete teşvik ve bu hicreti finanse ederek, memleketin Türk çocuğu bulunan yerlerine iskan etmek...

• Irak Kürtlerinden ayırmak: Türkiye'de kendilerini Kürt sananlarla İran ve Irak'taki Kürtlerin irtibatını kesme bakımından bölgeyi, kendilerini Kürt sananların çoğunluğunu dağıtmak üzere, sistemli bir şekilde bölecek iskan sahalarına ayırmak...

• Kontenjan kadro: Bölgeden batıya ve batıdan bölgeye nüfus akışını temin maksadıyla doğu ve batıda resmi ve özel sektöre ait sınai, zirai ve ticari tesislerin personel kadrosunun muayyen bir nisbetini, diğer bölge halkından olan işçiler için kontenjan olarak tefrik etmek...

• Misyoner yetiştirmek: Planlanan bölge okulları, köy okulları ve meslek okullarının faaliyete geçirilmesi... kız ve erkek misyoner yetiştirilmesi ve bunun için hususi müessese kurulması... Bölge halkından kabiliyetli ve küçükten asimile edilen gençlere yüksek tahsil imkanları sağlanması...

• Kürt memurlar: Doğuya kendilerini Kürt sananlardan vali, kaymakam, hakim, jandarma subayı, ordu subayı, astsubay, öğretmen, memur gönderilmesi...

• Radyoda Propaganda: Radyo vasıtasıyla Türkçe güfteleriyle mahalli havaların çalınması ve mahalli radyoların, bölge için, propaganda uzmanlarından müteşekkil gruplar tarafından hazırlanacak programları yayması...

• İnandırma faaliyeti: Irk bakımından, Türk siyasi düzeninin kendi menfaatleri bakımından en elverişli, en emin ve en çok imkan sağlayan düzen olduğunu telkin eden bir inandırma faaliyetine girişilmesi...

• Tiyatrocular, aşıklar: Uzmanlar tarafından hazırlanmış skeçler oynayacak küçük tiyatro ekiplerine, bölgenin lisanına vakıf saz şairlerine yukarıdaki fikirlerin aşılanması...

• Kürt meselesi yoktur: Dünya entelektüel muhitine Türkiye'de bir Kürt meselesinin mevcut olmadığının anlatılması...

• Doğunun Türk tarihi: Bir üniversiteye bağlı derhal bir Türkoloji Enstitüsü kurularak kendini Kürt sananların menşelerinin Türk olduğunun ispat olunarak yayınlanması... Doğunun Türk tarihinin yazılarak neşredilmesi...

• Dağlı Türkler: İslam Ansiklopedisi, Rus alim ve politikacısı Minovski'nin tarafgirane bir surette, kendini Kürt sananların menşeinin İrani olduğunu iddia eden yazısını alarak, kendilerini Kürt sananlar kısmında neşretmekle, Lozan'da delegelere kabul ettirilen, kendilerini Kürt sananların dağlı Türkler olup, menşelerinin Turani olduğu tezi ile de tezada düşülmüştür. Doğulu münevverler arasında münakaşayı mucip olan ve ayrılık taraftarlarına tutamak veren bu hatanın, derhal tashih edilmesi...

• Menşeleri Turan: Kendilerini Kürt sananların, menşelerinin Turani kavimlere dayandığı hakkında, çeşitli yönlerden arayışlar yapılmaya ve neticelerinin türlü neşir vasıtalarıyla yayılması..."diyordu. Bu rapor diğer raporlar gibi "Devletin Kürt filmi" olarak yerini aldı.

Yön Dergisi: "Ağaları tanıyor musunuz? "

Faik Bucak ise sürgün cezasının bitmesinden sonra YÖN Dergisi'nde şunları yazıyordu:

Sürgündeki ağalardan Av. Faik Bucak, ağaları şu şekilde savunuyor: "Madem ki toprak reformu diyoruz, madem ki sosyal adalet diyoruz da, aklımıza niye Kasım Ağa (Gülek), Cavit Ağa (Oral), niye Fevzi Lütfi (Karaosmanoğlu), niye Hacı Ömer Ağa ve daha bunlar gibi yüzlercesi gelmiyor? Ya İstanbul'daki sermaye ağaları? Bunlar sanki da ha mı az ağa..."

Doğunun İnsanları

Bir memleket varmış. Öyle bir memlket ki, yaz aylarında bu memleketin topraklarına bir damla yağmur düşmez, hayvanlar susuzluğun ne dayanılmaz şey olduklarını bildiklerinden her bahar başında orayı terk ederlerimiş. Ama oranın insanları bu haktan bile mahrummuş. Mahrummuş da, içmek için su bulamadıklarından taa uzaktan, çok uzak bir şehirden getirilen karpuzların suyu ile boğazlarını ıslatırmış.

O memleketin başşehrinde bir evden her çıkanın cebine bir avuç leblebi konuşrmuş ki bu leblebileri alanlar bir harineye kavuşmuş gibi sevinir. Bu leblebileri günlerce uzaktaki şehirlerine binbirderdin

davası diye taşır durularmış. Zira leblebiler, Şeyh Efendi'nin okunmuş, keskin nefesinden geçmiş leblebilermiş. O memleket öyle bir memleketmiş ki, orada sen kimsin, nesin, necisin diye soruldu mu, "Ben Kerevan Ağanın kuluyum, Ben Kerevan Ağanın gavuruyum, Ermenisiyim, Acemiyim, uşağıyım" diye cevlap verirlermiş.

Gene o memlekette, öyle yerler varmış ki oralarda Devletin, Polisin, Jandarmasının adı bile okunmazmış. Oralarda ağa, çarşının orta yerinde güpegündüz adam vurmuş da, kırk kişinin içinde işlenen bu cinayeti ne duyan ne gören olurmuş. O memlekette öyle adamlar varmıi ki, Allah'la kulu arasında ahret ticareti yaparlarmış ve adlarına Şeyh denirmiş. Gene o memlkette öyle insanalr varmış ki, açlıktan ölürlermiş de, "Şanımıza yakışmaz" diye devlet kapısında iş kabul etmezlermiş.

Masal bu, masalı uzatmak, yılan hikayesine döndürmek mümkün. Aklın, havsalanın almayacapı ne varsa her şeyi alt alta sıralayarak yazabilirsiniz. Bütün bunları yazdıktan sonra ben size bir şey söylüyeyim mi? Bunları bu yazdıklarımı ve yazmadıklarımı ben uydurmadım. Bunların eksiği var fazlası yok gerçek. Evet gerçek. Gerçek ve bu memleket Türkiye...

Türkiye'nin Doğusundan, Güney Doğusundan söz ediyorum. Karpuz suyu ile su ihtiyacı giderilen yer Urfa'nın Harran ovası. Kerevan Ağa Beytüşşebab'da, inanmayan gidip görebilir. Asurlar devrinden kalmış Keldaniler orada. Gidip onlara kimsiniz, nesiniz, necisiniz diye sorulabilir. Hindistan'a gidip Sing'leri tetkiğ etmeğe lüzum yok. Kerevan Ağa'nın gavurları, Kerldaniler hemen şuracıkta, Türkiye toprkları üzerinde. Doğumları ile ölümleri dışında vücutları su yüzü, saçları sakalalrı makas, tarak yüzü görmeyen bu insanlar Kerevan Ağa'nın kulları ama, Türkiye'mizin de vatandaşları. Süryaniler Mardin'in Midyatında, Nesturiler Hakkari'de. Gidin Akçakale'ye bakalım, Türkçe derdinizi anlatabilir misiniz?

Ermeniden dönme Mecbure hanımın evine gidin Ankara'da. Hala, yan cepleri leblebilerle dolu kürtçükleri gözleri sevinçten buğu buğu kapıdan çıkarken göreceksiniz. Yassıada hükümlülerinden Şeyh

Selahattin İnan'ın bu kırk küsur yıllık yastık yoldaşı, Bitlislilere kocasının yokluğunu hissettirmektedir. Bir zamanalr Bitlis dağlarında kocasıyla birlikte devlete silah çeken, kocasının koruyucu meleği olan Mecbure Hanım, hala Ankara salonlarında o tatlı yarım Türkçesiyle Adnan Beye gönderilen keklik kebaplarından bahsetmektedir. Şeyh Selahattin İnan, nerde olursa olsun. İster Yassıada'da, ister Kayseri'de, ister bir hastanede, o hala Şeyh Efendi Hazretleridir. Onun okuyup üflediği leblebiler hala binbir derde devadır. Bir tek dert, Şeyh Efendinin derdi hariç bütün dertler bu leblebilerden yiyenler tarafından unutulur.

Gidin Ağrı'ya, Küfrevilerden kimin olursa olsun, hangisinin olursa olsun, yeter ki, Küfrevilerden birinin atının ayağından sıçrayan çamur olsun, alın. Kurşun yarasına sürün, yarayı hemen geçirsin. isterseniz siz buna inanmayın, ben de inanmıyorum. Ama Ağrılılar, sizin vatandaşlarınız. Benim vatandaşlarım buna inanıyorlar. Önemli olan da zaten onların inanması...

Sarhoşluk günlerinin sevinci

On köyün, yirmi köyün, elli köyün sahibi bir insan düşünün. Evin değil, köyün sahibi. Tıpkı Orta- Çağdaki gibi, tıpkı bağımsızlığına kavuşmazdan önceki Kongo'daki, Katanga'daki gibi. Köyleri ve hatta köyleri ile birlikte insanlarına da sahip toprak ağaları. Halkın sırtına yapışmış, yıllar yılı emen, sömüren keneler. Hacılar, hocalar, istismarcıalr ve mütegallibe...

Bir Türk aydını için bunları düşünüp de diş gıcırdatmamak mümkün mü? Bence değil. Bu memleketi bunlardan kurtarmayı düşünmemek mümkün mü? Bençe o da değil. İşte 27 Mayısın sarhoşluğunun devam ettiği günlerde, bu düşüncelerdir ki Doğu Anadoludan koparılıp Batı Anadolu'ya sürülen 55 Ağanın nakli işlemini üzüntüyle karşılamıştım. Nakil, mecburi iskan, tehcir ne demek diye düşünüyordum. Ele geçmiş 55 tane ağa...Tehcir ne demek? Bunları asmak gerek asmak! Bu memleket toprakları üzerinde artık bunlara hayat hakkı olmamalı diyordum. Bu fikirde olan sadece ben

de değildim. O günlerde benim gibi düşünen pek çok insan vardı. Bizler o günlerde vatanın hastalıklardan kurtulması için mikroplardan temizlenmesi tezinin şampiyonlarıydık.

Düşünün bir kere, Milli Birlik Komitesi bir yaraya daha neşterini vurmuştu. Doğu Anadolu'da, toprak ağası, din ististirmacısı, mütegallibe ve memlekete muzır ne kadar insan varsa temizlenecekti. Süratle sosyal ıslahata gidilecek. Topraksız köylü topraklandırılack. Falanın kulu, filanın kölesi diye yüzyıllar boyu kendisine benliği, hatta insanlığa bile unutturulmuş vatandaşlar. Vatandaş olmanın haysiyetine kavuşturulacaktı.

Uzun uzun incelemeler yapılmıştı.105 sayılı Kanun hükümlerine göre her şey ince elenip sık dokunmuştu. Sonunda da Doğu Anadolu'nun 55 çıban başı koparılıp atılmıştı. Sürülenlerin sayısı 45 veya 65 değildi. 55 kişi seçilmişti. Bu rakam da gösteriyor ki, yapılan seçme son derece titizlikle yapılmıştı. Tam, gerçek muzır adamlar seçilip ayıklanmıştı. Ne diyordu el birliği ile ve var gücümüzle alkışladığımız 105 sayılı kanun. Diyordu ki:

"Dini his veya gelenekleri veya yabancı ideolojileri alet etmek veya cebir ve şiddet kullanmak suretiyle ikametgahının veya maliki veyahut zilyedi bulunduğu gayri menkulün bulunduğu mıntıkada yaşayan halkın tatamı veya bir kısmı üzerinde tesis eylediği nüfuza dayanarak,

A- O mıntıka sekenesini maddeten veya manen tehdit ettiği veya huzurunu bozacak sair hareketlerde bulunduğu veya istismar eylediği yahut,

B-Fertlerin hukukuna tecavüz ettiği veya tahakküm veya tegallüp edip haklarını kullanmalarında iradelerin müessir olduğu yahut...

C-Milli menfaatlere zarar verecek herhangi bir faaliyette bulunduğu mahallin en büyük idare amiri sorumluluğu altında emniyet makamları tarafından yapılan tahkikat neticesi sabit olanlare bunların dördüncü dereceye kadar kan ve sıhri kısımlarında lüzüm görülenler... O mıntıkaya bir daha gelmemek üzere, yurt içinde başka yerlere...nakil ve iskana tabidirler.

Elli beş değil elli altı!

27 Mayıs sabahını takip eden günlerde Türkiye'nin her yerinde olduğu gibi Doğu Anadolu'da, Güner Doğu Anadolu'da o günler için muzır olabilecek askeri muhafaza altına alınmışlardı. Bu 27 Mayıs'ın masum bir icraatı idi. Bu tarafından yüzde yüz tasvip edilen 27 Mayısın masum bir icraatı idi. Halk tarafından yüzde yüz tasvip edilen 27 Mayıs elbette ki bir takım tedbirler alacaktı. Elbette ki bir karşı harekete imkan verilmeyecekti. Nasıl İstanbul'da Balmumcu, nasıl Ankara'da Harbiye var ise Ankara'nın doğusunda kalan yüzü parçası içinde Sivas Garnizonu vardı. Yakalanan buraya takılıyordu. Sivas'ta toplananların sayısı yüzken ikiyüz, üçyüz oldu. Kabardıkça kabardı.

27 Mayıs'ın bu tasarrufunu . 105 sayılı kanun takip etti. 105 sayılı kanuna göre de çıkarılan bir kararname ile önce 55 ağa ve Şeyh, bilahere bir şeyh daha, yani ceman 56 kişi Doğudan. Batıya tehcir edildi. Aslına bakılırsa tehcir edilen ve kanunu "ellibeşler" kanunu diye tesmiye eden de ellibeş kişinin dışında aynı kanun hükümlerine göre ayrı bir kararname ile Diyarbakır'dan Batıya nakledilen elli altıncı zat-Diyarbakırlı Zeynel Abidin Burak. Tek başına sürgün edilmemişti. yanında efrad-ı ailesi de vardı ve böylece 105 sayılı kanun tatbikatına girenlerin sayısı altmışı falan rahatça buluyordu.

Pek çoğu tevkif müzakeresi bile yokken tevkif edilen, bir yıldan fazla zaman Sivas Garnizonunda alıkonulanlar bilahare çıkarılan bir Kararname ile Batı Anadolunun muhtelif yerlerine yerleştirildiler. Kimi Balıkesir'e, kimi İzmir'e, Zonguldak'a, Isparta'ya, Eskişehir'e, Antalya'ya, Kastamonu vs. Sadece buralara serpiştirilmekle kalmadılar, Muhtelih suçların sanıkları olarak mahkemelere de verildiler. Kendilerine isnat edilen suçların haddi hesabı yoktu. Kaçakçılık, cinayet, tehdit, görevini kötüye kullanmak, dini siyasete alet etmek, haksız iktisap, ayırıcı cereyanlara ön ayak olmak vs. vs.

Sürüldükleri yerde çoğu tutuklu olarak yargılanan 55'ler verildikleri mahkemelerde teker teker berat etmeye serbest bırakılma-

ya başlandılar. Bugün artık muhakemesi devam eden hemen içlerinde yok gibidir.

Dağ taş bunların

55'ler sürüldüğü zaman ileri sürülen şeyler sunlardı. Bu adamalr dini siyasete alet etmişlerdi. Halkın üzerinde baskı yapıyorlardı. Tapusuz arazileri değil tapulular bile zapt ediyorlardı. Halkı bir köle gibi kullanıyorlar. İktisaden sömürüyorlar, gelişmesine imkan vermek istemiyorlardı. Devlet otoritesine karşı geliyorlar, ne olduğu açık olarak söylenmeyen, söylenemeyen dış cereyanalra aracılık yapıyorlardı. Bu ağaların ve Şeyhlerin Doğudan sökülüp atılması, Doğu Anadoluya geniş bir nefes aldıracak, orada yaşayan insanları insanlığına toprak sahibi olmayanları toprağa, hürriyet sahibi olmayanları hürriyete kavuşturacaktı. Artık ağalar köylerle birlikte o köyün insanlarını da birlikte satamayacaklardı.

Tatlı rüyalardı bunlar

105 Sayılı kanun gereğince, imar ve iskan Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Tarım Bakanlığı derhal faaliyete geçtiler. Eh, her ağanın, her şeyhin yüzbin dönüm toprağı olsa, elli beş tanesinin elinde, beş buçuk milyon dönüm arazi var demekti. Bunşarın bu arazileri derhal kamulaştırılacak, şayet ellerinde tapusuz araziler varsa bunlar geriye alınacak, tapuların parası ödenecek ve sonra bunlar toprksız köylülere dağıtılacaktı. Toprak dağıtıldıktan sonra gene devlet eliyle, ağalardan satın alınmış çift çubuk da köylüye kredi ile verilecek, ortaya küçücük küçücük köy işletmeleri çıkarılacaktı. Tarım Bakanlığı Van'da ağalardan alınmış topraklar üzerinde bir Zirai Teknik Okul açacaktı.

27 Mayıs havasının devam ettiği günlerde görülen toz penbe rüyalar bunlardı. Artık Doğu Anadolu uyanacak, kalkınacaktı...

Aradan iki yıla yakın bir zaman geçtikten sonra bugün varılan sonuç şudur: Toprak ağası mütegallibe, şeyh hacı, hoca diye tehcir edilenlerden sadece 14 tanesinin Doğu Anadolu'da toprağı ol-

duğu görülmüştür. Bu toprakların en genişinde beş kardeşli bir aileye aittir ve hiç bir şekilde 30-35 bin dönümü geçmemektedir. İmar ve İskan Bakanlığı'na bağlı Toprak ve İskan Genel Müdürlüğü 1961 sonuna kad 55 ağadan 67217 dönüm toprak alıp kamulaştırmış. Bu topraklar için 228803 lira ödemişler. Yapılan çok sıkı bir takip ve tetkik sonunda Ağanın elindeki toprakların 75146 dönümünün hazineye ait olduğu tespit edilmiş, bu arazi de Hazine tarafından geriye alınmıştır.

55'lerin içinde arazisi olanlar şunlardır: Van'da Kinyas Kartal, Hamit Kartal ve diğer Kartal kardeşler. Ağrı'da Zeki Bayer, Peker, Adıyaman'da Zeynel Turanlı, Erzurum'da Ali Rıza Fırat, Selahattin Fırat, Urfa'da Ali Bucak, Mithat Bucak, Hasan Bucak.

55'lerden kalan kısmının bin ikibin dönüm bile arazisi olmadığı aradan ancak aylar ve aylar geçtikten sonra tespit edilebilmiştir. İçlerinde öyleleri vardır ki, bir dönüm, değil bir karış bile toprağı yoktur. Mesela Hakkari'li Hüseyin ileri..

Şimdi sözü Ağalara bırakalım. 55'lerden mesela bir Faik Bucak ile konuşurken size şunları söyleyecektir:

"Benim toprağım yoktu ki toprak ağası olayım. Hayatımı avukatlı yaparak kazanıyordum. Yıllarca da bu memleket te hakimlik yaptım. İşte bizim ağaların kaç dönüm toprağı olduğu da meydana çıktı. İyi ama bu melekette madem ki toprak reformu diyoruz, madem ki Sosyal Adalet diyoruz, aklımıza niye Kasım Ağa (Gülek), Cavit Ağa (Oral), niye Fevzi Lütfü (Karaosmanoğlu), niye Hacı Ömer Ağa ve daha bunlar gibi yüzlercesi gelmiyor? Bunların toprakları bizimkilerin topraklarından yüzlerce defa büyük. Ya İstanbul'daki sermaye ağaları? Bunlar sanki daha az mı ağa?"

Gaye neydi?

55'ler sürülürken gaye ne idi? Soyal bir takım reformlar yapabilmek. Orta Çağın Türkiye'de hala yaşayan düzenini yıkmak, ağalık, şeyhlik müessesesini yok etmek. Yirminci Yüzyıl düzeninde devlete direnmenin bir faydası olmadığını anlatmak ve vatandaşların

sömürülmesine, istismar edilmesine, insanlık haysiyetinden uzaklaştırılmasına engel olmak.

2510 sayılı İskan Kanunu'na ek mecburi İskan Kanunu çıkarılırken söylenenler aşağı yukarı bunlardı. Bu konuda bütün Türk aydınları, bütün Türk basını aşağı yukarı ittifak etmişti. Atılan adım, imtiyazsız, sınıfsız bir kütle olma yolunda atılan adamalrdan biriydi. Bir bayrak altında, bir vatan üstünde yaşayan ve gerekirse bunun için ölecek insanlar olarak, Türk Vatandaşalrı olarak ileri doğru bir adım attığımıza inanıyorduk.

Öyleyse şimdi dinleyin. hani şu mecburi iskana tabi tutulan 55 Ağa ve şeyh var ya, hani şı kısaca "Ellibeşler" veya "Ağalar" dediğimiz insanalr. Bunların hepsi ile teker teker konuşun dinleyecekeleriniz şunlar olacak:

"Şecerelerimiz araştırın, asılarımıza gidin. Bakın bakalım ne göreceksiniz? Biz 55'lerden bir tekimizin bile anadilimiz Türkçe değildir. Bir tekimiz bile soyca Türk asıllı değilizdir. Buna ne buyuruyorsunuz? Biz kürdüz, bu bizim elimizde olmayan bir şey. tanrı bizi böyle yaratmış. Ama biz aynı zamanda Türkiyeliyiz. Bu topraklar üzerinde doğmuşuz, bu topraklar üzerinde ölmek istiyoruz. Irken kürdüz ama Kürt milliyetçiliği peşimnde değiliz. Devlete sadık kalmaya kararlıyız. Hal böyle iken koskocaman bir Doğu Anadolu, Erzurum'u, Van'ı, Ağrı'sı, Adıyaman'ı, Urfa'sı, Bitlis'i, Diyarbakır'ı, Mardin'i, Hakkari'si,Kars ve Siirt'i ile koskocaman bir vatan parçası, bütün Anadolu'nun en az dörtte biri, bu kada geniş bir bölgeden ağalar ve şeyhler toplanıyor. Tam 55 tane ağa ve şeyh toplanıyor. Bzler toprak ağası, bizler mütegallibe, bizler din ticareti yapıyormuşuz. Bizler halkı eziyormuşuz, bizler siyasi nüfuz sahibi ve belki de kökü dışarda cereyanların melun propagandacılarıymışız. Kabul. Peki ama, nasıl oluyor koskoca bir Anadolu'nun dörtte biri genişliğinde bir toprak parçasından toplanan 55'imizin içinden bir tek Kürtten başka insan çıkmıyor?

Bizim topladığımız bölgede ana dilleri Türkçe'den başka olan, Arapça, Lazca, Acemce hatta Ermenice konuşulan bu asıllardan gelme in-

sanlar da yaşıyor. Bunların içinden de hiç ağa ve şeyh çıkmıyor. Mütegallibelik etmiyor, din ticreti yapmıyor. Halkı ezmiyor da garip tesadüf yalnız Kürt asıllı biz ellibeşler ağa ve şeyh olarak özel bir kanunla özel bir kararname ile Doğudan alınıp Batıya sürülüyoruz.

Sonra biz Doğulu ağalar, hepimizd de yıllar boyu iç politika olaylarına karışmışıszdır. İçimizde politikadan beri durmuş bir kişi bile yoktur. Yıllar boyı ta 1946'da başlayan ve hala devam eden demokrasi tecrübesi içinde, ya şu ya da bu partiyi tutmuşuzdur. İçimizde eski milletvekilleri, eski parti il başkanları, ilçe başkanları, belediye başkanları vardır. Fakat sürülenlerin 54'ü DP'ye kayıtlıdır. Sadece birimiz, Avukat faik Bucak, C.K.M.P'ye kayıtlıdır. Ama onun da ailesi hep DP'lidir."

işte, 55'ler hikayesi bir kaçı gerçek anlamıyla ağa olan, 54'ü DP'ye mensup 55 kğrt asıllı vatandaş etrafında dönmektedir. Bütün ağalar değil, bir kaç ağa sürülmüştür.

Sürgün, tek başına ağa meselesini çözmezdi. Fakat 55'lerin sürülmesinde, öyle görünüyor ki ağalık müessesini kaldırılma düşüncesi pek az rol oynamıştır. Ağa meselesi, Ortaçağ çıplaklığıyla ortada durmaktadır ve bir müddet daha duracaktır. Duracaktır, zira yeni Hükümet, ağalığa kaldırmak yerine ağaların dönüşünü sağlamak çabası içindedir. Ağaların korunması, "Kayseri affı" gibi artık partiler üstü bir davadır.

Ağanın yerine kooperatifi ve teşkilatlanmış çiftçiyi koyan köklü bir toprak reformuna girişilmesi fikri ise çoktan unutulmuştur. Doğu, Şeyh Efendinin okunmuş üflenmiş leblebileriyle, eski Doğudur.

İçişleri Bakanı Kızıloğlu: Artık ne şeyhlik, ne ağalık, ne de parti başkanlığı kaldı

Bütün bu gelişmelerden önce İçişleri Bakanı İhsan Kızıloğlu'da Sivas Kampı'nda gazeteye yansıyan demeçlerinde şunları söylüyordu:

Dönemin İçişleri Bakanı Muharrem İhsan Kızıloğlu 22 Kasım 1960 tarihinde Akşam Gazetesi'nin haberine göre Sivas Kampı'na gelmiş ve serbest bırakılanlara yaptığı konuşmada onlara artık iyi vatandaş olmalarını öğütlüyordu: Gazete haberi şu şekilde veriyordu:

"Sivas'ta 193 tutuklu dün sabah tahliye edildiler"

"İçişleri Bakanı Kızıloğlu "Artık ne şeyhlik, ne ağalık, ne de parti başkanlığı kaldı" dedi. Kızıloğlu, Nurculuğun bir "Safsata" olduğunu söyledi.

İki günden beri şehrimizde bulunan İçişleri Bakanı Muharrem İhsan Kızıloğlu dün saat 11.30'da beraberinde Sivas, Ağrı, Van, Muş, Erzurum, Diyarbakır ve Bitlis valileri olduğu halde beş buçuk aydan beri tugayda nezaret altında buşunan 193 kişi ile görüşmüştür. Tugayın sinema salonunda tutuklulara hitaben Kızıloğlu, Devlet ve Hükümet Başkanı Gürsel'in selam, muhabbet ve şefkatlerini getirdiğini, biraz sonra serbest bırakılacaklarını ifade ettikten sonra şunları söylemiştir: "Sizler belki birçok hasis menfaatte-

ki insanların peşine düşmüş olabilirsiniz. İnsanın insana uşaklık etmesi doğru değildir. Burada beşbuçuk aydan beri bulunuyorsunuz. Size söylediklerimi memleketinize döndüğünüzde anlatın. Hasis menfaatli partinin adamların aleti olmayın. Bundan sonra işiniz olduğu zaman daima devletin kapısına gelin. Devlet kapısı bütün vatandaşlara olduğu gibi size de açıktır. Artık ne şeyhlik, ne ağalık, ne de parti başkanlığı vardır. Vatandaşla Allah arasına kimse giremez. Şeyhlerle konuştum. Bunlar Müslümanlık dinini bilmeyen kimselerdir. Bunlar şeyh değil iblistir, cahil adamlardır. Allah'la kul arasına Müslümanlıkta kimse giremez. Ancak Hıristiyanlarda böyle araya girmek vardır. Bir de Nurculuk safsatası var, Kişi Nurcu ise, nuru içinde kalsın. Vatandaşlar arasına giren simsarlara alet olmayın. Bunlar için Devlet Hükümeti en şiddetli tedbirleri alacaktır. Memleketinize selamalrımı götürün."

Bakanın konuşmasından sonra, nezaret altında bıulunan 248 kişiden 193 kişi serbest bırakılmıştır. Serbest bırakılanlar arasında eski Talebe Federasyonu Başkanı Samet ..Doğan, eski Van Milletvekili Tevfik Doğuışıker ve meşhur Nurculardan Sait Çekmegil, Bitlis, Diyarbakır, Adıyaman, Maraş, Sivas, Erzurum, Van, Elazığ, Mardin ve Malatya'dan nezaret altına alınanlar bulunmaktadır. Tahliye edilmeyen 55 kişi Merkez Cezaevi'ne nakledilmiştir. Bunlar şeyhler, ağalar, toprak sahipleridir. Mecburi İskan Kanununa göre, haklarında yapılacak yargılamayı müteakip nerelerde iskan edileceklerine karar verilecektir. Sanıkların tahliyesini müteakip, öğle yemeğini Tümende yiyen İçişleri Bakanı saat 13.30'da Sivas'tan ayrılmıştır.

Tahliye edilmeyenler arasında Kars'tan Emin Karadeniz, Cemil Küfrevi, Ali Rifat Fırat, Salahattin Fırat, Gıyasettin Fırat, Ahmet Fırat, Fuat Fırat, Faruk Fırat, Emin Fırat, Salih Fırat, Kutbettin Settioğlu, Gıyasettin Gül, Zeki Toker, Kamil Şeker, Kazım Yıldırım, Mecit Yalçın, Abdullah Öztürk, Serdende Öztürk, Osman Göktürk, Köroğlu Öztürk, Zeki Bayar, Derviş Yakut, Mehmet Dal, Abdürrezak Ensarioğlu gibi Doğunun bellibaşlı şeyhleri bulunmaktadır." diyordu.

Resmi Gazete'de yasanın yayınlanış şekli:

Elli beş kişinin sürgün edilme gerekçesi 2510 sayılı yasaya ek olarak çıkarılan 105 nolu yasaydı. Bu yasa resmi gazete de şu şekilde yayınlandı:

(Resmi Gazete ile ilanı: 25.10.1960- Sayı: 10638)

Kabul Tarihi: 19.10.1960

MADDE 1.- Dini his ve gelenekleri veya yabancı ideolojileri alet etmek veya cebir ve şiddet kullanmak suretiyle ikametgahının veya maliki veyahut zilyedi olduğu gayrimenkulünün bulunduğu mıntıkada yaşıyan halkım tamamı veya bir kısmı üzerinde tesis eylediği nüfuza dayanarak,

A) O mıntıkada sekesini maddeten veya manen tehdidettiği veya huzurunu bozacak sair hareketlerde bulunduğu veya istismar eylediği, yahut:

B) Fertlerin hukukuna tecavüz ettiği veya tahakküm ve tagallüp ile haklarını kullanmalarında iradelerine müessir olduğu yahut,

C) Milli menfaatlere zarar verecek her hangi bir faaliyette bulunduğu:

Mahalin en büyük idare amirinin sorumluluğu altında emniyet makamları tarafından yapılan tahkikat neticesi sabit olanlar ile bunların dördüncü dereceye kadar (Bu derece dahil) kan ve sıhri

hısımlarından lüzum görülenler İçişleri Bakanlığı'nın teklifi ve Bakanlar Kurulu kararı ile o mıntıkaya bir daha gelmemek üzere, yurt içinde başka yerlere bu ek kanun hükümlerine göre nakil ve iskan edilebilirler.

Bu kanun tatbikatında vazife ve selahiyetini şahsi garaz veya menfaat karşılığında kötüye kullanan idare ve emniyet amir ve memurları bir seneden az olmamak üzere ağır hapis cezası ile cezalandırılır.

MADDE 2- Nakil ve iskanlarına karar verilen kimselerin, İçişleri ve İmar ve İskan Bakanlıklarınca müştereken tespit edilen mahallere nakilleri İçişleri Bakanlığı tarafından, iskanları ise kendi iklim ve yaşayış şartlarına ve mesleki iştigal sahalarına uygun olan köy, kasaba ve şehirlere Sağlık ve Sosyal Yardım, İmar ve İskan Bakanlıklarınca yapılır ve servetleriyle, içtimai mevkileri nazarı itibara alınarak bedelli bilahara tasfiye edilecek gayrimenkulleri değerinden ödenmek veya borçlandırmak suretiyle kendilerine münasip ev ve mesleki iştigallerine göre lüzumu kadar arazi ve sermaye verilir.

MADDE 3- Nakil ve iskanlarına kadar verilenler menkul mallarından, kullanacakları ev eşyası ile mesleklerine ait avadanlığı götürebilirler.

Bunların haricinde kalan menkul malları hakkında ve tapulu veya senetsiz tasarruf olunan gayrimenkulleri İskan Kanunu ile Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu esasları dairesinde Maliye, Tarım, İçişleri ve İmar ve İskan Bakanlıklarınca müştereken hazırlanacak tüzük hükümlerine göre, Devletçe tasfiye edilir ve bedellerinden borçları mensubolunduktan sonra artanı kendilerine verilir.

Nakdolunan eşhas ve ailelerin ukut ve muamelatan mütevellit şahsi alacaklarının, talepleri vuukunda ne şekilde tasfiye edileceği hususu da bu tüzükte belirtilir. ,

MADDE 4- Bu kanun hükümlerine göre nakil ve iskan edilenler o mıntıkada ikametgah tesisine mecbur olup iskan mahallerini terk mahiyetinde olmamak üzere seyahatte tamamıyle serbesttir. Ancak terke mecbur kılındıkları mıntıkalara avdet veya oaralarda se-

yahat edemezler. Askerlik ve mahrumiyet gibi hususlarda da görevlendirilmezler. Bu mıntıkaların hududu İçişleri Bakanlığınca tayin olunur. Bakanlar Kurulunca karar alınmaksızın iskan mıntıkasını da değiştiremezler.

Bu mecburiyetlere riayet etmiyenler bir seneden beş seneye kadar ağır hapisle tekerrürü halinde iki mislinden aşağı olmamak üzere cezalandırılırlar.

MADDE 5- Bu kanuna istinaden yapılacak nakil ve iskanın bu esnadaki ikamet ve aişenin gerektirdiği masraflar Toprak ve İskan İşleri Umum Müdürlüğü bütçesinin 425'inci faslından ödenir. Tahsisatın kifayetsizliği halinde aynı bütçenin başka tertiplerinden veya diğer bütçelerden yeteri kadar tahsisat aktarmaya Maliye Bakanı mezundur.

MADDE 6- Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 7- Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

20 Ekim 1960

"Ellibeşler" kanunun kaldırılması için Ankara'da

Sürgün Cezalarının bitmesinden sonra Ellibeşlerden bir kısmı soluğu Ankara'da alıyor ve 105 nolu yasanın kaldırılması için mücadele ediyordu. İsim vermeyen ağalardan biri girişimlerini YÖN Dergisi'ne 20 Aralık 1961 tarihinde şöyle anlatıyordu: "Sürgünlerdeki 55 ağa, belki de 147'lerden önce geri dönecek. Ağaların gelmesi de, gitmesi gibi bir şeyi değiştirecek değil. Olay, ağaların çok partili siyasi hayatımızdaki önemini göstermesi bakımından önemli. Bir ağa, sürgünü kaldırmak için 55'lerin politikacıları nasıl ikna ettiklerini anlatıyor.

Haksızlık, inşallah tamir edilecek, yakında geri döneceğiz. Biz 55 arkadaş 1960 yılının Ekim ayının son günlerinde polis nezareti altınd, Batıya nakledildik. 105 sayılı kanuna dayanayarak çıkarılan bir kararname ile, Orta ve Batı Anadolu'da ikametgah tesis etmek şartı ile iskan edildik. Mecburi İskana tabii tutulduğumuz yerlerde, 20 kadarımız daha önce işledikleri iddia edilen suçlardan yargılandılar. Fakat bunların hiçbiri istadoludan suçyan hüküm yemedi. Çoğu beraat etti.

Siyasi hava yatıştıkça 55'ler yavaş yavaş Ankara'ya toplanmaya başladı. 2510 sayılı kanuna ek olarak çıkarılan 105 sayılı kanun mecburi iskana tabi tutulanları, tehcir edildikleri bölge dışında istedikleri yere gitmekte serbest bırakmıştı.

55'lerin çoğu bundan faydalanarak, Birinci Milli Birlik Komitesi'nin feshedildiği 13 kasımdan sonraki günlerde Ankara'ya geldi.

Mecburi İskan Kanununun yurt dışına sürülen 14'lerin gayretleriyle çıktığını biliniyordu. 14'lerin gidişi bizi ümitlendirdi. Üçer beşer kişilik gruplar halinde Ankara'da temaslar aramağa başladık. İlk başvurmayı düşündüğümüz insan, Cemal Madanoğlu oldu. Madanoğlu Siirtliydi. Dertlerimizi anlayabilirdi. Tehcir Kanununa taraftar olmadığı da biliniyordu. Madanoğlu, bize Devlet Bakan'ı Sıtkı Ulay'a gitmemizi söyledi. Kinyas Kartal, Şeyh Ali Rıza, Faik Bucak ve daha bir kaç kişi Ulay'a gittik. Ulay, bir haksızlık yapıldığının anlaşıldığını, haksızlığın telafi edileceğini, bunu arkadaşları ile konuşacağını söyledi.

Başka bir gün Ulay'la birlikte Özdilek Paşa'ya gittik. O da aynı şeyleri söyledi. Ulay'ı ziyarete gittiğimiz bir gün, Suphi Karaman, Mucip Ataklı, Sezai Okan ve Meclis emniyetiyle görevli Halil Menteş Albay ile karşılaştık. İş münakaşaya döküldü. Milli Birlikçiler Doğuda Kürtçülük cereyanının alıp yürüdüğünden şikayet ederek sert sözler söylediler. Kinyas Kartal bir ara dayanamadı. Evet biz ne kadar Türküz desek te Kürdüz. Bunu değiştirmeye imkan yok dedi.

İşler kötüye gidiyordu. Ulay Paşa araya girdi havayı yatıştırdı. Komiticileri ikna edip, 55'ler hakkındaki kanunun değil, ama kararnamenin değiştirileceğine dair söz aldı.

Ancak çekindikleri tek noktayı da bu arada açıkladılar. Çekindikleri nokta şuymuş: 105 sayılı kanunun birinci maddesinin C fıkrasının son paragrafında "Bu kanunun tatbikatında vezife ve selahiyetini şahsi garaz veya menfaat karşılığında kötüye kullanan idare ve emniyet amir ve memurları bir senden az olmamak üzere ağır hapis cezası ile cezalandırılır" deniyormuş. Tehcirden önce bizim hakkımızda mahalli idare ve emniyet amirleri tahkikat yapmışlar ve anck ondan sonra tehcir muamelesi tamamlanmıştır. Şayet, MBK ilk kararnameyi ilga eder 55'lerin hemen geri dönmesine karar verirse, ilk tahkikatı yapmış olan idare ve emniyet amirlerinin durumu

güçleştirmiş. Ulay ve daha sonra Özdilek, "Biz bu konuda hukukçularla konuşalım bir formül buluruz" dediler. Mütaalasını aldıkları hukukçu da Sahir Kurutoğlu.

Sonra Kurucu Meclis devresi geldi. Bu süre içinde de Başbakanlığa gidip geldik. O zamanki Başbakanlık Müşteşarı Hilmi İncesulu'ya bir çok defalar dert yandık. Neticede araya aracılar koyarak devrin Basın Yayın Bakanı Kurutoğlu ile de konuştuk. Ekrem Tüzemen'e, Kemal Türk oüluna gittik. Artık hiç kimse bize haksızsınız demiyordu. Kurucu Meclisteki Şevki Aysan, Sait Erdinç, Abdülhamdi Toplu, Cevdet Gebeloğlu gibi bazı Doğulu temsilciler de bir takın teşebüslere girişmek istediler. Ama, işleri karıştırmamak için onları durdurduk. Teklifin hep yukarıdan, yani MBK'dan gelmesini bekledik.

Seçimlerden sonra, Meclise dört partiden bize yakın insanlar girdi. CKMP'den talat Oğuz, CHP'den Gıyasettin Karaca, Atalay Akan, YTP'den Yusuf Azizoğlu, Bekir Sami Karahanlı, İhsan Bedirhanoğlu ve daha bir çok insan. Hatta 55'lerden Faik Bucak seçim kampanyasına CKMP saflarında bilfiil katıldı. Bölükbaşı'nın uçakla yaptığı seyahatlerde hazır bulundu. Talat Oğuz'un seçilmesinde önemli rol oynadı. (Talat Oğuz 105 sayılı kanunun kaldırılması için ilk kanun teklifini yapan milletvekilidir.)

Kendi hakkımızdaki kanunun ve kararnamenin kaldırılması tekliflerinin Doğulu milletvekillerinden ve senatörlerden değil de Batı bölgesi milletvekillerinden gelmesini arzu ediyorduk. Bunun için yeni meclisin daha ilk günlerinde bir CKMP' linin ağaları savunan kanun teklifi ile ortaya çıkması hoşumuza gitmedi. Talat Oğuz'a ve teşvikçisi Faik Bucak'a bunu söyledik. Bizim dönüşümüz partiler üstü bir mesele olmalıydı. Parti rekabetine yol açmak bizim için doğru olmazdı. Bu maksatla gittik. İnönü ile görüşüp dertlerimizi ona anlatmak istediğimizi söyledik. Doğan ve Feyzioğlu bunları dinleyip, Kurutluoğlu ile de temas ettikkten sonra İnönü'yü ikna edip 55'lere ait her türlü muamelenin durdurulması hakkındaki emri çıkarttı.

Şimdi kanunun kaldırılmasını bekliyoruz. Kinyas Kartal'ın söylediğine göre, tehcir kanununun ilgası teklifini bizzat Feyzioğlu ve Kurutluoğlu kaleme almış. Gıyasettin Karaca sadece imzalamış. Teklifin CHP grubundan münakaşasız geçtiğini duyduk. AP'liler ise bu işe geç kaldıkları için üzgün. Onlar da bir teklif hazırlamayı düşünmüşler, sonra vazgeçmişler. CHP teklifini destekleyecekler.

Ağalar meselesi böylece, Kayseri affı gibi partiler üstü bir mesele haline geliyor. Önümüzdeki günlerde, "memlekette huzur ve sukunun temini" gerekçesiyle ağalar memleketine dönecekler."

Koalisyon hükümeti 105 nolu yasayı kaldırdı

Bütün bu girişimler olurken kurulan IX. İnönü Hükümeti Koalisyon Protokolü (CHP-CKMP-YTP-Bağımsızlar) nde 105 nolu yasanın kaldırılması da kararlaştırılıyordu:

"Sayın Cumhurbaşkanı tarafından yeni Hükümetin teşkiline memur edilen Malatya Milletvekili Sayın İsmet İnönü'nün daveti üzerine toplanan ve CHP ve CKMP, YTP temsilcileri ile TBMM Bağımsız üyelerinin bir temsilcisinden meydana gelen heyetimiz 16 Haziran 1962 Cumartesi gününden başlayarak sürekli çalışmalar yapmış ve siyâsi durumu inceleyerek adı geçen üç parti ve bağımsızların katılacağı bir karma hükümet kurulması şartlarını ve imkânlarını araştırmıştır.

Memleketimiz bir inkılap sonrasında, yeni bir Anayasa nizamı içinde hür ve müstakil, mutlu bir geleceğe doğru yönelmiş olmakla beraber bir intikal devrinin güçlükleri ile karşı karşıya kalmış bulunmaktadır. Bu devrede kurulacak hükümetler bir yandan sarsılmış olan iktisâdi ve sosyal düzeni yoluna koymak, vatandaşın güven duygusunu, gelecek hakkındaki ümitlerini ve demokratik iradeye inancını kuvvetlendirmek zorundadırlar. Bir yandan da Anayasamızın gözönüne aldığı sosyal ve kültürel reformları gerçekleştirmekle ve demokratik nizam içinde planlı ve ciddi bir iktisâdi kalkınmayı başarmakla vazifelidirler.

Heyetimiz kaani olmuştur ki, bu vazifeleri başarmaya ehil ve devamlı bir Hükümet kurulabilmesi için partilerimiz arasında belirli esaslarda tam bir anlayış birliği ve sürekli bir davranış birliği şarttır. Bu olmadıkça hiçbir hükümet yeteri kadar cesur ve dinamik olamayacaktır. Bu itibarla partilerimizin ve gruplarımızın geniş ölçüde vatanseverlik ve fedakârlık duygularına başvurmak zorundayız.

Aramızda başgösteren bazı fikir ayrılıklarını bu duygular içinde giderdik ve aşağıdaki işbirliği esaslarını böyle bir görüş birliği ile tesbit ettik.

105 Sayılı kanun

a) 2510 sayılı İskan Kanununa ek 105 sayılı kanunun kaldırılmasında mutabakata varılmıştır.

b) Bu kanun gereğince ve Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu hükümleri dairesinde muamele görmüş ve kamulaştırılmış olan gayrimenkullerin 4753 sayılı kanunun kamulaştırmadan istisna eylediği 5 bin dönüme kadar gayrimenkullerin sahiplerine iade edilecek ve bundan fazlası iadeye tabi olmayacaktır.

c) Kamulaştırılmış olan gayrimenkuller 5 bin dönümden aşağı ise, usülü dairesinde sahiplerine iade olunacaktır.

d) Kamulaştırılmış gayrimenkullerden tevzi edilmiş olan varsa, bunların iadesi bahis mevzuu olmayacaktır.

e) Tasfiye edilmesi gereken menkul mallardan mevcut olanları arsa bunlar da iade olunacaktır..." deniyordu.

Hüsamettin Cindoruk: Öcalan'ın kaynağı Sivas Kampı'dır

Yassıada'da savunma avukatlığı yapan Hüsamettin Cindoruk'ta Sivas Kampı ile 1938-1960 dönemi arasındaki barışın bozulduğunu ifade ediyor. Cindoruk, Celal Bayar'ın Sivas için "Siyasal Kürtçülüğün merkezi" dediğini belirtiyor

"Demokrat Parti'nin 1950 ile 1960 arası getirdiği nispi özgürlük dahi doğu bölgelerimizi rahatlatmıştır. Ayrıca, Demokrat Parti'nin ve Menderes-Bayar ikilisinin çabalarıyla, 33 Kürt vatandaşımızın kurşuna dizilmesi emrini veren Orgeneral Mustafa Muğlalı mahkemeye çıkartılmış ve mahkûm olmuştur. Bu olay doğuda şunu gösterdi: Demek ki devlet tarafsız. Tek parti döneminde yapılmış bir eylem bile demokratik dönemde cezasını hukuk yoluyla bulabiliyor. Doğu bölgelerinde, Mustafa Muğlalı Sendromu denilen hadise Demokrat Parti tarafından demokrasi ve hukuk çerçevesinde çözülmüştür. Yani Muğlalı'nın yargılanarak 33 Kurşun Hadisesi'nden ceza alması, o bölgede oluşan havayı kaldırmıştır. Bir de 27 Mayıs ihtilalının doğu politikasında iki yanlışı vardır. Biri, doğu bölgelerinin siyasi liderlerini ve önde gelen kişilerini Sivas Kampı denilen kampta toplamasıdır. Aralarında son derece "devletçi", cumhuriyete bağlı insanlar da vardı. Bir kısmı daha sonra dışarı çıktığı zaman, kampta bulunan karşıt görüşlerdeki diğer kişiler tarafından Kürt sorunu hakkında ideolojik eğitime tutulduklarını bana

söyledi. Yani Kürtçülük ideolojisi orada bir okul gibi ortaya konmuştur. Siz devletine bağlı adamı da karşıt görüşlerdeki adamı da oraya götürdünüz ve karşıt görüşlerdeki kesim "Devletine bağlı oldun da ne oldu? Bak yine bizimle beraber buradasın" söylemini savundu. 27 Mayıs'ın ikinci hatasıysa doğu bölgelerinde tespit ettiği 55 ağayı batı bölgelerine sürgüne göndermek olmuştur. Çıkan tablo ne? Bir tarafta kanaat önderleri Sivas Kampı'nda, diğer tarafta 55 ağa batı bölgelerinde sürgünde. Soru şu, ortaya çıkan boşluğu kim dolduruyor? Ayrılıkçı Kürt ideolojisi! Ben buna siyasi Kürtçülük diyorum. Bu siyasi Kürtçülük, boşluktan istifade yerin altından kaynamaya başlıyor ve seçimlerden sonra Devrimci Doğu Kültür Ocakları ile vücut buluyor. Tüm bunların nedeni, Sivas Kampı ve 55 ağanın sürgününden oluşan boşluktur. Toparlarsak, 1950 ve 1960 arasındaki yumuşama dönemi Sivas Kampı ve ağaların sürgüne gönderilmesiyle tam tersi bir sürece dönmeye başlamıştır. Bundan sonra da devletin iki yakası doğuda bir araya gelmemiştir.

"Sivas'a kadar devletle Kürtler arasında bir anlaşma vardı"

Yassıada duruşmalarında Demokrat Partili milletvekillerinin avukatlığını yapan TBMM'nin eski başkanlarından Hüsamettin Cindoruk Nokta Dergisi'nde 2007 yılında yayınladığım Sivas Kampı'nı yukarıdaki sözleriyle değerlendirmişti. Elinizdeki kitap çalışması için sayın Cindoruk'la İstiklal Caddesi'ndeki Mısır Apartmanı'ndaki bürosunda 0cak 2009'da tekrar buluştuk ve Sivas'ı öğrendiğimiz yeni bilgiler noktasında tekrar değerlendirmesini rica ettik. Cindoruk'un , Sivas Kampı ve PKK bağlantısı hakkındaki sözleri çok tartışılacağa benzerken, Sivas Kampı'nın neden konuşulmadığına ilişkin sözleri de o günkü aydınların durumu hakkında bize bilgi veriyor...Dönemin İçişleri Bakanı Kızıloğlu'nu Yassıada Duruşmalarından hatırlayan Cindoruk, "Kendisini Mussoloni'ye benzettim" diyor.

"Ben Sivas Kampı'nı siyasal Kürtçülüğün yeşermesi adına çok

önemli bulurum. On yıllık Demokrat Partisi döneminde Kürtlerle devlet arasında adı açıklanmayan bir uzlaşma vardı. Bunun bir yazılı belgesi yoktu. Ne var ki Hem Bayar'ın hem Menderes'in hem de Demokrat Partisi'nin doğu milletvekillerinin gayretleriyle bir huzur ve sükûn oluşmuştur. Bu on yıllık dönem Türkiye'de ilk defa barış içerisinde gelişmiştir. Kürt ayaklanması hatta dinsel ayaklanmalar olmamıştır. Belki bu demokrasiye geçtiğimiz 1946'dan beri vardı diyebilirsiniz ancak ne var ki 1946-1950 arasında kıpırdanmalar yaşandı. 1950-1960 arası çok düzgündür. Yassıada'da Doğu milletvekilleri, Kürt milletvekilleri çok önemli konuşmalar yaptılar. Şimdi hatırladığım Diyarbakır milletvekili Halil Turgut, Ağrı milletvekili Kasım Küfrevi bu meseleye çok açıklık getirdiler. Güneydoğulu ve Doğulu milletvekilleri, Kürt asıllı milletvekilleri Demokrat Partisi ideolojisine inancına saygılıydılar. Neydi o inanç, tartışılabilir ama kalkınma ve refahtı. Halka daha fazla gelir sağlama. Halk Doğuda ve Güneydoğu'da pay almaya başlamıştı. Büyük yatırımlar yapılmaya başlandı. Mesela Van Üniversitesi düşünülebilir bir olay değildi ama DP bunu düşünmüştü. Barajlar, yollar o bölgede yapılmaya başlanmıştı. Bir barış vardı iç barış sağlanmıştı ve Kürt lafı da çok kullanılmıyordu. Ben de Demokrat Parti Gençlik Teşkilatı'nda çalıştım biz Kürt sözcüğü kullanmazdık. Yurttaş, vatandaş eşit vatandaş tanımı kullanırdık. Önemli arkadaşlarım vardır benim sonra bu meseleye siyaseten girdiler. Onlarla aramızda hiç bir fark yoktu. Belki bir lehçe farkı vardı. Kamplaşma ve ayrışma yoktu. Mesela, Kasım Küfrevi'yi Yassıada Mahkemesi'nde mahkeme başkanı olan Başoğlu onu sıkıştırdı: "Bağımsız kazanmıştınız neden Demokrat Parti'ye girdin" diye. Küfrevi "Bizim o bölgede iktidar partisinden olmadan yaşamak ve hizmet etmek mümkün değildir" dedi. Oradaki DP etiketine çok aldanmamak lazım temelleri CHP'de olabilir. Ama çok CHP'linin olmayışının sebebi İnönü'nün Kürtlere karşı hareketinin çok ağır oluşudur. Yani hakikaten o dönem orada CHP ağırlığı yoktu sadece Kars'ta vardı. Oda Sırrı Atalay'dan kaynaklanıyordu.

Tabii Kurucu Meclis kurulana kadar çok yoğun terör estirilen bir dönmedi. Kimseye söz hakkı vermemişlerdir...

"Bu formülün işe yarayacağı hesaplandı"

27 Mayıs olduktan sonra hatırladığım kadarıyla 3 Haziran 1960 tarihinde Sivas Kampı kuruldu. Bir akıllı adam böyle bir formülün işe yarayacağını söylemiştir. Suç yok tedbir diyorlar tabir odur. Kim buna ön ayak oldu, kimi Alparslan Türkeş diyor, kimi Türkeş'le birlikte aşırı milliyetçi subaylar ve erler diyor, kimi Ragıp Gümüşpala diyor. Ama kim düşündüyse kim yaptıysa birden bire Kürtçe bilmeyen Kürtlerde dahil hepsini getirdiler Sivas'ta bir askeri kampa koydular. 55 Ağa hadisesi gibi ki önemli bir hadisedir bu sosyolojik ve siyasal yapısını bozdu. Düşününüz ki feodal bir yapı var orada ve o feodal yapıyı köprü haline getiren yarım da olsa bir demokrasi var. Bu feodal yapıyı bozmak için yerine demokratik bir yapı getirmeden evvela ağaları arkasından da yaş farkı iş farkı düşünmeden, Kürtçe bilip bilmediklerini takip etmeden önde gelen bütün Kürt ailelerini bir araya getirip koydular. Oradan sonra çıkan birisi dedi ki "Ben Kürtçeyi orada öğrendim." Bir başkası "Ben Kürt kimliğimi orada öğrendim bana Kürt muamelesi yaptılar." Sonra bu arkadaşların çoğu belediye başkanı, milletvekili ve Bakan oldular. Bu insanları oraya toplamakla kalmadılar eziyet de ettikleri anlaşılıyor. Bir başka şey de o zaman Türkiye'nin fakir bir ülke olduğu gerçeğiydi. Tabiri seçerek kullanıyorum, az gelişmiş fakir bir ülke. Bu insanların aileleri nasıl geçinecek, malları satılıyor, oraya ulaşma zorlukları var. Sonra bir ailenin kazanç getirecek bütün bireylerini oraya koyduğunuz zaman aileler çok zaruret çektiler, çünkü insanlık dışı şeyler. O vakit tabi hiç birimizin söz hakkı itiraz hakkı yok, onları oraya koydular sonra Yassı Ada'yı kurdular.

Milletvekili olanlar Yassıada'ya geldiler ve Yassıada Mahkemelerinde Doğu milletvekillerini çok ayrı muamele yapıldığını biliyorum. Tahkir ve sözle. Onların bir kısmını bunların hiçbiri söylemediler. Çünkü oradaki tutuklulara ağır bir disiplin getirilmiş-

ti. Orası birinci derece yasak bölge idi. Bunlara gözaltı içerisinde ikinci bir gözaltı muamelesi yaptılar. Kürt hareketleri içerisinde olup olmadıklarıyla ilgili dinleme cihazları koyduklarını biliyorum. Böyle baskıya uğrayanlardan biri de Celal Yardımcı'dır. Celal Yardımcı Ağrı'lı bir Kürt aileye mensup Ensarilerdendi. Bu barışın sağlanmasına önemli katkıları vardı. Çok iyi bir hukukçudur ve mükemmel bir Türkçesi vardır, iyi bir avukattı ama Ağrı'lı idi. Kasım Küfrevi'ye sıkıntı vermişlerdir. Abdülmelik Fırat'ı Ankara'da tutukladıklarında onu tehdit ettiklerini kendisinden duymuştum.

"Celal Bayar Sivas için Siyasal Kürtçülük Hareketi derdi"

Onlara Sivas'ta Kürt olduklarını hatırlattılar. Celal Bayar buna siyasal Kürtçülük hareketi derdi. Kürtçe diye bir dil de var, ırk ta var buna kimse karşı çıkamaz. Ama ayrı bir devlet olmak isteyen devlete isyan eden, ayrılıkları keskinleştiren bir harekette olmuştur daima, ona Bayar Siyasal Kürtçülük derdi ve Sivas'a bağlardı. Bayar Sivas Kampı'na çok içerlenmişti. Çünkü Bayar Şark meselesi ile çok ilgiliydi bu konu da Şark Raporu hazırlamış bir insandı. O zamanın küçük imkânlarıyla Şarka ekonomik yatırım yapılmasını savunuyor Bayar. Onlarla dostluk kuruyor vs. İttihat Terraki'nin de politikası biraz öyle. Tehcirin falan da temelinde Kürtlere orada Mecidiye Alayları vasıtasıyla imkân sağlamaktı. Yani Tehcir sonunda toprakları boşalan işyerlerinden uzaklaşan Ermeniler yerine Kürtler doldurulmuştur. Hatta o zaman orada Türk aşiretleri olmadığına göre Kürt aşiretleriyle Ermeniler arasında kavga ortaya çıkmıştı. Barışı orada Kürtler sağlamıştı. Devletle de Kürt aşiretleri arasında çok güçlü bir işbirliği vardı. Yardım alıyorlardı, yatırım alıyorlardı, yollar yapılıyordu hava meydanları yapılıyordu. Böyle bir zimmi yazılı olmayan anlaşma vardı. Bayar bunun bozulmasına çok üzülmüştür. Bayar, Sivas Kampı'nın siyasal Kürtçülük şuurunu tekrar uyandırdığını söylüyordu. Yani 1800'lerden başlayan hareketler durmuşken Dersim Hadisesi Bayar'ın tabiriyle tenkil edilmiş-

ken, her şey yoluna girmişken belirli bir barış hareketi yerine gelmişken, Sivas Kampı Kürtlere bir işaret veriyor "Ne duruyorsunuz. İşte siz busunuz hepinizi topladık bir araya planınızı programınızı yapın." Nitekim 27 Mayıs'tan hemen sonra Doğu Kültür Ocakları ve Rizgari'ler ortaya çıkmıştır. Ve onlar kendilerine verilen imkânı yeterli bulmadıkları için silah zoruyla bu işlerin çözülebileceği noktasına gelmişler ve Apo Hareketi ortaya çıkmıştır. Apo yalnız değildir Apo'nun kaynağı Sivas'tır. Tabii orada Apo'nun peşinden gitmeyecek kadar idrak sahibi insanlar var, onlar siyasete tekrar dönmüşlerdir. Ama bir bölüm bilhassa onlara yapılan haksızlıklardan ötürü kızgın olanlar Apo'ya doğru kaymışlardır ve Apo'da zamanlamasını iyi yapmıştır. Ama Apo'nun bir hatası var silahlı başkaldırıyla devletten hak alınmaz. Aranır ama alınmaz."

"Aydınlar Sivas'ı küçük Yassıada olarak algıladı"

Cindoruk kampta Demokrat Partililerin çoğunlukta olmasını ve pek konuşulmamasının arkasın da o günkü aydınların tavrının önemli olduğunu söylüyor: "Demokrat Partililerin çoğunlukta olduğuna bağlıyorum. Çünkü o dönem aydınlar Demokrat Parti'ye karşıydı onu bir Küçük Yassıada olarak görmüş olabilirler. 55 Ağa'da doğudaki sosyolojik düzeni bozarken bunlardan bir kısmı da ağa değildir. Orada aşiret reislerinin bir kısmı askerlerle arayı bulup bu meselenin dışında kalmayı başarmışlardır. Malvarlığı yüksek olan ağalar zaten İstanbul ve Ankara'da oturuyordu. 55 Ağanın bir kısmı tamamen siyasi amaçlıdır, başta Faik Bucak olmak üzere. Daha sonra bu kampı yaşayanlarla görüşme şansım oldu ama çoğu bahsetmiyor. Oradaki hayatlarında kurdukları güç birliğini dışarıya yansıtmak istemiyorlardı. Orada çok ciddi bir Kürt birliği, dostluğu ve arkadaşlığı kurdular. Ama büyük bir kısmı sonradan silahlı mücadeleye katılmadı onu akılcı bulmadılar. Aksine siyasete girerek milletvekilleri ve bakan oldular. Süleyman Demirel orada dirayetli bir politika götürdü. Kinyas Kartal başta olmak üzere Sivas Kampı'ndan çıkmış pek çok kişiyi meclise taşıdı. Dostluk kurdu,

onlara değer verdi bakan yaptı. Sayın Demirel o dönemi ilk yıllarda iyi atlattı. Ama Demokrat Parti'den gelenlerin partiyi bölmelerinden sonra gücü kalmadı. Yassıada Duruşmaları'nda Sivas Kampı'ndan hiç söz edilmedi bir kutsal sır gibi saklandı. Yassıada, Sivas Kampı'nın daha alafrangası. 27 Mayıs sadece Sivas'ı değil bütün Türkiye'yi kamp yerine çevirdi. İlginç bir şey söyleyeyim o Yassıada'da çıkan Kürt vekilleri Celal Bayar'ın etrafında bir sadakat halkası oluşturdular. Bayar'a gelip gitmeler, yardımcı olmalar zaten çoğu daha sonra İstanbul'a taşındı. Korktular tahmin ediyorum. Bugün Ak Parti'de milletvekilliği yapanların çoğunun babaları dedeleri Bayar'ın yanında saf tuttular. Bayar ve DP'nin kendilerine açtığı ufku ve insani değerin farkındaydılar." diyor. Cindoruk Sivas Kampı yaşanmasaydı PKK'nın bile ortaya çıkmayacağını iddia ediyor: "Sivas olmasaydı barış olurdu. Türk-Kürt barışı devam ederdi. Askeri idarenin despotizmi oraya da sirayet eder orada kalırdı. Bu keskin hat çıkmazdı. Dediğim gibi Sivas Kampı'nın sonucu Siyasi Kürtçülüğü ayrımcı Kürtçülüğe taşımıştır. Abdullah Öcalan'ın gücü bugünkü PKK'yı ortaya çıkarmaya yetmez. Önemli bir harekettir tabanı olan bir harekettir bunun temellerinden biri, yahut bu temeli yenileyen sebep Sivas Kampı'dır." Cindoruk, Irak'ta Molla Mustafa Barzani ve Muharrem İhsan Kızıloğlu hakkında da şunları söylüyor: "Irak'ta Molla Mustafa Barzani'nin hareketinden korkma şeklinde Sivas'ın oluşturulduğunu düşünmüyorum çünkü Milli Birlik Komitesi'nin Dış politikasında bir sapma yoktur, dış politikayı devam ettirmişlerdir... Muharrem İhsan Kızıloğlu oldukça sert bir adamdı. Ben onu Mussoloni'ye benzettim. Yassıada'da gördüm Bayar falan geçerken onlara küfür ediyordu."

'Türk aydınları, sizi davamızın hakemleri seçiyoruz'

Bütün bunlar olmadan önce Faik Bucak ve Kinyas Kartal hazırladıkları broşürde durumlarına dikkat çekiyorlardı:

"55'ler unvanı altında, memleket sathında aramadığımız bir şöhrete ulaşan bizler, bugün yuvalarımızdan ayrılalı iki sene dört ay oluyor. İki sene dört aylık bir zaman akışı ne dile, ne gönüle, ne de şuura kolay... Kimimizin çocuğu öldü, gidip göremedi; kimimizin kardeşi, yanı başında bulunamadık. Ailelerimiz perişan oldu. Yaralı yakınlarımız, yeni doğmuş yavrularını kanayan yaralarımızın adıyla çağırdılar; sürgün, iskân, tehcir.

Bir ihtilal olmuştu. Her vatandaşa yeni bir dünya yaratmanın acı ve yük payı düşmüştü. Bizlere düşen acı ve yük payı yerlerimizden koparılıp sırf bizim için yaratılan Sivas'taki kampa sürülmek oldu. Buna emniyet tedbiri dediler. Biz de masumca bir güvenişle bileğimizi kelepçeye uzattık. Nasıl olsa diyorduk, "adalet tecelli eder." Suçsuz olduğumuz gün ışığına çıkar. Çünkü ihtilalin partizan bir zihniyetle yapılmadığı ilan edilmişti.

Aksi tesadüfle Muharrem İhsan Kızıloğlu bu işle görevlendirilmişti. Beş buçuk ay çok ağır şartlarda, Sivas Kampı'nda mevkuf tutulduktan sonra, bir gün karşımıza dikildi. Üç yüz kişiydik. Biz 55'leri ayırıp alıkoydu. Diğerlerini serbest bıraktı, "Babam şarkın cellâdıydı, ben de sizin cellâdınız olacağım" diye övündü.

Teklifi üzerine, mecburi iskâna tabii kılındık ve bir avuç leblebi gibi, Türkiye'nin muhtelif vilayetlerine serpiştirildik. Sürgünler arasında kardeşler vardı; kasten birbirinden ayırdı. Sürgünler arasında baba ve oğullar vardı. Yekdiğerinden en uzak yerlere düşürüldüler. Mesele sürgün müydü? Bu muameleye maruz kalan insanları, efkâr-ı umumiye karşısında ağır suçlu göstermek icap ediyordu. Kızıloğlu, bunu ilan etti. Ve bizleri en ağır suçlarla itham eden dosyalar tanzim ettirerek, ağır ceza mahkemelerinde yargılanmak üzere cezaevlerine gönderdi. Yargılanmadan önce "bunlar suçludurlar; müstahak oldukları cezayı görecekler" diye gazetelere peşin hükümlü beyanatlar verdi. (24 Kasım, 1960, Vatan gazetesi) Belki ona kalsaydı akıbetimiz feci olurdu.

Bir vatandaşa, bize isnat edilenden daha ağır suçlar yüklenemezdi. Yabancı ideolojilere hizmet, nüfuz suiistimali, din istismarı, zulmetmek. Her biri, kişiyi on kere sehpaya götürmeye yeterli. Biliyorduk, kendimize güvendiğimiz kadar adalete güveniyorduk. Hepimiz beraat ettik ve böylece adalet tecelli etti.

Basında bir kampanya açılmıştı. Bu kampanya, toprak ağalarına karşı idi. Her devrin kalemleri aleyhimize kışkırtıldı. Bize yapılan muameleye sözümona meşruiyet yakıştırılmak isteniyordu.

Acaba, 40 seneden beri, Şark'ın başına yağdırılan musibetler kimin eseriydi? Şark'ı kalkındırma yolunda, peş peşe gelen hükümetler en ufak gayret sarf etmişler miydi? İnşa edilmiş hangi okul öğrencisiz kalmıştı? Hangi köprü ağalar tarafından yıktırılmıştı? Bunun cevabını tek bir cümle ile verelim: "İnsaf" efendiler! "İnsaf" sen koca bir Doğu'yu ihmal et, yaşanmaz hale sok ve sonra da etrafına bakın, sorumlu ara!

Bütün bunların tartışması uzun. Belirtmek istediğimiz şu: Toprak ağalarıyla, toprak reformuyla, 105 sayılı Mecburi İskan Kanunu'nun ufak bir ilgisi bulunmadığıdır.

Mecburi İskan Kanunu, saydığımız sebeplere dayanmaktaydı: Yabancı ideolojilere hizmet, nüfuz suistimali, din istismarı, zulüm, kılın kırka yarılmasından sonra, mahkemelerde bunların hepsin-

den temize çıktık. Kanunun yürürlüğe konmasının tek sebebi kalmamıştı ortada.

Yürek taşıyan hiçbir vatandaş felaketlerimize kayıtsız kalamaz. Şimdi, acı gerçeklerden bahsedelim.

Kim bu 55'ler? Günahları nedir? Suçsuz olmanın bedelini kahredici sürgünle hala çekiyorlar? Neden mahkemenin beraat kararları hiçbir idareyi tatmin etmedi? Neden haklarında tahkikat yapan ve sürgünlere sebep olan idare amirlerinin verdikleri raporların aksi mahkeme ilanlarıyla sabit olduğu halde, 105 sayılı kanunun amir hükümlerine göre, muhterem zevatı mahkemelere yöneltip cezalandırmadı? Cezalandırmak şöyle dursun, taltif ettiler. Neden yoktan yere bu kadar hırpalandık? Üvey evlat muamelesi gördük ve görmekteyiz hala? İdarecilerinin bize karşı husumetlerinin sebepleri nedir? Neden toprağı olanların toprağı ellerinden, dönümü bir kilo buğday fiyatına kamulaştırıldı?,

İlk bakışta hissi konuştuğumuz sanılabilir. Bu soruların hakiki sebeplerini sıralayalım: 55'lerin bedbahtlık ve felaketlerinin sebebi Kürt asıllı olmalarında mı aranmalıdır? Yoksa hepimizin Demokrat Partili olmasında mı aranmalı? Yalnız Türkiye'de milyonlarca Demokrat Partili varken onlar niye bizim gibi sürülmediler? Biraz geriye dönelim. Masumiyetimiz teslim edildikten sonra Ankara'ya geldik. İlk fırsatta günün idarecileriyle temas ettik. Salahiyetli makamlar bize haksızlık edildiğini kabul ettiler ve en kısa zamanda yerlerimize iade edeceklerini vaat ettiler. Maalesef seçim ve Kurucu Meclis'in dağılması, dönmemizi o günkü şartlar içinde geciktirdi. Bu devrede bize yakın alaka ve anlayış gösteren Sayın Cemal Gürsel'e, Sıtkı Ulay Paşa'ya ve mesai arkadaşlarına şükranlarımızı arz ederiz.

Seçim yapılmış, parlamento kurulmuştu. Anayasa yürürlüğe girdi. Aradan aylar ve aylar geçti. Biz hala buradayız. Hakkımızda değişik partilerden ve üç kanunun tasarısı Meclis'e sunuldu. Biz hala buradayız. Halbuki 147'lerin haklarının iadesi teklifi bizlerden üç ay sonra Meclis'e yapılmıştı. Onların hakları çoktan iade edildi. On-

ların namı hesaplarına memnunuz, fakat biz hala buralarda, sürgünün acısını, gadre uğramış olmanın acısını diğer yurttaşlarımızla eşit muamele görmemenin acısını katre katre tatmaktayız.

Bir gerçeği daha ekleyelim: Biz 55'lerden, toprak ağası da değiliz. Çoğumuz sürgünde geçinebilmek için amelelik yapmaktadır. Çoğumuz yarı tok yarı aç dolaşmaktadır. Toprak ağalığı bu mu?

Aramızdan sadece altı kişinin arazisi vardı. Muhayyilenin, mübalağanın eriştirdiği miktarın altındadır bu arazi. Beklerdik ki, bizlere yere incitilmiş vatandaş muamelesi yapılsın. Yaralarımız iyi kötü sarılsın. Biz buraya gönül rızasıyla gelmedik. Bizleri yerimizden, yurdumuzdan koparıp uzaklara savuranlar, içtimai mevkimize göre geçimimizi düşünüp, maişetimizi temine mecburdurlar. Acaba bunu düşünmediler bile?

Bugünkü koalisyon hükümetinin anlaşması bize yeni bir darbe hazırlıyor. Aramızdan üç kişiyedir bu darbe, manevi ıstırabını hepimiz paylaşıyoruz. Üç kişinin arazilerinin dönümü 15 kuruştan bugünkü yürürlükte olan Anayasa muvacehesinde pervasızca alınıyor.

Topral Reformu'na güya bizden başlıyorlar. Aramızda üç kişinin toprağının kamulaştırılmasıyla toprak reformunun alakası yoktur. Bu olsa olsa sadece sathi bir hareketle efkar-ı umumiyeyi oyalamaktan ibarettir. 27 Mayıs İhtilali'nin tasarruflarını korumak keyfiyeti ise, bizleri bu tasarrufun sembolü olarak kabul etmek ancak dipsiz bir samimiyetsizliğin ifadesi olabilir. Çok şeyini kaybetmiş insanların fütursuzluğu ile söylüyoruz: Tutumunuzun doğurabileceği bütün neticelere hazırız. Bizim için "Bunları sürgünde bırakalım" diyenler bile var. Bu kör husumetin yok edilmesi için daha kaç zaman ve kaç kurban gerekecektir, bilirim.

Toprak Reformu'na taraftarız. Müteaddit beyan ve açıklamalarımızda bunu belirtmiştik. Bütün vatan sathında ve hiç bir şahıs ve zümre farkı gözetmeksizin Anayasa hükümleri, memleket şartları göz önünde tutularak yapılmalıdır. Dilerse hükümet bunu yapar. Bizler 105 sayılı kanun gereğince tehcir edildikten sonra, 4753 sayılı kanunda mekanizması harekete geçirilmişti. Mallarımızı tas-

fiye meyanında arazimize 1944 yılı vergi matrahının dört misli takdir edilrek kamulaştırıldı. Şimdi kaçınılmaz soruyu soralım: Bizler iskana tabi kılınmasaydık, 4735 sayılı kanun bizlere tatbik edilebilir miydi? 105 sayılı kanun Anayasa ve insan haklarına aykırı olduğu için kaldırılıyor, bütün neticelerin ilgası gerekmez mi? Bugüne kadar bize uyguladığı şekilde 4753 sayılı kanun sürüldüğümüz vilayetlerde kimseye tatbik edilmemiştir.

Biz, idaremizin zulme karar vermediğine inanmak zorundayız.

Müessif bir olayı hatırlatmak isteriz: 6-7 Eylül olaylarında, İstanbul'da bir kaç Rum vatandaşı gadre uğramıştı. Devrin muhalefeti kıyametler koparmıştı ve zarar ziyan olarak, bu vatandaşlara 60 milyon tazminat ödenmesi kabul edilmişti. Evet, adalet bunu icap ettiriyordu. Bize gelince, iktidar ve muhalefetler derin biz sessizlikte birleşiyorlar. Bizim maddi ve bunu aşan manevi zararlarımızı kimse dile getirmiyor. Üstelik, suçsuzluğumuzun cezasına cza eklenerek, arazimiz elimizden alınıyor. Aramızda üçüncü sürgününü yaşayan ve ölen vardır. Haksızlıkların üst üste yığılmasına rağmen, netice bekliyoruz ve memleketi seviyoruz.

Yerlerimize dönerken çektiklerimizi, gönüllerden silerek dönmek isteriz. Bütün memlekere tatbik edilmeyecek bir reform bizden başlarsa, bunu zülum diye ilan edeceğiz, ayrıcılık diye ilan edeceğiz.

Bizimle beraber geniş bir Doğulu kitlenin iki yıldan beri çektiği ıstırapların dinmesi, kırılan haysiyet ve şereflerimizin onarılması isteniyorsa, en kısa sürede yerlerimize dönmemiz ve topraklarımızın tümünün iadesi icap etmektedir. Toprak Reformu herkese tatbik edildiğinde, bize de o zaman teşmili düşünülsün.

Netice: 105 sayılı kanun ve tatbikatının doğurmuş olduğu neticeler Anayasamıza ve insan haklarına aykırıdır.

Sayın Parlamento üyeleri, kanun Meclis'te tartışılırken, parti fanatizminden sıyrılarak, Hakk'ın, vicdanızın sesine kulak vererek, kararınızı veriniz. Hakk'ın huzurunda, tarihin önünde sorumlu olacağınızı unutmayın:

Türk aydınları sizi davamızın hakemleri seçiyoruz."

Sivas Kampı'ndan sonra sürgüne gönderilen 55 kişi

Sivas Kampı'ndan sonra sürgüne gönderilen 55 kişi ve Sivas'a getirildikleri iller:

1 - İbrahim Abikoğlu, *Şanlıurfa*
2 - Hacı Topo Aktoprak, *Diyarbakır / Dicle*
3 - Zeki Bayar, *Ağrı*
4 - Faik Bucak, *Şanlıurfa*
5 - İsmail Hakkı Bucak, *Şanlıurfa*
6 - Hacı Ali Bucak, *Şanlıurfa*
7 - Mehmet Cemal Bucak, *Şanlıurfa*
8 - Mithat Bucak, *Şanlıurfa*
9 -Hasan Abik Bucak, *Şanlıurfa*
10 - Ali Abik Bucak, *Şanlıurfa*
11 - Bekir Bucak, *Şanlıurfa*
12 - Reşit Çeçen, *Ağrı / Eleşkirt*
13 - Mehmet Dal
15 - Abdulkadir Ekinci, *Diyarbakır / Dicle*
16 - Abubekir Ertaş, *Van / Başkale*
17 - Mahmut Ertaş, *Van / Başkale*
18 - Bahattin Erdem, *Mardin*
19 - Abdurrezzak Ensarioğlu, *Diyarbakır / Dicle*

20 - Sait Ensarioğlu, *Diyarbakır / Dicle*
21 - Şeyh Ali Rıza Fırat, *Erzurum / Hınıs*
22 - Şeyh Selahattin Fırat, *Erzurum / Hınıs*
23 - Şeyh Gıyasettin Fırat, *Erzurum / Fırat*
24 - Şeyh Ahmet Fırat, Erzurum / Fırat
25 - Mehmet Fuat Fırat, *Erzurum / Hınıs*
26 - Faruk Fuat Fırat, *Erzurum / Hınıs*
27 - Mehmet Emin Fırat, *Erzurum / Hınıs*
28 - Halil Fırat, *Erzurum / Hınıs*
29 - Ömer Fırat, *Erzurum / Hınıs*
30 - Gıyasettin Fırat, *Erzurum / Hınıs*
31 - Hüseyin İleri, *Bitlis*
32 - Zeynel Abidin İnan, *Bitlis*
33 - Mustafa Işık, *Van*
34 - Kinyas Kartal, *Van*
35 - Abdulbaki Kartal, *Van*
36 - Hamit Kartal, *Van*
37 - Bala Kartal, *Van*
38 - Şeyh Abdulbaki Karadeniz, *Iğdır*
39 - Feyzullah Keskin, *Diyarbakır*
40 - Mehmet Kayalar, *Diyarbakır*
41 - Abdullah Öztürk, *Ağrı / Tutak*
42 - Ferzende Öztürk, *Ağrı / Tutak*
43 - Osman Öztürk, *Ağrı / Tutak*
44 - Köroğlu Öztürk, *Ağrı / Tutak*
45 - Şamil Peker, *Ağrı / Diyadin*
46 - Sait Ramanlı, *Batman*
47 - Kutbettin Septioğlu, *Elazığ / Hınıs*(Fırat'lara akraba)
48 - Zeynel Turanlı, *Adıyaman / Kahta*
49 - Cafer yağızer, *Van*
50 - Mecit Yalçın, *Ağrı*
51 - Derviş Yakut,
52 - Kazım Yıldırım, *Ağrı / Tutak*
53 - Süleyman Yıldırım, *Ağrı*
54 - Gıyasettin Gül, *Hınıs*
55 - Cemil Küfrevi, *Bitlis*

Sivas'a gönderilen 485 kişi içerisinde tespit edebildiklerim:
İbrahim Abikoğlu, **Hacı Topo Aktoprak**, Zeki Bayar, **Faik Bucak**, **İsmail Hakkı Bucak**, Hacı Ali Bucak, **Mehmet Cemal Bucak**, Mithat Bucak, **Hasan Abik Bucak**, Ali Abik Bucak, **Bekir Bucak**, Reşit Çeçen, **Mehmet Dal**, Abdulkadir Ekinci, **Abubekir Ertaş**, Mahmut Ertaş, **Bahattin Erdem**, Abdurrezzak Ensarioğlu, **Sait Ensarioğlu**, Şeyh Ali Fırat, **Şeyh Selahattin Fırat**, Şeyh Gıyasettin Fırat, **Şeyh Ahmet Fırat**, Mehmet Fuat Fırat, **Faruk Fuat Fırat**, Mehmet Emin Fırat, **Halil Fırat**, Ömer Fırat, **Gıyasettin Fırat**, Hüseyin İleri, **Zeynel Abidin İnan**, Mustafa Işık, **Kinyas Kartal**, Abdulbaki Kartal, **Hamit Kartal**, Bala Kartal, **Şeyh Abdulbaki Karadeniz**, Feyzullah Keskin, **Mehmet Kayalar**, Abdullah Öztürk, **Ferzende Öztürk**, Osman Öztürk, **Köroğlu Öztürk**, Şamil Peker, **Sait Ramanlı**, Kutbettin Septioğlu, **Zeynel Turanlı**, Cafer Yağızer, **Mecit Yalçın**, Derviş Yakut, **Kazım Yıldırım**, Süleyman Yıldırım, **Gıyasettin Gül**, Cemil Küfrevi, **Hasan Hüseyin Doğan**, Küçük Hüseyin, **M.Necati Kerimoğlu**, Tevfik Doğuışşıker, **Kemal Yıldırım**, Sait Çekmegil, **Zeynel Abidin İnan**, Mustafa Işık, **Rıfat Ökten**, Turhan Bilgin,**Zülküf Karındaş**, Abdülilah Fırat, **Mehmet Kayalar**, Mehmet Kırkıncı, **Mehmet Serçil**, Kamil Sirkeci, **Yavuz Telli**, Hilmi Ardos, **Mustafa Ramazanoğlu**, Tarık Aktekin, **Talip Yargılı**, Rıfat Çakar, **İmam İdris Saygılıoğlu**, Şevki Muratoğlu, **Tornacı Hakkı Usta,** Horasan Müftüsü Sıddık Hoca,**Abdullah Ağa**, Doktor Sait Bey, **Avukat Selahaddin Bey**, Mustafa Fındık, **Şeyh Ali**, Cimşid Ağa, **Fuat Demir**, Abdülgani Aras, **Mehmet Sait Erdem.**

FOTOĞRAFLAR

Sivas Kampı. Önde oturan Faik Bucak, soldan sağa Şeyh Ahmet Fırat, Şeyh Ali Rıza Fırat, Şeyh Selahaddin Fırat ve Kazım Yıldırım. SERTAÇ BUCAK ARŞİVİ

Eskişehir Cezaevi. Soldan sağa Bekir Bucak, Faik Bucak, İbrahim Abikoğlu.
SERTAÇ BUCAK ARŞİVİ

Sivas Kampı. Ayaktakiler soldan sağa: 4. Ömer Fırat, 5. Adıyamanlı Abdullah Ağa, 6. Liceli Molla Said Aytekin, 7. Şeyh Ali Rıza, 8. Şeyh Ahmet Fırat, 9. Siirtli Nadir Ağa, 11. Selahattin Sinoğlu, 13. Muradiyeli Abdurahman Ağa. Orta sıra oturanlar soldan sağa: 3. Halit Fırat. Ön sıra oturanlar soldan sağa: 2. Şamil Peker, 3. Zeki Fakirullahoğlu, 5. Abdullah Fırat, 6. Horasan Müftüsü Sıddık Hoca ABDULLAH FIRAT ARŞİVİ

Sivas Kampı. Ayaktakiler soldan sağa: 1. Şeyh Ahmet Fırat, 2. Kinyas Kartal 3. Faik Bucak, 4. Hacı Said Kartal, 5. Sait Ramanlı, 7.Abdülbaki Kartal Orta sıra soldan 3. Kazım Yıldırım. Oturanlarlar soldan sağa: 1. Şamil Peker, 2. İbrahim Abikoğlu, 3. Mehmet Celal Bucak. SERTAÇ BUCAK ARŞİVİ

Siverek. Oturanlar sağdan sola: Mehmet Celal Bucak, Ali Abik Bucak, İ. Hakkı Bucak, Hasan Bucak. İ.Hakkı Bucak'ın arkasında ayakta duran kasketli ve kravatlı kişi Hacı Ali Bucak (İ. Hakkı ve M. Celal Bucak'ın babası, aşiretin lideri) FATİH BUCAK ARŞİVİ

Sivas Kampı. Soldan sağa Abdülbaki Kartal ve Faik Bucak. SERTAÇ BUCAK ARŞİVİ

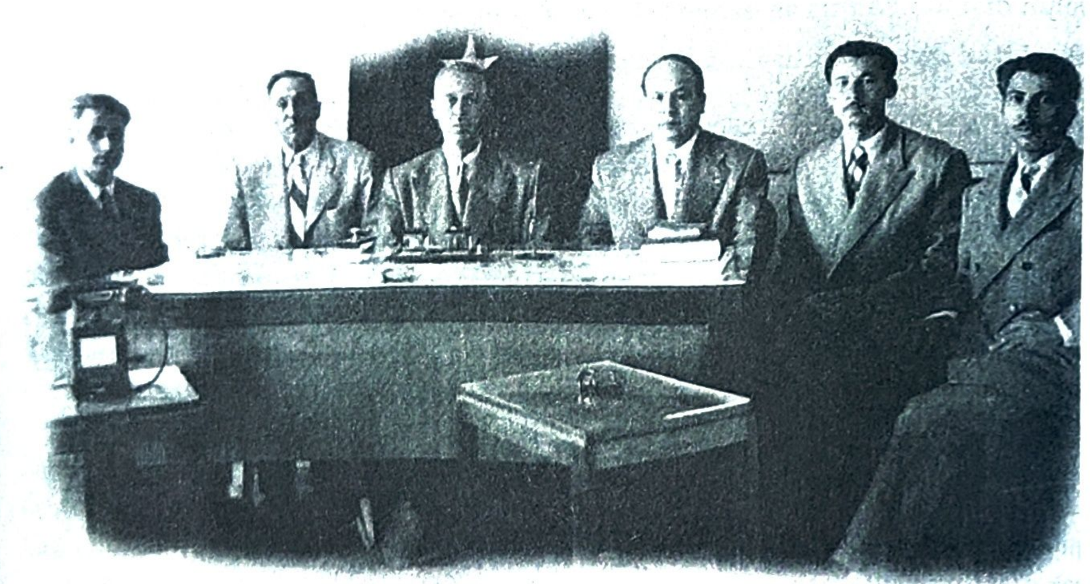
Şeyh Said Ailesi sürgünde. Ayaktakiler soldan sağa: 2. Erzurum Hınıslı Sofi Şirin, 3. Piranlı Sofi, 7. Said Çekmegil, 8. Halid Fırat. Ön sıra oturanlar soldan sağa: 1. Şeyh Selahaddin, 2. Maraşlı Fındıkoğlu, 3. Şeyh Ali Rıza, 5. Şeyh Gıyasettin Fırat. FIRAT AİLESİ ARŞİVİ

Eskişehir Cezaevi. Ayaktakiler soldan sağa: 5. Faik Bucak, 8. Mustafa Kılıç. Orta sıra soldan sağa: 2. Zeynel Turanlı, 6. İbrahim Abikoğlu. Otaranlar soldan sağa: 4. Mehmet Celal Bucak. SERTAÇ BUCAK ARŞİVİ

Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Mardin milletvekili Bahattin Erdem, M. Sait Erdem ve Mardin eşrafı ile birlikte. ZEYNEL ABİDİN ERDEM ARŞİVİ

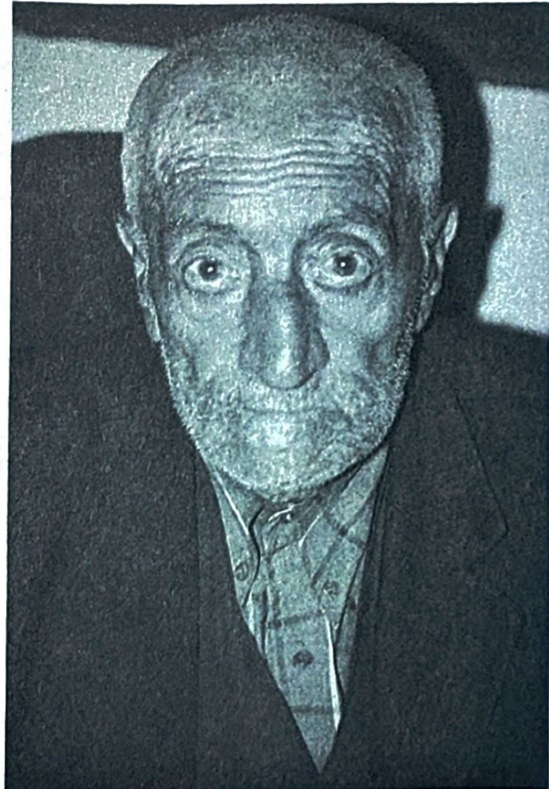
Mardin Ticaret odası toplantısı. Soldan sağa: İbrahim Aydıner, Gafur Şatana, Bahattin Erdem, Salih Civaner, Hamit Yücesoy, Ali Şatana. ZEYNEL ABİDİN ERDEM ARŞİVİ

Başbakan Adnan Menderes bir Mardin ziyareti sırasında milletvekili Bahattin Erdem ve Mardin halkı ile birlikte. ZEYNEL ABİDİN ERDEM ARŞİVİ

Faik Bucak,
Balıkesir Cezaevi 1961.
SERTAÇ BUCAK ARŞİVİ

Kazım Yıldırım.
NEVZAT ÇİÇEK ARŞİVİ

Sivas Kampı. Ayaktakiler soldan sağa: 1. Topo Aktoprak, 2. Mele İbrahim Can, 3. Mehmet Kaynak, 6. Kemal Yıldırım (Bozo Kemal), 7. Mehmet Çakır 10. Ahmet Akduman, 11. Askeri Civciv, 12. Cemal Özdemir, 14. Fahri Ecer. İkinci sıra oturanlar soldan sağa: 2. Abdürrezak Ensarioğlu 3. Hasan Değer, 4. Zülküf Karındaş, 5. Hasan Bora, 6. Muharrem Altunten. Çömelenler Soldan sağa: 2. Mehmet Çakar, 3. İbrahim Tan, 4. Salih Büyükhan, 7. Mustafa Işık. Yatanlar soldan sağa: 3. Mehmet Bucak, 4. Sait Ensarioğlu SAİT ENSARİOĞLU ARŞİVİ

Şeyh Ali Rıza Efendi ve Abdulmelik Fırat. FIRAT AİLESİ ARŞİVİ

Şeyh Ali Rıza ve Şeyh Selahaddin Efendiler
FIRAT AİLESİ ARŞİVİ

Şeyh Ali Rıza Efendi Sivas Kampı'nda namaz kıldırıyor. FIRAT AİLESİ ARŞİVİ

Şeyh Said ailesi sürgünde.
FIRAT AİLESİ ARŞİVİ

AKŞAM

22

Sivasta 193 tutuklu dün sabah tahliye edildiler

İçişleri Bakanı Kızıloğlu "Artık ne şeyhlik, ne ağalık, ne de parti başkanlığı kaldı„ dedi

Kızıloğlu, Nurculuğun bir "Safsata„ olduğunu söyledi

KURUCU MECLİS TASARISI DÜN GÜRSELE VERİLDİ

Belediye 740 milyon lira borçlu

Akşam gazetesi dönemin İçişleri Bakanı Muharrem İhsan Kızıloğlu'nun "Artık Ne Şeyhlik, Ne Ağalık, Ne de Parti Başkanlığı Kaldı" haberini Sivas Kampı'nı ziyaretinden sonra 22 Kasım 1960 tarihinde manşetine taşıdı.

OECE temsilcileri 3 Bakanla görüştü

ivasta 244 tutuklu dün abah tahliye edildiler

Şehrimizde 160 mahkûm tahliye olacak

Kurucu Meclis tas rısı Gürsel'e veri

İş Kongresi geçti

üniversitelerarası

Menderes: «...

değil, kuvvet gösterisiydi»

Sanıklar arasında bir dilsiz de var

DÜN sabah saat 9,30 dan itibaren Yassıadadaki tarihi muhakeme salonunda «Topkapı Olayları» nın ilk duruşması başladı. Yüksek Soruşturma Kurulu kararnamesine göre Divana sevkedilen 61 sanıktan sabık İstanbul Emniyet Müdürü Faruk Oktay öldüğü için hakkındaki dâva düşmüş ve Yüksek Adalet Divanı huzurunda 60 sanık yer almıştı.

(Devamı Sa. 5 Sü. 1 de)

35 MEZUN VERDİ Kızılay İstiklâl Şubesinde 16 gün devam eden «İlk Yardım Temel Kursu» dün sona ermiş ve 35 mezun vermiştir. Mezunlar arasında trafik polisi Muzaffer Dünyagezen de vardır.

55 ŞEYH VE AĞA SÜRÜLDÜ

Bu şahıslar hakkındaki karar iskan kanununa göre verildi

ANKARA, HUSUSİ

AŞAĞIDAKİ cetvelde hüviyetleri yazılı 55 kişinin, bulundukları mıntakadan yurt içinde başka yerlere nakil ve iskân edilmeleri İskân Kanununa göre, Bakanlar Kurulunca kararlaştırılmıştır.

Karar dünkü Resmî Gazete ile yayınlanmıştır.

Bu şahıslar şunlardır:

Abdürrezak Ensarioğlu, Sait Ensarioğlu; Mustafa Işık; Hacı Tepe Aktoprak; Mehmet Kayalar; Abdülkadir Ekinci; Abdülkadir Karakuş, Kiraz Kartal; Abdülbaki Kartal; Ebubekir

(Devamı Sa. 5 Sü. 4 de)

Kasımpaşada arbede: Beş kişi bıçaklandı

Kasımpaşa Piyale mahallesinde, Nuri Şahin'in kahvesinde dün gece taşlı, sopalı bıçaklı büyük bir arbede olmuş, beş kişi bıçakla, 8-10 kişi de sopa ve taşla yaralanmıştır.

Satılmış Baldır isimindeki bir şah-

55 Şeyh ve Ağa sürüldü

(Baştarafı 1. sayfada)

Ertaş; Mahmut Ertuş; Cafer Yağızer; Hamit Kartal; Balâ Kartal; Zeynelabidin İnan; Sait Ramanlı; Hüseyin İleri; Bahattin Erdem; Zeynel Turanlı; Faik Bucak; Bekir Bucak; İbrahim Abikoğlu, Mithat Bucak, İsmail Hakkı Bucak; Mehmet Celâl Bucak; Hacı Ali Bucak; Hasan Abik Bucak, Ali Abik Bucak, Şeyh Ali Rıza Fırat; Şeyh Salâhattin Fırat; Şeyh Gıyasettin Fırat; Şeyh Ahmet Fırat; Mehmet Fuat Fırat; Faruk Fırat; Mehmet Emin Fırat; Halit Fırat; Ömer Fırat, Kütbettin Septioğlu, Gıyasettin Gül, Şeyh M. Emin Karadeniz, Cemil Küfrevi, Zeki Toker (Küfrevioğlu), Şamil Pekar, Reşit Çeçen, Kâzım Yıldırım; Mecit Yalçın; Abdullah Öztürk; Zeki Bayar; Derviş Yakut; Mehmet Dal; Feyzullah Keskin, Süleyman Yıldırım; Ferzende Öztürk, Osman Öztürk, Köroğlu Öztürk.

Akşam gazetesi, 1960.

AKŞAM

RAPLAR, ATATÜRK HEYKELİNE

AĞALARDAN SONRA...

Iskenderun'da
edildi. Suçlul

Ordu birlikleri şehri sardı

İskenderunlular gece yer yer
toplanarak olayı tel'in etti

Tarsus'un
kedisi (!)

KAÇAN OTOMOBİL

Yug
dün

K. Meclisin 4
Danıştay üyesi
dün belli oldu

FERİD'İN KOŞKUNDE ARTIK
MÜRİDLER TOPLANAMIYOR

Beyaz takkeliler arttıkça, Şeyh Kayalar'ın da kazancı büyüyordu. Müridlerin hediye ettiği eve şimdi misafir gelmiyor

GÜNLÜK MANZARA

Tekel Bak
cevap ve

Bakan Aşkın «Rakiplerimiz
kaliteli tütün yetiştirmeli

147 LER MESELESİ

Akşam gazetesinin Müfit Duru imzasıyla Aralık 1960'ta başlattığı "Ağalardan Sonra" başlıklı yazı dizisi.

ŞAM

İLAN:

ABONE:

Takvim

LAYLAR

Müritlerin hediyesi evde artık âyin yok

Bu ev, birkaç yıl Şeyh Mehmet Kayalar'a ve "Nur talebesi" ne yataklık yaptı. Evin altı selâmlık, üstü harem olarak kullanılıyordu

AĞALARDAN SONRA...

Röportaj: Müfit DURU

Fotoğraflar: Abbas GORALI

HEDİYE EDİLEN EV

FENERLİ MÜRİTLER

MİSAFİRLER GELMİYOR

KAPALI PERDELER

MÜRİT AİLE:

HEDİYE EV:

AMERİKA'DAN HUDUT DIŞI

Akşam gazetesindeki "Ağalardan Sonra" yazı dizisinin Mehmet Kayalar ile ilgili bölümü.

AĞALARDAN SONRA...

GERİDE KALAN KÖY

ŞEYH ABDÜRREZAK ENSARİOĞLU TEMBELLER KÖYÜNDE DOĞMUŞTU

Malan köyünde doğanlar çalışmaktan hoşlanmıyor ve herkesi de kendilerine zekât vermekle mükellef sayıyorlardı...

Akşam gazetesindeki "Ağalardan Sonra" yazı dizisinin Abdürrezzak Ensarioğlu ile ilgili bölümü.

Şeyh'in arkasından hâlâ para toplanıyor

Dicleye dönerken yolumuza çıkan 2 gencin anlattıkları: Köyde şeyh için para vermeyen dövülüyor. Şeyh'in müridi olmayan 20 haneye ihtilâlden sonra bina vergisi kondu

AĞALARDAN SONRA...

ÇALIŞMAK YOK

ŞEYHTEN MEDET

PARA VERMEYENE DAYAK

DERTLERİ VAR

YENİ OKULUN KİLİDİ

AĞALARDAN SONRA...

acı Bahaeddin parti forsu
le Hanik köyünü almıştı

acı 950 de DP il başkanı, 954 de ise milletvekili oldu

Akşam gazetesindeki "Ağalardan Sonra" yazı dizisinin Bahattin Erdem ile ilgili bölümü.

"Babam zorla D. P. başkanı oldu!„

AĞALARDAN SONRA...

Hacı Bahaeddin Erdem'in oğlu genç Nevvaf böyle iddia ediyor

Fotoğraflar: Abbas GORALI

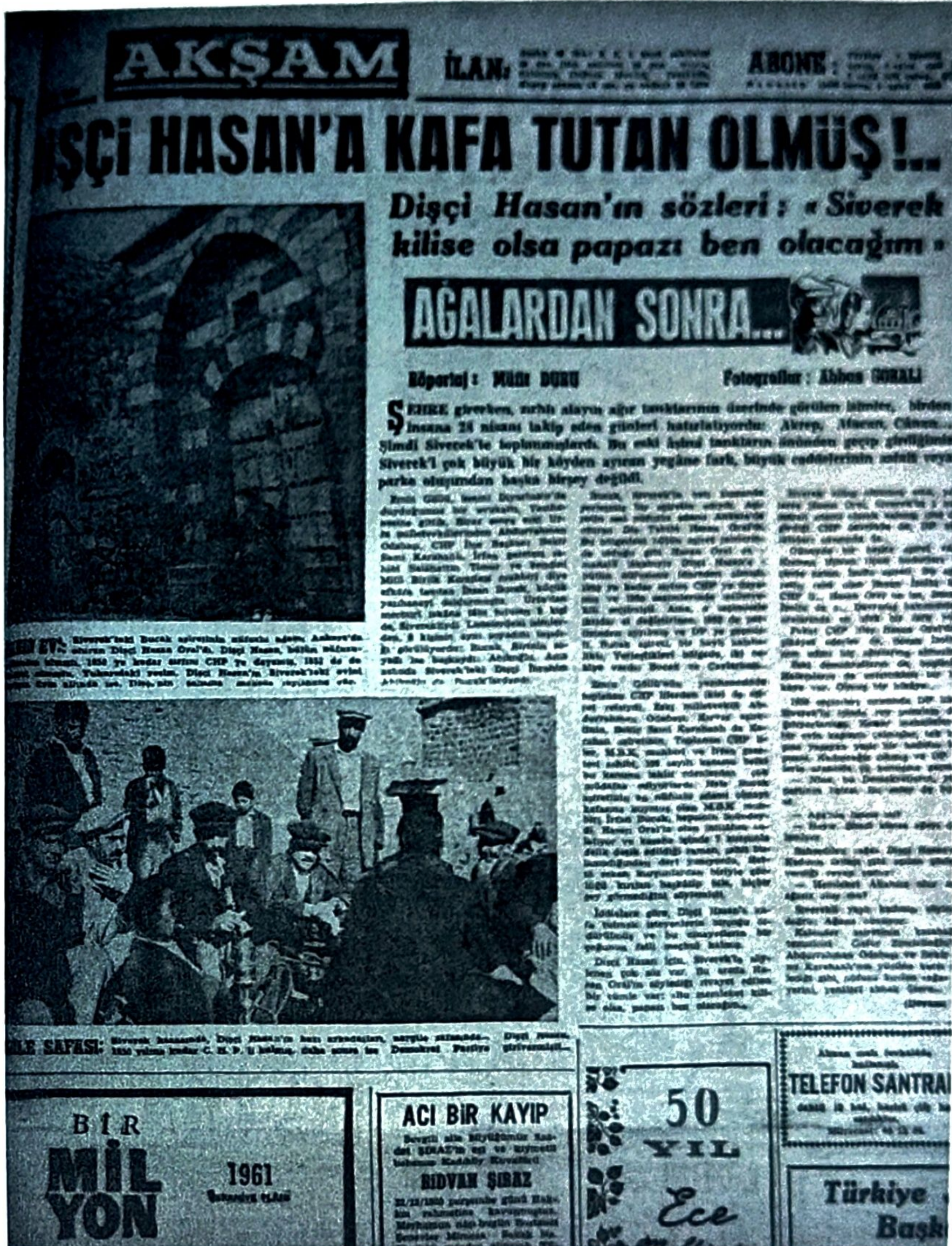
NE YAPACAKLAR?

YEŞİLSIRTIA:

ZORLA DP BAŞKANI

Türkiye Jokey Kulübünden

"Efendi kaptan, gen

AKŞAM

İLAN:

ABONE:

DİŞÇİ HASAN'A KAFA TUTAN OLMUŞ!..

Dişçi Hasan'ın sözleri: «Siverek kilise olsa papazı ben olacağım»

AĞALARDAN SONRA...

ACI BİR KAYIP

RIDVAN ŞIRAZ

BİR MİLYON

1961

50 YIL

TELEFON SANTRAL

Akşam gazetesindeki "Ağalardan Sonra" yazı dizisinin Diş Tabibi Hasan Oral ile ilgili bölümü.

AĞALARDAN SONRA...

Röportaj: [illegible]
Fotoğraflar: [illegible]

Üniversite mezunu olan ağalar

Valinin masasına yumruğunu vurup istediğini yaptıran ağalar türedi

— 1 —

SİVEREK'te aşiret meseleleri, son senelere kadar tamamen ortadan kalkmıştı. Ama 1950 seçimlerini takip eden aylarda, DP liler aşiretleri yeniden ortaya çıkardılar. Siverek civarına yerleşmiş olan Hasuran, Babh, Cerger, Bayrkan, Kalender ve Kırvar aşiretlerinin başlarının isimlerini taşıyan, Vatan Cephesi ocakları açtırdılar. Bu aşiret isimlerini taşıyan ocakların bir köy ağası vardı, bir de şehir ağası. Yeniden nüfuz sahibi olmaya başlıyan Abdürrahman Odabaşı ile münakaşa etmekten çekinmeyen Kalender aşiretinin şehir ağası olan Gafur Zinciroğlu, Hasan Oral'ın durumunu istismar etmeye çalışırken 27 mayıs öncesinin Urfa milletvekili Abdürrahman Odabaşı, bu meselelerin konuşulmasını önlemeye çalışıyordu. Odabaşı da, Kırvar aşiretindendi. Ve aşiret reisi olan babasının, Dişçi Hasan tarafından öldürüldüğü iddia edilirdi.

Gafur Zinciroğlunun, bir hayli hakikat payı olan bir iddiası vardı: Ağaları hükümetler yaratıyordu.

Doğrusu istenirse, bu iddiaya aykırı demek kolay değildi. Bunun muhtelif misalleri vardı. Hem yakın tarihten, hem uzak tarihten. [illegible]

[illegible]

...a içeri «buyur» ettiler. Çaylar söylendi, bir de lâmba yakıldı.

İçeri girdiğimiz yer, hem karakol kumandanı olan jandarma assubayının makamı, hem de somyasının bulunduğu yerdi. Kenardaki soba yanmıyordu. Muhtar, öğretmen, tesadüfen orada bulunan ilk öğretim müfettişi ve bir köylü içeri girdiler. Öğretmen ile köylü susuyor, müfettiş ile muhtar konuşuyorlardı. Buna konuşmak da denmezdi. Âdeta bir iç dökmeydi bu. Nitekim ayrılırken İlk Öğretim Müfettişi, özür dilemiş «kusura bakmayın, her ay 20 gün köylerde dolaşıyoruz, kılık ve kıyafetimizin köylülere örnek olması gerekirken bu halde dolaşabiliyoruz, kravatsız, golf pantolonla... Üstelik kimseye de dertlerimizi anlatamıyoruz» demişti. Fakat asıl içini döken muhtar Âdem Altıntaş idi.

«Siverekte 379 köy, 20 ağa var. Yirmisi de avukat ve doktor...»

Âdem Altıntaşın bu sözünde, büyük bir hakikat payı vardı. Urfa bölgesinde büyük nüfuz sahibi ağaların ekseriyetini, yüksek tahsil yapan kimseler teşkil ediyordu. Bunların en çok korkulanı Hasan Oral'ın, Diş Tabibi oluşu gibi...

İlk Öğretim Müfettişi «Ağayı halk yaratıyor» derken Gafur Zinciroğlu ile tenakuz haline düşüyor sanılabilirdi. Her iki söz de doğruydu. Ağa denen sınıfı halk ve hükümet, elele vererek yaratıyorlardı. Zaten ağa, devlete yanaşıp kendini halkın temsilcisi, halka dönüp devletin mümessili olarak tanıtan kimseden başkası değildi.

Nahiye Müdürünün, Kaymakamın, Valinin veya herhangi bir başka devlet memurunun yanına giden ve odasında kalan, sokakta koluna girerek dolaşan kimse, zaten cahil olan halk tarafından derhal nüfuz sahibi kimse olarak kabul ediliyor.

Yani bugünün ağası, sadece geniş toprak sahibi olan kimse değildir, valinin masasına yumruğunu vurup istediğini yaptıran ağalar türemiştir ve bunlar birincilerden çok daha tehlikelidirler.

Muhtar Âdem Altıntaş «Bir de ağaları sevmeyiz ama, nidelim. Çiftçi olsan, sen de onun dediğini yaparsın» diyordu.

Doğru dürüst yolu, müstakil bir iktisadi hayatı, tam kadrolu öğretmeni olan okulları olmadıkça, köylüyü ağanın tahakkümünden kurtarmak pek mümkün olmıyacağa benzer. Nitekim Herheri muhtarı hiç tereddütsüz ifade ediyordu: «Gidenlerin yeri tutuldu bile...»

Bu belki çok erken verilmiş bir hüküm sayılabilirdi ama, eğer devlet tarafsız ve kanunları seyyanen tatbik eden bir idare kurmazsa yeni ağaların çıkmasını, hem de süratle çıkmasını beklemek lâzımdır.

(Devamı var)

DERTLİ MUHTAR Siverekte Çaylarkeşi nahiyesinin Herheri adındaki merkezinde muhtar Âdem Altıntaş, arkadaşımız Müfit Duru'ya içini döküyor. Muhtar Altıntaş, «Siverekte 379 köy, 20 ağa var. 20 si de avukat ve doktor» diyor. Urfa bölgesinde büyük nüfuz sahibi ağaların ekseriyeti yüksek tahsilli

Akşam gazetesindeki "Ağalardan Sonra" yazı dizisinin Siverek ağaları ile ilgili bölümü.

İLAN: ABONE:

"DP düşsün de başımda paralansın!"

C. K. M. P. Urla İl Başkanı Avukat Faik Bucak'ın bu arzusu 27 Mayısta yerine geldi. Fakat Faik Bucak, artık Urla'da yok!

AĞALARDAN SONRA...

Röportaj: Mürî DURU • Fotoğraflar: Abbas GÜNALI

AVUKAT FAİK BUCAK

CKMP

"Bucaklar sürgün!..."

Kandilli'deki kız

"Eğer Mithat zorba ise..."

SAHİPSİZ TABELA:

BUCAK ECZANESİ

Kapatılan eczane

GERİDE KALANLAR:

CINZANO

VERMUTU şimdi de Türkiyede

ÖLÜM

SABRİYE TÜRKMAN

YENİ YILDA İKİ BÜYÜK ÇEKİLİŞ

Akşam gazetesindeki "Ağalardan Sonra" yazı dizisinin Faik Bucak ile ilgili bölümü.

Gürsel ile Menderes'i barıştırmaya gitmiş

Diyarbakır'da cezaevinde bulunan bir şeyhin ağzından yazılmış beyanname dağıtan 41 kişi yakalandı

Diyarbakır, Hususi, Perşembe

VİLAYETİMİZE bağlı Dicle ilçesinde ve köylerde devrim aleyhinde yeraltı faaliyetinde bulunarak arapça yazılmış beyanname dağıtan 41 kişi yakalanmıştır.

Aralarında ilçe hükümet tabibi Dr Orhan Güleryüz'ün de bulunduğu şebeke mensuplarının, düşük iktidar devrinde birçok hâdiselerin tahrikçisi olan zamanın DP ilçe başkanı ve bölgenin en nüfuzlu şeyhlerinden Abdürrezak Ensari'nin müritlerinden oldukları tesbit edilmiştir.

Dicle ilçesi ve civarındaki Şeyh Malan, Deran, Bibnop ve Kulbil köylerinde faaliyet gösteren müritler, üzerinde Şeyh Abdürrezak ve Celâl Bayar'ın foto kliseleri bulunan beyannameler dağıtmışlardır. Bu beyannamelerde; hâlen Sivas Cezaevinde mev-

(Devamı sa. 5, sü. 4 de)

A. HAMDİ SAYAR

İpar'ın iki şilebine İzmir'de el konuyor

İzmir, Hususi, Perşembe

Amerika'dan limanımıza gelen Mehmet İpar şilebinde bugün yapılan aramada külliyetli miktarda kaçak eşya bulunmuştur. Kaçakçılıkla ilgili görülen gemici Kemal Özkan tevkif edilmiştir.

Alsancak limanında buğday boşaltmakta olan Ali İpar'a ait Mehmet İpar şilebine ihtiyati haciz konulmuştur. Amerika'dan buğday getirmekte olan Virjinia İpar şilebine de İzmir limanına geldiğinde el konulacaktır.

İPAR'IN ORTAĞI DA TEVKİF EDİLDİ

Üç gelin birleşerek kaynanalarını boğdu

SEÇİM

YAZISIZ!...

Gürsel ile Menderes'i barıştırmaya gitmiş

(Baştarafı 1 inci sayfada)

kuf bulunan şeyhin dilinden köylülere hitabedilmekte ve silâhlarını teslim etmemeleri istenerek, şeyhin Ankara'ya, Cemal Paşa ile Menderes'i barıştırmaya gittiğini söylemektedir.

Öte yandan, bölgemizdeki diğer illerde devrim aleyhtarı oldukları için Mardin'den 24, Elâzığ'dan 16, Van'dan 18, Malazgirt'ten 1, Muş'tan 3, Diyarbakır'dan 65 ve Batman'dan da 8 kişi olmak üzere ceman 135 kişi yakalanarak Sivas Cezaevine gönderilmiştir.

Akşam gazetesinin Abdürrezzak Ensarioğlu ile ilgili "Gürsel ve Menderes'i Barıştırmaya Gitmiş" haberi, 1960.

AĞALAR : Mecburi İskân Kanununa tâbi tutularak Bolu'ya [illegible] ...lu, Hınıs'ın Kol Hisar köyünden Salâhattin Fırat; ortada Diyarbakır'ın [illegible] den Mustafa Işık; sağda Şeyh Said'in torunu Faruk Fırat. Mustafa Işık: «Ben ağa değilim» diyor.

Ağalarla konuştuk

Şeyh Said'in oğlu Salâhattin Fırat, «Ben yobaz, ilimsiz şeyh değilim» diyor

MECBURİ İskân Kanununa tâbi tutulan şeyh ve ağalardan üçü, Bolu'ya getirilerek muhafaza altına alınmışlardır. Bolu'ya getirilenler, Şeyh Said'in (Hınıs'ın Kol Hisar köyünden) oğlu Salâhattin Fırat, aynı köyden torunu Faruk Fırat ile Diyarbakır'ın Keferbere Yeniköyünden Mustafa Işık'tır. Salâhattin Fırat 1310 doğumlu olup, en yaşlılarıdır. Faruk Fırat, 24 yaşında olduğunu söylemektedir.

Kendileriyle, AKŞAM adına görüşmeğe muvaffak olduk. Şeyhler bizi gayet iyi karşıladılar. Basına karşı hiç yabancılık göstermemeleri, hayretimizi mucip oldu. Mustafa Işık ve Faruk Fırat, doğulu simaların tipik örnekleri halinde. Buna rağmen Şeyh Said'in oğlu Salâhattin Fırat, güleç yüzlü bir Anadolu ihtiyarı gibi.

Resim çekeceğimizi söylediğimizde hiç itiraz etmedikleri gibi, üstelik poz verdiler. «Söylediklerimi yazmazsanız konuşmam» diyen Salâhattin Fırat'ın anlattıkları aşağıdadır:

TURGUT ÇULHA — YENER BANDAKÇIOĞLU Bolu'dan bildiriyor

«Memleket [illegible] umumiyesine, hakikati olduğu gibi vermek faydalı olur. Yalnız edebiyat ve aslı astarı olmayan neşriyat, bir fayda ifade etmez. Ben memleketimde, işiyle gücüyle uğraşan bir insanım. Hiçbir siyasi parti ile ilgiliğim yoktur. Şimdiye kadar hiçbir ferdin hak ve hukukuna tecavüz etmemişim ve bu hususta mahkemenin yüzünü görmemişim. Benim durumum, gazetelerde yazıldığı gibi değil. Yalnız emniyet mülâhazasıyle ve şeyh Sait oğlu olduğumdan nezarete alınmışım. Yobaz, halkı kandıran, ilimsiz bir şeyh değilim. İslâm dinine ilmen ve mantıkla inanmış bir insanım. Tahsilimi Bağdat Külliyesi [illegible] de yapmışım, 4 [illegible] kadar okumuşum.

[illegible]

Akşam gazetesindeki "Ağalardan Sonra" yazı dizisinin Şeyh Said ailesi ile ilgili bölümü.

Cumhuriyet

Soğuk Harb

Salı 31 Mayıs 1960

Yeni Kabine Dün ilk Toplantısını Yaptı

Orgeneral Gürsel'in Başbakanlık penceresinden halka hitabı

«...dnanın, çok iyi günlere gidiyoruz. Bu memlekete dünkü karanlık musibetler bir daha düşmiyecektir»

Bir Kürdistan Hükûmeti tesisi için D.P. Grupu İçinde çalışanlar varmış

Sabık iktidar bunlara ve Şeyh Said'in oğlunun Rus yapısı ciple Doğuda propağanda yapmasına göz yummuş

Tersine Dönen Çarklar

İşte bu olmaz!

Gedik kendini pencereden atmak suretiyle intihar etti

Tahkik Komisyonu raporu ele geçti

Şehit olan gençler Üniversite bahçesine defnedilecekler

Sabık Cumhurbaşkanı da intihara mı teşebbüs etti?

Sabık Başbakan'ın muvakkat bir cinnet geçirdiği rivayet ediliyor. Koraltan ise dumadan ağlıyor

İstanbulun geçirdiği korkunç tehlike!

Doğan Nadi

Muhafaza altına alınmış olan 191 kişi Ankaradan uçakla Yassıadaya getirildi

İstanbulda muhafaza altına alınanların sayısı 40 a yükseldi

Cumhuriyet gazetesinin "Bir Kürdistan Hükümeti Tesisi İçin D.P. Grupu İçinde Çalışanlar Varmış" haberi. 31 Mayıs 1960, Salı.

Öncü

22 KASIM

Kurucu Meclis Tasarısı C. Gürsel'e Verildi

Sivas'taki 189 Tutuklu Dün Serbest Bırakıldı

Tutuklulara hitap eden Kızıloğlu: «Artık ne şeyhlik, ne ağalık ne de parti başkanlığı var. Şeyhlerle konuştum. Bunlar şeyh değil iblistir. Hasis menfaatli partizanların aleti olmayın. Allahla kul arasına kimse giremez» dedi

CEZA TEVKİFEVİ

Partilerin Kontenjanını M. B. K Tesbit Edecek

Tasarı 66 maddeyi ihtiva ediyor

Yassıada'da dokuzuncu duruşmaya dün başlandı

Koraltan, Barbara için «Sıhhi malzemedir» dedi

Savcı, sanıkların cezalandırılmasını istedi

İ. İnönü iyileşti

Türk - İş kongresi dün bitti

Trafik Genel Müdürlüğü kurulacak

OEEC ve para fonu heyeti dün toplandı

12 nci yolcu da dün sabah hareket etti

Orhan Kabibay için uçak bir saat geç kalktı

Bir Amerikan uçağı Türkiye'de kayboldu

Etimesğut'tan kalkan uçakta 3 yolcu, 3 mürettebat vardı

Halk Sağlığı Akademisi Kuruluyor

697 Hakim ve Savcıya yeni kadro verildi

Öncü gazetesi de Sivas Kampı'ndan tahliye edilenlerin bir kısmının haberini 22 Kasım 1960 tarihinde manşetine taşıdı.

Öncü

MİLLİ VE GERÇEK YOLUNDA

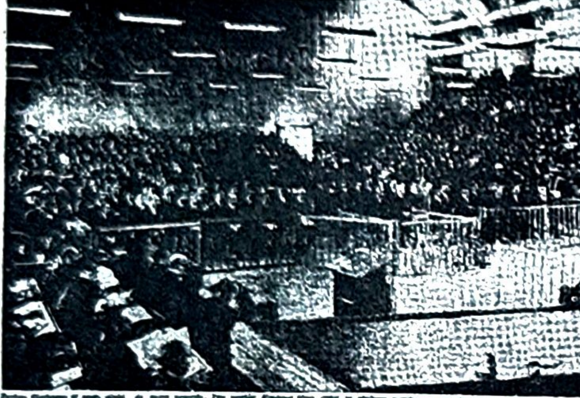
GÜNLÜK SİYASİ GAZETE

NUR KUMAŞÇI TERZİ

1960 3 CUMARTESİ

60 sanıklı Topkapı olayları duruşmasına dün başlandı

Sanıklar, olayları Menderes'in tertiplediğini söyledi

Soruşturma Kurulu Tutuk Kararı Alıyor

55 Ağa, Şeyh ve Zorba Ege'ye İskân Ediliyor

Mersin'de korkunç bir cinayet işlendi

...an-Koca ve üç yaşındaki çocukları para ...ı. keserle öldürüldü. 3 Kaatil yakalandı

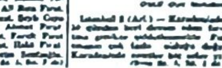
Medeni Olmak

Yediler Komisyonu dün görüşleri tesbit etti

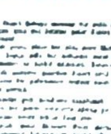
Meclis Tasarısı Üzerindeki Komisyon Çalışmaları Bugün de Devam Edecek

Karadeniz'de fırtına şiddetlendi

Bir Sabıkalı, Polisi Ustura İle Yaraladı

Mütecavizi Bütün Polis Arıyor

Suriyelilere cevabımız sert bir dille verildi

Bakan arabası bir gazeteciyi yaraladı

Öncü gazetesinin "55 Ağa, Şeyh ve Zorba Ege'ye İskân Ediliyor" haberi 3 Aralık 1960 tarihli nüshasında.

Öncü

MİLLET VE GERÇEK YOLUNDA

11 ARALIK 1960 PAZAR

Kurucu Meclis tasarısı kanunlaştı

Meclis 3 Ocak salı günü saat 9 da yeni Meclis binasında çalışmalarına başlıyor

CHP' ye 49, CKMP' ye 25 kişilik kontenjan ayrıldı. Yeni İktidar en geç 29 Ekim 1961 tarihinde iş başına gelecek - Temsilciler Meclisi feshedilmeyecek

Şeyhlerin PEŞİNDE

Teoman Okaygün

«Şayet Şeyh Cesim Peygamberse, Zeki Müren de Peygamberdir»

1954 seçimlerinde Küfrevi'nin oy kâğıtları muska yapılmış

Gürsel'in sıhhati düzeliyor

Türkiye beş sağlık bölgesine ayrılıyor

Yoksunluk bölgesindeki doktorlara ayda 1000 lira tazminat verilecek

Kurucu Meclisi kim kuruyor?

Aydın YALÇIN

"Borcunuzu ödeyiniz,,

Avukatlar kanununda değişiklik isteniyor

Ankara Barosu dün toplandı

İpar gemisi ile bavul dolusu döviz kaçırılmış

Gemi davasında yeni tanıklar dinlenecek

C.H.P'de tüzük çalışmaları devam ediyor

YAZISIZ

Öncü gazetesi, 11 Aralık 1960 tarihli "Şeyhlerin Peşinde" başlıklı yazı dizisi.

öncü

ir tramvay üzerine
lüşen Amerikan uçağı

Kamyonetin üzerinden tren geçti

kişi öldü

rkansas'ta
r tren
ifilâk etti

500 bin namluya karşı gen
bir adam: Ahmet Bin Bell

Fransızlar, O'na «Donsuz» demişlerdi. 'Ancal
kellesine 100 bin lira değer biçtiklerini açıkladıla

Kanlar içinde bir ülke
CEZAYİR

M.B. Komitesi üyeleri Konya'yı ziyaret etti

Ankara Sular İdaresi Genel Müdürlüğünden

Müzik, Temsil Akademileri kurulacak

YAŞASIN DEMOKRASİ — SEMİH BALCIOĞLU

URTTA NE VAR?

Karısını rehin bıraktı

Dünyada ne var?

İki Ünlü Artist

Habeşistan'daki isyan sona erdi

Şeyhlerin
PEŞİNDE

Şeyh, Tanrının yer yüzündeki temsilcisi, halk onun kuludur

O yıl mahsülün yoksa Şeyhin kapısına gidip ona kırk gün kölelik edeceksin

Teoman OKAYGÜN

Hüseyin Sırrı Paşa vefat etti

Öncü gazetesinin,"Şeyhlerin Peşinde" başlıklı yazı dizisinin devamı.

— Diyarbakır —

Deng Dergisine

Çıkarmış olduğunuz «Deng» mecmuasının 1. sayısında, Potreler kısmında bir kaç kürtçe eser isminden bahsetmişsiniz. Bunların tam olarak adresi hakkında malûmat yoktur. Tarafınızdan yayınlanmış olduğunu sandığımız için mevcudu varsa «Türkçe izahlı Kürtçe gramer» isimlisini aşağıdaki adrese ödemeli olarak yollamanızı rica ederiz.

Ayrıca «Deng» e 6 aylığına abone oluyoruz. Parasını adresinize telledik.

Hacı Ali Bucak
Siverek - URFA

Hacı Ali Bucak'ın Musa Anter ve Yaşar Kaya'nın aralarında bulunduğu aydınların çıkardığı Deng Dergisi'nin 2. sayısının okuyucu sayfasına gönderdiği mektup, 1963. SERTAÇ BUCAK ARŞİVİ

27 MAYIS'IN ÖTEKİ YÜZÜ

Sivas Kampı

NEVZAT ÇİÇEK

AK Parti Adana milletvekili olan **Dengir Mir Mehmet Fırat**'ın dedesi **Zeynel Turan**, Cem Vakfı Başkanı **İzzetin Doğan**'ın babası **Hasan Hüseyin Doğan**, **Sedat Bucak**'ın babası **Hakkı Bucak**, HAKPAR eski Genel Başkanı **Sertaç Bucak**'ın babası ve Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi kurucu başkanı **Faik Bucak** ve diğer Bucak'lar, Şeyh Said'in çocukları **Şeyh Ali Rıza** ve **Şeyh Selahaddin Fırat**, Van'dan **Kinyas Kartal** ve Kartal ailesinin diğer fertleri, Hakkâri'den **Ertuş**lar, Ağrı'dan **Öztürk**ler, Diyarbakır'dan **Abdürrezak** ve **Said Ensarioğlu** başta olmak üzere diğer aile fertleri, Elazığ'dan **Septioğulları**, Erzurum'dan **Mehmet Kırkıncı** Hoca, Diyarbakır'dan **Mehmet Kayalar**, Bayburt'tan Demokrat Parti Yöneticisi olan **Baki Tuğ**'un babası **Necati Tuğ**, Mardin'den **Zeynel Abidin Erdem**'in amcası **Bahattin Erdem** ve avukat **M. Necati Kerimoğlu**, Ağrı / Tutak'tan **Kazım Yıldırım**, Malatya'dan **Sait Çekmegil**, Van CHP Milletvekili **Tevfik Doğuışıker**,Diyarbakır'dan Bozo Kemal Lakaplı **Kemal Yıldırım**, Batman'dan **Sait Ramanlı**, **Kutbbettin Septioğlu**, **Zeynel Abidin İnan**, **Mustafa Işık**, **Rıfat Ökten**, **Cemil Küfrevi** ve **Turhan Bilgin** gibi isimler... Sivas Kampı'na gönderilen 485 kişi arasında öne çıkan isimlerdi. Bu kişileri kampa gönderenler arasında da **Şanar Yurdatapan**'ın babası **Daniyel Yurdatapan**, **Ragıp Gümüşpala** ve Milli Birlik Komitesi'nin diğer üyeleri bulunuyordu. Bugün bile bir araya gelmesi mümkün olmayan bu insanların hepsinin ortak kaderi Sivas Kabakyazı 5. Er Eğitim Tugayı'ndaki **Sivas Kampı** oldu.

Nokta'da yayımlandığı 2007'ye kadar tam 47 yıl boyunca bir sis perdesinin ardında kalan **Sivas Kampı**, şimdi çok daha zengin, çok daha öğretici bir içerikle kitap olarak karşımızda... Kitabın, ülkemizin olgunlaşmasında olumlu bir katkı yapması umuduyla... **Alper Görmüş**

